DZIENNIK URZĘDOWY
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia 10 sierpnia 2016 r.

Poz. 2895

Elektronicznie podpisany przez:
Ewa Kuczyńska
Data: 2016-08-10 14:31:30

UCHWAŁA NR XX/202/2016
RADY MIASTA MALBORK

z dnia 25 maja 2016 r.

w sprawie przyjęcia "Programu opieki nad zabytkami Miasta Malbork na lata 2016-2019”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2016 r., poz. 446) i art. 87 ust. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.[1])

Rada Miasta Malborka uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Program opieki nad zabytkami Miasta Malbork na lata 2016 – 2019”, zaopiniowany pozytywnie przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik nr 1 do Uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Malborka.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady
Miasta
Malborka Arkadiusz Mrocz
kowski

[1] Zmiany tekstu jednolitego ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2015 r. poz. 397, 774 i 1505.

Załącznik do Uchwały Nr XX/202/2016
Rady Miasta Malbork
z dnia 25 maja 2016 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA MALBORK NA LATA 2016 – 2019.

TOM I.

CZĘŚĆ ANALITYCZNO – PROGRAMOWA.

Malbork 2016.

1. WSTĘP.

Malbork jest największym miastem Powiśla Gdańskiego, jednym z ważniejszych i ostatnio prężnie rozwijających się ośrodków na terenie Pomorza. Historycznie *de facto* bardziej związany był i jest, geograficznie oraz kulturowo, z obszarem Żuław Wiślanych, dla których stanowi oś rozdzielającą (wraz z Nogatem) tę żyzną krainę na Wielkie i Małe Żuławy, z dodatkiem określenia *malborskie* właśnie. Na Powiślu, jak twierdzi Hubert Górnowicz, rdzenna ludność uważa się za *sztumiaków*, stolice tego regionu upatruje w Sztumie, Malborka natomiast nie lubi „*jako symbolu znienawidzonego krzyżactwa i imperialistycznej, brutalnej niemczyzny*” [1].

Miasto zostało założone przy zamku wzniesionym przez Zakon NMP z przeznaczeniem na stolicę państwa utworzonego na obszarze dawnych Prus należących do bałtyjskich plemion zajmujących rozległe terytoria położone na południowym wybrzeżu Bałtyku, od Wisły (na zachodzie) po Pregołę (od wschodu); prawa miejskie Malbork otrzymał w roku 1276. Krzyżacy ustanowili dla miasta nazwę pamiątkową, nadaną ku czci Marii Panny, patronki swojego zgromadzenia, przyjęła ona niemiecką formę – ***Marienburg*.** Pod względem słowotwórczym stanowiła zrost I członu w dopełniaczu liczby mnogiej od imienia Maria z II członem *Burg,* który oznaczał „*zamek*” albo „*gród*”. Wyjaśnienie znaczenia nazwy oraz jej przekształcenia do formy polskiej przedstawione zostało następująco: „*W nazwach nadawanych przez Niemców na ziemiach polskich i pruskich człony drugie nazw złożonych mają przeważanie znaczenie czysto strukturalne. Tu podobnie jak przy nazwie Christburg (dziś i dawniej Dzierzgoń) znaczenie II członu było realne, bo Krzyżacy założyli tu zamek i gród. Krzyżacy lubowali się w nazwach pamiątkowych na cześć Marii Panny, np. Marienau (dziś Marynowy pod Nowym Dworem Gdańskim), Marienthal (dziś Baldram w Kwidzyńskiem), Marienwerder (dawniej i dziś Kwidzyn), Marienwiese (dziś Mareza, tamże), a dalej Frauenburg (dziś Frombork), Jungfer (dziś Marzęcino pod Nowym Dworem Gdańskim) itp. (…) Spolszczeniu fonetycznemu uległa ta nazwa w XVI w. Spolszczenie to polegało na elipsie końcówki I członu –* ***en*** *– i odpodobnieniu dwu* ***r*** *na odległość i rozwoju pierwszego z tych* ***r*** *w* ***l****. Tak doszło do wytworzenia się polskiego substytutu fonetycznego z* ***Mal*** *– w nagłosie w miejscu pierwotnego* ***Mar****-: Malbork, widocznego w zapisach typu: miasto Malbork, przy Malborku 1565, zamek malborski 1570 (…). W polskich gwarach malborskich są trzy warianty spolszczonej nazwy miasta. W samym Malborku autochtoni mówią* ***Malbórk*** *z* ***o*** *ścieśnionym w mianowniku. W siedmiu sąsiednich wsiach wokół miasta stale i w trzech innych obocznie mówi się* ***Nalbórk.*** *Widzimy tu względem postaci* ***Malbórk*** *odpodobnienie na odległość dwóch spółgłosek wargowych, z których pierwsza* ***m*** *została zastąpiona przez przedniojęzykowo-zębową* ***n****. Zresztą na całym obszarze gwary malborskiej autochtoni mówią na to miasto* ***Nalibórk****”* [2].

Zamek, od 1309 roku pełniący rolę stolicy państwa Zakonu NMP w Prusach, od zawsze dominował w sensie rzeczywistym i symbolicznym nad położonym na wschód i południe od jego rozległego założenia, raczej niewielkim organizmem urbanistycznym. Najpierw był siedzibą silnej władzy państwowej i krajowej, później w okresie polskich

[1] *Nazwy miast Pomorza Gdańskiego*, praca zbiorowa pod redakcją Huberta Górnowicza i Zygmunta Brockiego. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1999, str. 154.
[2] *Nazwy miast Pomorza Gdańskiego*…, str. 153-154.

Prus Królewskich rezydowali na nim reprezentujący monarchę urzędnicy – wojewodowie i ekonomowie malborscy; od 1526 roku tutaj (lub w Grudziądzu) obradowały sejmiki generalne Prus Królewskich. Następnie w Prusach fryderycjańskich zamek podupadł, ale w 2 połowie XIX wieku stał się z kolei kolebką kreowania idei związanych z romantyzmem, wiążących się z powrotem do idealizowanej przeszłości, do gotyku, do złotego wieku ludzkości; okazał się zatem prawdziwą świątynią rozwoju sztuki i nauki formułowanych w duchu tej ideologii i filozofii. Tym samym ponownie kładł się cieniem nad miastem narzucając jego mieszkańcom wzorce kreatywne związane mi.in z rozwojem urbanistyki, architektury oraz kształtowaniem przestrzeni publicznej. W okresie prężnego rozwoju budowlanego i przestrzennego miasta obejmującego czas od 1870 do 1914 roku (*Gründerzeit*) wszystkie najważniejsze budowle o charakterze publicznym i usługowym wznoszono zatem w mieście w stylu „zamkowym" tj. w formie architektury historyzującej, neogotyckiej, naśladującej detale architektoniczne czy opracowanie lica elewacji zaczerpnięte z zespołu zamkowego.

Malbork był zatem od zawsze, i w jakieś mierze do dziś pozostał, tylko „*miastem przy zamku*". Tak był postrzegany w dobie rodzącej się turystyki romantycznej XIX stulecia, gdy po raz pierwszy zespół pokrzyżacki został okrzyknięty mianem magnesu przyciągającego prawdziwe rzesze odwiedzających z kraju i zagranicy; tak też funkcjonowało to w powszechnej świadomości od roku 1945 do czasów współczesnych. Ludzie jeździli zwiedzać zamek w Malborku, w literaturze naukowej lub popularnonaukowej pisano głównie na temat zamku, miastu często nie poświęcając większej uwagi (albo pomijając je wcale), działalność badawcza, wydawnicza i ekspozycyjna muzeum malborskiego także w większości koncentrowała się na warowni jako zespole architektonicznym, jako siedzibie władz krajowych, jako miejscu wdrażania w życie epokowych rozwiązań z zakresu konserwacji i restauracji dzieł sztuki.

Tymczasem władze Malborka od pewnego czasu starają się odwrócić tą tradycyjną perspektywę postrzegania (w właściwie nie postrzegania) miasta koncentrując swoje wysiłki na rozwoju i promocji jego struktury urbanistycznej; w tych działaniach znaczącą rolę odgrywają zadania związane z zachowaniem, renowacją i rewitalizacją zabytkowych przestrzeni i obiektów występujących w lokalnym krajobrazie kulturowym. W ostatnim czasie wykonane zostały prace związane z renowacją zachodniej części miejskich murów obronnych od strony Nogatu, odbudową i konserwacją Szpitala Jerozolimskiego zaadaptowanego na centrum kultury, rozbudową i rewitalizacją Szkoły Łacińskiej przeznaczonej na nowoczesny multipleks oraz zagospodarowaniem przestrzennym i urządzeniem głównego ciągu komunikacyjnego miasta – ulicy Kościuszki, za co miasto otrzymało nagrodę za najlepszą przestrzeń publiczną w województwie pomorskim w 2010 roku. Powstała także inwentaryzacja, badania architektoniczne oraz projekt konserwacji wschodniej części murów miejskich oraz elewacji ratusza staromiejskiego. W powiązaniu z konserwacją murów miejskich przewidziano ich oświetlenie oraz zaadoptowanie na potrzeby zewnętrznego muzeum fortyfikacji.

Podobną perspektywę uwzględnia także Program Rewitalizacji Miasta Malborka na lata 2015-2013. Dokument ten przewiduje działania z zakresu społecznego, gospodarczego oraz infrastrukturalnego, mające na celu wsparcie rozwoju najbardziej

zdegradowanych części miasta. Swoim zakresem obejmuje część Śródmieścia zlokalizowaną po południowej stronie Alei Rodła.

Taką politykę przewiduje także ***Program Opieki Nad Zabytkami Miasta Malborka na lata 2016-2019.*** Dokument ten, zwany dalej *Programem*, przedstawiając zarys historii miasta koncentruje się na wynikającym tego dziejowego przekazu dziedzictwie; dokładnie charakteryzuje krajobraz kulturowy miasta i jego komponenty: bogaty i różnorodny zasób zabytków nieruchomych oraz ruchomych i archeologicznych, a także związaną z ich materialnymi nośnikami sferę kultury symbolicznej. Przede wszystkim jednak, zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa Narodowego, w oparciu o ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, formułuje w formie postulatów cele, kierunki i zadania służące ochronie zdefiniowanego, rozpoznanego i opisanego dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego miasta.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Podstawą prawną dla opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami, w tym konkretnym przypadku *Programu Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2015-2018***,** jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 j.t.).

Art. 87 ust. 1 tej ustawy nakłada na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obowiązek sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Dalej (ust. 3 i ust. 4) ustala się, iż program powinien być uchwalony przez radę gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz podany do wiadomości publicznej poprzez ogłoszenie w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Ustęp 3 niniejszego artykułu wymienia i precyzuje cele, którym powinien służyć opracowany i uchwalony gminny program opieki nad zabytkami; są one sformułowane następująco:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Art. 21 precyzuje, iż opracowanie i uchwalenie gminnego programu opieki nad zabytkami musi zostać poprzedzone wykonaniem gminnej ewidencji zabytków [3].

[3] Brzmienie art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty, gminy”.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE.

3. 1. Konstytucyjny obowiązek ochrony zabytków.

Na obowiązek ochrony zabytków, rozumianych jako dawne materialne i niematerialne dobra kultury, wskazuje Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej [4]. Obowiązek ten ciąży zarówno na państwie, jak i społeczeństwie. Odpowiednie zapisy przedstawiają ten stan rzeczy w sposób następujący:

- ✓ Art. 5 Konstytucji RP: „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, **strzeże dziedzictwa narodowego** oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju".
- ✓ Art. 6 ust. 1 Konstytucji RP: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki **upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury**, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju".
- ✓ Art. 73 Konstytucji RP: „Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także **wolność korzystania z dóbr kultury**"
- ✓ Art. 82 Konstytucji RP: „Obowiązkiem obywatela polskiego jest (…) troska o dobro wspólne".
- ✓ Art. 86 Konstytucji RP: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa".

Sposoby realizacji tych konstytucyjnie określonych powinności zostały szczegółowo rozwinięte w uregulowaniach prawnych niższego rzędu; należą do nich odpowiednie ustawy (uchwalane przez Sejm RP) i rozporządzenia wykonawcze (wydawane przez ministrów wg właściwości).

W interesującej nas dziedzinie podstawowym aktem prawnym jest – jak już powiedziano - **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**; ponadto ROZPORZĄDZENIE MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015 r. poz. 1789)

3. 2. Podstawowe zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa definiuje po pierwsze pojęcie „zabytku". W ujęciu ustawodawcy jest to (art. 3):

„nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową".

W tym samym artykule, w kolejnych podpunktach, przedstawiony został podstawowy podział zabytków na: **nieruchome** (pkt. 2), **ruchome** (pkt. 3), **archeologiczne** (pkt. 4) oraz wymieniono inne pojęcia związane z dziedzictwem kultury:

[4] Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej, tekst uchwalony w dniu 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe.

historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny (pkt. 12), **historyczny zespół budowlany** (pkt. 13), **krajobraz kulturowy** (pkt. 14) oraz **otoczenie zabytku** (pkt. 15) [5].

Dalej, podkreśliwszy, iż zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan zachowania, ustawa charakteryzuje trzy zasadnicze kategorie zabytków w sposób następujący:

W myśl art. 6 **zabytkami nieruchomymi** są w szczególności:

a) krajobrazy kulturowe,
b) układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane,
c) dzieła architektury i budownictwa,
d) dzieła budownictwa obronnego,
e) obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
f) cmentarze,
g) parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
h) miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Katalog **zabytków ruchomych** obejmuje następujące pozycje:

a) dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
b) kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
c) numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczątki, odznaki, medale i ordery,
d) wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej charakterystycznej dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
e) materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 1998 r. Nr 85, poz. 539, Nr 106, poz. 668; z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 200 r. Nr 113, poz. 984),
f) instrumenty muzyczne,
g) wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
h) przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Trzecią kategorią są **zabytki archeologiczne** będące w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
b) cmentarzyskami,
c) kurhanami,
d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

---

[5] **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg; **historyczny zespół budowlany** - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi; **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze; **otoczenie** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ponadto ustawa zakłada (art. 6 ust. 2), iż „*ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne i tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej*".

Opieka nad tak zdefiniowanymi zabytkami powinna być sprawowana przez właściciela lub posiadacza, a wyrażać się ma poprzez następujące czynności (art. 5):

1. naukowe badanie i dokumentowanie zabytków
2. prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku
3. zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie
4. korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
5. popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury

Z kolei ochrona zabytków przypisana jest do kompetencji administracji publicznej w formie **obowiązku** i zgodnie z wolą ustawodawcy tworzy katalog działań mających na celu (art. 6):

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych, finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie
2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków
3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków
4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę
5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytku
6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska

Do organów ochrony zabytków należą (art. 89):

1. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków
2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć w drodze porozumienia wykonywanie części kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków gminom i powiatom, z wyjątkiem prowadzenia rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Formami ochrony zabytków są (art. 7):

1. wpis do rejestru zabytków;
2. uznanie za pomnik historii;
3. utworzenie parku kulturowego;
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ten ostatni punkt zmienił się w wyniku wprowadzenia nowelizacji ustawy o ochronie zabytków - **Ustawą z 18 marca 2010** r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r., nr 75, poz. 474).

Od 5 czerwca 2010 r. rozszerzony został zakres form ochrony zabytków. Ustawa o ochronie zabytków z 23 lipca 2003 r. określała następujące kategorie ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ustawa z 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r., nr 75, poz. 474) wprowadza ochronę zabytków poprzez zapisy w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej. Intencją ustawodawcy było usunięcie luki prawnej w sytuacji, gdy określony obszar nie posiadał obowiązującego planu zagospodarowania przestrzennego, a obiekty zabytkowe na tym terenie nie były chronione w inny sposób. Nowelizacja wyeliminowała sytuacje, w których podejmowano decyzje dotyczące obiektów zabytkowych, nie uwzględniając opinii konserwatorów wojewódzkich.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków przewiduje także, że w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej konieczne staje się uwzględnienie ochrony zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (wraz z ich otoczeniem) oraz zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. **Zmienia to charakter gminnej ewidencji zabytków, która staje się dokumentem wiążącym prawnie.**

Ustawa zmienia także przepisy prawa budowlanego (art. 39 ust. 3), stwierdzając, że w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (a nie tylko wpisanych do rejestru zabytków), pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Nowelizacja z 18 marca 2010 roku ustala termin sporządzenia przez gminy gminnych ewidencji zabytków na 2 i pół roku od wejścia w życie ustawy.

Ustawa określa również obowiązki administracji samorządowej w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.

3. 3. Powinności administracji samorządowej zdefiniowane przez ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Powinności administracji samorządowej są w ustawie *explicite* określone w kilku miejscach, odnoszą się do nich artykuły nr 5, 6, 7 ust. 3 i 4, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 oraz 87.

Niektóre z nich zostały już wyżej omówione, artykuły 7 ust. 3 oraz 16 i 17 związane są z tworzeniem parków kulturowych, które w przypadku Malborka nie znajdują praktycznego zastosowania.

Artykuły 18 – 20 mówią o ustawowym obowiązku uwzględniania problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w opracowywanych przez gminy strategicznych i planistycznych dokumentach rozwoju, zwłaszcza w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W szczególności art. 20 podkreśla konieczność uzgadniania przez gminy projektów i zmian w planach zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21 i art. 22 ust. 4 obliguje wójta (burmistrza, prezydenta miasta) do prowadzenia „gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy", a dokładne zasady przygotowania tych kart określa odpowiedni przepis wykonawczy: *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1305).

3.4. Inne uregulowania prawne, adresowane do administracji samorządowej, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

*

Drugim ważnym aktem prawnym nakładającym na administrację samorządową ustawowy obowiązek wykonywania zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055 i Nr 116, poz. 1203 i Nr 167, poz. 1759, z 2005 r. Nr 172, poz. 1441 i Nr 175, poz. 1457, z 2006 r. Nr 17, poz. 128 i Nr 181, poz. 1337 oraz z 2007 r. Nr 48, poz. 327, Nr 138, poz. 974 i Nr 173, poz. 1218).

W art. 7 ustawodawca zdefiniował zadania własne gminy jako „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty", a następnie wymienił ich katalog, w którym z punktu widzenia interesującej nas tematyki trzeba zwrócić uwagę na następujące pozycje:

1) ład przestrzenny, gospodarka terenami i ochrona środowiska
10) kultura, w tym biblioteki gminne i inne placówki upowszechniania kultury
12) zieleń gminna i zadrzewienia
13) cmentarze gminne
15) utrzymanie gminnych obiektów i urządzeń publicznych oraz obiektów administracyjnych.

W art. 2 ust. 1 orzeczono ponadto, iż: „*Gmina wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność*".

**

Należy ponadto wskazać inne ustawy, stosowane jako wykładnia prowadzonych przez pracowników samorządowych postępowań i procedur administracyjno – prawnych, uwzględniające problematykę ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; należą do nich:

- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199),
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t. j. Dz. U. 2016 r. poz. 290),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2013 r. poz. 627 ze zm.),
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz.U. 2012 nr 0 poz. 406 ze zm.),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie t.j. (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1118 ze zm.)
- ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t. j. Dz. U. 2013 poz 1235).

4.UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Rząd RP 21 września 2004 r. Zakres Strategii został podporządkowany głównie regionom, jako podstawowym jednostkom podziału terytorialnego. Metodologia dokumentów strategicznych wchodzących w skład Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 zobowiązuje Ministra Kultury do wydłużenia horyzontu czasowego Strategii Rozwoju Kultury do 2020 roku. **Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, bazując na przyjętej przez Radę Ministrów 21 września Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, rozszerza jej zakres do roku 2020.**

We Wstępie **Narodowa** Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 stwierdzono, iż wejście Polski do Unii Europejskiej „*zmieniło perspektywę na realizację zadań w wielu dziedzinach życia publicznego*", w tym również w obszarze kultury. Skonstatowano, iż praca nad dokumentem stała się okazją „*nie tylko do przygotowania rzetelnej diagnozy, i debaty na temat celów i priorytetów, ale też poszukiwaniem sposobów finansowania zadań z obszaru kultury*". Następnie zdefiniowano ogólną filozofię przyświecającą opracowaniu strategii, stwierdzając w szczególności iż:

„*Wobec niewystarczających nakładów publicznych na kulturę, a także europejskiej praktyki programowania działań dla kluczowych sfer życia społecznego i ekonomicznego, zasadne jest tworzenie strategii działań realizujących politykę kulturalną państwa, a także wyznaczanie polityk w krótkim, średnim i długim okresie. Wiąże się to z odejściem od doraźnych działań (często uwarunkowanych zmianami politycznymi) w kulturze na rzecz systemowych i długofalowych rozwiązań. W ramach ograniczonych nakładów publicznych na kulturę niezbędne jest współdziałanie Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego (jst) oraz instytucji pozarządowych we wdrażaniu i finansowaniu programów rozwojowych dla kultury. Resortowe rozumienie kultury jest błędem – na sferę kultury mają wpływ decyzje wielu resortów, a z kolei rozwój kultury determinuje wiele ekonomicznych czynników wzrostu. Doraźność decyzji w ramach ograniczonych zasobów tylko pogłębia przepaść pomiędzy wielkimi miastami a resztą kraju, a także między organizacją kultury w państwach Europy Zachodniej. Programowanie rozwoju staje się więc już nie fanaberią wizjonerów, lecz obowiązkiem sprawnego aparatu państwa i organów samorządu terytorialnego. Formułowanie strategii i długookresowych planów rozwoju nie jest więc ograniczeniem władzy kolejnej – grupy politycznej, ani tym bardziej samorządów, lecz działaniem o charakterze propaństwowym i wypełnianiem obowiązku racjonalnego zarządzania tą sferą życia społecznego – tak wrażliwą na jakość zarządzania i na osobowość jej kreatorów*" (podkreślenie autora) [6].

Misja Narodowej Strategii Rozwoju Kultury została sformułowana następująco:

„***Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów***" [7].

[6] Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w latach 2004 – 2013, str. 4 i 5
[7] Narodowa Strategia…. str. 6

Tezy Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zakładają zwiększenie poziomu aktywności na szczeblu regionalnym w rozwoju kultury. Dotyczy to „*umiejętnego wkomponowania zadań z obszarów kultury w plan rozwoju regionu, przy założeniu, iż rozwój kultury wspiera poprawę jakości potencjału regionu w dziedzinie kapitału intelektualnego oraz kapitału społecznego. Przygotowanie regionów (władz samorządowych i partnerów społecznych oraz instytucjonalnych) do tej aktywności jest ważne dla pozyskiwania funduszy Unii Europejskiej (w tym i z edycji INTERREG), a także w kontekście następnego okresu programowania na lata 2007 – 2013*” [8].

W założeniach Państwo Polskie powinno być partnerem dla jednostek samorządu terytorialnego i wspólnie z nimi kształtować kulturę w regionach. Do tego celu „*niezbędne jest zinstytucjonalizowanie platformy współpracy pomiędzy państwem a samorządami, a także w większym stopniu wykorzystanie możliwości tworzenia i prowadzenia wspólnych instytucji i wspólnych inwestycji w sferze kultury. Samorządy terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach*” [9].

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury wskazuje bardzo ważną przemianę w kształtowaniu podejścia do sposobów ochrony dziedzictwa kulturowego. Współczesna ochrona zabytków powinna skupiać się na aktywnym działaniu ze względu na „rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów” [10]. Elementy naszej spuścizny kulturowej powinny zostać wykorzystane dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych.

Strategicznymi obszarami w okresie programowania 2004 – 2013 są m. in. ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków. Rola Ministra Kultury oraz jednostek samorządu terytorialnego jest motywowanie społeczności do partycypacji w funkcjonowaniu sfery kultury, w tym do dobrowolnego udziału w finansowaniu instytucji i wydarzeń kulturalnych oraz twórców za pomocą stworzonych narzędzi podatkowych. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny rozszerzyć obowiązki odpowiednich komórek swoich urzędów w zakresie promocji społecznej odpowiedzialności obywateli za kulturę (wspólne kampanie promocyjne, powstanie społecznych paneli eksperckich i ciał doradczych związanych z możliwością pozyskania dodatkowych funduszy na kulturę w regionach).

W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w równym stopniu zadaniem Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego i instytucji kultury staje się pozyskanie środków na kulturę z funduszy strukturalnych oraz innych funduszy Unii Europejskiej. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny zapewnić odpowiednie środki na wkład własny do projektów realizowanych w sferze kultury.

W Narodowej Strategii Rozwoju Kultury cel cząstkowy 4 został określony jako „*zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków*” [11].

[8] Narodowa Strategia …. str. 112 – 113.
[9] Narodowa Strategia …. str. 114.
[10] Narodowa Strategia …. str. 115.
[11] Narodowa Strategia …. str. 115.

Jednostki samorządu terytorialnego zostały określone w opracowaniu jako partnerzy w finansowaniu wdrażania Narodowej Strategii Rozwoju Kultury.

*

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Przyjęte dokumenty wyznaczają cel strategiczny oraz cele cząstkowe dla strategii rozwoju kultury w regionach. Celem strategicznym jest: **zrównoważony rozwój i wspieranie kultury w regionach.**

Cele cząstkowe stanowią miedzy innymi:
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury
- Poprawa warunków działalności artystycznej

Cele cząstkowe realizowane będą w ramach pięciu obszarów priorytetowych, którym odpowiadają szczegółowo opisane w NSRK - Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004 - 2013". Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego" jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. Celami cząstkowymi programu są m.in.:

- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego.

*

Narodowy Program Kultury „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004 – 2013”. Jest to dokument służący wdrożeniu opisanej powyżej Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 w sferze spuścizny kulturowej Polski, opracowany przez zespół ekspertów przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Głównym celem programu jest poprawa stanu i dostępności zabytków realizowana poprzez:

a. tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
b. kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
c. zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
d. tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
e. wzmocnienie polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
f. wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
g. podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,

h. zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę [12].

Narodowy Program Kultury wskazuje możliwości finansowania ochrony dziedzictwa kulturowego ze środków publicznych: z budżetu Ministerstwa Kultury, jednostek samorządu terytorialnego oraz funduszy strukturalnych, w tym np. z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego; jego możliwości dla sektora kultury dotyczą przede wszystkim tworzenia, modernizacji i rozwoju infrastruktury w tym obszarze, w tym rewaloryzacji i adaptacji obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe lub przemysłowe. Odnosi się to przede wszystkim do tworzenia centrów kulturalnych, traktowanych jako miejsce spotkań i odgrywających znaczną rolę w wymianie kulturalnej oraz w otwarciu się regionu na zewnątrz. Szczególną kategorią w infrastrukturze kulturalnej są zabytki i muzea, które mają potencjał ekonomiczny. Mogą one stanowić atrakcję turystyczną przyczyniając się do wzrostu zainteresowania regionem zarówno dla turystów, jak i w sposób pośredni dla inwestorów. Kolejną możliwość daje Europejski Fundusz Społeczny ukierunkowany zwłaszcza na procesy dostosowawcze i unowocześnianie polityki zatrudnienia. Możliwości finansowania kultury w tym wypadku polegają na tym, że działalność związana z poprawą dziedzictwa kulturowego i produkcją kulturalną może bezpośrednio lub pośrednio przyczyniać się do wzrostu liczby miejsc pracy. Najczęściej projekty z tego zakresu są związane z promocją danego obszaru oraz ulepszeniem usług związanych z turystyką. Efekty działalności kulturalnej wykraczają jednak daleko poza podniesienie atrakcyjności turystycznej [13].

*

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017, zwany dalej *Krajowym Programem*, jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisów art..84 i 85 ust. 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dokument ten został opracowany po raz pierwszy, po bardzo długim okresie przygotowań i uchwalony przez Radę Ministrów 24 czerwca 2014 roku. Zgodnie z przyjętymi założeniami, o których we wstępie do opublikowanego dokumentu wspomniał Generalny Konserwator Zabytków – Pan Piotr Żuchowski, stał się on „*instrumentem wykonawczym dla jednej z krajowych strategii zintegrowanych – Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego*”, a ponadto ma zachęcać „*wielu wójtów, burmistrzów, prezydentów, starostów i marszałków województw do jeszcze aktywniejszego działania na rzecz dziedzictwa narodowego, sięgania po ustawowe możliwości ochrony lokalnego dziedzictwa, tworzenia wysokiej jakości własnych dokumentów strategicznych na rzecz opieki nad zabytkami*”.

W *Krajowym Programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia rejestru zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

[12] Narodowy Program…. str. 6.
[13] Narodowy Program… str. 31.

W oparciu o Diagnozę przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu z celem 4 Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego) sformułowano cel główny Krajowego Programu: ***Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.*** *Cel ten zakłada wzmocnienie roli dziedzictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie świadomości roli dziedzictwa dla rozwoju społecznego.*

Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce (cel ten zakłada po pierwsze: uporządkowanie i ujednolicenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce, po drugie: wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego wpływające na kompleksowość działań ochronnych i ich integrację z ochroną przyrody);
- wzmocnienie synergii i działania organów ochrony zabytków (cel ten zakłada podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków);
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji (cel ten zakłada zwiększenie dostępu do dziedzictwa i jego aktywną promocję).

Cele te realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

Dla wszystkich wymienionych w *Krajowym Programie* celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

W *Krajowym Programie* określono zagadnienia horyzontalne czyli tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz sformułowanych dwóch celach szczegółowych, są one następujące:

a. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.);
b. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych;
c. zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.);
d. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków;
e. zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu, zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe

i kierunki działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2017 r.

Dla treści *Programu Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2015 – 2018,* szczególne znaczenie posiadają następujące kierunki działania zdefiniowane w *Krajowym Programie* (uporządkowane wg celów w ramach, których zostały wyodrębnione):

Cel szczegółowy 1 (Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce):

Kierunki działania:

- ✓ Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską;
- ✓ Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego (zgodne z *Rekomendacją UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego* z 2011 roku), wymagające rewizji istniejących instrumentów działania pod kątem efektowniejszego ich wykorzystania; w szczególności działania te mają dotyczyć ochrony historycznych założeń przestrzennych wpisanych do rejestru.
- ✓ Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych (związane z przeprowadzeniem badań mających na celu opracowanie nowego, aktualnego raportu o stanie zachowania zabytków, niezbędnego do wszelkich działań ochronnych realizowanych przez organy państwa).

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.

Kierunki działania:

- ✓ Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach (uwzględnienie danych o zabytkach w infrastrukturze informacji przestrzennej ma zapewnić narzędzia do ich skutecznej ochrony, stworzyć możliwości bardziej efektywnego wykorzystania zasobu zabytkowego dla rozwoju społeczno – ekonomicznego oraz stworzyć warunki do bardziej świadomej współpracy różnych środowisk związanych z ochroną zabytków i zarządzania przestrzenią);
- ✓ Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną (jasne i zrozumiałe dla społeczeństwa komunikowanie o działaniach służb konserwatorskich służące budowaniu świadomości społecznej wartości zabytków oraz akceptacji dla tych działań; wypracowanie zasad konsultacji z organizacjami pozarządowymi zaangażowanymi w ochronę zabytków; wypracowanie Kodeksu Dobrych Praktyk);
- ✓ Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków (poprzez ciągłe doskonalenie kompetencji pracowników ochrony zabytków w zakresie prawa ochrony zabytków, stosowania procedur administracyjnych, przepisów karnych i egzekucyjnych, a także wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków; podniesienie kompetencji w zakresie wykorzystywania mechanizmów negocjacyjnych, mediacyjnych oraz partycypacji społecznej w procesie decyzyjnym organów ochrony zabytków;
- ✓ Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków (realizowane w formie ogólnodostępnego portalu informacyjnego, jak i bezpośrednich szkoleń oraz warsztatów dla pracowników jst, ponadto w formie opracowań studialno-dokumentacyjnych; działanie to ma na celu poprawę jakości działań realizowanych przez gminy w zakresie ewidencjonowania

zasobu zabytkowego, zachowania krajobrazu kulturowego i gospodarowania otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego).

Cel szczegółowy 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz promocji i reinterpretacji.

Kierunki działania:

Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych;
Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem internetu;
Zwiększanie dostępu do zasobów dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

Program Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2015 – 2018 nawiązuje do najważniejszych opracowań strategicznych i planistycznych o charakterze regionalnym sporządzonych na szczeblu wojewódzkim i powiatowym. Należą do nich: Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego, Program Opieki Nad Zabytkami Województwa Pomorskiego oraz Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Malborka na lata 2014-2020.

*

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego została uchwalona przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 3 lipca 2000 r. i zaktualizowana po upływie 5 lat, w tej nowej formie przyjęto ją do realizacji Uchwałą nr 587/XXXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 18 lipca 2005 r. Dokument wytycza kierunki rozwoju województwa pomorskiego do 2020 roku ujęte w ramach trzech priorytetów (konkurencyjność, spójność, dostępność) i czternastu związanych z nimi celów strategicznych, dookreślonych przez wykaz kierunków działań do nich przypisanych.

W rozdziale „Synteza diagnozy" wyodrębniono akapit zatytułowany „Wartości regionalne: kultura i tożsamość", a następnie wskazano dwa podstawowe problemy związane z tą dziedziną:
Dziedzictwo kulturowe województwa stanowi duży i nie do końca wykorzystany potencjał regionu.

Wyciąg z analizy SWOT Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego zagadnień dotyczących miasta Malborka.

Potencjał Województwa

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Konkurencyjność	**Konkurencyjność**
1. duży potencjał naukowo-badawczy 2. duży potencjał generujący ruch turystyczny 3. aktywny udział regionu w organizacjach i programach międzynarodowych	1.nie dość zróżnicowana oferta turystyczna 2. niedostateczne powiązania nauki z gospodarką 3. słaby marketing regionalny
Spójność	**Spójność**
1. różnorodność kulturowa regionu oraz silne poczucie tożsamości społeczności lokalnych 2. wysoka przedsiębiorczość i aktywność społeczeństwa 3. duża liczba organizacji pozarządowych	1. dysproporcje rozwoju społeczno-ekonomicznego w układzie przestrzennym 2. słaba kondycja finansowa większości organizacji pozarządowych

Dostępność	Dostępność
1. unikatowość, bogactwo i różnorodność zasobów przyrodniczych i krajobrazowych 2. bogate dziedzictwo kulturowe	1. niezadowalający stan bezpieczeństwa powodziowego 2. nieharmonijne zagospodarowanie atrakcyjnych przyrodniczo i turystycznie terenów

Uwarunkowania zewnętrzne

SZANSE	ZAGROŻENIA
Konkurencyjność	**Konkurencyjność**
1. wzrost znaczenia współpracy międzyregionalnej, na poziomie europejskim i krajowym 2. realizacja rządowych programów restrukturyzacji tradycyjnych sektorów gospodarczych	1. niedowartościowanie sfery badawczo-rozwojowej w Polsce 2. powolne osiąganie przez administrację publiczną zdolności instytucjonalnej absorpcji funduszy strukturalnych UE
Spójność	**Spójność**
1. rozwój społeczeństwa obywatelskiego, w tym wzrost znaczenia organizacji pozarządowych	
Dostępność	**Dostępność**
1. inwestycje kolejowe (modernizacje) komplementarne wobec transportu drogowego	1. wzrost natężenia ruchu samochodowego i związane z tym zanieczyszczenie środowiska i hałas 2. polityka przestrzenna nie respektująca zasady równoważenia rozwoju

Po wykonanej analizie SWOT sformułowana została wizja województwa pomorskiego do 2020, w której wyeksponowano wątek związany z dziedzictwem kulturowym regionu; wizję zdefiniowano następująco (podkreślenie autora); „Województwo pomorskie 2020 roku to znaczący partner w Regionie Morza Bałtyckiego – region czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych”[14].

W dalszej części strategii wymienione zostały priorytety, wyodrębnione w ich ramach cele strategiczne i kierunki działań przyczyniające się do osiągnięcia postulowanych stanów, procesów oraz efektów. *Program Opieki Nad Zabytkami Miasta Malborka na lata 2015 – 2018* jest zgodny (i wykorzystuje w swojej strukturze) następujące z tych zapisów:

Priorytet 1. Konkurencyjność.
Cel strategiczny 3: Rozwój gospodarki wykorzystującej specyficzne zasoby regionalne.
Kierunki działań:
11) ochrona dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego sprzyjająca racjonalnemu wykorzystaniu w rozwoju społeczno – gospodarczym, w tym m.in. wspieranie rozwoju regionalnych przemysłów kultury oraz regionalnych produktów turystycznych;
12) budowa i modernizacja infrastruktury turystycznej i uzdrowiskowej, podnoszenie jakości usług turystycznych, poszerzanie partnerstwa i współpracy w turystyce oraz rozwój zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej [15].

Priorytet 2. Spójność.
Cel strategiczny 3: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego.
Kierunki działań:

[14] Strategia…., str. 20 – 22.
[15] Strategia…, str. 25.

3) umacnianie partnerstwa organizacji pozarządowych i samorządu terytorialnego dla skutecznej realizacji zadań publicznych, a także wspieranie wzrostu zaangażowania obywatelskiego w życiu publicznym;
4) promocja postaw obywatelskich i działalności prospołecznej;
5) wspieranie działań służących umacnianiu różnorodności i tożsamości regionalnej, utrwalanie dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu, pielęgnacja i rozwój języka kaszubskiego i lokalnych dialektów, a także pielęgnowanie tradycji historycznych, w tym solidarnościowych;
6) wspieranie rozwoju kultury i poprawa dostępności mieszkańców regionu do oferty kulturalnej [16].

Priorytet 3. Dostępność.
Cel strategiczny 4: Zachowanie i poprawa stanu środowiska przyrodniczego.
Kierunki działań:
1) zmniejszenie poziomu zanieczyszczenia środowiska oraz negatywnych oddziaływań na środowisko, w tym na wody podziemne i powierzchniowe, a także na powietrze atmosferyczne;
2) wzmocnienie zwartości i ciągłości przestrzennej systemu obszarów chronionych województwa.

Działania podejmowane w ramach tych Priorytetów przyczyniają się między innymi do:
- wzrostu świadomości, uwrażliwienia i akceptacji społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- identyfikacji z „małą ojczyzną” wielokulturowego społeczeństwa;
- zahamowania degradacji i poprawy estetyki środowiska kulturowego;
- rewitalizacji centrów miast, przez co zwiększa się atrakcyjność turystyczna
- wzrostu znaczenia województwa pomorskiego w kraju;
- zwiększenia atrakcyjności krajobrazowej i przyrodniczej regionu;
- zainteresowania województwem inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego został uchwalony w dniu 30 września 2002 roku Uchwałą nr 639/XLVI/02 Sejmiku Województwa Pomorskiego. Dokument określa długofalową wizję rozwoju przestrzennego województwa definiując związane z nią niezbędne i konieczne wymagania w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Znajdujemy w nim między innymi wytyczne:

1. Zachowanie i eksponowanie przestrzennych świadectw tradycji morskich kraju i województwa, najwartościowszych zespołów i obiektów środowiska kulturowego, wzmacniających wizerunek regionu jako integralnego elementu środowiska kulturowego Europy Bałtyckiej.
2. Zachowanie różnorodności kulturowej województwa oraz zapewnienie dostępności zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego jako atutu w rozwoju zrównoważonym i konkurencyjności przestrzeni województwa.
3. Zachowanie i eksponowanie najwartościowszych zespołów i fragmentów krajobrazu, panoram widokowych i wnętrz architektoniczno-krajobrazowych dla wzmacniania wizerunku regionu.
4. Kształtowanie nowych walorów krajobrazowych, w tym odtworzenie krajobrazów zdegradowanych oraz przeciwdziałanie procesom zagrażającym walorom krajobrazu.
5. Ukształtowanie ciągłości struktury ekologicznej obszaru aglomeracji, zapewniającej trwałość i bioróżnorodność zasobów przyrodniczych i krajobrazowych,

[16] Strategia…, str. 27.

6. Zachowanie i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego obszaru aglomeracji, zwłaszcza bogatej spuścizny historycznej i kulturowej oraz tradycji morskich i solidarnościowych.

Oraz:

1. Ochronę i odnowę charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzecznego, dziedzictwa budownictwa ceglanego (przede wszystkim najstarsze kościoły i założenia klasztorne, zamki krzyżackie) i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwo kulturowe Ziemi Słupskiej, Żuław,Powiśla, Kaszub i Kociewia), obiektów dziedzictwa obronnego i techniki (w tym systemów hydrotechnicznych), kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich, materialnych reliktów dziedzictwa solidarnościowego, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej, wybitnych dóbr kultury współczesnej.

2. Kształtowanie i rozwój spójnego systemu przestrzeni publicznej obszaru aglomeracji w oparciu o strefy śródmiejskie o wysokim zasobie i potencjale kulturowym.

3. Obejmowanie ochroną miejsc o wyjątkowych wartościach, gdzie została zachowana historyczna struktura przestrzeni i szczególne walory przyrodniczo krajobrazowe
– zalecane formy ochrony to odpowiednie zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub powołanie parku kulturowego z postulatem ich ochrony w planach miejscowych

4.2.3. Program Opieki Nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2012 – 2015, przyjęty przez Zarząd Województwa Pomorskiego na podstawie Uchwały Nr 91/V/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 lutego 2011 roku.

Jest to podstawowy dokument dla wszystkich programów opieki wykonywanych przez gminy położone na terenie województwa pomorskiego. Nowy wojewódzki program, funkcjonujący od roku [17], cieszący się uznaną renomą, stał się wzorem dla przygotowanych już i uchwalonych opracowań. Jako wzór i zbiór podstawowych wytycznych został również potraktowany w procesie przygotowywania Programu Opieki Nad Zabytkami Miasta Malborka na lata 2018 – 2018.

Program zawiera rozpoznanie problematyki opieki i ochrony zabytków w województwie pomorskim. Przyjmuje cele i priorytety, w ramach których pomieścić się mogą potencjalnie najróżnorodniejsze inicjatywy, zależnie od potrzeb i możliwości. Założona przez samorząd wojewódzki polityka opieki i ochrony zabytków przewiduje działania wieloletnie. Tylko niektóre z nich przynoszą natychmiastowe skutki. Natomiast efekty części z podjętych długofalowych przedsięwzięć (jak choćby kształtowanie świadomości społecznej i działania edukacyjne) będą widoczne dopiero w przyszłości. Konieczne jest zapoczątkowanie wieloletnich procesów, które uchronią zabytki przed destrukcją i zniknięciem oraz uwrażliwią lokalne społeczności na zagadnienia z nimi związane.

Jako główny cel niniejszego programu przyjęto potrzebę wzmocnienia poziomu ochrony i opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego, co posłużyć ma zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu. Głównym celem jest poprawa stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego. Poprawę rozumieć należy jako uchronienie obiektów zabytkowych i krajobrazu

[17] Program Opieki Nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011 – 2014, Uchwała Nr 91/V/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 lutego 2011 roku

kulturowego przed zniszczeniem oraz polepszenie stanu jego zachowania i utrzymania. Zachowane i dobrze zagospodarowane (w różnych aspektach) dziedzictwo kulturowe stanowi natomiast niezwykle istotny czynnik wpływający na budowanie tożsamości mieszkańców regionu oraz promocję turystyczną województwa. Dlatego podkreślić trzeba, że zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu leży w interesie jego mieszkańców, bezpośrednio i pośrednio wpływając na szeroko pojęty rozwój społeczno-gospodarczy województwa. Jednocześnie przypomnieć należy, że w realizacji nakreślonych celów i założeń nieodzowna jest partycypacja społeczna.

Wskazane w programie działania nie stanowią nakazów i zakazów a wyznaczają jedynie cel strategiczny, kierunki działań wynikające z diagnozy zasobów dziedzictwa kulturowego województwa pomorskiego. Zaproponowane zadania i rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom z dziedziny ochrony zabytków w Polsce. Program obejmuje jedynie postanowienia wynikające z innych form ochrony zabytków i nie stanowi formy aktu prawa wiążącego.

W charakterystyce zasobów dziedzictwa kulturowego województwa pomorskiego wyszczególnia się na terenie miasta Malborka znajdujące się tu zasoby dziedzictwa kulturowego objęte różnymi formami prawnej ochrony. Najbardziej prestiżową formę ochrony stanowi wpis na listę UNESCO Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego. Ponadto zabytki chronione w sposób wskazany przez ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Część z nich wpisana jest do rejestru zabytków, część uznano za pomniki historii, inne objęto ochroną poprzez utworzenie parków kulturowych lub zapis w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy:

1. Lista UNESCO Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego
   - zespół zamku krzyżackiego w Malborku (wpisany na listę w 1999 r.)

2. Pomnik Historii
   - „Malbork – zespół zamku krzyżackiego”– uznany za pomnik historii Zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r. (Monitor Polski z 1994 r., Nr 50 poz. 420).

Wpisem objęty został zabytkowy obszar zespołu zamku krzyżackiego, usytuowany pomiędzy rzeką Nogat, Kanałem Juranda, ulicami Piastowską i Starościńską oraz murem ograniczającym fosę po południowo-wschodniej stronie Zamku Wysokiego. Zamek w Malborku jest jednym z najznakomitszych przykładów średniowiecznej architektury obronno-rezydencjonalnej w Europie.

3. Rejestr zabytków, ewidencja zabytków, strefy ochrony konserwatorskiej
Rejestr zabytków województwa pomorskiego prowadzony jest dla trzech kategorii zabytków: zabytków nieruchomych (tabela nr 1) [tu wyszczególnia się zabytkowy układ urbanistyczny miasta lokowanego w średniowieczu: Malbork (1276 r. 1286 r.), Szpital Jerozolimski, zamek krzyżacki wraz z zespołem fortyfikacji, dworzec kolejowy; zabytków ruchomych (tabela 2) oraz zabytków archeologicznych (tabela 3). Zabytki także określa i chroni gminna ewidencja zabytków (tabela 4).

Analiza SWOT ochrony dziedzictwa kulturowego województwa pomorskiego w kontekście miasta Malborka. Analiza SWOT jest podstawowym i powszechnie stosowanym narzędziem diagnostycznym, która stanowi zestawienie takich cech, jak: Strengths – silne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse, Threats – zagrożenia. Wykonana matryca SWOT zawiera oceny stanu obecnego (silne i słabe strony) oraz spodziewane zjawiska przyszłe (szanse i zagrożenia). Zestawienie to stanowić będzie podstawę do wskazania celu i priorytetów wojewódzkiego programu

opieki nad zabytkami w zakresie ogólnym i szczegółowym dotyczącym Miasta Malborka.

SILNE STRONY:

1. występowanie na obszarze miasta zabytków o znaczeniu europejskim i krajowym (jeden zespół wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO, jeden zespół zabytkowy posiadający status Pomnika Historii);

2. bogaty zasób ruchomych dzieł sztuki zgromadzonych w Muzeum Zamkowym, stanowiący świadectwo nawarstwiania się kultur i narodów;

3. wysokie walory i atrakcyjność środowiska kulturowego dla mieszkańców, turystyki i gospodarki;

4. bogactwo zasobów różnych grup zabytków: nieruchomych, ruchomych, archeologicznych;

5. bogaty i różnorodny zasób zabytków charakterystycznych i wyróżniających region.

SŁABE STRONY:

1. zły stan zachowania części obiektów zabytkowych – zwłaszcza kamienic mieszczańskich;

2. przekształcenie zespołów zabudowy historycznych miast i miasteczek poprzez wprowadzenie nowej zabudowy, nie liczącej się z lokalną tradycją, architekturą i historycznymi uwarunkowaniami;

3. prowadzenie działań niszczących zabytki, wynikających z niewiedzy oraz z braku funduszy;

4. niedostatecznej ilości środków finansowych na konserwację i rewaloryzację dziedzictwa kulturowego;

5. samowolne wykonywanie prac remontowych i rozbiórek zabytków, bez uzyskania koniecznych zezwoleń konserwatorskich i budowlanych;

6. słabe zainteresowanie obiektami zabytkowymi ze względu na koszty remontów i utrzymania lub też przekonanie potencjalnych właścicieli o wysokich ich kosztach;

7. zanikanie tradycyjnych form i sztuki budowlanej, brak rzemieślników, niestosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych;

8. brak systemów zabezpieczeń obiektów zabytkowych (ochrony przeciwpożarowej, antywłamaniowej);

9. niedostateczna ilość profesjonalnych wykonawców prac konserwatorskich;

10. niedostateczne skoordynowanie i powiązanie działań administracji publicznej i instytucji zajmując się ochroną zabytków.

W programie określono następujące szanse i zagrożenia:

SZANSE:

1) zatrzymanie degradacji zasobów dziedzictwa kulturowego, dalsze prowadzenie prac konserwatorskich i restauratorskich, wykorzystywanie zabytków do nowych funkcji;
2) wzrost zainteresowania właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych opieką nad nimi;
3) wzrost wykorzystania dziedzictwa, kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych;
4) działania promujące dziedzictwo kulturowe i inicjatywy edukujące społeczności lokalne;
5) rosnące społeczne zainteresowanie opieką nad zabytkami: powstawanie stowarzyszeń,
6) popularyzacja społecznej opieki nad zabytkami;
7) promowanie przykładów dobrej architektury kontynuującej miejscową regionalną tradycję budowlaną;
8) promowanie i nagradzanie dobrych rozwiązań .

ZAGROŻENIA:

1) pogarszający się stan techniczny substancji zabytkowej, spowodowany niewłaściwym użytkowaniem, celowym niszczeniem (w szczególności zabytków XIX-wiecznych, poprzemysłowych);
2) dalsza ekspansja inwestycyjna na obszarze miasta ingerująca w historyczne układy urbanistyczne;
3) dokonywanie wtórnych podziałów i parcelacji obiektów i zespołów zabytkowych;
4) samowolne niszczenie zabytków;
5) brak poszanowania dla wartości autentyzmu zabytków (oryginalnej substancji, kolorystyki, układu przestrzennego, funkcji, technologii wykonania i materiałów budowlanych);
6) niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami;

W wyniku powyższych analiz wskazane zostały cele oraz priorytety, kierunki działań i typy wsparcia działań, które powinny lub mogą być podejmowane dla ich realizacji. Założona przez samorząd województwa polityka opieki i ochrony zabytków przewiduje działania wieloletnie. W związku z tym część z podjętych zadań zostanie zakończona w ramach zaprogramowanego czteroletniego okresu i przyniesie natychmiastowe efekty. Natomiast część z nich dopiero w dłuższej perspektywie złoży się na realizację wyznaczonych w programie kierunków.

Celem strategicznym programu jest wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego, służące zachowaniu zabytków, budowanie tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu.

Cel ten będzie realizowany w ramach 3 priorytetów:

1. zachowanie dziedzictwa kulturowego wsi i miast
2. zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzecznego
3. badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego

4.2.4. Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Malborka na lata 2014-2020.

Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Malborka na lata 2014-2020 zastąpiła obowiązującą do 2012 roku Strategię Rozwoju Powiatu Malborskiego na lata 2002 – 2012. Dokument ten został opracowany przez Agencję Rozwoju Pomorza S.A., przy wsparciu środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013, w celu realizacji ponadlokalnych, wspólnych działań rozwojowych, wychodzących poza granice jednej gminy.

Strategia została przygotowana w wyniku współpracy samorządów tworzących Miejski Obszar Funkcjonalny (MOF) Malborka z ekspertami zewnętrznymi, w oparciu o prowadzone konsultacje społeczne. W konstrukcji tego dokumentu wyodrębnione zostały i poddane wnikliwej analizie następujące zagadnienia:

- Diagnoza obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej MOF Malborka, dokonanej z użyciem metody desk research;
- Analiza SWOT MOF Malborka w trzech głównych obszarach: zagospodarowanie przestrzenne i infrastruktura; kapitał ludzki oraz gospodarka (wraz z wnioskami);
- Określenie wizji, misji MOF Malborka;
- Wyznaczenie obszarów priorytetowych, celów strategicznych i operacyjnych wraz ze wskazaniem wskaźników monitorowania Strategii oraz projektów kluczowych;
- Propozycja systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji Strategii oraz modelu finansowania i kształtowania przyszłej współpracy w ramach Partnerstwa.

Miasto Malbork zostało uznane za lidera Partnerstwa (i miasto delimitujące obszar funkcjonalny) ze względu na jego dominujący potencjał społeczny, kulturowy i gospodarczy oraz z uwagi na największy zakres planowanych przez jego władze działań wyznaczonych do realizacji w ramach strategii (projekty kluczowe).

Niestety, z punktu widzenia dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, trzy obszary priorytetowe wyodrębnione w omawianej strategii, a następnie powiązane z nimi cele strategiczne i cele operacyjne, wydają się zbyt słabo akcentować i wykorzystywać problematykę dziedzictwa i krajobrazu kulturowego z zachowanymi zabytkami o unikalnej skali. W związku z tym *Program Opieki Nad Zabytkami Miasta Malborka na lata 2015 – 2018* należy zatem traktować nie tyle jako wypełnienie celów tej strategii, a raczej jako istotne uzupełnienie i konieczne poszerzenie rozważań odniesionych do tego horyzontu. Ze względu na zauważone „braki” w strategii powiatu postuluje się jednocześnie przygotowanie i uchwalenie Programu Ochrony Zabytków Powiatu Malborskiego na najbliższe cztery lata (np. w perspektywie lat 2016 – 2019 lub najdalej 2017-2020); podstawą dla niego byłyby treści zawarte w niniejszym opracowaniu, skorelowane ściśle z ustaleniami Strategii MOF Malborka.

5.UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

5.1.1. Strategia.

Program Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2016-2019 jest spójny z nową strategią rozwoju Malborka określoną w horyzoncie czasowym roku 2020; *Program* stanowi istotne uzupełnienie i poszerzenie tego opracowania w dziedzinie poświęconej ochronie zabytków i opieki nad zabytkami. Oba dokumenty można traktować jako komplementarne w projektowaniu ważnych kierunków rozwoju miasta w najbliższym czasie.

W nowej strategii na wielu poziomach znajdują się odwołania do historii miasta, jego dziedzictwa i krajobrazu kulturowego. Nie są one wprawdzie wyrażone *explicite* w formułowanej wizji, misji oraz celach strategicznych czy operacyjnych, jednak znajdują poczesne miejsce w prowadzonych analizach, diagnozach, a zwłaszcza w definiowaniu zakresu projektów kluczowych.

Strategia przewidywania i zarządzania zmianą społeczno-gospodarczą w mieście Malborku na lata 2013-2020 została opracowana przy wsparciu środków finansowych UE w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Priorytetu VIII „regionalne kadry gospodarki", Poddziałania 8.1.2. „Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie" Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Przygotowanie i przyjęcie strategii zostało zdefiniowane jako „*niezbędny element skutecznego reagowania na zachodzące zmiany społeczno-gospodarcze, które dotykają zarówno przedsiębiorców jak i wszystkich mieszkańców*". Dokument ten opiera się na zasadzie zrównoważonego rozwoju odwołującego się do kształtowania właściwych proporcji w gospodarowaniu trzema rodzajami kapitału: ekonomicznym, społecznym i naturalnym [18].

Zaprezentowana w ramach strategii wizja Malborka odwołuje się bezpośrednio do historycznych i kulturowych aspektów dziedzictwa miasta, jako ważnego ośrodka władzy krajowej, związanego z tą władzą ośrodka krystalizacji architektury charakterystycznej dla miasta i regionu oraz miejsca rozwoju żeglugi śródlądowej, brzmiąc następująco:

„*Malbork – centrum aktywnego wypoczynku na szlaku Zamków Gotyckich i Pętli Żuławskiej – znany ośrodek turystyczny w Basenie Morza Bałtyckiego. Subregionalny biegun wzrostu gospodarczego z wiodącą funkcją usługową (edukacyjną, kulturalną i rekreacyjną). Miasto zadowolonych, przedsiębiorczych mieszkańców. Atrakcyjne miejsce do prowadzenia biznesu*" [19].

Misja, również akcentuje aspekty wypływające z przekazu dziejowego miasta:

„*Misją Malborka jest zapewnienie usług na najwyższym poziomie zarówno mieszkańcom Miasta i Subregionu, przedsiębiorcom jak i turystom. Odwiedzającym Malbork oferuje produkty turystyczne oparte na zasobach Miasta wypływających z jego*

[18] *Strategia przewidywania i zarządzania zmianą społeczno-gospodarczą w mieście Malborku na lata 2013-2020*, str. 4.
[19] *Strategia*…, str. 6.

historii oraz położenia, a także kreatywności i przedsiębiorczości mieszkańców. Mieszkańcom Miasto zapewnia liczne i atrakcyjne miejsca pracy, wysoki standard życia oraz atrakcyjne warunki prowadzenia biznesu" [20].

Wyodrębniając trzy główne obszary wprowadzania i zarządzania zmianą społeczno-gospodarczą w Malborku oraz związane z nimi cele strategiczne większy nacisk położono na aspekty gospodarcze, komunikacyjne oraz związane z kształtowaniem społeczeństwa obywatelskiego i rozwijaniem przedsiębiorczości; tematyka korelująca z tezami *Programu Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2015-2018* została przez to nieco zatracona. Wskazać tu można *de facto* tylko jeden obszar i cel strategiczny odwołujący się do historii oraz krajobrazu kulturowego miasta – obszar *Przedsiębiorczość (P1), cel strategiczny (C.S.1.2.) Rozwinięta oferta turystyczna wykorzystująca walory przyrodnicze, kulturowe i architektoniczne miasta i jego otoczenia* [21].

Tematyka dziedzictwa, z problematyką konserwatorską i zabytkoznawczą, uwypukla się natomiast w strategii na dalszym poziomie. Wśród sformułowanych celów operacyjnych i związanych z nimi projektów kluczowych i flagowych, zaprojektowanych do realizacji w perspektywie do 2020 roku, znalazły się następujące działania związane, pośrednio lub bezpośrednio, z dziedziną ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:

- Rewitalizacja kwartałów miasta oraz kamienic wpisanych do rejestru zabytków (Orzeszkowej, 17 Marca, Reymonta, Główna, Grunwaldzka / lata 2013-2020 / kwota przeznaczona na realizację – 5 mln zł / dokumentacja techniczna i wykonanie przedsięwzięcia);

- Zakończenie inwestycji i uruchomienie Szkoły Łacińskiej (2013-2020 / 2 mln złotych);

- Zagospodarowanie (rewitalizacja) terenów bulwarów nad Nogatem i Parku Północnego (2013-2020 / 2 mln złotych / dokumentacja techniczna i realizacja zadania);

- Modernizacja Parku Północnego i budowa Skate Parku. Rozbudowa i oznakowanie ścieżek rowerowych (2013-2020 / 2 mln złotych / opracowanie koncepcji, dokumentacja techniczna).

5.1.2. Program Rewitalizacji Miasta Malborka

W 2015 r. roku opracowane zostały dwa etapy Programu rewitalizacji Miasta Malborka „Malbork na PLUS":

I – Delimitacja obszarów zdegradowanych w przestrzeni miasta Malborka.

II – Program Rewitalizacja Miasta Malborka – obecnie rozszerzany.

[20] *Strategia*…, str. 8.
[21] *Strategia* … str. 9.

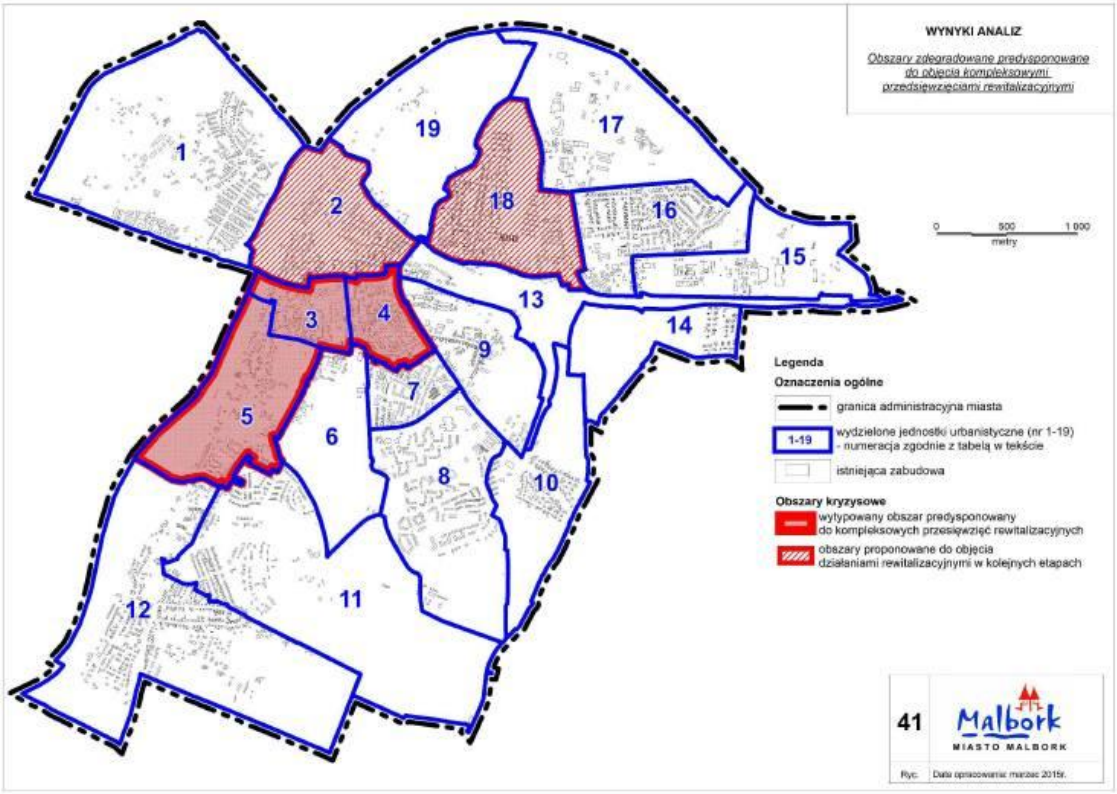

86

W ramach programu przeprowadzono spotkania z mieszkańcami w formie punktów informacyjnych, konsultacji społecznych, debaty, przeprowadzono badania fokusowe, zebrano ankiety nakierowywane na mieszkańców, przedsiębiorców oraz organizacje pozarządowe, przeanalizowano liczne wnioski mieszkańców, przeprowadzono spotkania z przedstawicielami Wydziałów Urzędu Miasta oraz spotkanie z Radą Miasta i Radą Młodzieży. Wiele z wniosków zarówno mieszkańców jak i przedstawicieli władz miasta dotyczyło obiektów zabytkowych zlokalizowanych w obrębie obszaru Śródmieścia, w tym ulicy Grunwaldzkiej, 17 Marca i Jagiellońskiej oraz zwracało uwagę na średniowieczne zabytki miasta znajdujące się w złym stanie technicznym, w tym przede wszystkim Ratusz Staromiejski.

Obszar wskazane w pierwszym etapie prac - *Delimitacja obszarów zdegradowanych w przestrzeni miasta Malborka* stanowią jednocześnie obszary o największym natężeniu zabytkowych obiektów mieszkalnych w ogólnej liczbie budynków o funkcji mieszkalnej oraz o znacznym odsetku obiektów zabytkowych w złym stanie technicznym.

Program przewiduje szeroki zakres działań społecznych, gospodarczych i infrastrukturalnych. Wiele z nich ma na celu budowanie tożsamości lokalnej mieszkańców oraz rozwijanie wrażliwości na historie i architekturę ich bezpośredniego otoczenia. Program przewiduje pomoc w zakresie procedur wiążących się z pracami przy obiektach zabytkowych oraz przewodnik dobrych praktyk remontowych mający na celu uświadamianie jak niewielkimi środkami oraz

niedużym nakładem pracy można przyczynić się do poprawy wizerunku budynku, ulicy, czy podwórka. W ramach programu planowana jest współpraca z wspólnotami oraz dofinansowania do planowanych przedsięwzięć mieszkańców.

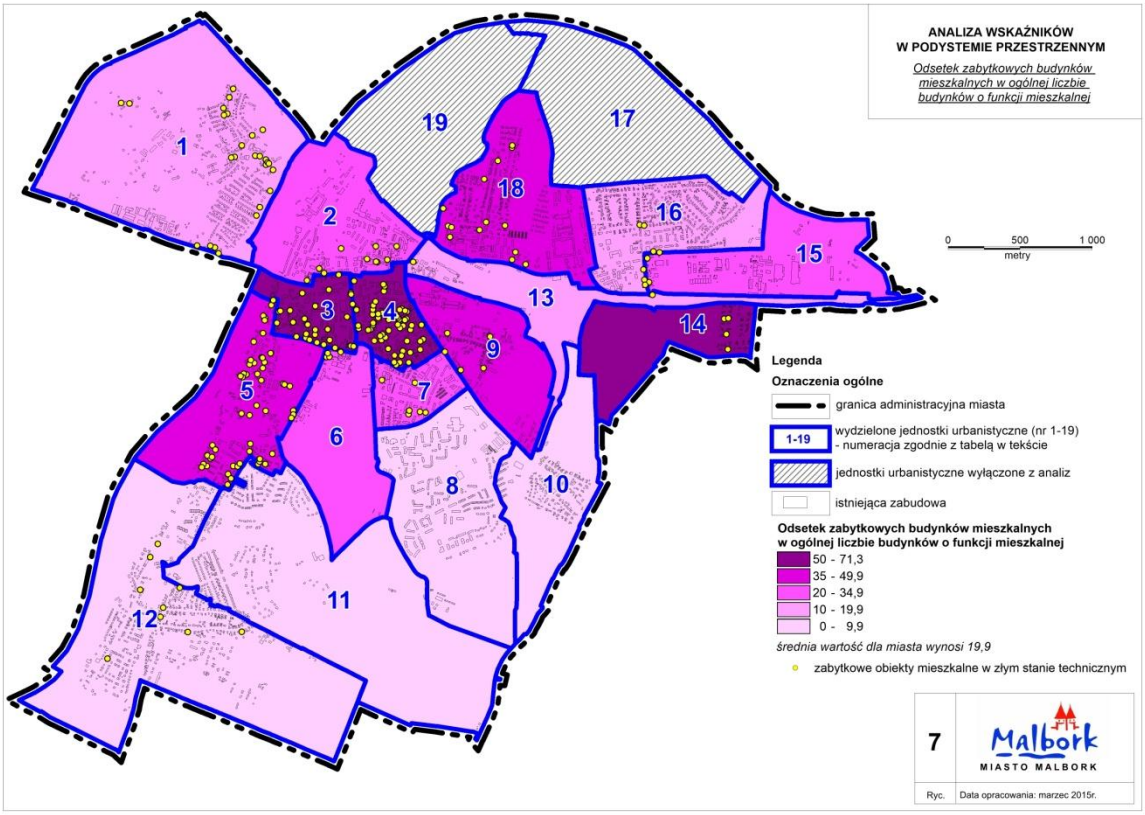

Działania przewidziane w programie przekładają się bezpośrednio na politykę miasta w zakresie ochrony zabytków oraz uwypuklenia wartości zachowanych przestrzeni o wartościach historycznych, architektonicznych i artystycznych, znajdujących się obecnie w złym stanie technicznym.

Równolegle do prac prowadzonych nad Delimitacją obszarów zdegradowanych i Programem Rewitalizacji Miasta przygotowany został wniosek o dofinansowanie procesu przygotowań kompleksowego programu rewitalizacji problemowych dzielnic miasta w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020.

Rozstrzygnięcie konkursu nastąpiło 25.02.2016 r. Miasto Malbork otrzymało najwyższą liczbę punktów w województwie oraz dofinansowanie w wysokości 223 110,00 zł.

W ramach dofinansowania zamierzamy uzupełnić istniejący dokument Program Rewitalizacji Miasta Malborka, zwiększając sobie szanse na pozyskanie środków na konkretne działania rewitalizacyjne. W ramach dofinansowania zrealizowane zostanie m.in.:

- opracowanie diagnozy czynników i zjawisk kryzysowych w obszarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym w zdegradowanych obszarach miasta wraz z wytycznymi do aktualizacji Programu Rewitalizacji,
- wyznaczenie specjalną strefę rewitalizacji,

- opracowanie analizy zasobu komunalnego miasta,
- stworzenie modelowych rozwiązań dla przyszłych partnerów procesu rewitalizacji,
- zorganizowanie warsztatów dla mieszkańców strefy rewitalizacyjnej,
- opracowanie bazy danych wskaźników rewitalizacyjnych
- zaktualizowanie programu w uzupełnieniu o wyniki naszej pracy

W celu sprawnego przeprowadzenia procesu rewitalizacji, co jest zgodne z założeniami realizowanego projektu, niezbędne jest powołanie koordynatora ds. rewitalizacji w mieście.

5.1.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Malborka.

Studium zostało opracowane i uchwalone w 1996 roku, a następnie zmienione w 2010 roku – zmiana wynikała z konieczności uzyskania zgodności z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, a ponadto celem było stworzenie warunków formalnych do zagospodarowania przestrzennego wschodnich i zachodnich dzielnic miasta (Piaski i Kałdowo).

Zagadnienia ważne z punktu widzenia *Programu Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2015-2018*, zawarte w Studium, sformułowane zostały następująco:

Wśród wiodących funkcji miasta wymieniono „*ośrodek turystyczny o randze międzynarodowej*” (pkt a).

Wśród zasobów wymieniono m.in. „*Kanał Juranda i Kanał Ulgi z towarzyszącą zielenią, zieleń parkową i zieleń cmentarzy*”. Wskazano na potrzebę poprawy zagospodarowania istniejących terenów zieleni miejskiej, ze szczególnym akcentem na uporządkowanie parku w północnej części miasta (leżącego pomiędzy ul. Łąkową i ul. Sportową).

W punkcie 6.2. wyznaczone zostały tereny do rewaloryzacji, ze wskazaniem, iż proces ten polegać ma na likwidacji wadliwych funkcji z nimi związanych, ponadto na przekształceniu obiektów dysharmonizujących otoczenie, na zmianie użytkowania obiektów oraz dostosowaniem architektury obiektów do historycznej genezy miejsca z uwzględnieniem współczesnych potrzeb. Wśród obszarów postulowanych do rewaloryzacji znalazły się: Stare Miasto (z alternatywą realizacji pierzei w linii murów), teren przy ul. Solnej, teren zajmowany przez Zakłady „Pemal” przy ul. Kościuszki, otoczenie Placu Zamenhofa oraz teren byłych koszar przy ul. Wojska Polskiego.

W punkcie 6.4. za strategiczny komponent rozwoju miasta uznano zabezpieczenie odpowiednich terenów gwarantujących ten rozwój, wśród nich wskazano:

- Zespół Zamkowy z otoczeniem (jako podstawa atrakcyjności turystycznej miasta);
- rejon ul. Solnej (dla różnych form usług turystycznych);
- rejon ul. Głównej i Bocznej (na zespół hotelowo – pensjonatowy oraz przestrzeń widokową na Zespół zamkowy);
- rejon ul. Wałowej i Bocznej (na różne formy obsługi turystyki w powiązaniu z zabudową mieszkaniową);
- rejon u zbiegu ulic Portowej i Sportowej (na rozwój funkcji kempingowych).

Najbardziej istotny w omawianym dokumencie jest punkt 7 poświęcony *explicite* ochronie środowiska kulturowego; wyodrębniono w nim trzy podstawowe zagadnienia:

- główne elementy tożsamości miasta (7.1);
- inne elementy tożsamości miasta (7.2);
- strefy ochrony konserwatorskiej (7.3.)

Ad 1. Do głównych elementów określających tożsamość miasta, z ustalonym w Studium obowiązkiem podporządkowania wszelkich decyzji funkcjonalno-przestrzennych zasadzie ich eksponowania, zaliczono: Zespół Zamkowy z otoczeniem, rzekę Nogat i Kanał Juranda.

Ad 2. Wymieniono również elementy decydujące o indywidualności miasta, z zaleceniem ich ochrony i eksponowania; do grono tego zaliczono: teren Starego Miasta, rejon ulicy Kościuszki, Plac Słowiański, Plac 3 Maja, rejon dworca kolejowego oraz zespoły koszarowe przy u. 17 Marca i Jagiellońskiej.

Ad. 3. W celu ochrony ukształtowanego w toku rozwoju dziejowego i zachowanego w zasadniczym zrębie krajobrazu kulturowego Malborka wyznaczone zostały w Studium strefy ochrony konserwatorskiej, z granicami zaznaczonymi na rysunku Studium. W tekście ustalono, iż: „*W obszarach tych ochronie podlega historyczna kompozycja przestrzenna, układ i charakter zabudowy. Dla ochrony historycznego obiektu inżynierii wodnej, obejmuje się strefą konserwatorską Śluzę Rakowiec, tworzącą łącznie z elektrownią wodną w gminie Malbork – zespół budowli hydrotechnicznych z XX wieku. Dla ochrony walorów widokowych związanych z obiektami zabytkowymi i ich zespołami należy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, tworzyć strefy ochrony ekspozycji czynnej i biernej. Szczególni dotyczy to wyeksponowania Zespołu Zamkowego wpisanego na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO. Ochroną konserwatorką, oprócz obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków, należy objąć wszystkie obiekty o wartościach historycznych. Obiekty te, wraz z otoczeniem, wymagają ochrony w zakresie zachowania ich historycznych cech*”.

5.1.4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są aktami prawa miejscowego przyjmowanymi uchwałami rady gminy, określającymi zasady planowania przestrzennego: przeznaczenie, warunki zagospodarowania i zabudowy terenu, a także rozmieszczenie inwestycji celu publicznego. Plany zawierają część tekstową (w formie uchwały) i cześć graficzną (rysunek planu w formie załącznika do uchwały); przygotowując projekty planów ich autorzy i władze gminy zobowiązani są między innymi do uwzględnienia w postanowieniach planów problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz do uzgodnienia całej treści projektu planu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Problematyka konserwatorska jest jednym z najważniejszych aspektów wpływających na zasady kształtowania przestrzeni i architektury określone w mpzp.

W granicach administracyjnych miasta Malbork obowiązuje obecnie 32 planów miejscowych (i zmian planów) opracowanych i uchwalonych w okresie od 1997 do 2015 roku; obejmują one około 60-70% całej powierzchni miasta, w tym jego ważne – z punktu widzenia przekazu historycznego i zachowanego krajobrazu kulturowego – obszary tj. Stare Miasto, centrum, większą część śródmieścia, dzielnicę lewobrzeżną (Kałdowo), dzielnice południowo-zachodnie (w tym historyczne jednostki Moczary

i Wielbark) oraz dzielnice wschodnie (w tym historyczne jednostki – Piaski I, Piaski II i Piaski-Rakowiec).

W mpzp przygotowanych i uchwalonych od 2010 roku problematyka ochrony konserwatorskiej jest opracowana w sposób zadawalający: w planach uwzględniane są obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, w oparciu o analizę ich rozmieszczenia oraz inne poddane analizie zachowane relacje przestrzenne, kompozycje zieleni wysokiej i pozostałe elementy krajobrazu kulturowego wyznaczane są strefy ochrony konserwatorskiej czy strefy ochrony widokowej i ekspozycji. W postanowieniach zawartych w tekście i na rysunku planów wyznaczone zostają granice ochrony konserwatorskiej i określone zostają zasady tej ochrony: jej zakres i często bardzo szczegółowe ustalenia dotyczące zachowania, ochrony i wyeksponowania wartości historycznych, naukowych, architektonicznych, artystycznych i estetycznych poszczególnych elementów składających się na krajobraz kulturowy miasta.

Przykładowe zapisy dotyczące ochrony konserwatorskiej wyznaczonej w strefach oraz w odniesieniu do obiektów ujętych w GEZ są następujące (na przykładzie mpzp dzielnicy Wielbark uchwalonego w 2011 roku):

„*W planie wyznaczono trzy strefy ochrony konserwatorskiej historycznych układów urbanistycznych dzielnicy Wielbark, których granice oznaczono graficznie na rysunku planu. W strefach tych obowiązuje: a) zachowanie historycznego układu przestrzennego i jego struktury; b)rewitalizacja i konserwacja zachowanych głównych elementów układu przestrzennego; c) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej; d) konieczność uzyskania pozwolenia konserwatorskiego dla wszelkiej działalności inwestycyjnej; e) uzgadnianie z właściwym terenowo Konserwatorem Zabytków zakresu przebudowy, rozbudowy i remontów wszelkich obiektów położonych w strefach; f) utrzymanie proporcji obiektów nowoprojektowanych lub przebudowywanych w skali zabudowy historycznej nawiązującej do zabudowy z sąsiedztwa (w zakresie formy, gabarytów, linii zabudowy); g) zakaz lokalizowania szyldów reklamowych z wyjątkiem szyldów dotyczących działalności gospodarczej prowadzonej na danej posesji; h) tworzenie terenów zielonych poprzez realizację zieleni przydomowej; i) wykonywanie ogrodzeń na posesjach położonych w granicach stref z materiałów naturalnych*. (…) *Obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malborka (GEZ), oznaczone na rysunku planu, podlegają ochronie konserwatorskiej. Ochronie podlegają historyczne: konstrukcja, gabaryty budynku, bryła, kształt dachu, kompozycja i wystrój elewacji (w tym rozmieszczenie otworów i podziały stolarki okiennej), rodzaj materiału i kolorystyka elewacji. Przy przebudowie obiektów obowiązuje kontynuacja historycznych zasad kształtowania zabudowy charakterystyczna dla zachowanej lub znane z przekazów ikonograficznych architektury malborskiej. Zmiany na tych obiektach wymagają uzgodnienia z właściwym terenowo Konserwatorem Zabytków*”.

W planach o starszej metryce problematyka konserwatorska jest zdefiniowana w sposób niezadawalający, czasami wręcz pominięta lub potraktowana marginalnie; przykładami takich opracowań jest np. mpzp dzielnicy przemysłowej „Piaski II” w Malborku czy mpzp dzielnicy Piaski – rejon ul. Zielenieckiej w Malborku. Plany te powinny być w najbliższym czasie zmienione z uwzględnieniem odpowiednich zapisów dotyczących ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego i jego elementów składowych.

Postuluje się również, by w okresie objętym niniejszym opracowaniem, powstały mpzp obejmujące następujące obszary charakteryzujące się występowaniem cennej pod

względem historycznym i zabytkowym, zachowanej w dosyć dobrej stanie aranżacji architektonicznej oraz kompozycji przestrzennej:

- mpzp rejonu centrum i śródmieścia pomiędzy ulicami Derdowskiego, 17 Marca i Jagiellońską;
- mpzp rejonu śródmieścia południowo-wschodniego w rejonie ulic: Kasprowicza, Norwida, Westerplatte, Bema, Nowowiejskiego i Sikorskiego;
- mpzp w rejonie cukrowni malborskiej obejmujący teren zabytkowego zespołu cukrowni oraz zabudowę mieszkalną ulic Chodkiewicza i Chrobrego.

5.2. Analiza zasobów i analiza stanu dziedzictwa krajobrazowego gminy.

5.2.1. Zarys historii miasta.

Ślady osadnictwa w miejscu dzisiejszego Malborka datowane są na młodszą epokę kamienia, w pobliżu natrafiano także na relikty rzymskie. Na południu miasta znajduje się cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich - w Wielbarku**.** Na przełomie X i XI wieku przypada w tym rejonie intensywny rozwój osadnictwa słowiańskiego. W XII i na początku XIII wieku Pomezania, na której leży Malbork, zamieszkana była dość gęsto jak na tamte czasy. Duże połacie kraju pokrywały puszcze, gdzie na podmokłych łąkach bujna trawa, pasły się stada zwierzyny, jeziora zaś obfitowały w ryby. Część terenu Pomezanii została zdobyta przez książąt pomorskich. Za ich sprawą na prawym, wysokim brzegu Nogatu powstał gród Zantyr wraz z podgrodziem. Na skutek polityki Sambora, jednego z dwóch braci potężnego księcia Świętopełka, Zantyr podarowano w 1250 Zakonowi. W drugiej ćwierci XIII stulecia zaczynają tworzyć swoje państwo na prawym brzegu Wisły. W Malborku Zakon pojawia się jednak stosunkowo późno. Pierwsze prace budowlane w obrębie najstarszej części zamku zainicjowane zostały bowiem około 1276 r. przez konwent (podstawowa jednostka organizacyjna Zakonu złożona z 12 rycerzy i 6 mnichów) pochodzący z grodu Zantyr. Krzyżacy zaczęli wznosić, częściowo z materiałów uzyskanych z rozbiórki starych zabudowań klasztornych grodu w Zantyrze, silnie ufortyfikowany zamek w dolnym biegu Nogatu. Budowany zamek i otaczające go miasto nazwano Marienburg, czyli gród Marii, od imienia patronki Zakonu. W 1280 do zamku przeniesiono konwent zakonu z Zantyru. Wraz z zamkiem powstawała osada, która w 1276 otrzymała prawa miejskie chełmińskie. Na wysoczyźnie górującej nad rzeką, na południe od terenów zamkowych, wytyczono działki dla osiedleńców. Późniejsza zabudowa ciągnęła się wzdłuż jednej ulicy, rozszerzającej się w połowie, tworząc w ten sposób rynek (szerokości ok. 30 m, a długości ok. 300 m). Domy o konstrukcji szkieletowej z podcieniami ustawiono szczytami w jego stronę. Jedna pierzeja, zachodnia, nosiła nazwę Wysokich Podcieni, wschodnia – Niskich Podcieni. Równolegle do rynku biegły ulice: na zachodzie – Schuhgasse, gdyż prowadziła do bramy nazywanej od czasów oblężeń szwedzkich Bramą Szewską, na wschodzie – Kratzhammer i Neustadt (wytyczone po 1380). W północno - zachodniej części miasta usytuowana była fara pod wezwaniem św. Jana. Następnym ważnym obiektem był ratusz. Prawdziwa perła gotyckiej architektury municypalnej. Pierwsza wzmianka o malborskim ratuszu brzmiąca „auff dem Rathuze von der Stadt" (na ratuszu miejskim) pochodzi z 1365. Początkowo miasto posiadało niezbyt wysokie mury spiętymi basztami i wieżami bramnymi: Mariacką, czyli Sztumską, Garncarską (zwaną też Św. Ducha lub Elbląską) i Szewską. Od strony rzeki mury i wał wzmocniono skarpami. Od systemu obronnego zamku miasto oddzielała fosa i mur oporowy zapobiegający osuwaniu się ziemi. Zakaz stawiania z tej strony muru obronnego wydany przez komtura spowodowany był zamiarem roztoczenia całkowitej kontroli nad miastem, co znalazło swoje potwierdzenie w czasie późniejszej wojny trzynastoletniej i w czasie najazdów szwedzkich w XVII wieku. W latach 1352–1383 mury obronne miasta podwyższono, a w ciągu wschodnim wzmocniono je dodatkowo siedmioma basztami trójbocznymi,

otwartymi od strony miasta. Osadnicy napływali tu przez trzy ćwierćwiecza XIV wieku i stopniowo ich napływ ustawał. Miasto zyskało charakter rzemieślniczo-handlowy i rolniczy. Miasto rozwijało się dzięki dogodnemu połączeniu drogami wodnymi z Wisłą i Nogatem do Chełmna, Grudziądza, Torunia i Elbląga, a także do potężnego Gdańska. Malbork w XIV wieku był miastem średniej wielkości pod względem obszaru, jaki zajmował, jak zabudowy i gospodarki. Handlowano tu zbożem, drewnem, skórami, końmi i winem. Rozwijały się cechy piekarzy i rzeźników, dobre zaś warunki uprawy wynikały z doskonałej gleby i w miarę łagodnego klimatu, jaki panował w delcie Wisły i Nogatu. Życie codzienne w tym czasie nie odbiegało od życia w innych podobnych miastach. W razie niebezpieczeństwa mieszczanom wydawano broń i zbroje z arsenału mieszczącego się w ratuszu. Każdy z członków cechów znał obowiązki obrony murów i baszt w razie oblężenia. Społecznością miejską rządziła siedmio-ośmioosobowa rada, na której czele stał burmistrz. W skład rady wchodził kompan, czyli zastępca burmistrza, a od 1416 zarządca skarbu (kamlarz). Naczelnikiem sądu był sołtys, który wraz z zastępcą przewodniczył dziesięcioosobowej ławie. W mieście było wówczas około 85 domów i 89 budynków gospodarczych. Aż do włączenia Malborka w skład Rzeczypospolitej układ ten był stały, choć włodarze miasta byli uzależnieni od Zakonu, który sprawował najwyższą władzę w całym państwie. W latach 1309–1457 Malbork był siedzibą wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego i stolicą państwa zakonnego. Rozszerzenie miasta spowodowało liczne zmiany w urbanistyce i architekturze. Przebudowano siedzibę władz miejskich - ratusz, a przy Rynku i nowych ulicach wzniesiono szereg podcieniowych kamienic mieszczańskich. W XV w. w obrębie murów znajdowały się 174 domy oraz 89 bud kramarskich i rzemieślniczych. Rozwinęły się także podmiejskie osady, które wkrótce przekształciły się w przedmieścia: Sztumski i Garncarskie.

Pierwsze poważniejsze zawirowania wielkiej polityki odczuli średniowieczni malborżanie w 1410 r., gdy pod murami miasta stanęły zwycięskie wojska króla polskiego Władysława Jagiełły zdążające spod Grunwaldu. W wyniku wielotygodniowego ostrzału miasta i zamku nastąpiły liczne zniszczenia, chociaż w mieście ocalały ratusz i kościół św. Jana. Wojskom Jagiełły nie udało się jednakże zdobyć zamku i Malbork pozostał w rękach Zakonu. Jego nowy mistrz - Heinrich von Plauen - postanowił po pokoju zawartym w 1411 r. w Toruniu odbudować miasto oraz przygotować twierdzę na ewentualne nowe oblężenie, fortyfikując zamek od strony wschodniej. Umocnienia te przydały się w trakcie wojny trzynastoletniej (1454-1466), podczas której zamek oblegany był przez wiele miesięcy, a miasto przechodziło z rąk krzyżackich w polskie i odwrotnie. Ostatecznie 7 czerwca 1457r. król polski Kazimierz Jagiellończyk przejął zamek wykupując go od czeskich rycerzy zaciężnych wynajętych przez Zakon. Co prawda przez następne lata trwało kolejne oblężenie i walka o odzyskanie przejętego przez krzyżaków miasta, ale zgodnie z podpisanym w 1466 r. tzw. II pokojem toruńskim Malbork wraz z częścią ziem Zakonu przeszedł na 316 lat we władanie Korony Polskiej.

Ziemie przyłączone do Polski (tzw. Prusy Królewskie) podzielono na trzy województwa, w tym malborskie. Miasto i zamek zachowały swoje wyjątkowe znaczenie - były stolicą Żuław, co przyczyniało się do bogactwa miasta, i rezydencją królewską**.** Podstawą rozwoju gospodarczego miasta były bowiem w dalszym ciągu Żuławy i położenie przy spławnej rzece. Oba te czynniki umożliwiały intensywny handel zbożem i drzewem sprowadzanym z głębi Polski. Już w 1523 r. król zakazywał szerzenia w Malborku nauk Marcina Lutra. Mimo to w drugiej połowie XVI w. większość mieszczan skłoniła się do tego wyznania. Dlatego też w 1598 decyzją sądu królewskiego przyznano protestantom kościół św. Jerzego. W 1607 r. w mieście pojawili się jezuici, którym powierzono opiekę nad kaplicą z obrazem Matki Boskiej w Bramie Mariackiej. W latach 1626-29 Malbork okupowały wojska szwedzkie, które ufortyfikowały go, wznosząc jedenaście bastionów ziemnych. Miasto wyszło z tej kampanii bez większych

uszczerbków. Podobnie i zamek, który nie był w jej trakcie ważnym punktem strategicznym. W 1655 r. na Polskę spadł nowy najazd szwedzki. W lutym roku następnego Szwedzi ponownie zajęli i ufortyfikowali Malbork. Zburzono przy tym w/wym. kaplicę bramną. Wojska króla Karola Gustawa opuściły miasto dopiero po podpisaniu pokoju w Oliwie (1660).

W pierwszej połowie XVIII w. przez Malbork przechodziły liczne i różnorodne oddziały wojskowe (polskie, szwedzkie, saskie, rosyjskie), grabiąc go i ściągając kontrybucje. W 1710 r. przywleczono z Rosji epidemię cholery, na którą zmarła połowa mieszkańców. W 1734 wojska rosyjskie zabrały z zamku ostatnie pięć armat, zaś sześć lat później ostatniego działa pozbyło się miasto kupując za nie pompę przeciwpożarową. Malbork przestał być twierdzą. Pomimo wyludnienia w dalszym ciągu niechętnie przyjmowano do prawa miejskiego nowych obywateli. Ludność wiejska i cudzoziemcy, np. Szkoci, napływała jednak do Malborka gdzie mieszkała jako służba lub biedota. Przede wszystkim osiedlała się na przedmieściach i Przedzamczu będącym własnością królewską (w XVIII w. mieszkało tu więcej rzemieślników niż w mieście). 12 września 1772 r. do Malborka weszły wojska pruskie. Wedle przeprowadzonego niebawem spisu powszechnego miasto, włączone do tzw. rejencji kwidzyńskiej, liczyło 3.635 mieszkańców. Usunięto samorząd, zastępując go ustanowionym przez króla magistratem i sądem. Zmiana przynależności państwowej spowodowała, że na zaniedbany zamek zaczęto na nowo patrzeć pod kątem jego przydatności militarnej. Skoszarowano bowiem w nim regiment piechoty. Kolejne przebudowy miały na celu przekształcenie Zamku Wysokiego w wielki spichlerz. W trakcie tych prac niemal całkowicie stracił on swój średniowieczny wygląd. Na początku XIX w., wskutek głośnych protestów młodych niemieckich poetów romantycznych, wstrzymano dalsze prace rozbiórkowe.
.
W 1807 r. do miasta weszły wojska francuskie, które natychmiast odnowiły jego XVII-wieczne umocnienie ziemne. Pięć lat później przez Malbork przeszła Wielka Armia idąca na Rosję, a po kilku miesiącach jej cofające się resztki i ścigający je Kozacy. Tak jak przed wiekiem, różnorakie wojska przyczyniły się do upadku gospodarczego miasta i wybuchu kolejnej epidemii cholery. Gdy w 1808 r. zniesiono ograniczenia wyznaniowe, w mieście osiedlili się pierwsi Żydzi. Tolerowano mennonitów, a od 1858 r. także baptystów. Tym liberalnym tendencjom sprzyjał nadprezydent prowincji Prusy Zachodnie Theodor von Schön. Jako osoba zafascynowana przeszłością krzyżackiego Malborka, już w 1815 r. przedstawił w Berlinie projekt odbudowy zamku. Prace zainicjowano dwa lata później.

W pierwszej połowie XIX w. Malbork był jednym z wielu typowych, niezbyt bogatych miasteczek pruskich. Poprawę jego sytuacji gospodarczej przyniosła dopiero budowa kolei żelaznej łączącej Prusy Wschodnie z Berlinem. W drugiej połowie XIX w. powstały w mieście pierwsze nowoczesne urządzenia komunalne: gazownia (1867), telegraf (1876), poczta (1893), centrala telefoniczna (1899), wodociągi i kanalizacja (1906), elektrownia wodna na Nogacie (1909). Od 1827 r. posiadało własną gazetę "Marienburgscher Anzeiger" (od 1849 r. "Marienburger-Zeitung und Kreisblatt"). W drugiej połowie XIX w. zaczął także powstawać miejscowy przemysł i dynamicznie rozwijać się budownictwo mieszkaniowe i urzędowe. Rozwój miasta wspomagało pięć banków i kas oszczędnościowych. Niebagatelne znaczenie miał też stały wzrost poziomu edukacji. Malbork posiadał bowiem aż 14 różnego typu szkół (liceum, średnia szkoła rolnicza, gimnazja, szkoły zawodowe i podstawowe). Miasta nie omijały klęski żywiołowe. W 1888 r. wezbrane wody Nogatu zalały Malbork i Żuławy, a w latach 1899 i 1902 wielkie pożary spustoszyły duże fragmenty Starówki.

Mimo iż bezpośrednie działania pierwszej wojny światowej ominęły Malbork, żywo odczuwano tu jej skutki. Na licznych frontach ginęli jego mieszkańcy, służący głównie

w miejscowym 152 pułku piechoty im. Zakonu Krzyżackiego. Do miasta napłynęła fala uchodźców, a sytuację pogarszała inflacja, bezrobocie i trudności z zaopatrzeniem w żywność (w latach 1915-23 obowiązywały kartki na chleb). Wskutek utworzenia Wolnego Miasta Gdańska, powiat malborski został zredukowany do jednej czwartej swojej pierwotnej wielkości, zaś miasto utraciło przedmieście Kałdowo. W lipcu 1920 r. mieszkańcy Powiśla, w tym i Malborka, zdecydowali w plebiscycie o przynależności do Niemiec, a nie do nowo powstałego państwa polskiego. Mimo, iż Malbork stał się miastem nadgranicznym, rozwijał się dynamicznie. W latach 20-tych nad Nogatem, na przedmieściu Piaski, powstała wielka dzielnica przemysłowa. Zmodernizowano wodociągi oraz lokalną sieć energetyczną, którą podłączono do wschodniopruskich linii przesyłowych. W 1924 r. pojawiło się w mieście lotnisko pasażerskie, zapewniające codzienne połączenia z Berlinem, Gdańskiem, Elblągiem i Olsztynem, a rok później miejska komunikacja autobusowa. Wzrosło też znaczenie węzła kolejowego. Tędy prowadził bowiem najkrótszy szlak komunikacyjny z Berlina do Królewca. W latach 1920-45 na ponad 60 ulicach pojawiła się nowa nawierzchnia. Władze przykładały też starań do zwiększenia ruchu turystycznego. Magnesem przyciągającym turystów z najdalszych zakątków Niemiec i Europy był oczywiście zamek, od roku 1882 odbudowywany systematycznie pod kierunkiem inżyniera Konrada Steinbrechta (1849-1923). W mieście funkcjonowało kilka hoteli i schronisk młodzieżowych, liczne kawiarnie i piwiarnie. Znakomitą próbą zainteresowania turystów nie tylko zamkiem ale i miastem, był organizowany w latach 1928-37 festiwal teatralny na Rynku oraz powołane w 1925 r. Muzeum Miejskie. Jedną z atrakcji był także pięknie zagospodarowany park oraz *"Preußenbad"* - nowoczesne kąpielisko u podnóża wysokiej skarpy nad Nogatem.

Malbork bardzo mocno ucierpiał w trakcie działań wojennych w 1945 r. Po ciężkich walkach Grupy Bojowej „Marienburg" z jednostkami 2 rosyjskiej Armii Uderzeniowej, 25 stycznia tego roku opuściły go ostatnie oddziały niemieckie. W wyniku działań wojennych zniszczeniu uległo blisko 80 proc. zabudowy Starego Miasta. Poważnie uszkodzone też zostały wschodnie partie zespołu zamkowego. 8 marca wycofujący się z zamku Niemcy wysadzili w powietrze mosty na Nogacie.

Polska administracja cywilna pojawiła się w mieście w kwietniu 1945 r. Rozpoczęto stopniowe usuwanie szkód wojennych i uruchamianie produkcji w zakładach przemysłowych. W październiku 1947 r. odszedł do Brandenburgii jeden z pierwszych wielkich transportów ludności niemieckiej. W 1957 pożegnał Malbork ostatni niemiecki ksiądz, Konrad Will. Koniec lat 40-tych to okres, w którym systematycznie wyburzano pozostałości zabudowy na terenie Starego Miasta. Cegłę przekazywano na odbudowę Warszawy. Ta planowa akcja spowodowała, że na początku lat 50-tych na terenie Starówki nie pozostał żaden budynek, poza średniowieczną farą, Ratuszem, dwoma bramami i fragmentami murów obronnych. W latach 1962-68 powstało tu bezstylowe (Osiedle XX - lecia PRL). Miasto straciło w ten sposób swoje historyczne centrum. W 1977 r. w Malborku pojawiły się pierwsze jedenastopiętrowe wieżowce. O systematycznym rozwoju miasta świadczyć też może rosnąca liczba mieszkańców: 1946r - 10.017 tyś. -- 1994r - 40.347 tyś.

Inwestycją która zmieniła układ komunikacyjny i wygląd śródmieścia stała się budowa Alei Rodła, będącej fragmentem przecinającej miasto drogi krajowej nr 50. Już 18 grudnia 1949 r. oddano do użytku nowy most drogowy na Nogacie. W 1980 r. poprowadzono od niego szeroki, dwupasmowy odcinek ulicy w stronę Elbląga. Inwestycję ukończono jesienią 1986 r. otwarciem wiaduktu nad torami kolejowymi. W 1988 r. Aleją Rodła przejechała kolumna radzieckich transporterów wojskowych z wycofywanymi z NRD taktycznymi rakietami nuklearnymi. Okazało się zatem, że po blisko pięćdziesięciu latach Malbork ponownie znalazł się na trasie Berlin - Królewiec. 1 stycznia 1961 r. powołano Muzeum Zamkowe w Malborku koordynujące trwającymi

do dziś pracami nad odbudową zniszczonej twierdzy. Po zajęciu Malborka przez Polaków na zamku bywali prawie wszyscy nasi monarchowie. Wiązało się to m.in. z faktem, że dawną stolicę Zakonu uczyniono jednym z arsenałów Rzeczypospolitej. Bawili tu zatem: Kazimierz Jagiellończyk (1457), Jan Olbracht (1494), Aleksander (1504), Zygmunt I (1526) i Zygmunt August (1552). Za jego rządów w Malborku gościł także m.in. Mikołaj Kopernik jako doradca finansowy swego wuja Łukasza Watzenrode. W latach 1577/78 na zamku kwaterował Stefan Batory, w 1593 Zygmunt III Waza, w 1677 r. Jan III Sobieski z Marysieńką, po nim August II Sas (1698 i z hrabiną Cosel w 1710 r.) i Stanisław Leszczyński (1708). W trakcie wojen i przemarszów wojsk zamek wizytowali też obcy monarchowie, głównie królowie Szwecji - Gustaw Adolf (1626), Karol Gustaw (1656), Karol XII (1703). W 1710 r. był tu także car Rosji Piotr Wielki.

Zamek był też miejscem gdzie przetrzymywano więźniów. W 1361 r. jego z kazamatami "zapoznał" się książę litewski Kiejstut. Do Malborka trafił jako jeniec, pochwycony do niewoli podczas potyczki. Według późniejszej tradycji Kiejstut przekupił pilnującego go strażnika, który dostarczył mu płaszcz zakonny, wyprowadził z zamku i wraz z księciem uszedł na Litwę. W 1610 r., z rozkazu Zygmunta III Wazy, na Zamku Wysokim więziono kniaziów Szujskich, byłego cara Wasyla IV i jego brata Dmitrija, naczelnego wodza armii rosyjskiej. Po raz kolejny zamek służył za więzienie kiedy to, w czasie walk z Kozakami w połowie XVII w., przez blisko trzy lata trzymano tu niejakiego... Iwana Bohuna, nim ostatecznie trafił on przed polski sąd wojenny i został rozstrzelany za zdradę w obliczu wroga.W burzliwych latach wojen napoleońskich, gdy zamek zaczęto ponownie traktować jak twierdzę, dwukrotnie przebywał tu cesarz Francji Napoleon I Bonaparte. Za pierwszym razem doglądał prac przy fortyfikowaniu miasta (1807). Nocował na Przedzamczu. Był też zapewne i w Wielkim Refektarzu gdzie, w urządzonym tam lazarecie, leczył rany m.in. marszałek Bernadotte, późniejszy król Szwecji. Drugą wizytę złożył w drodze na Rosję (1812).

Całe następne stulecie było dla zamku czasem *"leczenia ran"* zadanych przez historię. Prace przy jego rekonstrukcji przykuwały także uwagę możnych tego świata. W 1818 r. twierdzę zwiedzał car Rosji Aleksander I. Śmiało stwierdzić można, że odbudowę zamku w XIX w. zawdzięczamy panującym wówczas w Niemczech Hohenzollernom. Bywali tu książęta tej dynastii, następcy tronu, cesarze oraz ich żony i dzieci. Pomimo istnienia polskiej administracji cywilnej ze starostą powiatowym na czele, Malborkiem do czerwca 1945 r. zawiadywała radziecka komendantura wojskowa, a ostatni żołnierze "bratniej" armii opuścili miasto dopiero w 1948 r. Spowodowało to, że z niektórych zakładów przemysłowych zaczęto wywozić w głąb Rosji urządzenia techniczne, m.in. z cukrowni i z poczty. Mimo to rozpoczęto stopniowe usuwanie szkód wojennych i uruchamianie produkcji w miejscowych zakładach przemysłowych. Już w kwietniu 1945 r. przywrócono pracę w słodowni. W maju uruchomiono urząd pocztowy, zaś na początku czerwca Powiatową Stację Traktorów i Maszyn Rolniczych przy ul. Kościuszki (ob. "Pemal") zatrudniającą 110 osób i remontującą sprzęt rolniczy. Rozpoczęły też pracę wodociągi miejskie i elektrownia wodna przy śluzie na Rakowcu. Pierwsze miesiące pracy często groziły śmiercią lub kalectwem od niewypałów i min, które systematycznie usuwać zaczęto dopiero od listopada 1945r. 3 maja 1945 r. odprawiono pierwsze polskie nabożeństwo w odgruzowanym kościele św. Jana. Z początkiem września rozpoczęto naukę w Państwowym Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym. Według pierwszego powojennego spisu w lutym 1946 r. w Malborku mieszkało 10.017 osób. Szybszy napływ ludności, a co za tym idzie powrót życia do zniszczonego miasta mogły rozpocząć się dopiero po odbudowie mostu kolejowego na Nogacie w kwietniu 1947 r.

5.2.2. Krajobraz kulturowy miasta.

Krajobraz kulturowy jest wynikiem przekształcania krajobrazu naturalnego przez grupę lub kilka grup kulturowych i nakładania elementów kulturowych różnego wieku. Krajobraz kulturowy to przestrzeń przyrodnicza, która znajduje się w sferze oddziaływań człowieka przyjmuje formę kulturową, wyrażoną w postaci krajobrazu kulturowego. Krajobraz ten można rozumieć jako antropogenicznie ukształtowany fragment przestrzeni geograficznej, powstały w wyniku zespolenia oddziaływań środowiskowych i kulturowych, tworzących specyficzną strukturę, objawiającą się regionalną odrębnością, postrzeganą jako swoistą fizjonomię.

„Krajobraz kulturowy przechowuje świadectwo działalności jego dawnych mieszkańców, dlatego jest znakiem tożsamości danego regionu". Polityka regionalna, która uwzględnia tę zasadę, i rozsądne planowanie przestrzenne stwarzają również szansę na promocję, a co za tym idzie, rozwój turystyki. Coraz popularniejsza staje się turystyka kulturowa, zwiedzanie wartościowych obiektów i miast, docenianych jako dziedzictwo kulturowe.

Malbork został założony na wysokim prawym brzegu rzeki Nogat, wypływającej z Wisły w pobliżu miejscowości Biała Góra. Obszar ten należy do Żuław Wiślanych, które od granic miasta stykają się z pagórkowatym Pojezierzem Iławskim. W zakolu rzeki Nogat, na najbardziej wysuniętym na północ cyplu wzniesiono zamek wysoki i średni, nieco niżej – na terenie zalewowym - zamek niski. Od strony zachodniej miasto dochodziło do stromej krawędzi terasy brzegowej. Od północy graniczyło z zamkiem. Wschodnią granicę stanowiła krawędź zbocza opadająca dość stromo w otaczające od tej strony cypel bagna i moczary. Na południu granica przebiegała w pobliżu brodu na Nogacie. Miasto leżało na szlaku drogowym z Gdańska do Elbląga oraz z Królewca do Torunia. Jego usytuowanie gwarantowało również wykorzystywanie szlaków wodnych w celach komunikacyjnych oraz transportu towarów handlowych i materiałów budowlanych.

Miasto lokacyjne miało formę bardzo wydłużonego prostokąta, środkiem równolegle do rzeki Nogat biegł rynek. Obie pierzeje zabudowano domami podcieniowymi ustawionymi szczytowo do osi. Równolegle do rynku, przez całą długość miasta biegły dwie wąskie uliczki na której znajdowały się spichlerze (od zachodu), karczmy i warsztaty rzemieślnicze. Główny plac podzielony był dziesięcioma krótkimi uliczkami w kierunku Nogatu. W początkach XV w. miasto rozbudowało się (za murami) w kierunku południowym (za Bramą Mariacką) i wschodnim (miedzy Bramą Garncarską a folwarkiem zakonnym Nowy Dwór). Zaczęła powstawać również osada na drugim brzegu Nogatu w miejscu dzisiejszego Kałdowa. Na początku XVI w. na dalekim przedmieściu południowym- przy drodze do Sztumu – rozwinęła się osada pod nazwą Moczary (ob. Mickiewicza) z zabudowaniami głównie gospodarczymi oraz w dalszym ciągu rozbudowywano przedmieście wschodnie. W XVII w. Szwedzi wybudowali nowe, silne fortyfikacje zamykające w swoim obrębie zamek, miasto i przedmieścia. Powstała osada na drugim brzegu Nogatu – Vogelsank. Połowa XVIII w. jawi się jako wyjście poza historyczna zabudowę Starego Miasta i przedmieścia. Miasto silnie się rozbudowywało. W pierwszej połowie XIX w. miasto powoli się rozwijało, szczególnie wzdłuż traktów do Sztumu i Elbląga.

W 2 połowie XIX w. nastąpił dynamiczny rozwój przestrzenny miasta. Usunięto umocnienia, uregulowano brzeg Nogatu, powstała cukrownia i inne zakłady przemysłowe, dworzec kolejowy, poczta, sąd, szkoły, koszary pruskie oraz zabudowa mieszkaniowa na całym terenie miasta (zczególnie południowym). Na początku nowego stulecia wybudowano kompleks koszar 152 pułku piechoty im. Zakonu Niemieckiego przy ul. 17 Marca.

Kolejny rozkwit budownictwa nastąpił w latach 20-tych i 30 –tych XX w. Powstały dzielnice Piaski (zabudowano ulicę Chopina) wraz z koszarami kolejowymi i Nowa Wieś. Powstały kolonie domków jednorodzinnych i wielorodzinnych. Wytyczono wiele nowych ulic na Wielbarku, Piaskach, Nowej Wsi, w Kałdowie i na obrzeżach Śródmieścia. Powstała zwarta zabudowa przy ul. Dworcowej i rozproszona koło cukrowni. Na te lata przypada w zasadzie ostateczne ukształtowanie przestrzenne miasta. Zasadniczym elementem jest nadal Stare Miasto z zespołem zamkowym. Miasto zajmuje zakole rzeki Nogat z tendencja przesuwania się w kierunku południowym. Przedstawiony wyżej historyczny układ przestrzenny nie prezentuje się jako zwarty, mimo iż ma pewną symetryczność, uwarunkowaną zmianami historycznymi i topografią terenu (rzeka Nogat, kanał Juranda i Ulgi oraz sieć kolejowa).

W czasie II wojny św. Malbork został zniszczony – w szczególności Stare Miasto z zespołem zamkowym. Odbudowa Starego Miasta nie poszanowała historycznych parcelacji i zabudowy pierzejowej a nowe budynki nie mają nic wspólnego z zabudową historyczną. W części południowej miasta powstały blokowiska w całkowicie nowym i dowolnym układzie nie nawiązującym do historycznego. W latach 80-siątych dokonano zmian w ukształtowaniu historycznego układu centrum miasta wprowadzając główna arterię komunikacyjną – Aleja Rodła – od rzeki Nogat do Piasków. Aleja sztucznie przecięła historycznie ukształtowane przedmieście na część południową i północną tworząc zupełnie nowy układ przestrzenny. Przedstawiony wyżej historyczny układ przestrzenny nie prezentuje się jako zwarty, mimo iż ma pewną symetryczność, uwarunkowaną zmianami historycznymi i topografią terenu (rzeka Nogat, kanał Juranda i Ulgi oraz sieć kolejowa). Istniejąca zabudowa miejska tworzy całość urbanistyczną powstałą w ciągu stuleci która tworzy krajobraz kulturowy miasta Malborka. Bogate, różnorodne i dobrze zachowane zasoby kulturowe odzwierciedlają bogatą historię miasta. Należą do nich zasoby archeologiczne, struktury urbanistyczne oraz wypełniająca je zabudowa oraz zieleń. Dzielnice miasta takie jak Kałdowo, Nowa Wieś, Piaski, Południe, Rakowiec, Stare Miasto, Śródmieście, Wielbark mają bogatą historię kształtowania przestrzennego.

5.2.3. Zabytki nieruchome.

Dziedzictwo Malborka to przede wszystkim **krajobraz kulturowy miasta**, ukształtowany w toku wielowiekowego procesu dziejowego, wyrażający się poprzez zachowane obiekty kulturowe (historyczne, zabytkowe) oraz towarzyszący im **kontekst symboliczny** w postaci pisanych i niepisanych przekazów, funkcjonujących mniej lub bardziej jawnie w zbiorowej świadomości. Przekazy te mogą być związane z utrwalonymi w pejzażu obiektami materialnymi lub mogą funkcjonować niezależnie od nich, nawet w odniesieniu do miejsc, w których zabrakło już tego materialnego nośnika historii i kultury, tj. w formie nazw własnych, legend i anegdot miejskich, nowych i starych zwyczajów, kultywowanych lub przetworzonych tradycji itp. (o czym więcej w podrozdziale dotyczącym dziedzictwa niematerialnego: ***5.2.7***).

Na najważniejszy w kontekście dziedzictwa Malborka krajobraz kulturowy składają się obiekty historyczne, o materialnym podłożu, które możemy zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podzielić na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne (porównaj art. 3). Najważniejsze w tym gronie dla Malborka okazują się zabytki nieruchome tworzące zbiór najliczniejszy, najlepiej zachowany i najbardziej reprezentatywny dla regionalnej oraz lokalnej kultury symbolicznej (zabytki ruchome i archeologiczne, o wiele mniej liczne i mniej istotne dla postrzeganej z dzisiejszej perspektywy dawnej kultury i historii miasta omówione zostały w kolejnych dwóch ***podrozdziałach***: ***5.2.4*** oraz ***5.2.3***).

W Malborku występują wszystkie wymienione w art. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rodzaje zabytków nieruchomych tj. krajobraz kulturowy miasta, układy urbanistyczne z zespołami zabytkowymi (np. Stare Miasto, układ przestrzenny w rejonie ul. Kasprowicza, Derdowskiego i 17 Marca, układ przestrzenny dzielnicy Piaski I), dzieła architektury i budownictwa (liczne kamienice, wille, budynki użyteczności publicznej), dzieła budownictwa obronnego (zespół zamku krzyżackiego), obiekty techniki (np. cukrownia, śluza Rakowiec), cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni oraz miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji (np. cmentarz wojenny Wspólnoty Brytyjskiej na ul. 500 Lecia). Wiele zabytków nieruchomych objętych jest formami ochrony prawnej na podstawie art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jako obiekty wpisane do rejestru zabytków (indywidualnie lub w postaci obszarów zabytkowych) lub poprzez ustalenia zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Wszystkie z tych zabytków objętych ochroną, a także duża liczba pozostałych, wskazanych przez wojewódzką ewidencję zabytków lub wyznaczonych we własnym zakresie, zostało ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malborka, która obejmuje łącznie 1069 pozycji (porównaj ***podrozdział 5.4***). Trzy z wskazanych obiektów ujętych w GEZ w trakcie opracowywania dokumentu zostały wykreślone na podstawie stanowiska Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – budynki przy ul: Jana Kochanowskiego 15, Koszykowej 8, Jagiellońskiej 99 A-C (oficyna). Obiekty wykreślone wskazane zostały w aneksach do Programu. **Łączna liczba obiektów ujętych w Gminnej ewidencji Zabytków to 1066 obiektów.**

Istnieje pewna grupa obiektów historycznych zachowanych w krajobrazie kulturowym miasta, powstałych przed 1945 rokiem, które nie zostały ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malborka. Powodem tego były różnorodne uwarunkowania wzięte pod uwagę w kontekście zmian wprowadzonych przez ustawę z 18 marca 2010 roku. Konieczność uzgadniania czy opiniowania przez właściwych terenowo konserwatorów zabytków spowodowała, że do GEZ nie zostały w uzasadnionych przypadkach zaliczone np.: obiekty mocno przekształcone, przebudowane, znacznie odbiegające wyglądem, konstrukcją i strukturą od projektów, obiekty o nieustabilizowanej sytuacji własnościowej (opuszczone, pozbawione opieki przez właścicieli) lub po prostu obiekty o niższych walorach architektonicznych (pomocnicze, gospodarcze, realizowane w sposób prowizoryczny). Obiekty te, łącznie z dziełami architektury i budownictwa, powstałymi w latach 50-tych XX wieku zrealizowanymi w nawiązaniu do architektury historyzującej lub modernistycznej okresu międzywojennego, zostały zaliczone do grupy obiektów tworzących historyczny klimat miejscowości. Ich zachowanie, ochrona i powstrzymanie procesów związanych z daleko posuniętymi przeobrażeniami, jest także postulowane w niniejszym *Programie*.

W *Programie* postuluje się ochronę tych obiektów w następującym zakresie historycznej: bryły budynku i jego gabarytów, formy, kształtu dachu, rodzaju pokrycia dachu, artykulacja i kompozycja elewacji, oryginalnych materiałów (nawiązywanie w kolorystce i rodzaju materiałów do historycznych wzorów). Remonty, modernizacje, przebudowy i rozbudowy tych obiektów powinny być opiniowane przez właściwego terenowo konserwatora zabytków; wykaz tych obiektów oraz zasady dotyczące ich ochrony i zachowania powinny być uwzględniane w tekstach i na rysunkach nowo uchwalanych lub nowelizowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

5.2.4. Zabytki ruchome.

Zabytki ruchome związane z terenem Malborka tworzą trzy podstawowe dziedziny: są nimi elementy wystroju i wyposażenia kościołów, elementy wyposażenia, wystroju i kompozycji elewacji budynków i zespołów architektonicznych tj. kamienic, obiektów

usługowych i użyteczności publicznej oraz zabytki sepulklarne zlokalizowane na terenie dawnych malborskich cmentarzy.

Zabytkowe wyposażenie kościołów zgrupowane zostało w trzech historycznych świątyniach: kościele p.w. Św. Jana Chrzciciela na Starym Mieście, kościele p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy przy ul. Słowackiego oraz w kościele p.w. Św. Józefa w dzielnicy Kałdowo przy ul. Kościelnej nr 5. Elementy tego wyposażenia podlegają zadawalającej ochronione i są stopniowo poddawane pracom konserwatorskim i restauratorskim; są one także w sposób właściwy rozpoznane, zaewidencjonowane (w formie kart zabytków ruchomych przechowywanych w archiwum Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) oraz w większości objęte ochroną prawną (wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego, rejestr zabytków B). W rejestrze ujęte zostały zarówno odrębne przedmioty kultu, jak i całe ich zbiory składające się na wyposażenie danego kościoła. Do rejestru zabytków nie zostało dotąd wpisane wyposażenie (i poszczególnego jego elementy) występujące w kościele w Kałdowie. Jednym z postulatów niniejszego *Programu* jest podjęcie starań o wydanie decyzji wpisującej te zabytki, zebrane po 1945 roku z niezachowanych kościołów żuławskich, cenne i starsze niż kościół w Kałdowie, do rejestru zabytków.

Wpis do rejestru zabytków wyposażenia kościołów malborskich przedstawia się następująco:

wyposażenie kościoła	**(B – 369)**	Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela, ul. Stare Miasto 22
wyposażenie kościoła	**(B – 370)**	Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela, ul. Stare Miasto 22
wyposażenie kościoła	**(B – 371)**	Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela, ul. Stare Miasto 22
wyposażenie kościoła	**(B – 372)**	Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela, ul. Stare Miasto 22
wyposażenie kościoła	**(B – 421)**	Kościół p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy przy ul. Słowackiego
wyposażenie kościoła	**Brak wpisu**	Kościół p.w. Św. Józefa w Kałdowie

W ***Aneksie nr 2*** ujęto zaewidencjonowane zabytki ruchome z terenu Miasta Malborka, w tym wpisane do rejestru zabytków.

Zabytki ruchome, składające się na wyposażenie, wystrój i kompozycje elewacji budynków oraz zespołów architektonicznych, znajdują się w większości w rękach prywatnych właścicieli lub spółek; stan wiedzy na ich temat jest fragmentaryczny, w większości nie zostały one zaewidencjonowane i zbadane. Pewne wyobrażenie na temat ich zasobu oraz na ogół niezadawalającego stanu zachowania dają tylko dokładnie wykonane karty ewidencyjne Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malbork. Fotografie i opisy przedstawiają dosyć bogaty zbiór, na który składają się m.in.: flizy ceramiczne na klatkach schodowych, drewniane schody z balustradami, żeliwne klatki schodowe, stolarka okienna i stolarka drzwiowa, sztukaterie, piece kaflowe, detal architektoniczny na elewacjach itp. Rozpoznanie zachowanych elementów tej mieszczańskiej kultury, a także późniejsza inwentaryzacja i przygotowanie procesu renowacji, jest jedną z tez niniejszego *Programu*.

Z licznie występujących w krajobrazie kulturowym przed 1945 rokiem cmentarzy wyznaniowych zachowały się tylko nieliczne, większość została zamknięta w latach 60-tych XX wieku, a następnie splantowana – zatarta w pejzażu lub w najlepszym wypadku przekształcona w skwery i parki. Tak stało się np. z cmentarzem na ulicy Ciepłej, z cmentarzem przy ul. Wojska Polskiego (obok dawnej szkoły na Piaskach),

a przede wszystkim z największymi i najważniejszymi nekropoliami Malborka założonymi przy ważnych obiektach sakralnych: kościele ewangelickim p.w. Św. Jerzego oraz Szpitalem Jerozolimskim. Przeobrażenia te wiązały się oczywiście w pierwszym rzędzie z nieodwracalnym zniszczeniem pochówków z nagrodbkami. Zabytki sepulklarne zachowały się tylko w trzech przypadkach: w postaci epitafiów na murze okalającym dawny cmentarz kościoła św. Jerzego, na dawnym cmentarzu katolickim przy ul. Jagiellońskiej nr 74 oraz na cmentarzu przykościelnym w Kałdowie. Zachowane zabytki sepulklarnej, dające dziś niewielkie świadectwo o bogatej i różnorodnej sztuce czy rzemiośle miejscowych warsztatów, należy bezwzględnie ochronić: zachować, zaewidencjonować i stopniowo przygotować projekty służące ich rewitalizacji (konserwacji, restauracji, renowacji). To kolejny ważny postulat niniejszego *Programu*, którego realizacja będzie wymagała dużego zaangażowania ze strony władz miasta oraz nawiązania współpracy ze stroną kościelną (Kałdowo) oraz ze Starostwem Powiatowym (wspomniane epitafia na murze cmentarnym występują obecnie na terenie należącym do Powiatowego Centrum Zdrowia, a nie na terenie kościoła p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy).

Należy jeszcze dodać, że w rejestrze zabytków figuruje tylko jeden zabytek nie znajdujący się w przestrzeni sakralnej, ale z niej pochodzący:

rzeźba	krucyfiks	z Pasji z kaplicy zamkowej	Zamek Krzyżacki Obecnie w Muzeum Zamkowym

5.2.5. Zabytki archeologiczne.

Zabytkami archeologicznymi są stanowiska archeologiczne w przestrzeni – warstwy kulturowe, jak również obiekty ruchome, znalezione w tych warstwach. Mogą więc występować dwie formy ekspozycji zabytków archeologicznych: stanowiska *in situ* oraz obiekty ruchome, również występujące *in situ* lub w ekspozycji muzealnej. W Muzeum Zamkowym w Malborku znajdują się artefakty pozyskane w trakcie ponad czterdziestoletniej działalności pracowni archeologicznej w kilkudziesięciu ekspedycjach archeologicznych, obejmujących pracami wykopaliskowymi stanowiska nie tylko obszar miasta Malborka ale też inne obszary dawnej Pomezanii, Pogezanii i Warmii. Obecnie zbiory liczą około 11.000 obiektów takich, jak elementy ceramiki naczyniowej i budowlanej, przedmioty wykonane z żelaza, brązu, srebra, bursztynu, szkła, kości, rogu, kamienia, krzemienia.

Istotny dla Malborka jest szczególnie obszar Starego Miasta wraz z aespołem zamkowym. Jest on objęty ścisłą ochrona archeologiczną. Ważnym centrum wykopaliskowym jest osada w Wielbarku, znajdują się tam stanowiska wykopaliskowe o charakterze śladów osadnictwa z epoki żelaza, średniowiecznych a także cmentarzyska neolityczne.

Wykaz stanowisk archeologicznych przedstawia ***Aneks nr 3.***

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.

Przede wszystkim na terenie Miasta Malborka funkcjonuje jedno Muzeum - Zamkowe z pokaźnym zasobem zbiorów ale istnieją tez kolekcje i zbiory prywatnych właścicieli, które przede wszystkim składają się z dokumentacji historycznej; kartografii, fotografii, dokumentów, listów, rysunków, pamiątek.

Od 1 stycznia 1961 r. zostało utworzone Muzeum Zamkowe, będące placówką centralną, podległą bezpośrednio Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie. Jest to wielodziałowe muzeum typu historyczno-artystycznego, którego organizacja podporządkowana została głownie sprawom odbudowy, zagospodarowania i właściwego utrzymania zamku. Równolegle do tych prac Muzeum prowadzi również działalność naukową w zakresie archeologii Dolnego Powiśla oraz historii sztuki i kultury Prus Królewskich, głównie w oparciu o posiadane zbiory. Gromadzenie, zabezpieczanie, naukowe opracowanie i udostępnianie dzieł dawnej i współczesnej sztuki to kolejne istotne zadania malborskiej placówki. U progu swej działalności Muzeum dysponowało jedynie tymi obiektami z dawnych zbiorów zamkowych, które ocalały z pożogi wojennej i fali szabrowników po 1945 r. Obok detali architektonicznych były to nieliczne eksponaty rzeźby średniowiecznej i mebli pseudogotyckich z końca XIX w. Obecnie w ogólnej liczbie ponad 40 tysięcy muzealiów mieszczą się tak cenne zbiory, jak np. zaliczana do największych w Europie kolekcja średniowiecznych elementów architektonicznych, unikatowy w skali światowej zbiór artystycznych wyrobów z bursztynu, efektowny zestaw dawnej broni i uzbrojenia, czy nawiązująca do historycznych mennic malborskich bogata kolekcja numizmatów. Muzeum Zamkowe jest dziś siedzibą żywego ośrodka muzealnego, ściągającego każdego roku ponad półmilionową rzeszę turystów z całego świata. Jest miejscem spotkań ludzi nauki i kultury, dziennikarzy i polityków, jest plenerem nowo powstających filmów i odbywających się często koncertów. Obecnie obszerne zbiory podzielone są na kolekcje:

Kolekcja Bursztynu.

W nawiązaniu do wielowiekowej tradycji, rozpoczęto gromadzenie kolekcji bursztynu. Pozyskiwano i nadal pozyskuje się zarówno okazy naturalne, jak i dzieła sztuki: zabytkowe oraz współczesne. Zbiór przyrodniczy obejmuje ponad 700 okazów o zróżnicowanej wielkości, formach, barwach i stopniu przejrzystości, a wśród nich liczne, zawierające inkluzje zwierzęce i roślinne. Trzon kolekcji stanowią obiekty historyczne prezentujące najwyższy poziom rzemiosła bursztynniczego od czasów neolitu po okres międzywojenny. Najcenniejsze są zabytki nowożytne takie jak kolia Sybilli Doroty Brzeskiej, opatrzony datą *1687* ołtarz, XVII- i XVIII- wieczne szkatuły i rzeźby autorstwa gdańskich artystów (m.in. Redlina i Mauchera), a także tzw. Kabinet Stanisława Augusta Poniatowskiego czy przedmioty takie jak szachy, fajki etc. Muzeum gromadzi także wyroby współczesne – począwszy od masowych, anonimowych prac z lat 60-tych po biżuterię artystyczną wysoko cenionych projektantów. W kolekcji znajdują się m.in. dzieła grupy Piro, Janusza i Waldemara Góralskich, Marii i Pawła Fietkiewiczów, Wandy i Bogdana Frydrychowiczów, Mariusza Drapikowskiego czy Pauliny Binek.

Kolekcja Ceramiki.

Kolekcja liczy ponad 500 sztuk naczyń ceramicznych różnego rodzaju i przeznaczenia, datowanych na okres od późnego średniowiecza po XX w. Początkowo muzeum gromadziło okazy porcelany z polskich, XIX-wiecznych manufaktur; z czasem jednak zaczęło kupować ceramikę użytkową zarówno z polskich jak i europejskich warsztatów oraz fabryk fajansu. Wśród eksponatów z porcelany na szczególną uwagę zasługuje spory zestaw naczyń z polskich manufaktur porcelany w Korcu i Baranówce. Ciekawy i urozmaicony jest zespół polskich wyrobów garncarskich oraz fajansów z takich ośrodków jak Gdańsk, Chodzież, Ćmielów, czy Włocławek. W kolekcji malborskiej znajduje się również bardzo interesujący i okazały zespół majolik nieborowskich z prywatnej manufaktury księcia Michała Radziwiłła. Pośród fajansów europejskich w malborskiej kolekcji dominują naczynia z manufaktur niemieckich i holenderskich (przede wszystkim z Delft). Odrębny zbiór stanowią kamionkowe naczynia i plastyka zwierzęca z Królewskiego Warsztatu Terakoty i Majoliki w Kadynach nad Zalewem Wiślanym, który założył, w swoich włościach w Prusach, Wilhelm II, cesarz Niemiec.

Kolekcja Detalu Architektonicznego.
Tworzenie kolekcji detalu rozpoczęło się w początkach naukowej konserwacji zamku w Malborku. Inicjatorem tego przedsięwzięcia był Conrad Steinbrecht, który w 1882 roku podjął prace konserwatorskie i badawcze w malborskim zespole zamkowym. Ze swych wojaży badawczych skwapliwie zwoził do malborskiego zamku wszelkie detale architektoniczne możliwe do pozyskania bez większego uszczerbku dla zabytków. Już na początku XX wieku zbiory te stały się tak znane, że do malborskiej kolekcji trafiły detale pochodzące z Chin, także ze słynnego muru. Następca Steinbrechta, Bernhard Schmid, większą uwagę przywiązywał do gromadzenia detali i elementów konstrukcyjnych zabytków budownictwa fachwerkowego na Żuławach. Jego działania w tym kierunku - rozpoczęte już w początku XX wieku, gdy piastował on urząd Konserwatora Rządowego dla Prowincji Prusy Zachodnie - zaowocowały zgromadzeniem na zamku malborskim pokaźnej kolekcji drewnianych detali budownictwa regionalnego. Zniszczenia zamku w 1945 roku w pewnym sensie stały się *zaczynem* znacznego rozrostu kolekcji detalu. W trakcie szeroko prowadzonych prac związanych z odgruzowywaniem zamku wyselekcjonowano bardzo liczne, średniowieczne detale. Znalazły one swoje miejsce w kolekcji, ale też wiele z nich w trakcie odbudowy malborskiej warowni trafiło na swoje pierwotne miejsca.

Dokumentacja Historyczna.
Zbiór dokumentacji historycznej powstał w 1970 r. dzięki wpisaniu do inwentarza muzealnego przeszło 500 rysunków architektonicznych**,** które pochodziły z przedwojennego zasobu archiwalnego Zarządu Odbudowy Zamku w Malborku. Mimo iż nie stanowią one już większości, jest to najważniejsza jego część. W jej skład wchodzi dokumentacja prac restauracyjnych zamku malborskiego w 2. poł. XIX i 1. poł. XX w., głównie z czasów kierowania tym przedsięwzięciem przez Conrada Steinbrechta. Zgromadzone są tu rysunki inwentaryzacyjne i projektowe, zarówno wyglądu zewnętrznego zamku, jego wnętrz, a także wystroju rzeźbiarskiego, malarskiego oraz wyposażenia. Znajdziemy tu również szczegółowo opracowane projekty, które do dzisiaj pomagają konserwatorom w żmudnym procesie przywracania zamkowi jego dawnej świetności, a naukowcom pozwalają opisać dzieje restauracji Malborka. Do tej niezwykle cennej dokumentacji należy również zestaw albumów fotograficznych (roczniki o nazwie *Marienburg Baujahr*), w których od 1882 do 1918 r. przedstawiana była na zdjęciach, zaopatrzonych w komentarz, historia prac konserwatorskich oraz najważniejsze wydarzenia z dziejów zamku. Dzięki tej nowatorskiej – jak na owe czasy – metodzie dokumentacji, odbudowa zamku po ostatniej wojnie, czy współcześnie prowadzona konserwacja i wyposażanie wnętrz są bez wątpienia łatwiejsze, a wystawy o przemianach architektonicznych bogatsze. W zbiorze znajduje się ponad 730 pocztówek**,** pochodzących z okresu od lat 90. XIX do 70. XX w. Największy zespół stanowią zabytki z około 1914 roku oraz z okresu międzywojennego. Zasięg terytorialny stanowią przede wszystkim dawne prowincje pruskie (Prusy Wschodnie i Zachodnie). Najsilniej reprezentowany jest Malbork (277 pozycji) oraz inne wielkie miasta regionu: Gdańsk, Królewiec czy Toruń.

Albumy Odbudowy Zamku.
Pracownia XIX i XX wieku Działu Historii przechowuje, m. in. dokumentację fotograficzną, noszącą nazwę Albumy Odbudowy Zamku. Jest to zestaw 49 tomów zawierający około 2400 zdjęć będących jednym z ważniejszych źródeł ikonograficznych dziejów odbudowy i prac konserwatorskich od pierwszych lat po wojnie do czasów obecnych.

Kolekcja Kafli.
Muzealna kolekcja zabytkowych pieców i kafli założona została stosunkowo niedawno, bo w 1990 roku. Jej trzon stanowią kafle i ich drobne fragmenty, pochodzące z badań

archeologiczno-architektonicznych oraz prac ratowniczych prowadzonych na terenach i we wnętrzach zamkowych. Duży procent to także eksponaty z dawnych, niemieckich zbiorów, wzbogacone kaflami z rozebranych pieców, które niegdyś ogrzewały wnętrza zamku. W obecnej kolekcji muzealnej oprócz pojedynczych kafli znajdują się piece kaflowe zakupione w gdańskich antykwariatach lub od osób prywatnych, m.in. dwa piece pochodzące z XVIII z kafli typu gdańskiego, stojący w jednej z sal w skrzydle północnym Zamku Średniego piec o cechach klasycystycznych, a także dwa piece z Królewskiego Warsztatu Terakoty i Majoliki w Kadynach, który był własnością Wilhelma II, cesarza Niemiec – są to kopie rokokowych pieców elbląskich, wykonane w latach 1923-1924.

Kolekcja Malarstwa.

Kolekcja malarstwa jest zróżnicowana zarówno pod względem tematyki jak i techniki oraz podłoży malarskich. Dominuje malarstwo olejne na płótnie z obszaru Europy północnej (Niemcy, Niderlandy). Tematycznie największy zespół tworzą, obok portretu, pejzaże oraz widoki miast i zamków obronnych, w tym zamku malborskiego. Poza tym do kolekcji należą również nieliczne sceny historyczne, batalistyczne, religijne i mitologiczne. We wczesnych latach 80. ubiegłego wieku podjęto decyzję o gromadzeniu współczesnych prac artystów związanych z Wyższą Szkołą Sztuk Plastycznych w Gdańsku, czego pokłosiem jest 9 abstrakcji malarskich autorstwa dziś już uznanych artystów: Bohdana Borowskiego, Barbary Massalskiej, Barbary i Jana Górów. Inni artyści związani z Wybrzeżem (m.in. Zdzisław Kałędkiewicz, Bolesław Rogiński, Stanisław Michałowski) wykonali dla Malborka w 1961 r. 18 kopii portretów władców polskich według siedemnastowiecznych pierwowzorów pochodzących z toruńskiego ratusza; dziś tworzą one odrębny zespół pośród malarstwa portretowego MZM.

Malboriana.

W programie gromadzenia zbiorów muzealnych znalazło się także miejsce dla grupy obiektów, które nie zawsze prezentują wysoki poziom artystyczny, lecz są nierozerwalnie związane z miastem. To przedmioty codziennego użytku, wyroby rzemiosła, dokumenty, pamiątki. Ich cechą charakterystyczną jest to, że zostały wytworzone w Malborku lub dla Malborka. Wśród 48 zabytków największą grupę stanowią wyroby ceramiczne: wazoniki, talerze, miseczki oraz kufle czy popielniczka. Część z nich dekorowana jest widokami zamku malborskiego, stanowiąc charakterystyczną dla epoki pamiątkę z ciekawego miejsca. Część była natomiast przeznaczona do codziennego użytku w hotelach i restauracjach dawnego Malborka. Podobny charakter miały też wyroby ze szkła oraz z metalu, m.in. łyżki, pucharki oraz mleczniki i sosjerki. Dzięki tym wyrobom trwa pamięć o nieistniejących już firmach, takich jak hotel *Nordischer Hof*, restauracja *Gesellschafshaus Marienburg* lub *Browar Zakonny*, właścicielach (Albert van Dürem, Alexander Wollenberg, Paul Plebuch), ale przede wszystkim o codziennym życiu miasta, które zostało w znacznym stopniu zniszczone w czasie II wojny światowej.

Kolekcja Mebli.

Liczne komnaty i sale malborskiej warowni, odkąd stała się ona zabytkiem architektury średniowiecznej, starano się wypełnić meblami. To właśnie chęć ukazania wyglądu dawnych wnętrz, podkreślenia ich odmiennych funkcji poprzez umieszczenie w nich różnorodnych sprzętów, w tym głównie mebli była główną siłą, tworzącą tę kolekcję. W skład tego zbioru, formowanego od końca XIX w., wchodzą meble gotyckie, nowożytne oraz muzealne kopie mebli gotyckich. Do najstarszych zabytków meblarstwa należą relikty pierwotnego wyposażenia kaplicy zamkowej: XIV-wieczne policzki ław, jedyne zachowane ruchome zabytki z okresu obecności na zamku rycerzy Zakonu Niemieckiego. Oprócz nich na ekspozycjach prezentowane są jeszcze tylko dwa przykłady XV-wiecznego meblarstwa: skrzynia eksponowana w kancelarii na

Zamku Średnim oraz szafa na szaty liturgiczne wystawiona w Komnatkach Dostojników na Zamku Wysokim.

Kolekcja Metali Zabytkowych.
Na kolekcję zabytkowych metali składają się przede wszystkim wyroby rzemiosła artystycznego – najbardziej wartościowe artystycznie paradne przedmioty świeckie i kościelne, ale także produkty kowalskie o znamionach czysto użytkowych. Tą gałąź kolekcji dopełniają liczne narzędzia kowalskie. Wśród zabytków kościelnych najcenniejsze w kolekcji są: XIII-wieczna, miedziana pyxis, pokryta częściowo zachowaną emalią oraz srebrna, pozłacana monstrancja promienista wykonana w Królewcu w 1695 r. Znacznie większy jest zespół przedmiotów o świeckim charakterze i przeznaczeniu. Szczególnie efektowne są paradne naczynia na alkohole: kufle, czarki, kubki i pucharki. Do tej grupy należy też służący prywatnej dewocji modlitewnik *Liliowe kwiatki,* ze srebrną bogato dekorowaną w motywy roślinno-owocowe oprawą. W skład kolekcji wchodzą również liczne zabytki takie, jak wykonane z cyny misy, patery i kubki; odlewane (dzwon, kociołki, rzeźby odlane w brązie, żeliwne płyty piecowe), mechanizmy zamków skrzyń i drzwiowe oraz kute ozdobne kraty, powstałe głównie w okresie niemieckiej restauracji zamku.

Kolekcja Militariów.
Malborska kolekcja militariów liczy ponad 650 obiektów zgromadzonych w zespołach obejmujących uzbrojenie ochronne, zaczepne, oporządzenie jeździeckie oraz varia, w skład których wchodzą różnego rodzaju utensylia strzeleckie, takie jak prochownice, ładownice, pociski i formy do odlewania kul. Są to zabytki datowane od późnego średniowiecza po przełom XIX i XX wieku, a pochodzące głównie z warsztatów europejskich, jest jednak w kolekcji zbiór militariów orientalnych, którego tradycja pochodzi w tzw. okresu Steinbrechtowskiego. Do najcenniejszych zabytków oręża w kolekcji malborskiej należy m. in. średniowieczna łebka z 2. poł. XV w., fragmenty zbroi typu maksymiliańskiej z hełmem opatrzonym zasłoną miechową – datowane na 1. poł. XVI w. oraz półtoraręczny miecz rycerski z głowicą dekorowaną krzyżami z lat 1340–1400. Szczególną ozdobą kolekcji ręcznej broni palnej, wśród kilkudziesięciu tego rodzaju zabytków, są arcydzieła sztuki rusznikarskiej: dwie strzelby myśliwskie *cieszynki*, pistolet-półhak z herbem Wazów i Rzeczypospolitej Obojga Narodów (z Orłem i Pogonią litewską), wykonany przez norymberskich mistrzów ok. 1600 r., a także para pistoletów hiszpańskich pochodzących z warsztatu nadwornego królewskiego rusznikarza Jose Cano z Madrytu, przed 1750 r.

Gabinet Numizmatyczny.
Zbiory Gabinetu Numizmatycznego były tworzone od pierwszych dni powołania Muzeum Zamkowego w Malborku w 1961 roku. Początkowo były to zakupy dokonywane przez Społeczny Komitet Odbudowy. Zbiory podzielone są na trzy kolekcje: Monety, Medale oraz Kopie i Inne. W Gabinecie Numizmatycznym znajduje się zespół prawie ponad 4.500 monet związanych z państwem polskim, przede wszystkim Koroną (bez Pomorza Zachodniego i Śląska) za szczególnym uwzględnieniem Prus Królewskich. Znaczącą, ciągle powiększaną grupą są monety Zakonu Niemieckiego w Prusach. Muzeum Zamkowe jest na liście muzeów, które otrzymują systematycznie od NBP monety kolekcjonerskie. Na kolekcję medali składają się obiekty przede wszystkim prezentujące sztukę medalierską Prus oraz liczne medale współczesne (powojenne) związane z historią naszego kraju, medale emitowane przez muzea polskie oraz pojedyncze medale projektowane przez znanych medalierów polskich. Liczną grupę stanowią medale emisji naszego muzeum. Są to przede wszystkim medale (lane i bite) emitowane od 1965 roku a projektowane przez znanych medalierów polskich na Międzynarodowe Biennale Ekslibrisu Współczesnego oraz medale okolicznościowe. W kolekcji kopii i innych obiektów związanych z pieniądzem oprócz nielicznej grupy kopii monet i banknotów znajdują się banknoty

związane z Malborkiem - są to notgeldy emitowane w czasie I wojny światowej oraz notgeldy będące odbiciem propagandy niemieckiej prowadzonej w związku z plebiscytem 11 lipca 1920 roku. Ciekawą grupę obiektów stanowią ważki dukatowe (do sprawdzania wagi monet złotych), sakiewki, portmonetki oraz skarbonki z XIX i XX wieku.

Płyty i Pomniki Nagrobne.
W Muzeum Zamkowym w Malborku znajduje się zbiór 32 płyt i pomników nagrobnych z różnych okresów historycznych. Są to średniowieczne płyty i kamienie nagrobne z czasów krzyżackich, nowożytne płyty nagrobne z XVI–XVIII w. z terenu Prus i Gdańska, mennonickie stele i epitafia z XVIII–XIX w. z terenu Żuław. Zespół średniowiecznych zabytków sepulkralnych składa się z dwóch grup. Do pierwszej należą łączące się bezpośrednio z zamkiem malborskim cztery płyty nagrobne z XIV i XV w. (trzy z nich to płyty nagrobne wielkich mistrzów: Dietricha von Altenburga, Heinricha Dusemera i Heinricha von Plauena). Druga grupa to sześć prawdopodobnie XIV-wiecznych kamieni nagrobnych odnalezionych na terenie dawnego cmentarza konwentualnego na zamku gdańskim. Nowożytne płyty nagrobne znalazły się w Malborku głównie w czasie restauracji zamku prowadzonej przez Conrada Steinbrechta na przełomie XIX i XX w. Stele i epitafia mennonickie, pochodzące z XVIII i XIX w., znalazły się na zamku prawdopodobnie w latach powojennych. Nie ma pewności, czy pochodzą z jednego cmentarza mennonitów, na przykład w Malborku, Stogach czy z innych żuławskich miejscowości.

Kolekcja Rzeźby.
Kolekcja rzeźby sakralnej Muzeum Zamkowego w Malborku obejmuje plastykę od czasów średniowiecza po wiek XX. W dużej mierze są to pozostałości wyposażenia kościoła zakonnego. Ze względu na zmiany funkcji zamku i przeznaczenia poszczególnych pomieszczeń, gotyckie wyposażenie kościoła zamkowego i innych wnętrz zachowało się fragmentarycznie. W formie destruktów dotrwały do naszych czasów także elementy wyposażenia z okresu jezuickiego. W skład kolekcji wchodzą również rzeźby z czasów regotyzacji wnętrz zamkowych (przełom XIX i XX wieku), często kopie średniowiecznych zabytków z terenu Niemiec. Szereg rzeźb wchodzących w skład kolekcji to figury kultowe i przeznaczone do prywatnej dewocji prezentujące rozwój drewnianej i kamiennej rzeźby gotyckiej w Europie Północnej, a szczególnie na Pomorzu.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne.

Wspomniany **w podrozdziale 5.2.3.** kontekst symboliczny dziedzictwa Malborka okazuje się sferą trudną do zdefiniowania i jednoznacznej oceny. Ukształtowany w toku długotrwałego procesu dziejowego, obejmującego (w pewnym uproszczeniu) trzy główne epoki tj. czas państwa zakonnego, okres panowania polskiego oraz okres absolutystycznego królestwa Prus, formował się w wyniku wzajemnego oddziaływania na siebie różnorodnych postaw, poglądów, wyznań oraz wielorakiej wiedzy o charakterze praktycznym (technicznym), polityczno-prawnym i z kręgu tzw. kultury wysokiej (rzemiosło, sztuka, nauka). Tak, jaki w innych miejscach w Prusach, zwłaszcza zaś w ośrodkach miejskich z rozwiniętą funkcją portową, do których także należy zaliczyć Malbork, lokalna społeczność składała się z przedstawicieli różnych nacji (etnosów), reprezentujących odmienne kręgi kulturowe, mówiących wielu językami, odwołujących się do różnych światopoglądów. Jednocześnie, żyjąc przez stulecia w pewnym określonym miejscu, tworząc lokalne więzi, rozwijając gospodarkę, kulturę i strukturę społeczną, społeczność ta zdolna była wykreować pewien immanentny, charakterystyczny dla siebie, z wieloma cechami dystynktywnymi świat własnych wartości decydujący o odrębności na tle innych regionów, miast, a nawet krajów. Na świat ten składały się lokalne zwyczaje i tradycje, obrzędy, podania

i anegdoty, nazwy własne odniesione do miejsc zamieszkiwania czy prowadzenia działalności gospodarczej, wypoczynku, normy i dyrektywy dotyczące wytwarzanych dzieł (rzemiosła, sztuki, nauki) itp. Znany nam obecnie materialny wymiar dziedzictwa Malborka powstawał i funkcjonował zawsze w tym symbolicznym aspekcie – w nim znajdował swoje uzasadnienie: od powstanie poprzez rozwój, przekształcenia, ewolucję; niestety aspekt ten został po 1945 roku w większości utracony.

W latach 1945-1950 odbyła się całkowita wymiana struktury społecznej – tak w Malborku, jak i całym regionie. Dawni mieszkańcy zginęli lub wyjechali, zastąpili ich Polacy przybywający z odległych geograficznie, a zwłaszcza kulturowo obszarów: z południa Polski, Lubelszczyzny, Wołynia, zza Buga (częściowo także z Mazowsza, Kujaw, Podlasia). Nowi mieszkańcy nie znając historii Prus, nie rozumiejąc tutejszych uwarunkowań, a przy tym poddani indoktrynacji, ulegający wpływom propagandy ustroju negującego wiele tradycyjnych wartości (np. wiara, demokracja, tolerancja) nie byli w stanie odczytać sfery kultury symbolicznej związanej z dziejami Malborka. Nie posiadali ku temu odpowiedniej wiedzy, ani też nie otrzymywali żadnej pomocy w tym zakresie ze strony władz, państwowych instytucji czy szkół. Wprost przeciwnie instytucje te fałszowały i zaciemniały obraz wynikający z przekazu dziejowego, upraszczały i deformowały historię akcentując wątki polonijne oraz umniejszając i dyskredytując wartości związane z innymi kręgami kulturowymi, zwłaszcza niemieckim. W zapomnienie zatem poszły malborskie tradycje, zwyczaje, nazwy własne, legendy i anegdoty, wartości związane z lokalną sztuką, rzemiosłem, literaturą czy muzyką.

W tej sytuacji materialne dziedzictwo, przede wszystkim zabytki ruchome i nieruchome, pozbawione swojego uzasadnienia tworzonego przez kontekst symboliczny, myślowy, w wielu przypadkach nie było właściwie odczytywane. Nie doceniano walorów historycznych i architektonicznych miejskich zespołów oraz obiektów, a traktowano je jako niechciany spadek, pozwalano, by niszczały, dopuszczano do ich degradacji, podejmowano lekkomyślne decyzje związane z rozbiórkami lub daleko posuniętymi przeobrażeniami. Nie doceniano przede wszystkim walorów i zasobów krajobrazu kulturowego miasta, albowiem z zespołem zamku krzyżackiego rzecz miała się, po początkowych wahaniach, inaczej – po powołaniu w 1961 roku muzeum państwowego ten niezwykle istotny, najważniejszy w dziejach i kulturze Malborka, obiekt został zaakceptowany, zasymilowany do nowej rzeczywistości i zaczął w niej coraz lepiej funkcjonować. Dzięki działalności badawczej oraz ekspozycyjnej i popularyzatorskiej prowadzonej przez dyrekcję i pracowników muzeum, dawne dzieje Malborka, jego kultura, sztuka, życie codzienne w dawnych czasach, okazywały się w następnych latach coraz bardziej przystępne, rozpoznawalne, obecne w świadomości jego mieszkańców – na tle innych miast Pomorza była to sytuacja dosyć wyjątkowa, służąca większej i lepszej percepcji utraconej, skazanej na zapomnienie, zdeformowanej przez propagandę polityczną sfery kultury symbolicznej.

Prawdziwe i jakościowo ważne przemiany nastąpiły jednak dopiero po zmianach ustrojowych, politycznych i społecznych, które zaszły w Polsce po 1989 roku. Przemiany demokratyczne, zniesienie cenzury, upodmiotowienie społeczeństwa, a następnie akcesja do UE, przyniosły także zmianę nastawienia do przeszłości takich regionów kraju, jak obszar dawnych Prus. Ważnym elementem determinującym te przemiany światopoglądowe był także niewyobrażalny rozwój komunikacji społecznej możliwy dzięki takim narzędziom jak internet czy funkcjonowanie organizacji z sektora ngo, niezależnych, powstających z autentycznej potrzeby działania na rzecz lokalnych społeczności. Miłośnicy historii, kolekcjonerzy i rekonstruktorzy wydarzeń historycznych zyskali dzięki temu możliwość do wymiany poglądów, doświadczeń, do wyjaśniania w większym gronie zagadek z przeszłości swoich małych ojczyzn. Zaczęły powstawać fora internetowe umożliwiające badanie i popularyzowanie wiedzy

o kulturze, sztuce czy życiu codziennym miejsc takich jak Malbork. Jak zadeklarowali twórcy bloga i strony StaryMalbork.pl celem ich inicjatywy jest „prezentowanie historii Malborka i okolic, bez ideologizowania minionych i obecnych czasów”. Na stronie tej od kilku lat pojawiają się artykuły o wydarzeniach dawnych i współczesnych związanych z kulturą Malborka, jego społeczeństwem czy przestrzenią publiczną. Materiały te są bogato ilustrowane archiwalnymi mapami, fotografiami, widokówkami oraz ich współczesnymi odpowiednikami; z publikacji tych powoli wyłania się obraz miasta dotąd nieznany: przypominane są nazwy, nazwiska dawnych zasłużonych mieszkańców, dzieje różnych budów, inwestycji oraz opisy wydarzeń charakterystycznych dla malborskiej rzeczywistości. Podobną rolę odgrywa inne forum funkcjonujące na stronie www.marienburg.pl.

5.3. Zabytki ujęte prawnymi formami ochrony.

*

Art. 8 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi, że „*Rejestr zabytków, zwany dalej „rejestrem”, dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków*”. W przypadku województwa pomorskiego jest to Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, który kieruje Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Gdańsku.

*

Tryb i sposób wpisu zabytku nieruchomego do rejestru określony jest w art. 9 ustawy:

1. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.
2. W trybie określonym w ust. 1, do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.
3. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych.
4. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku.
5. Decyzja o wpisie zabytku nieruchomego do rejestru, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, stanowi podstawę wpisu w katastrze nieruchomości.
6. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków informację o wpisie zabytku nieruchomego do rejestru ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
7. Wpisy, o których mowa w ust. 4 i 5, są wolne od opłat.

W granicach administracyjnych Malborka obowiązuje 51 decyzji wpisujących obiekty historyczne do rejestru zabytków nieruchomych tzw. rejestr A (porównaj ***Aneks nr 1***).

Decyzje te były wydawane od 1949 do 2009 roku.

W rozumieniu art. 6 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami w trzech wypadkach do rejestru zabytków wpisane zostały zabytki nieruchome będące

układami urbanistycznymi (obszary zabytkowe), w pozostałych przypadkach ochroną objęto ***dzieła architektury i budownictwa*** oraz ***obiekty techniki***. W tej drugiej grupie czterokrotnie mamy do czynienia z historycznymi zespołami budowlanymi obejmującymi więcej niż jeden obiekt historyczny (zespół zamku krzyżackiego, fortyfikacje miejskie, zespół poczty, zespół dworca), inne wpisy odnoszą się do obiektów indywidualnych. Generalnie 51 decyzji obejmuje zatem znacznie większą ilość obiektów wyodrębnionych w ramach Gminnej Ewidencji Zabytków. Ich pełne zestawienie przedstawia poniższa wspomniany ***Aneks nr 3.***

Zaznaczyć należy, że najważniejszy zabytek nieruchomy Malborka - zespół zamku krzyżackiego - został wpisany dwukrotnie do rejestru zabytków: indywidualnie (decyzja nr 29/N z dnia 20.09.1949 r.) oraz w ramach układu urbanistycznego razem z terenem Starego Miasta (decyzja 83/N z dnia 17.07.1959 r.).

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ).

W Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malborka (GEZ) ujętych zostało *1069 zabytków nieruchomych (obecnie 1066)*. W zasobie tym, zgodnie z art. 22 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, znalazły się zabytki wpisane do rejestru zabytków, większość obiektów ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków prowadzonej przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz inne obiekty wytypowane przez Burmistrza Malborka (wybrane na podstawie spisu dokonanego z natury). Wszystkie obiekty przewidziane do ujęcia w GEZ zostały zaewidencjonowane: dla każdego z nich wykonano kartę ewidencyjną. Przed wejściem w życie Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) przygotowano karty według wzoru opracowanego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Gdańsku, po wejściu Rozporządzenia karty przygotowano według obowiązującego dla całego kraju wzoru „*Karty Adresowej Zabytku Nieruchomego*". Wszystkie obiekty wytypowane do ujęcia w GEZ zostały, na podstawie opracowanych kart ewidencyjnych, zaopiniowane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Trzy z wskazanych obiektów ujętych w GEZ w trakcie opracowywania dokumentu zostały wykreślone na podstawie stanowiska Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – budynki przy ul: Jana Kochanowskiego 15, Koszykowej 8, Jagiellońskiej 99 A-C (oficyna). Obiekty wykreślone wskazane zostały w aneksach do Programu. **Łączna liczba obiektów ujętych w Gminnej ewidencji Zabytków to 1066 obiektów.**

Liczba obiektów ujętych w GEZ Miasta Malborka jest duża i świadczy o znacznym nasyceniu pejzażu miejskiego obiektami historycznymi, posiadającymi na tyle duże wartości architektoniczne, zabytkowe i naukowe, że zasługują na ochronę i zachowanie w stanie jak najbliższym projektowym, oryginalnym rozwiązaniom (czyli zgodnie z nowelizacją ustawy o ochronie zabytków z 18 marca 2010 r. planowane prace powinny być uzgadniane przez właściwego konserwatora zabytków przy wydawaniu zezwoleń na budowę). Dla porównania w większym od Malborka powierzchniowo i ludnościowo Elblągu liczba obiektów ujętych w GEZ jest niewiele większa i wynosi ca 1400. Na tej podstawie można orzec, że krajobraz kulturowy miasta jest dobrze zachowany i posiada utrwalone, ukształtowane w toku rozwoju dziejowego walory architektoniczne oraz przestrzenne: urbanistyczne, dotyczące komponowanej zieleni, parcelacji, układu drogowego, decydujące o jego wysokiej wartości zabytkoznawczej i konserwatorskiej. A zatem Malbork to nie tylko zespół zamku krzyżackiego, znany na całym świecie i w pierwszej kolejności kojarzony z obecną czy historyczną nazwa miasta, Malbork to także właśnie nasycone różnego rodzaju zabytkami nieruchomymi miasto złożone z historycznie rozmierzonych

i zaaranżowanych architektonicznie dzielnic: od centrum (poza zniszczonym Starym Miastem) do obszarów peryferyjnych.
Należy zaznaczyć, że zasób GEZ Miasta Malborka może ulec powiększeniu, gdyż nie uwzględniono w nim historycznej zabudowy występującej w południowo-wschodniej dzielnicy miasta tzw. Międzytorza. Jednym z zadań postulowanych w niniejszym *Programie* jest właśnie prowadzenie weryfikacji GEZ i uzupełnienie zasobu tej ewidencji o kolejne obiekty zasługujące na ochronę z punktu widzenia konserwatorskiego.
Wśród zaewidencjonowanych 1066 obiektów składających się na krajobraz kulturowy miasta wyróżnić można następujące grupy, tworzone przez odrębne rodzaje zabytków nieruchomych:

a. 8 obszarów zabytkowych (w tym 3 wpisane do rejestru zabytków);
b. 953 zabytki architektury i budownictwa, występujące samodzielnie lub tworzące zespoły;
c. 25 kompozycji zieleni wysokiej (w tym historycznych cmentarzy);
d. 27 zabytków techniki, inżynieryjnych;
e. 7 miejsc pamięci;
f. zespół Zamku Krzyżackiego z tworzącymi go składowymi w postaci odrębnych budynków i budowli (łącznie obejmujący 46 obiektów)

Ad a).
Na obszarach wpisanych do rejestru zabytków wszelka działalność inwestycyjna, zgodnie z art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wymaga przed realizacją uzgodnienia, w formie decyzji administracyjnej, z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Ta wprowadzona przez ustawodawcę forma ochrony prawnej ma przeciwdziałać niepożądanym skutkom przedsięwzięć podejmowanych niezgodnie lub wbrew teorii i praktyce postępowania konserwatorskiego, ponieważ uzależnia poczynania inwestorów od wyrażonego stanowiska konserwatorskiego. Tak przynajmniej sprawa przedstawia się w teorii, ponieważ – na co w Malborku wskazuje przykład dzielnicy Piaski I – trudno jest jednak rzeczywiście kontrolować i nadzorować przekształcenia często dokonywane niezgodnie z prawem lub podejmowane przy nie dość skutecznym egzekwowaniu odpowiednich przepisów budowlanych.

W Malborku występują całe kwartały zabytkowej zabudowy obejmujące historyczne centrum i śródmieście, których struktura urbanistyczna i architektoniczna okazuje się w wielu przypadkach o wiele bogatsza, bardziej różnorodna, a jednocześnie lepiej zachowana, niż w przypadku obszarów wpisanych do rejestru zabytków. Obszary te zostały ujęte w GEZ Miasta Malborka, dla fragmentów dwóch spośród nich postulowany jest w niniejszym *Programie* wpis do rejestru zabytków. Ujęcie dodatkowych obszarów w ewidencji gminnej ma celu zapobieganie niekorzystnym procesom przekształceń lub degradacji poprzez nadzorowanie procesów inwestycyjnych (lub wynikających z zaniechań czy celowej działalności o charakterze destrukcyjnym) zgodnie z postanowieniami noweli ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 18 marca 2010 roku, nie tylko w odniesieniu do wyodrębnionych obiektów budowalnych, ale także w stosunku do zachowanych relacji przestrzennych, kompozycyjnych i urbanistycznych.
W *Programie* postuluje się respektowanie następujących zasad ochrony sformułowanych dla tych obszarów: zachowanie historycznego układu przestrzennego i jego historycznej struktury; rewitalizacja i konserwacja głównych elementów układu przestrzennego; dostosowywanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej i aranżacji architektonicznej (pod względem skali, gabarytów, linii zabudowy, proporcji, formy architektonicznej, w tym kształtu dachu oraz materiałów – stosowanie materiałów naturalnych lub do nich nawiązujących); uzgadnianie przedsięwzięć inwestycyjnych z właściwym terenowo konserwatorem zabytków (w tym

m.in. występowanie o wytyczne konserwatorskie dla planowanych inwestycji); uporządkowanie działalności związanej z eksponowaniem reklam (poddanie tych działań określonym w odrębnych aktach prawa miejscowego regulacjom); ochrona i zachowanie komponowanych nasadzeń zieleni wysokiej występujących w zespołach (ogrody, cmentarze, aleje) lub pojedynczo.

W procesie poszerzania granic ochrony konserwatorskiej ustanawianych w tekstach i na rysunkach nowo uchwalanych lub zmienianych mpzp, zasady te będą przyjmowały stopniowo formę ochrony prawnej wynikającej z brzmienia art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na korelację zachodzącą między określonymi w GEZ i *Programie* obszarami zabytkowymi a obszarami zdegradowanymi wskazanymi w pierwszym etapie prac nad Programem Rewitalizacji Miasta Malborka, formułowanym dla potrzeb nowej perspektywy finansowania z budżetu UE (w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego).

Ad b).
Dla obiektów architektury i budownictwa ujętych w GEZ Miasta Malborka postuluje się przyjęcie następujących zasad dotyczących ich ochrony i zachowania w stanie jak najbliższym rozwiązaniom oryginalnym, projektowym: zachowanie historycznej bryły, skali, gabarytów, formy i rodzaju pokrycie dachu, kompozycji i artykulacji elewacji z detalem architektonicznym – w tym zakaz docieplania lica elewacji z oryginalnym detalem architektonicznym (w tym w szczególności w zakresie elewacji frontowych budynków, dopuszczenie ocieplenia elewacji tylnej czy bocznej dopuszczalne jest wyłącznie w stosunku do obiektów w których pozostałe z elewacji nie są silnie eksponowane i nie posiadają wysokich wartości historycznych i architektonicznych), ochrona dawnej stolarki okiennej i drzwiowej (zarówno w zakresie formy, jak i materiału, wymiana stolarki dopuszczalna jest wyłącznie w przypadku braku możliwości przeprowadzenia właściwej konserwacji wynikającej z złego stanu technicznego), zachowanie wymiarów i kształtów otworów okiennych i drzwiowych, ich rozmieszczenia, ochrona zachowanych elementów wystroju i wyposażenia budynków (zwłaszcza w częściach wspólnych oraz elementów bezpośrednio związanych z obiektem – w tym np. stolarka klatek schodowych, wewnętrzna stolarka drzwiowa, sztukaterie, piece kaflowe), przy pracach remontowych i renowacyjnych dążenie do zachowania oryginalnych/historycznych materiałów oraz stosowanie technik i materiałów sprawdzonych w praktyce postępowania konserwatorskiego.

Podobnie jak w przypadku obszarów, zasady te powinny być stopniowo wprowadzane do nowo uchwalanych projektów lub zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Ad c).
Biorąc pod uwagę lokalizację Malborka, położonego na Żuławach Wiślanych, gdzie naturalne czy powstałe w wyniku działalności człowieka masywy zieleni wysokiej należą do rzadkości w pejzażu, zachowanych na terenie miasta 25 zespołów komponowanej zieleni należy uznać za niezwykle cenny przyrodniczo i kulturowo zasób (zwłaszcza zaś teren i kompozycję Parku Północnego oraz teren dawnego cmentarza przy Szpitalu Jerozolimskim). Zasób ten należy zatem chronić i otaczać opieką dokładając starań, by nie zmniejszała się jego wartość pod względem granic, zawartości i kompozycji. Jest to zadanie tym bardziej zasługujące na podkreślenie, że w przypadku kompozycji zieleni wysokiej mamy do czynienia z elementami krajobrazu kulturowego bardzo przekształconymi (vide dawne cmentarze zamienione współcześnie w skwery i parczki, dawne parki i ogrody zachowane tylko w formie

reliktów, dalekie od poprzedniej skali), zdegradowanymi i zachowanymi w małej skali i liczebności (w porównaniu do odczytywanych z archiwalnych map zatartych obecnie w pejzażu zespołów).

W *Programie* postuluje się, by historyczne nasadzenia zieleni wysokiej były ochraniane tj. poddawane pracom pielęgnacyjnym i korekcyjnym, uzupełniane o nowe wartościowe przyrodniczo okazy, znakowane, a przede wszystkim, by nie dochodziło do wycinek starych drzew. W przypadku, gdy wycinki drzew okażą się koniczne (np. z powodów zdrowotnych, w wyniku katastrof powodowanych przez silne wiatry lub w przypadku realizacji inwestycji o charakterze celu publicznego) należy ich dokonywać, w uzgodnieniu z właściwym terenowo konserwatorem zabytków, przy zachowaniu zasady rekompensaty (nasadzenie w miejsce wyciętych drzew okazów o podobnej wartości, zbliżonych gatunkowo, w odpowiednim wieku – uzupełnienia te także powinny być uzgadnianie z punktu widzenia konserwatorskiego).

Pełny wykaz obiektów ujętych w GEZ Miasta Malborka, z podaniem nazwy i funkcji, dat powstania i głównych przekształceń, form własności oraz oceną stanu zachowania znajduje się w ***Aneksie nr 4.***

5.5.Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta.

5.5.1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków.

Obiekty te zostały przedstawione w ***podrozdziale 5.3*** oraz w ***Aneksie nr 1***. W tym miejscu należy przeprowadzić waloryzację ich wartości, gdyż nie wszystkie wpisy do rejestru dotyczą zabytków o najwyższym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego Malborka. Innymi słowy niektóre z decyzji należy uznać za czysto przypadkowe lub ustanowione zbyt arbitralnie, bez przeprowadzenia dokładnej analizy historyczno-konserwatorskiej (np. budynek mieszkalny przy ul. Armii Krajowej nr 92 – obecnie nieużytkowany).

Głównym zabytkiem Malborka, o najwyższych walorach kulturotwórczych, decydującym przez wieki o charakterze miasta i wpływającym na jego rozwój i ukształtowanie krajobrazu kulturowego, jest ***zespół zamku krzyżackiego***. Zespół ten, obecnie Muzeum Zamkowe w Malborku (własność państwowa), objęty jest wszystkimi możliwymi formami ochrony prawnej, o znaczeniu międzynarodowym i krajowym. Do rejestru zabytków wpisany został dwukrotnie, w 1949 i 1959 roku.

Zniszczone w 1945 r. i w latach powojennych ***Stare Miasto*** wyróżnia się jako ***układ urbanistyczny,*** z zachowanym w większości przebiegiem ulic oraz podziałem parcelacyjnym, zrekonstruowanym na podstawie badań przeprowadzonych przez Artura Kostarczyka. Układ Starego Miasta został wpisany do rejestru zabytków decyzją nr 83/N (115) z dnia 17.07.1959 r. i zalicza się zdecydowanie do najcenniejszych zabytków nieruchomych Malborka.

Nieliczne przetrwałe obiekty architektury i budownictwa związane ze Starym Miastem zostały dodatkowo wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, co pozwala bardziej skutecznie ochraniać ich wartości artystyczne, historyczne i naukowe, choć nie zawsze bezpośrednio przekłada się na utrzymanie ich we właściwym stanie technicznym (przykłady: Ratusz, Brama Sztumska, częściowo miejskie mury obronne). Do indywidualnie chronionych zabytków staromiejskich należą: ***Ratusz, Szkoła Łacińska, mury miejskie z basztami, Brama Garncarska, Brama Sztumska (Mariacka), Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela***; wszystkie one reprezentują architekturę gotycką.

Równą rangę z zabytkami staromiejskimi posiadają dwa obiekty położone w południowym śródmieściu: XVI-wieczny ***Szpital Jerozolimski*** oraz ***barokowy kościół przy ul. Słowackiego*** (obecnie Parafia Rzymskokatolicka p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, dawna parafia ewangelicka p.w. św. Jerzego). Przy obu tych obiektach występują relikty historycznych cmentarzy (niestety splantowane, bez zabytków sepulkralnych, nie wpisane do rejestru zabytków).

Oprócz Starego Miasta decyzje o wpisie do rejestru zabytków ustanowiły jeszcze dwa obszary zabytkowe w Malborku. Pierwszy z nich, dotyczący rejonu południowego śródmieścia, uznać można za trafny z punktu widzenia konserwatorskiego. Dyskusyjne wydają się tylko granice ochrony zakreślone w odniesieniu do kwartału zabudowy modernistycznej, zrealizowanej w okresie międzywojennym, zlokalizowanej przy ul. Kasprowicza, 17 Marca (pierzeja zachodnia), Derdowskiego i częściowo Żeromskiego (fragment pierzei południowej). Pominięta została natomiast o wiele cenniejsza zabudowa mieszkaniowa i usługowa tworząca dawniej tzw. Kwartał Urzędniczy, złożona z kamienic wybudowanych na przełomie XIX i XX stulecia, reprezentujących typ historyzmu z elementami neostylowymi (głownie neogotyk, ale także neobarok, neorenesans, neoklasycyzm) i secesyjnymi. Kamienice te zachowując w większości wypadków oryginalne walory związane z ich formą architektoniczną,

stylem i materiałem, tworzą najcenniejszy zespół budowlany decydujący o charakterze i specyfice krajobrazu kulturowego Malborka. Natomiast sam układ przestrzenny, mało przekształcony, o zachowanej kompozycji, z niewielkimi wtrętami w postaci nowej zabudowy, zdecydowanie uznać należy na zasługujący na otoczenie go szczególną formą ochrony prawnej jaką jest wpis do rejestru zabytków. Dlatego rozszerzenie granic wpisu do rejestru zabytków tego obszaru zabytkowego jest jednym z ważniejszych postulatów niniejszego *Programu* (porównaj ***podrozdział 5.5.2.***).

Trzeci obszar zabytkowy wpisany do rejestru zabytków obejmuje część wschodniej dzielnicy Malborka, zurbanizowanej w latach 20-tych i 30-tych XX wieku, po włączeniu wsi komorniczej Piaski (niem. *Sandhof*) w granice administracyjne miasta (rok 1912 r.). Jest to rejon tzw. Piasków I obejmujący ulice: gen. Maczka, Cichej, Wołyńskiej, Wiosennej, Lotniczej, Toruńskiej, Chopina, Grudziądzkiej i Wiślanej. Początkowo planowano zagospodarowanie przestrzenne i zabudowę tego obszaru w oparciu o ideę Miasta – Ogrodu (zachował się nawet plan tego pierwotnego układu przestrzennego), jednak wybuch I wojny światowej udaremnił realizację tego śmiałego i nowoczesnego w tym rejonie Niemiec projektu. Po zakończeniu wojny, dopiero w czasach prosperity i boomu gospodarczego Republiki Weimarskiej, przystąpiono do realizacji nieco innego, skromniejszego i mniej wartościowego architektonicznie planu polegającego na wprowadzeniu zabudowy opartej na projektach typowych, powtarzalnych i schematycznych obiektów, wkomponowanego w raczej tradycyjny schemat ulic i placów.

5.5.2. Obiekty postulowane do wpisu do rejestru zabytków.

Układy przestrzenne.

*

Postuluje się rozszerzenie obszaru zabytkowego wpisanego do rejestru zabytków decyzją nr 179/90 z dnia 21.11.1990 r. (nowy numer rejestru województwa pomorskiego – 1337) jako układ urbanistyczny wraz z zespołem budowlanym w rejonie ulic Żeromskiego, Kasprowicza, 17 Marca, Derdowskiego w Malborku. Granice ochrony zostałaby przesunięte w kierunku wschodnim obejmując swoim zasięgiem dawny tzw. Kwartał Urzędniczy oraz zabudowę północnej pierzei ulicy Grunwaldzkiej (do skrzyżowania z ulicą Mickiewicza). W nowych granicach obszaru objętego wpisem do rejestru zabytków znajdą się następujące obiekty zabytkowe ujęte w GEZ:

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. 17 Marca 21 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1911 r., reprezentująca typ historyzującego eklektyzmu z elementami neobaroku, neoklasycyzmu i secesji; murowana i tynkowana, ceramiczne pokrycie dachu; własność komunalna i prywatna; obiekt wpisany indywidualnie do rejestru zabytków);
Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. 17 Marca 22 (kamienica czynszowa wzniesiona w latach 90-tych XIX wieku, reprezentująca typ historyzującego eklektyzmu z elementami neoromańskimi, neobaroku oraz secesji; budynek murowany z fasadą opracowaną w cegle licowej, dach kryty blachą i papą; własność komunalna i prywatna; obiekt wpisany indywidualnie do rejestru zabytków);
Brama i odcinek muru przy budynku 17 Marca nr 22;
Budynek mieszkalny przy ul. 17 Marca nr 23 (wzniesiony około 1920 r., modernistyczny, murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. 17 Marca nr 24 (wzniesiony około 1920 r., modernistyczny, murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu; własność komunalna i prywatna);

Budynek mieszkalny przy ul. 17 Marca nr 25 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r., reprezentująca typ historyzującego eklektyzmu z elementami neorenesansu, neobaroku i secesji; murowana, częściowo otynkowana, fasada opracowana w cegle licowej, dach kryty łupkiem i papą; własność komunalna i prywatna; obiekt wpisany indywidualnie do rejestru zabytków);
Budynek usługowy (Hotel Stary Malbork) przy ul. 17 Marca nr 26/27 (kamienica czynszowa z usługami wzniesiona około 1905-1910 r., reprezentuje typ historyzującego eklektyzmu z elementami secesji; gruntowana renowacja 2002 roku; budynek murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu; własność prywatna; obiekt wpisany indywidualnie do rejestru zabytków);
Budynek mieszkalny przy ul. Grunwaldzkiej nr 12 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., bez cech stylowych; murowana i tynkowana, ceramiczne pokrycie dachu; własność komunalna i prywatna);
Budynek fabryczny przy ul. Grunwaldzkiej nr 16/17/18 (dawna fabryka cygar Loeser & Wolff wzniesiona w 1912 r. w stylu neogotyckim; obecnie budynek usługowy: klub fitness; budynek murowany o elewacjach opracowanych w cegle, dachy kryte dachówką i szkłem; własność państwowa);
Brama i ogrodzenie przy budynku fabrycznym;
Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Grunwaldzkiej nr 19 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., reprezentująca typ historyzującego eklektyzmu z elementami neogotyku i secesji; murowana i tynkowana, dachy ceramiczne i kryte papą; własność komunalna i prywatna; obiekt wpisany indywidualnie do rejestru zabytków);
Budynek mieszkalny przy ul. Grunwaldzkiej nr 20 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., bez cech stylowych; murowana i tynkowana, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Grunwaldzkiej nr 22/23 (wzniesiony w 1904 r. w stylu neorenesansowym; murowany, fasady opracowane w cegle, dachy kryte łupkiem, blachą i papą; własność komunalna i prywatna; obiekt wpisany indywidualnie do rejestru zabytków);
Budynek mieszkalny przy ul. Grunwaldzkiej nr 24 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., reprezentuje typ historyzującego eklektyzmu z elementami neorenesansu i secesji; murowana i tynkowana, dach kryty blachą i papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Grunwaldzkiej nr 25 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., reprezentuje typ historyzującego eklektyzmu z elementami neorenesansu i secesji; murowana i tynkowana, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Grunwaldzkiej nr 26/27 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., reprezentuje typ historyzującego eklektyzmu z elementami neorenesansu i secesji; murowana i tynkowana, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Grunwaldzkiej nr 28 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., reprezentuje typ historyzującego eklektyzmu z elementami neorenesansu i secesji; murowana i tynkowana, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna; obiekt wpisany indywidualnie do rejestru zabytków);
Budynek mieszkalny przy ul. Jagiellońskiej nr 6 (kamienica czynszowa wzniesiona w 1903 r. w stylu uproszczonego neogotyku; murowana i tynkowana, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Jagiellońskiej nr 7 (kamienica czynszowa wzniesiona około1900-1905 r. w stylu uproszczonego neogotyku; murowana i tynkowana, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);

Budynek mieszkalny przy ul. Jagiellońskiej nr 8 (kamienica czynszowa wzniesiona około1900-1905 r. w stylu uproszczonego neogotyku; murowana i tynkowana, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Jagiellońskiej nr 9 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r. w stylu uproszczonego neogotyku; murowana i tynkowana, fasada opracowana w cegle, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Jagiellońskiej nr 12 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r. w stylu uproszczonego neogotyku; murowana i tynkowana, fasada opracowana w cegle, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Jagiellońskiej nr 13 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r. w stylu uproszczonego neogotyku; murowana i tynkowana, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny i sakralny (Kaplica Kościoła Chrześcijan Baptystów) przy ul. Jagiellońskiej nr 105 (wzniesiony w 1910 r. w stylu historyzującym z elementami neogotyku; murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu; własność kościelna; obiekt wpisany indywidualnie do rejestru zabytków);
***Budynek mieszkalny przy ul. Jagiellońskiej nr 106* (kamienica czynszowa wzniesiona w 1902 r. w stylu neogotyckim; murowana, elewacje opracowane w cegle, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);**
***Budynek mieszkalny przy ul. Jagiellońskiej nr 107* (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r., reprezentuje typ historyzującego eklektyzmu z elementami neoromańskimi i secesyjnymi; murowana i tynkowana, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna);**

*

Postuluje się objęcie ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków układu urbanistycznego z zabudową rejonu śródmieścia Malborka obejmującego ulice Reymonta, Krakowskiej i Orzeszkowej oraz częściowo ulice Konopnickiej, Sikorskiego i Sienkiewicza. Ten kwartał budowlany został ukształtowany (siatka ulic, parcele budowlane, plac i pobliska parcela kaplicy mennonickiej) na początku XX wieku, w relacji przestrzennej i funkcjonalnej do wyżej wspomnianego Kwartału Urzędniczego. Zrealizowana tu zabudowa była nieco skromniejsza i bardziej schematyczna, jako przeznaczona w większości dla klasy robotniczej związanej z powstającymi w mieście zakładami przemysłowymi lub firmami komunalnymi (cukrownia, słodownia, gazownia, wodociągi). Granice obszaru zabytkowego obejmą następujące obiekty ujęte w GEZ:

Budynek mieszkalny przy ul. Konopnickiej nr 5 *(kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r., neogotycka; budynek murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachów – dach wieżyczki kryty blachą; własność komunalna i prywatna);*
Budynek usługowy i mieszkalny przy ul. Krakowskiej nr 2 (na parterze usługi geodezyjne, wyżej mieszkania; budynek wzniesiony około 1900-1905 r. w stylu neogotyckim; murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Krakowskiej nr 3 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., neogotycka; murowana i tynkowana, fasada w partii przyziemia rustykalna – sztuczny kamień, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Krakowskiej nr 5 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., neogotycka; murowana i tynkowana, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Krakowskiej nr 6 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., neogotycka; murowana i tynkowana, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);

Budynek mieszkalny przy ul. Krakowskiej nr 7 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., neogotycka; murowana i tynkowana, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 6/Krakowskiej nr 1 (na parterze sklep wielobranżowy „Julka, w pozostałej części mieszkania; kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., neogotycka; murowana i tynkowana, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 2 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1910 r., modernistyczna; murowana i tynkowana, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 3 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r. secesyjna; murowana i tynkowana, fasada opracowana w cegle licowej z bogatym detalem architektonicznym ze sztucznego kamienia, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 4 (na parterze salon fryzjerski i kwiaciarnia, w pozostałej części mieszkania; kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., neogotycka; murowana i tynkowana, fasada opracowana w cegle, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 5 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., neogotycka; murowana i tynkowana, fasada opracowana w cegle z tynkowanymi płycinami, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 5A (dawna oficyna wzniesiona około 1905-1910 r., neogotycka; murowana, elewacje opracowane w cegle ceramicznej i silikatowej, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 9 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1903 r., neogotycka; murowana, elewacje opracowane w cegle, fasada z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej i kształtek ceramicznych, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 10 (kamienica czynszowa wzniesiona w 1903 r., neogotycka; murowana, elewacje opracowane w cegle, fasada z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej i kształtek ceramicznych, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynki mieszkalne przy ul. Orzeszkowej nr 10A/11, zblokowane (dawne oficyny wzniesione około 1910 r., bez cech stylowych z elementami neogotyckimi; murowane, elewacje częściowo tynkowane, dachy kryte papą; własność komunalna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 12/12A (dawna oficyna wzniesiona około 1910 r., bez cech stylowych; murowana i tynkowana, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 15 (na parterze sklep rybny, w pozostałej części mieszkania; budynek wzniesiony w latach 80-tych XIX wieku, w stylu neoklasycystycznym, związany z cukrownią malborską; murowany i tynkowany, znacząco zmodernizowany po 1945 r., zniszczony detal architektoniczny na fasadach, dachy kryte papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 17 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r., neogotycka; murowana, elewacje opracowane w cegle, fasada z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnozielonej i kształtek ceramicznych, dach kryty blachą i papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 18 (kamienica czynszowa wzniesiona w 1902 r. w stylu neogotyckim; murowana, elewacje opracowane w cegle, fasada z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej i kształtek ceramicznych, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 19 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1902 r. w stylu neogotyckim; murowana, elewacje opracowane w cegle, fasada z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej i kształtek ceramicznych, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);

Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 20 (wzniesiony w latach 30-tych XX wieku; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu – przełożone; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 21/21A (wzniesiony w latach 30-tych XX wieku; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 22/23 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., neogotycka; murowana i tynkowana, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 25/26/27 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1905-1910 r., neogotycka; murowana i tynkowana, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Orzeszkowej nr 28 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r., neogotycka; murowana i tynkowana, fasada opracowana w cegle z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej i kształtek ceramicznych, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 2 (kamienica czynszowa wzniesiona w 1901 r.; murowana, elewacje opracowane w cegle z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej i kształtek ceramicznych, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 4/5/6 (wzniesiony w latach 30-tych XX wieku, bez cech stylowych; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu; własność komunalna i prywatna);
Skwer przy ul. Reymonta, przed 1945 r. tzw. Bornplatz; własność komunalna.
Budynek usługowo- mieszkalny przy ul. Reymonta nr 8 (na parterze bar „Kurna Chata", w pozostałej części mieszkania; wzniesiony około 1906-1907 r., bez cech stylowych; murowany i tynkowany, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 9 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r., neogotycka; murowana, elewacje z cegły silikatowej z detalem z cegły ceramicznej i kształtek, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 10 (wzniesiony w latach 30-tych XX wieku, modernistyczny; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu – przełożone; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 20 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1902 r. w stylu neogotyckim; murowana, elewacje opracowane w cegle, fasada z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej i kształtek ceramicznych; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 21 (kamienica czynszowa wzniesiona w 1902 r. w stylu neogotyckim; murowana, elewacje opracowane w cegle, fasada z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnozielonej i kształtek ceramicznych; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 22 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r. w stylu neogotyckim; murowana, elewacje opracowane w cegle, fasada z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej i kształtek ceramicznych; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 23 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r. w stylu neogotyckim, murowana, elewacje opracowane w cegle, fasada z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej i kształtek ceramicznych, dach kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek szkolny przy ul. Reymonta nr 24 (obecnie Zespół Szkół Katolickich oraz Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, przed 1945 r. budynek więzienia; wzniesiony w latach 20-tych XX wieku w stylu modernistycznym; murowany i tynkowany, dach kryty papą; własność państwowa);
Ogrodzenie z bramą przy budynku Reymonta nr 24;

Budynek Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej przy ul. Reymonta nr 24 (obecnie sale szkoleń, przed 1945 r. budynek pomocniczy wzniesiony w latach 20-tych XX wieku, bez cech stylowych; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu; własność państwowa);
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 25 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r., neogotycka; murowana, elewacje opracowane w cegle i tynku, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 26 (wzniesiony w latach 20-tych XX wieku, modernistyczny; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu; własność komunalna i prywatna);
Ogrodzenie z bramą przy budynku Reymonta nr 26.
Budynek mieszkalny przy ul. Reymonta nr 27 (wzniesiony w latach 20-tych XX wieku, modernistyczny; murowany i tynkowany, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Reymonta nr 28 (wzniesiony około 1900-1905 r., bez cech stylowych; murowany i tynkowany, drewniana weranda, dachy kryte papą; własność prywatna);
Ogrodzenie z bramą przy budynku Reymonta nr 28.
Budynek mieszkalny przy ul. Sienkiewicza nr 42 (kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r., neogotycka; murowana, elewacje opracowane w cegle, fasada z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej i kształtek ceramicznych, ceramiczne pokrycie dachu – przełożone; własność komunalna i prywatna);
Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Sienkiewicza nr 43 (przed 1945 r. siedziba Stowarzyszenia Misyjnego St. Crischona; budynek wzniesiony około 1910 r. w stylu neogotyckim; murowany, elewacje opracowane w cegle i tynku, ceramiczne pokrycie dachu – przełożone; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny przy ul. Sienkiewicza nr 44 (kamienica czynszowa wzniesiona w 1899 r. w stylu neogotyckim; murowana, elewacje opracowane w cegle i tynku, dach ceramiczny i kryty papą; własność komunalna i prywatna);
Budynek mieszkalny z przybudówką usługową przy ul. Sienkiewicza nr 47 (budynek mieszkalny z lat 90-tych XIX wieku, neoklasycystyczny, przybudówka z lat 30-tych XX wieku, bez cech stylowych; murowany i tynkowany, na fasadzie budynku mieszkalnego detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku, ceramiczne pokrycie dachu; własność komunalna i prywatna);
Budynek usługowy przy ul. Sikorskiego nr 13 (dawniej związany z cukrownią malborską, obecnie siedziba Banku Spółdzielczego i Casino Gold; wzniesiony około 1900 r. w stylu neogotyckim; murowany, elewacje opracowane w cegle z dodatkiem cegły glazurowanej i kształtek ceramicznych, dachy kryte dachówką ceramiczną i łupkiem; własność prywatna).

Dla obszaru tego planowane jest wykonanie studium rewitalizacji, w którym przedstawione zostaną projektowane rozwiązania dotyczące aranżacji przestrzennej i architektonicznej oraz aktywizacji społecznej. Ważnym elementem studium będzie rozpoznanie potrzeb mieszkańców na podstawie ankiet i wywiadów terenowych oraz analiza wartości historycznych i kulturowych związanych z terenem. W oparciu o uzyskane wyniki sformułowane zostaną propozycje zmian w zakresie urbanistyki, architektury i przestrzeni publicznej. Studium można będzie potraktować jako proces przygotowawczy do przeprowadzenia procedury wpisu obszaru do rejestru zabytków. Być może ustalenia studium wpłyną na weryfikację granic postulowanego obszaru zabytkowego, a co za tym idzie zasobu obiektów zabytkowych przewidzianych do objęcia wyższą formą ochrony prawnej niż GEZ.

*

Uwaga ! W przypadku, gdyby procedura związana z wpisem do rejestru zabytków obszarów zabytkowych zakończyła się niepowodzeniem (np. z powodu protestu stron)

obiekty wyróżnione krojem i pogrubieniem czcionki automatycznie traktowane będą jako postulowane do indywidualnego wpisu do rejestru zabytków (patrz niżej), natomiast pozostałe z opisanych obiektów przechodzą do grupy zabytków wyróżniających się w krajobrazie kulturowym miasta (patrz **pkt. 5.5.3.**).

Obiekty architektury i budownictwa.

Budynek usługowy przy ul. 17 Marca 47.
Zlokalizowany na rogu ulicy Piłsudskiego; obecna funkcja: sklep PSS Społem, przed 1945 r. pawilon wystawowy firmy Coenitzer & Soehne; wybudowany w 1929 r., modernistyczny; własność komunalna. Wzniesiony na planie czworoboku ze ściętym narożnikiem północno-zachodnim, elewacje zachodnia i północna potraktowane jako fasady; bryła zasadniczo piętrowa, część frontowa wyższa, dach płaski (od wschodu) i pulpitowy (od zachodu), kryty papą na lepiku; narożnik przy zbiegu ulic wyższy od pozostałych części: 2.kondygnacyjny, zwieńczony schodkowym naczółkiem; fundament ceglany z kamienną okładziną; ściany zewnętrzne z cegły ceramicznej, fasady wyłożone kamiennymi płycinami w kolorze żółtym; elewacja południowa gładko tynkowana; narożnik artykułowany trzema wysokimi witrynami (okna weneckie) zwieńczonymi półkolistymi arkadami, pomiędzy otworami filary z okładziną kamienną w kształcie wałków, powyżej arkad dekoracja z płycin kamiennych tworzących pionową artykulację lica, w skrajnych częściach fasad (jedna oś od zachodu, cztery od północy) witryny prostokątne, ponad nimi partia mezanina artykułowana kamiennymi wykładzinami w kształcie poziomych płycin ujętych gzymsami; filary między oknami także z okładzinami kamiennymi tworzącymi lizeny. Stropy ceramiczne płaskie; schody na piętro konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z wycinanymi słupkami. Wnętrze znacząco zmodernizowane i przebudowane.

Budynek mieszkalny przy ul. Armii Krajowej nr 102.
Kamienica czynszowa wybudowana około 1900-1905 r. w stylu neogotyckim; własność komunalna. Budynek wzniesiony kalenicowo do ulicy, na planie czworoboku z ryzalitem w elewacji frontowej, zachowany dwutraktowy, trójdzielny układ wnętrz; do elewacji tylnej (wschodnia) dobudowany budynek pomocniczy (mieszkalno-gospodarczy); podpiwniczona 2.stopniowa bryła: od południa 2.5. kondygnacyjna przekryta dachem dwuspadowym, od północy 3.kondygnacyjna (wyodrębniona od frontu ryzalitem z trójkątnym szczytem), nakryta osobnym dachem dwuspadowym o kalenicy prostopadłej do dachu głównego, dachy kryte papą; ceglany fundament; elewacja frontowa (zachód) opracowana w cegle licowej, wątek główkowy, zaprawa cementowo-wapienna; pozostałe elewacje z cegły ceramicznej palonej, wątek krzyżykowy, zaprawa wapienno-piaskowa; zachowana kompozycja fasady z bogatym detalem architektonicznym z cegły, tynku i sztucznego kamienia: gzymsy kordonowe, rozbudowane obramienia otworów okiennych i drzwiowych, klińce ze sztucznego kamienia, ponad otworami łuki odciążające z gzymsami nadproży i tynkowanymi polami nadproży. Stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach; schody na górne kondygnacje konstrukcji policzkowej, dwubiegowe, pojedyncza balustrada z wycinanymi tralkami, schody do piwnicy drabinowe; drewniane podłogi w klatce schodowej oraz w pomieszczeniach mieszkalnych; zachowane ościeżnice drzwi wejściowych do mieszkań, z profilowanymi listwami przy ościeżach; zachowane piece kaflowe, w tym jeden z koroną. Od strony podwórza, w jednej linii, zróżnicowane wysokościowo: oficyna oraz dwa budynki gospodarcze (murowany i drewniany); wszystkie bryły z dachami płaskimi krytymi papą.

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Armii Krajowej 108.
Obecna funkcja: usługowa (dwa sklepy spożywcze na parterze) i mieszkaniowa; w 1914 r. właścicielem był kupiec olsztyński Karl Roensch; kamienica wybudowana

w latach 90-tych XIX wieku, neorenesansowa; własność komunalna. Budynek wzniesiony na planie czworokąta zbliżonego do trapezu u zbiegu dwóch głównych ulic dawnego Przedmieścia Sztumskiego (Rzeźnickiej i Ceglanej), duża kubatura; zaprojektowany w ten sposób, że trzy elewacje: od wschodu, zachodu i północy pełnią rolę fasad; elewacja południowa- podwórzowa; w skrajnej osi od południa dwustronny 2.osiowy płytki ryzalit z trójkątnymi szczytami i osobnym dachem dwuspadowym tworzący rodzaj bocznego skrzydła; z kolei naroża elewacji północnej sfazowane; podpiwniczona, wielostopniowa, urozmaicona bryła: 2.kondygnacyjna z użytkowym poddaszem, przekryta kombinacją dwóch dachów: dwuspadowy od południa i czteropołaciowy od północy; w sfazowanym narożniku północno-zachodnim portal z kamiennych korynckich kolumn dźwigających półkolistą arkadę, na nim wsparty za pomocą kamiennych kroksztynów 1.osiowy wykusz przechodzący powyżej połaci dachowej w czworoboczną wieżyczkę zwieńczoną wysokim hełmem z galeryjką i iglicą (blacha); podobny wykusz w sfazowanym narożniku północno-wschodnim, zwieńczony trójkątnym szczytem wspartym na postumentach; ponadto na osi głównej fasady północnej 3.kondygnacyjny zasadniczo 2.osiowy ryzalit z trójkątnym szczytem zakończonym bardzo rozbudowanym architektonicznie naczółkiem; pokrycie dachu: na stromych połaciach frontowych ceramiczne (karpiówka); w części centralnej papa i lepik; wieżyczki kryte blachą, końcówki krokwi wysunięte przed lica elewacji, zaciosane, w stromych połaciach dachowych, nad fasadami, łącznie osiem lukarn o ściankach szalowanych deskami zwieńczonych daszkami w kształcie stożkowych hełmów (blacha); ściany zewnętrzne: w partii przyziemia murowane z cegły ceramicznej, tynkowane i boniowane; wyżej z cegły licowej, wątek główkowy, zaprawa cementowo-wapienna, cegła spoinowana; bardzo bogaty detal architektoniczny na elewacjach z cegły, tynku, sztucznego kamienia i kształtek ceramicznych; kompozycja elewacji: zachowany rytm otworów okiennych i drzwiowych, bonie, gzymsy kordonowe (opaska), gzymsy koronujące (profilowane), opaski i obramienia okien ze zwornikami w formie rautów, naczółki wieńczące szczyty ryzalitów (dwa o wykroju półkolistym na płycinie, jeden rozbudowany w formie sterczyny na podwójnym frontonie). Zachowane elementy więźby dachowej; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach; drewniane podłogi w mieszkaniach, dwubarwne flizy ceramiczne w dwóch klatkach schodowych (na parterze), w piwnicy posadzka ceglana, naga podłoga na strychu; schody do piwnicy drewniane, 1.biegowe, dolny bieg zakręcony lub betonowe, w dwóch klatkach schodowych: schody konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i profilowanymi poręczami; częściowo stolarka okienna i drzwiowa, w tym drzwi wejściowe od podwórza: 1.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, pełne.

Budynek przy ul. Głowackiego nr 2.

Obecna funkcja: Szkoła Podstawowa nr 3 im. 2 Pułku Nocnych Bombowców „Kraków", przed 1945 r. zajazd wiejski, budynek wybudowany w 1890 r., reprezentuje typ historyzującego eklektyzmu; własność komunalna. Zajazd o nazwie „*zum Bürgschlößchen*" zbudowany został we wsi Wielbark (niem. *Willenberg)*, pierwszym właścicielem był Paul Erdmann; zajazd, nazywany później restauracją (po włączeniu wsi Wielbark w granice administracyjne Malborka, co miało miejsce w 1924 roku), powstał w związku z rozwojem ruchu turystycznego w mieście ukierunkowanym na zwiedzanie zespołu zamku krzyżackiego (wskazuje na ten fakt nazwa obiektu: w dosłownym tłumaczeniu „w stronę zamku"); następnie restauracja (a także sklep kolonialny) położona przy *Feuchtwangenstrasse 2* należała do Hermanna Patzke. Budynek usytuowany na trójkątnej w planie parceli powstałej w rozwidleniu ulic Głowackiego (od wschodu) i Wejhera (od zachodu), zwrócony szczytowo do ulicy Głowackiego, okolony parkiem, wolnostojący; wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, złożony z dwóch zasadniczych części: część wschodnia (dawniej mieszkanie, pokoje gościnne i sklep, obecnie klasy, świetlica, oddział przedszkolny)

urozmaicona w rzucie, z występem ryzalitu wieży oraz aneksami, dwutraktowa, dwudzielna; część zachodnia (dawniej główna sala jadalna zajazdu, obecnie sala gimnastyczna) jednotraktowa, jednodzielna; urozmaicona wielostopniowa bryła, częściowo podpiwniczona (od wschodu); część wschodnia: 2.kondygnacyjna nakryta dachem trójpołaciowym; na osi elewacji frontowej (północna) 3.kondygnacyjna wieża z dachem namiotowym, przy wieży -od wschodu- parterowy aneks z daszkiem pulpitowym wyprowadzonym z dachu głównego; w narożniku zachodnim parterowa przybudówka z dachem płaskim; w elewacji tylnej -od wschodu- parterowy aneks przekryty spłaszczonym dachem dwuspadowym; część zachodnia: 1.kondygnacyjna przekryta dachem dwuspadowym (dach kryty papą); trójpołaciowy dach części wschodniej budynku kryty holenderką na deskowaniu; w tylnej połaci dachowej 1.osiowa wystawka z daszkiem pulpitowym oraz 4.osiowa wystawka z osobnym dachem pulpitowym; facjata również we wschodniej połaci dachowej; namiotowy dach wieży także kryty holenderką; dekoracyjnie wycięte deski podokapowe, końcówki krokwi i belek stropowych wysunięte przed lico, zaciosane; ceglany fundament, cokół bardzo niski, z odsadzką od lica; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej maszynowej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna, elewacje w partii przyziemia opracowane w cegle, wyżej gładko tynkowane, tynki wapienne, partiami kanelowane, w tynku wyrobiony bogaty detal architektoniczny (eklektyczny: bonie, bogate opaski okienne z fryzami w formie plecionek lub ornamentów geometrycznych, profilowane gzymsy oparte na kształcie łuków wklęsło-wypukłych); zachowany rytm i kompozycja elewacji (zwłaszcza w części wschodniej budynku) wyznaczone przez zróżnicowany kształt otworów okiennych (prostokątne i półkoliste, z laskowaniem), kontrast materiałów (cegła/tynk) oraz zastosowany detal architektoniczny. W części wschodniej budynku zachowana więźba dachowa; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody w klatce schodowej konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i masywnymi słupkami dolnymi oraz pośrednimi, schody do piwnicy zewnętrzne, betonowe, 1.biegowe; częściowo zachowane drewniane podłogi; częściowo zachowana stolarka drzwiowa, częściowo stolarka okienna.

Budynek usługowy przy ul. Głównej nr 1.
Zlokalizowany na rogu ulicy Solskiego; obecna funkcja: usługi (sklep „Domek”, Reklama Poligrafia „KONCEPT”), przed 1945 r. wchodził w skład zajazdu należącego do Moltnauera; w 1914 r. właścicielem był kupiec Gustav Bock lub browarnik Hinspeter; budynek wybudowany około 1900-1905 r. w stylu neogotyckim; własność prywatna. Usytuowany na parceli narożnej, kalenicowo względem ulicy Głównej, wolnostojący, od północy rozległe podwórze z dwoma budynkami pomocniczymi, wejście na podwórze od ulicy Solskiego poprzez zachowaną bramę; wzniesiony na planie prostokąta ze ściętym narożnikiem od strony południowo-zachodniej, od wschodu prostokątny w planie aneks na całej długości elewacji bocznej; zaprojektowany tak, że elewacja południowa i zachodnia pełnią rolę fasad; układ wnętrz zasadniczo zachowany: 2,5.traktowy, trójdzielny, z klatką schodową na osi głównej, wejście do klatki w elewacji wzdłużnej tylnej (od strony podwórza); podpiwniczona (poza aneksem) 2.kondygnacyjna bryła z mezaninem przekryta bardzo spłaszczonym dachem dwuspadowym, dach kryty papą; w ściętym narożniku południowo-zachodnim, ponad drugimi drzwiami wejściowymi, 1.osiowy wykusz z baniastym daszkiem w formie hełmu, ponad wykuszem naczółek w formie smukłego szczytu o wolutowym (wklęsłym) wykroju krawędzi zwieńczony konchą; aneks wschodni parterowy, prostopadłościenny przekryty dachem płaskim; przy podeście schodów zewnętrznych w elewacji tylnej parterowa przybudówka wejścia do piwnicy (przekryta dwuspadowym daszkiem krytym blachą); ceglany fundament, cokół otynkowany z odsadzką od lica, wyższy od strony podwórza, przepruty odcinkowo zwieńczonymi otworami okiennymi piwnicy; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej maszynowej, tynkowane, tynki gładkie, odnowione, na elewacjach prosty

w formie detal architektoniczny z cegły i tynku; elewacje symetryczne, w osiach przeprute odcinkowo zwieńczonymi otworami okiennymi; otwory zaakcentowane szerokimi opaskami z gładzonego tynku, ze zwornikami w kluczach; podkreślony rytm podziałów poziomych poprzez wyodrębniony cokół fundamentu i szerokie pasy fryzów kordonowych przechodzących przez całe długości elewacji na wysokości parapetów i strzałek łuków otworów okiennych; wykusz w ściętym narożniku zaakcentowany ceglanymi lizenami przy krawędziach bocznych, ponad wykuszem półkolista zagłębiona płycina zaakcentowana na obwodzie rolką z cegły; w elewacji tylnej, bocznej zachodniej i w ściętym narożniku trzy pary odcinkowo zwieńczonych otworów drzwi wejściowych, także zaakcentowane szerokimi opaskami z tynku; po odnowieniu na elewacjach zaznaczony silny kontrast kolorystyczny (jasna tonacja elewacji, ciemny detal architektoniczny). W piwnicy strop ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach, wyżej: stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody do piwnicy 1.biegowe, betonowe, na klatce schodowej konstrukcji policzkowej, dwubiegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami; częściowo zachowane drewniane podłogi; w piwnicy posadzka ceglana; wymieniona stolarka okienna i stolarka drzwiowa.

Budynek mieszkalny przy ul. Głównej nr 2.
Wybudowany w 4 ćwierci XIX wieku, dwurodzinny, bez cech stylowych; własność prywatna. Budynek usytuowany w pierzei południowej, kalenicowo do ulicy, wolnostojący, parcela związana z budynkiem - rozpościerająca się od południa, wschodu i zachodu - rozległa, zbliżona kształtem do trapezu. Wzniesiony na planie prostokąta z głębokim występem ryzalitu w narożniku zachodnim elewacji frontowej, układ wnętrz zachowany: zasadniczo 2.5.traktowy, trójdzielny, na skrajanej osi od wschodu przelotowa klatka schodowa z komunikacją do piwnicy oraz na piętro, z niej przejścia do korytarzy biegnących równolegle do kalenicy, z korytarzy wejścia do pokoi mieszkalnych traktu frontowego i ogrodowego; podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła z mezaninem (wysokie poddasze) przekryta spłaszczonym dachem dwuspadowym, dach kryty papą; ryzalit frontowy 2.kondygnacyjny z mezaninem, 2.osiowy, z dachem płaskim, przy wejściu do budynku od frontu drewniana ażurowa odkryta weranda z daszkiem dwuspadowym, na tej samej wysokości – w elewacji tylnej – murowany ganek z daszkiem pulpitowym (wtórny); ceglany fundament, cokół niski z odsadzką od lica, zwieńczony rolką fazowanej cegły; ściany zewnętrzne w odkrytej konstrukcji ryglowej, rysunek rygla złożony z belek, słupów oraz krzyży św. Andrzeja, pola rygla wypełnione cegłą ceramiczną maszynową, wątek wozówkowy (+cegły układane pionowo), zaprawa cementowo-wapienna; elewacja frontowa: zachowana kompozycja, 5.osiowa, w osiach przepruta prostokątnymi otworami okiennymi, w dwóch skrajnych osiach od zachodu głęboki występ ryzalitu; otwory okienne parteru i piętra wysokie, otwory mezanina znacznie niższe (1.polowe); w skrajnej osi od wschodu prostokątny otwór drzwi wejściowych poprzedzony drewnianym ażurowym drewnianym gankiem; lico opracowane jako odkryta konstrukcja ryglowa; elewacja tylna: opracowana analogicznie, 2.osiowa; elewacja boczna zachodnia z licem opracowanym jako odkryta konstrukcja ryglowa, ślepa. Więźba dachowa płatwiowo krokwiowa wsparta na dwóch mieczowanych ściankach stolcowych; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, końcówki belek stropowych wysunięte przed lico elewacji frontowej, zaciosane; schody do piwnicy: drabinowe; główne na klatce schodowej: konstrukcji policzkowej, dwubiegowe, pojedyncza balustrada z wycinanymi prętami, profilowana poręcz; w piwnicy posadzka ceglana; na klatce schodowej, na korytarzach i w pomieszczeniach mieszkalnych: podłogi drewniane; drzwi wejściowe od frontu: w masywnej drewnianej ościeżnicy, z przeszklonym nadświetlem, 2.skrzydłowe, półtępe, na zawiasach czopowych, płycinowo- ramowe: w każdym skrzydle po cztery zagłębione płyciny; częściowo zachowana stolarka we wnętrzu: drzwi 1.skrzydłowe, przylgowe, na zawiasach czopowych, płycinowo-ramowe, pełne.

Budynek mieszkalny przy ul. Głównej nr 4.
Usytuowany po południowej stronie ulicy, kalenicowo do osi, wolnostojący, od południa i wschodu małe podwórze gospodarcze z trzema budynkami gospodarczymi; budynek wybudowany przy dawnej *Werderstraße* w 3 ćwierci XIX wieku, w typie zabudowy wiejskiej, przed 1945 r. była tu piekarnia ze sklepem (oraz część mieszkalna właścicieli i pomocnika); funkcja ta została utrzymana jeszcze w latach 50-tych XX wieku; własność prywatna i komunalna (część komunalna budynku nieużytkowana). Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta ze środkowym ryzalitem w elewacji frontowej (północna), w elewacji tylnej dwa małe drewniane ganki (prawdopodobnie wtórne lub przebudowane); układ wnętrz zasadniczo zachowany: dwutraktowy, trójdzielny, w części środkowej przelotowa sień z klatką schodową; podpiwniczona parterowa bryła z użytkowym poddaszem (ścianka kolankowa) przekryta spłaszczonym dachem dwuspadowym, część środkowa wyodrębniona od frontu w formie 2.kondygnacyjnego 2.osiowego ryzalitu z trójkątnym szczytem, od podwórza w formie wystawki wyprowadzonej z lica, przerywającej połać dachową, przęsło to przekryte jest osobnym dachem dwuspadowym prostopadłym do kalenicy dachu głównego; dachy kryte papą; ściany zewnętrzne konstrukcji zrębowej: sześć belek posadowionych na podwalinie + oczep; ścianka kolankowa i szczyty szalowane pionowo deskami wyciętymi na dole w jaskółcze ogony; końcówki belek stropowych wysunięte przed lico, zaciosane (od frontu); na elewacji frontowej, w przyziemiu środkowego ryzalitu, przy otworach okiennych i drzwiowym dekoracje snycerskie w formie opasek z ornamentem klasycystycznym (uproszczona forma ornamentu okuciowego). Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa; w piwnicy stropy odcinkowe na stalowych belkach, wyżej stropy belkowe z górną powałą z desek, dolne krawędzie belek fazowane, deski w powale na styk, lub stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody do piwnicy zabiegowe, drabinowe, w sieni, prowadzące na poddasze: zabudowane, drewniane, zabiegowe, na poddaszu prosta galeryjka; w piwnicy posadzka ceglana, drewniane podłogi w sieni oraz w pomieszczeniach mieszkalnych; drzwi wejściowe od frontu oraz stolarka drzwiowa we wnętrzu: drzwi 1.skrzydłowe, półtepe, na zawiasach czopowych, płycinowo-ramowe, pełne; częściowo zachowana stolarka okienna: okna typu ościeżnicowego, podwójne, dwuskrzydłowe, skrzydła 3.polowe, częściowo zachowane 2.skrzydłowe okiennice, płycinowe, na zawiasach kątowych; piece kaflowe z białych kafli.

Budynek usługowy przy ul. Grunwaldzkiej nr 9.
Obecna funkcja: usługowa (Bar „Polska Kuźnia Smaków”); przed 1945 r. siedziba malborskiego bractwa strzeleckiego; budynek wzniesiony w latach 1895-97 w stylu neogotyckim; własność komunalna. Bractwo zostało powołane 15 września 1351 r. przez Wielkiego Mistrza Winricha von Kniprode, w początku XIX wieku Gildia uzyskała prawo założenia strzelnicy w fosie okalającej od południa Stare Miasto, przy pracach niwelacyjnych związanych z rozwojem przestrzennym miasta tereny tej pierwszej strzelnicy uległy likwidacji; 23 maja 1888 r. odbyły się zawody strzeleckie z udziałem 15 członków bractwa w rejonie szańca szwedzkiego u zbiegu ulic *Junkergasse* i *Mühlengraben*, miejsce to wybrano dla nowej lokalizacji rozległej siedziby bractwa: z murowanym budynkiem głównym, drewnianą restauracją, strzelnicą i parkiem; w 1926 r. z okazji rocznicy założenia Malborka powołano Gildię niejako „od nowa” nadając jej nowy statut oraz pieczęć, autorem projektu pieczęci był Bernhard Schmidt. Zespół przetrwał niemal w całości działania wojenne w 1945 r., zniszczeniu uległa częściowo drewniana restauracja, po wojnie budynek ten rozebrano, strzelnicę częściowo zniwelowano, a na jej terenie znalazło się miejsce dla Targowiska Miejskiego. W budynku -dawnej siedzibie bractwa - urządzono mieszkania komunalne po remoncie i adaptacji; w 2007 roku wykwaterowano mieszkańców; przez pewien czas były plany rozebrania budynku i lokalizacji w tym miejscu stanowisk targowych (lub wybudowania nowoczesnej przychodni przez ALMED), ostatecznie od tych zamiarów odstąpiono, budynek został wyremontowany i wydzierżawiony pod

usługi (gastronomia). Budynek usytuowany w ciągu południowej zabudowy, znacznie odsunięty od osi ulicy, wolnostojący; wzniesiony na planie prostokąta, układ wnętrz zmieniony w trakcie powojennych remontów i adaptacji. 2.kondygnacyjna bryła przekryta bardzo spłaszczonym dachem dwuspadowym, dach kryty blachą; ceglany fundament, cokół zakończony rolką cegły kładzionej ukośnym rębem i prostym ceglanym gzymsem; ściany murowane z cegły ceramicznej maszynowej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna, na elewacjach prosty detal architektoniczny z cegły; kompozycja elewacji: opracowane w cegle; wyodrębniony cokół fundamentu, między pierwszą i drugą kondygnacją ceglany gzyms kordonowy z kostkowym fryzem, na nim oparte lizeny artykułujące lica, lizeny połączone ceglanym gzymsem koronującym z arkadkowym fryzem; otwory okienne zwieńczone odcinkowo, czoła łuków zaakcentowane układem cegły, ceglane gzymsy parapetowe; w przyziemiu elewacji wzdłużnej wschodniej występuje rząd niskim odcinkowych blend z tynkowanymi polami akcentujących wejście do budynku; na elewacji szczytowej północnej, w drugiej kondygnacji, tarcza strzelecka ze sztucznego kamienia.

Budynek mieszkalny przy ul. Kopernika nr 14.
Kamienica została wzniesiona w latach 90-tych XIX wieku na ulicy Kamiennej (*Steingasse*), neogotycka. Mieszkali w niej malborscy burmistrzowie, w tym znany z dokonań literackich B. Pawelcik. Po 1945 r. mieściła się tu siedziba ZUS-u. Obecnie budynek w całości pełni funkcje mieszkalne, zarządza nim Wspólnota Mieszkaniowa, która od 10 lat prowadzi systematyczne remonty i renowacje; własność prywatna. Wzniesiony na planie prostokąta, kalenicowo do ulicy, z przybudówką w narożniku południowo-wschodnim (od ogrodu); podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem przekryta dachem czterospadowym; w narożniku wschodnim elewacji ogrodowej (od południa) parterowy aneks murowanej werandy z tarasem na wysokości pierwszego piętra; na osiach głównych elewacji bocznych oraz w skrajnej osi zachodniej elewacji frontowej płytkie 3.kondygnacyjne ryzality zwieńczone trójkątnymi szczytami z osobnymi daszkami dwuspadowymi; dachy kryte holenderką na deskowaniu; ceglany fundament, cokół zwieńczony 2.profilowym gzymsem z kształtek; elewacje opracowane w cegle licowej z użyciem cegły glazurowanej (kolor żółty i ciemnoczerwony), bardzo bogaty detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych, kamienia i tynku; zachowana kompozycja elewacji: wyodrębniony cokół fundamentu, zachowany rytm odcinkowo zwieńczonych otworów okiennych, drzwiowych, blend i płycin artykułujących lica; dominuje rytm podziałów poziomych utworzonych przez kordonowe gzymsy i fryzy oraz szeroki gzyms z kostkowym fryzem podokapowym, poniżej wyróżnia się fryz ułożony z żółtej glazurowanej cegły w kształcie krzyżyków; otwory o dekoracyjnym układzie cegieł w łękach, węgary rozglifione kształtką o profilu wałka, z parapetami z zielonej dachówki glazurowanej; szczyty zaakcentowane u podstawy i w zwieńczeniu ceglanymi sterczynami z czterospadowymi daszkami; pola szczytów podkreślone arkadkowymi ostrołucznymi fryzami; kondygnacje pod szczytami artykułowane zagłębionymi płycinami nawiązującymi formą architektoniczną do maswerków; pomiędzy laskowaniami otwory okienne lub tynkowane blendy grupowane jako triforia, zwieńczone łukami odcinkowymi lub ostrołukami; w ryzalicie fasady portal drzwi wejściowych z ostrołukową arkadą wspartą na kamiennych kolumnach z wykształconą bazą, trzonem (u dołu kanelowanym) i gotycką liściastą głowicą nasadnikowi. Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa wsparta na podwójnej ściance stolcowej; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody na klatce schodowej: konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i słupkiem dolnym; częściowo zachowana boazeria na klatce schodowej; drzwi wejściowe (odrestaurowane): w ościeżnicy zachowującej ostrołukowy kształt otworu, nadświetle przeszklone, 3.polowe; drzwi dębowe, 2.skrzydłowe, płycinowo-ramowe: dolne płyciny szalowane w jodełkę, górne przeszklone z ażurowymi kratami; częściowo zachowana stolarka drzwiowa we wnętrzu: w szpaletowych ościeżach, drzwi płycinowo-ramowe,

pełne, 1. i 2. skrzydłowe; częściowo zachowana stolarka okienna: okna skrzynkowe, podwójne, 2.skrzydłowe, ząbkowane ślemiona i bogato dekorowane słupki (ornament okuciowy); zachowane piece kaflowe.

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Kościuszki nr 11.
Obecna funkcja: usługowa (na parterze Salon Komputerowy INERCOMM) oraz mieszkaniowa; budynek zbudowany około 1900 r. jako secesyjna kamienica z usługą na parterze, prawdopodobnie wzniesiony dla kupca Roberta de Peyerbruna mieszkającego wcześniej przy Szosie Nowowiejskiej; po II wojnie światowej przejęty przez miasto w zachowanej funkcji mieszkalno-usługowej; w latach 90-tych XX wieku na parterze mieścił się sklep obuwniczy MERKURY; własność komunalna. Budynek wzniesiony na planie litery L, z oficyną w narożniku wschodnim elewacji tylnej (od południa); w skrajnej osi od zachodu przelotowa brama, z niej wejście do klatki schodowej doświetlonej świetlikiem w połaci dachowej; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła przekryta dachem dwupołaciowym, ściana przy połączeniu z oficyną (od zachodu) sfazowana; oficyna niższa, także 3.kondygnacyjna przekryta dachem płaskim; w fasadzie -na skrajnej osi zachodniej, ponad bramą- pozorny ryzalit zwieńczony szczytem o wolutowych spływach z osobnym daszkiem owalnym; stroma frontowa połać dachowa kryta karpiówką na łatach, w tej połaci dwie lukarny o murowanych ściankach z daszkami owalnymi krytymi blachą, tylna połać dachowa kryta papą; fundament ceglany otynkowany; ściany murowane z cegły ceramicznej maszynowej, wątek krzyżykowy, zaprawa wapienno-piaskowa, tynkowane; w elewacji tylnej i w oficynie tynki gładkie, bez detalu architektonicznego; na fasadzie (od północy) tynki gładkie z detalem architektonicznym z cegły, tynku i stiuku (motywy secesyjne); kompozycja fasady (zachowana w partii ponad przyziemiem): nie zmieniony rytm otworów okiennych: w drugiej kondygnacji prostokątnych, w trzeciej kondygnacji zwieńczonych odcinkowo lub półkoliście (para okien w ryzalicie + okno w polu szczytu), otwory okienne obramione gładkimi opaskami z tynku, przy czym okna w trzeciej kondygnacji posiadają opaski zaakcentowane w narożach górnych uszakami, okna w ryzalicie wsparte na wspólnych gzymsach parapetowych, pod gzymsami tynkowane płyciny o zaokrąglonych dolnych krawędziach z guzami w polu, przed oknami drugiej i trzeciej kondygnacji (typu porte-fenetre) balkony o wybrzuszonych balustradach z bogatą secesyjną dekoracją metaloplastyczną; ryzalit w skrajnej osi zachodniej ujęty płaskimi lizenami z wypukłymi płycinami zakończonymi secesyjnymi owalnymi pseudokapitelami; sponad pilastrów wyrasta szczyt o wolutowych spływach zakończony półkolistym naczółkiem. Klatka schodowa: schody konstrukcji policzkowej, 3.biegowe (typu francuskiego), pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami przechodząca na piętrach w galeryjkę; świetlik w połaci dachowej; drewniane podłogi; ścianka między bramą a klatką: drewniana, przeszklona z drzwiami wejściowymi; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w bramie strop ceramiczny płaski; częściowo zachowana stolarka drzwiowa do mieszkań i w mieszkaniach: drzwi 1.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, pełne; drewniane podłogi w mieszkaniach; piece kaflowe; stolarka okienna wymieniona. W 1995 r. odnowiono fasadę oraz przeprowadzono remont kapitalny w części usługowej; po roku 2000 kolejna zmiana w części fasady związanej ze sklepem: płytki elewacyjne i malowanie fragmentu elewacji.

Budynek usługowy przy ul. Kościuszki nr 40.
Obecna funkcja: Apteka św. Jana i inne punkty usługowe; przed 1945 rokiem willa fabrykanta Alberta Rahna, właściciela zakładu maszyn rolniczych (*Maschinenfabrik Albert Rahn*) – po II wojnie PEMAL Malbork; budynek zbudowany w latach 90-tych XIX wieku w stylu neogotyckim; własność komunalna. Wzniesiony na planie prostokąta z ryzalitami od południa i wschodu, przed ryzalitem wschodnim portal z zewnętrznymi schodami; podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła przekryta spłaszczonym dachem czterospadowym, od frontu 2.kondygnacyjny 3.osiowy ryzalit z trójkątnym szczytem

i osobnym dachem dwuspadowym, dachy kryte papą; ceglane fundamenty zakończone profilowanym gzymsem ze sztucznego kamienia; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej; elewacja frontowa (południowa) i boczna zachodnia opracowane w cegle licowej, w układzie główkowym, z użyciem cegły glazurowanej i kształtek ceramicznych; bogaty detal architektoniczny; pozostałe elewacje z cegły ceramicznej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; kompozycja elewacji frontowej: wyodrębniony cokół fundamentu zwieńczony gzymsem; zachowany rytm symetrycznie rozstawionych otworów okiennych, w ryzalicie tworzących trifora, zwieńczonych łukami pełnymi, w pozostałych osiach zwieńczonych odcinkowo; otwory ryzalitu zaakcentowane łękami oraz połączonym gzymsem nadproży z glazurowanej cegły; pozostałe otwory o rozglifionych węgarach (kształtka o profilu wałka i wklęski), ze zwornikami ze sztucznego kamienia w kluczu; pod wszystkimi otworami rozbudowane gzymsy parapetowe ze sztucznego kamienia, a niżej prostokątne leżące zagłębione płyciny wypełnione rapową warstwą tynku; między kondygnacjami szeroki profilowany gzyms kordonowy ze sztucznego kamienia; w partii podokapowej szeroki profilowany fryz, nad nim ceglany gzyms koronujący; w narożniku wschodnim podcień wsparty na kolumnie o wybrzuszonym trzonie z plintą; nad podcieniem weranda dla pierwszej kondygnacji; całości dopełniają liczne fryzy opaskowe z glazurowanych cegieł; elewacja boczna zachodnia: skromniejsza, z podobnym detalem (zwłaszcza fryzy i gzymsy); elewacje tylna i boczna wschodnia opracowane w cegle, bez detalu. Zachowana więźba dachowa; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy; schody w klatce schodowej betonowe, zabiegowe, pojedyncza metalowa balustrada (nowa); wejście na strych po drabinie. Wnętrze częściowo przebudowane, znacznie zmodernizowane.

Budynek Starostwa Powiatowego przy Placu Słowiańskim nr 17.
Obecna funkcja: siedziba Starostwa Powiatowego oraz inne punkty usługowe; własność państwowa. Budynek został wzniesiony w latach 1893-1895 z przeznaczeniem na siedzibę Starostwa Powiatowego Powiatu Malborskiego (*Kreishaus, Landratsamt Marienburg*), lokalizację tego ważnego dla regionu obiektu wybrano starannie sytuując budowlę w pobliżu plantów, w sąsiedztwie Domu Towarzystw Mieszczańskich (*Gesellschafthaus*), w którym mieściła się znana scena, na placu zwanym Wystawowym, później Gdańskim; w lutym 1893 r. na prośbę Wydziału Powiatowego berlińskie Zrzeszenie Architektów rozpisało konkurs na projekt gmachu starostwa malborskiego, do końca kwietnia nadesłano trzynaście ofert, z których cztery otrzymały nagrody, a praca zwycięska została przyjęta do realizacji; w czerwcu 1893 r. na posiedzeniu Wydziału Powiatowego zatwierdzono oficjalnie projekt neogotyckiej budowli sporządzony przez architektów Reimera i Körtego z Berlina; prace rozpoczęto jeszcze w tym samym roku, budową kierował berliński architekt Richter; całkowity koszt realizacji zamknął się kwotą 225 tysięcy marek; około 1925 roku do budynku starostwa dobudowano od południa budynek Powiatowej Kasy Oszczędności (*Kreissparkasse*); po II wojnie światowej w budynku siedzibę znalazł Urząd Powiatowy, ponadto ulokowano tu inne instytucje: od 1954 roku Pogotowie Ratunkowe PCK, Związek Kółek Rolniczych i Związek Gminnych Spółdzielni; po likwidacji powiatów w 1975 r. w gmachu znalazły się: Narodowy Bank Polski, Urząd Rejonowy oraz ZUS; od 1999 r. ponownie siedziba Starostwa Powiatowego. Budynek wzniesiony na planie litery L, skrzydło wschodnie ustawione pod kątem w stosunku do korpusu głównego; początkowo wolnostojący, wtórnie od południa dobudowano drugi budynek (nr 17A - obecnie Bank Millenium), tak że oba obiekty utworzyły jeden kompleks architektoniczny pod wspólnym dachem. Wnętrze 2,5.traktowe z korytarzami poprowadzonymi pod kalenicami, z nich wejścia do pomieszczeń biurowych traktu frontowego i tylnego; od południa duża klatka schodowa powiększona o występy obustronnego ryzalitu, druga klatka (nieznacznie wyryzalitowana) w skrzydle wschodnim, trzecia w narożniku północno-zachodnim; bryła zasadniczo 2.kondygnacyjna z użytkowym poddaszem nakryta kombinacją dachów

wielospadowych: nad korpusem głównym dach dwuspadowy, nad skrzydłem wschodnim trójpołaciowy o niższej kalenicy; w narożniku południowym fasady (od zachodu) głęboki ryzalit, 2.kondygnacyjny, 4.osiowy, zwieńczony uskokowym szczytem, przekryty osobnym dachem dwuspadowym, w przyziemiu podcień przed głównym wejściem do budynku z dwoma półkolistymi arkadami wspartymi na filarze; kolejny ryzalit blisko narożnika północnego: płytki, 2.kondygnacyjny, 3.osiowy zwieńczony szczytem o ściętym wierzchołku, z osobnym daszkiem dwuspadowym; w skrzydle wschodnim dwa 1.osiowe ryzality z trójpołaciowymi daszkami powiększające powierzchnię klatki schodowej; narożnik przy połączeniu skrzydła z korpusem (od południa) sfazowany z daszkiem pulpitowym krytym papą; wreszcie w narożniku południowym elewacji tylnej ostatni ryzalit: dwustopniowy, z załamaną powierzchnią lica, kryty dwoma daszkami pulpitowymi; dach nad korpusem głównym kryty dachówką zakładkową, nad skrzydłem wschodnim w większości holenderką, częściowo dachówką zakładkową (połać wschodnia, daszek nad ryzalitem od zaplecza), nad sfazowanym narożnikiem obu części dach kryty blachą, w połaciach dachowych facjaty z pulpitowymi daszkami oraz wieloosiowe wystawki (te drugie wtórne); budynek w całości podpiwniczony, ceglany fundament, wysoki cokół zwieńczony rolką fazowanych cegieł; ściany murowane z cegły ceramicznej palonej, maszynowej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna, bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku i kształtek ceramicznych; kompozycja elewacji: w fasadzie (od zachodu) dwa ryzality: północny pozorny, zwieńczony ściętym szczytem artykułowanym czterema sterczynami, pomiędzy którymi ostrołukowe otwory okienne (środkowy w wysokiej płycinie); ryzalit południowy głęboki zwieńczony bogato opracowanym szczytem schodkowym z narożnymi sterczynami i środkowymi pięcioma diagonalnie ustawionymi pinaklami, między nimi ostrołukowe blendy, a u podstawy położona płycina z tynkowanym polem, w którym pierwotnie napis: *Kreishaus*, obecnie: *Starostwo Powiatowe*; pomiędzy ryzalitami trzy lizeny z wnękami zwieńczonymi półkoliście, a wyżej z pochyłymi tarczami herbowymi (charakterystycznymi dla malborskiej architektury neogotyckiej), w tak wydzielonych płycinach lico przepruwają odcinkowo zwieńczone otwory okienne ustawione parami (poza pierwszą osią przy ryzalicie południowym), natomiast okna przyziemia są dodatkowo osadzone w większych półkoliście sklepionych wnękach, częściowo tynkowanych; narożnik północny, za ryzalitem, artykułowany triforium otynkowanych blend nad poziomą płyciną, poniżej drzwi wejściowe do klatki schodowej (narożnej); ponadto fryzy kostkowe i ząbkowe, zaakcentowane łęki otworów, fazowane parapety wyłożone dachówkami; w ryzalicie południowym, w partii przyziemia, podcień z dwoma półkolistymi arkadami opartymi na filarze; w podcieniu dwie pary drzwi wejściowych; pozostałe elewacje nieco uproszczone, także przeprute odcinkowo zwieńczonymi otworami okiennymi, w partii przyziemia okna osadzone w większych półkoliście zamkniętych wnękach, okna ustawione parami, od dołu akcentowane odcinkami fryzu kostkowego, pomiędzy parami okien półkoliście zamknięte tynkowane płyciny (zajmujące wysokość między pierwszą i drugą kondygnacją). Zachowane więźby dachowe, stropy belkowe tynkowane na podsufitce, klatki schodowe ze dwubiegowymi schodami o konstrukcji policzkowej, drewniane podłogi; częściowo zachowana stolarka okienna oraz stolarka drzwiowa.

Budynek usługowy przy Placu Słowiańskim 17 A.

Obecna funkcja: Bank Millennium (parter) oraz biura Starostwa Powiatowego; przed 1945 r. siedziba Powiatowej Kasy Oszczędności (*Kreissparkasse*); budynek wybudowany około 1925 r. w stylu ekspresjonizmu; własność komunalna. O powiększeniu gmachu starostwa i budowie Powiatowej Kasy Oszczędności myślano od co najmniej 1919 r,. potrzebną na ten cel sąsiednią parcelę zakupiono w roku 1924; zapewne w tym roku wykonano również projekt, a realizacja odbyła się niezwłocznie, około 1925 roku. Budynek Kasy scalono z budynkiem władz powiatowych pod jednym wspólnym dachem, wejście główne prowadziło przez hall starostwa, bezpośrednio

z hallu przechodziło się do imponującej wymiarami sali operacyjnej, na piętrze mieściły się pomieszczenia biurowe oraz mieszkanie dyrektora; po II wojnie światowej w budynku ulokowano siedzibę Narodowego Banku Polskiego, w latach 60-tych XX wieku adaptowano poddasze do celów biurowych, w 1990 r. powstał Bank Gdański, który następnie przekształcił się w Bank Millennium. Budynek dobudowany od południa do gmachu Starostwa Powiatowego, tak że oba budynki utworzyły jeden kompleks architektoniczny pod wspólnym dachem, wzniesiony na rzucie prostokąta, na parterze trójdzielny z dużą jednoprzestrzenną salą operacyjną; na piętrze 2,5.traktowy z korytarzem pod kalenicą, z którego wejścia do pomieszczeń biurowych; podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem nakryta dachem trójpołaciowym; w fasadzie (od strony zachodniej) na wysokości od 3 do 6 osi wystawka ze schodkowym szczytem i trójkątnym zakończeniem, z osobnym dachem dwuspadowym; ceramiczne pokrycie dachu (dachówka zakładkowa), w połaciach dachowych wieloosiowe wystawki z dachami pulpitowymi - wtórnie rozbudowane; ceglany fundament zakończony betonowym dwuskokowym gzymsem; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej palonej, z użyciem ciemniejszej cegły klinkierowej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna, detal architektoniczny z obu rodzajów cegieł; kompozycja elewacji wzdłużnych: wyodrębniony wysoki cokół fundamentu, oparte na nim diagonalnie ustawione lizeny, od góry ograniczone masywnym ceglanym gzymsem podokapowym, artykułujące elewacje w szereg zagłębionych płycin przeprutych prostokątnymi otworami okiennymi; okna ustawione parami z wyjątkiem 3-6 osi od południa, gdzie w fasadzie wyprowadzono ponad okap dachu wystawkę ze schodkowym szczytem o trójkątnym wierzchołku; pod parami okien drugiej kondygnacji prostokątne płyciny z podziałem krzyżowym z cegły klinkierowej; pod oknami pierwszej kondygnacji zagłębione kwadratowe płyciny (od frontu) – brak tych elementów w elewacji tylnej; węgary otworów okiennych uskokowe, zaakcentowane łęki; pole szczytu wystawki rozczłonkowane diagonalnymi służkami z cegły klinkierowej, w polach szczytu geometryczne wzory z cegły klinkierowej; gzyms podokapowy 2.profilowy, z naprzemiennie ułożonych cegieł w układzie ząbkowym; kompozycja elewacji bocznej południowej: 1.osiowa, przepruta dużymi oknami umieszczonymi w osi; ujęta po bokach lizenami o kształcie jak od frontu, dodatkowe dwa pilastry flankują okna, płaszczyzna lica między pilastrami gładka, w partii podokapowej gzyms jak od frontu. Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa wsparta na mieczowanych i kleszczowanych ściankach stolcowych; w piwnicy stropy żelbetowe płaskie, wyżej stropy ceramiczne Ackermana i betonowe, strop sali operacyjnej oparty na 10 żelbetowych filarach, kasetonowy; schody do piwnicy 1.biegowe, betonowe; schody na piętro betonowe, 2.biegowe, pojedyncza metalowa balustrada; częściowo zachowana stolarka okienna i drzwiowa, w tym 2.sktrzydłowe, wahadłowe drzwi do sali operacyjnej.

Budynek sądu przy ul. Poczty Gdańskiej nr 19.

Obecna funkcja: budynek administracyjny Sądu Rejonowego; przed 1945 r. także budynek sądu (*Amtsgericht*) zbudowany w 1897 r. przy *Gerbergasse* w stylu neogotyckim, wzorowany na architekturze Zamku Wysokiego; częściowo spalony w 1945 r., odbudowany w latach 1956-58; własność państwowa. Budynek wzniesiony na rzucie prostokąta z płytkimi środkowymi ryzalitami od frontu (południe) oraz od strony zaplecza; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła nakryta dachem czterospadowym, ryzalit frontowy wypiętrzony ponad gzyms podokapowy nakryty osobnym dachem 3.połaciowym; ceramiczne pokrycie dachów: karpiówka na łatach, w połaciach dachowych po jednej facjatce; ceglany fundament; ściany zewnętrzne murowane z cegły licowej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; bogaty detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych oraz tynku; zachowana kompozycja elewacji frontowej: wysoki wyodrębniony cokół fundamentu zwieńczony sfazowanym gzymsem kordonowym z płytek ceramicznych, na nim wsparty pierwszy rząd otworów okiennych, na analogicznym gzymsie wsparte otwory okienne (węższe)

trzeciej kondygnacji; zachowany rytm otworów okiennych zamkniętych łukami półpełnymi, czoła łuków akcentowane główkami cegieł; silnie zaakcentowany rytm podziałów poziomych wyznaczonych przez gzymsy i fryzy kordonowe oraz gzyms z fryzem w partii podokapowej: ponad drugą kondygnacją gzyms z dwóch warstw cegły, między nimi cegła kładziona ukośnym rębem, poniżej arkadkowy fryz z kształtek o motywie trójliścia; gzyms podokapowy ceglany, pod nim fryz w postaci otynkowanej zagłębionej płyciny; w partii przyziemia na osi głównej ostrołukowa wnęka otworu wejściowego, zamknięta od dołu łukiem odcinkowym, w polu między łukami okrągły otwór wypełniony metalową rozetą, ościeża rozglifione kształtkami w formie wałka i wklęski, oparte na kamiennym cokole; portal akcentowany w partii cokołu wnękami zwieńczonymi ceglanymi sterczynami; trzecia kondygnacja ryzalitu artykułowana w skrajnych osiach ostrołukowymi blendami z tynkowanymi powierzchniami, pomiędzy nimi okna zestawione parami umieszczone we wnękach o krawędziach profilowanych wałkiem, w górnej części wnęk umieszczone okulusy; elewacje boczne i tylna analogiczne, znacznie uproszczone w kompozycji, ze skromniejszym detalem architektonicznym. W niszy drzwi wejściowych sklepienie krzyżowe, na korytarzach i nad klatką schodową sklepienia kolebkowe z lunetami; schody za drzwiami wejściowymi: 1.biegowe, kamienne, wewnętrzne główne: ceglane z kamiennymi stopniami, 3.biegowe (francuskie), balustrady metalowe; w piwnicy posadzka ceglana, na korytarzach wielobarwne flizy ceramiczne; częściowo zachowana stolarka drzwiowa; stolarka okienna wymieniona.

Budynek parafialny przy ul. Słowackiego nr 76.
Obecna funkcja: siedziba parafii rzymsko-katolickiej p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Malborku, własność kościelna; budynek wybudowany w 1911 r. przy ulicy Rzeźnickiej (*Fleischergasse*), w stylu neoklasycystycznym, należał do ówczesnej parafii ewangelickiej p.w. św. Jerzego – mieściła się w nim intendentura (dział gospodarczy parafii), tak wynika z opisu do planu przedstawiającego Malbork w 1940 r. (autorstwa Alsdorffa, Krispiena i Zachariasa, wydany w 2001 roku). Usytuowany w pierzei wschodniej, kalenicowo do ulicy, od północy zblokowany z dobudowanym nieco później zabytkowym budynkiem nr 77, od wschodu rozległy ogród; wzniesiony na planie prostokąta, w elewacji frontowej (zachodnia) narożnik północny nieco cofnięty od lica – ta część zawiera klatkę schodową; zachowany układ wnętrz: 2,5.traktowy, z korytarzem prowadzącym pod kalenicą, z którego wejścia do pomieszczeń przedniego i tylnego traktu; podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła nakryta dachem trójpołaciowym; we frontowej połaci dachowej 3.osiowa wystawka o murowanych ścianach z trójkątnym szczytem (fronton) nakryta osobnym dachem dwuspadowym; w narożniku południowym elewacji wzdłużnej ogrodowej (wschodnia) parterowa weranda konstrukcji słupowo-belkowej z dachem pulpitowym; ceramiczne pokrycie dachu (holenderka na łatach), w połaci dachowej południowej facjata o drewnianych ściankach z daszkiem pulpitowym; ceglany fundament: wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna, cokół z odsadzką od lica; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej, tynkowane, tynki wapienne, gładkie; na elewacjach detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku (neoklasycystyczny); kompozycja fasady: główna partia (od południa) 5.osiowa, symetryczna, w osiach przepruta prostokątnymi otworami okiennymi, pomiędzy otworami rozczłonkowana szerokimi kanelowanymi pilastrami z plintami, połączonymi 2.profilowym gzymsem koronującym; otwory okienne piętra zaakcentowane delikatnymi zagłębionymi w tynku opaskami, we wszystkich otworach ceglane i tynkowane gzymsy parapetowe; w przestrzeniach między oknami pierwszej i drugiej kondygnacje dekoracje sztukatorskie: owalne wyodrębnione z lica medaliony zaakcentowane girlandami ze sztukaterii; przęsło północne fasady przeprute wysokim półkoliście zwieńczonym otworem drzwiowym z zachowaną stolarką, nad nim triforium wąskich okienek doświetlających klatkę schodową (oparte na wspólnym gzymsie parapetowym); otwór drzwi wejściowych zaakcentowany opaską z tynku ze zwornikiem w kluczu, w nadprożu owalna płycina z datą budowy: **1911** ujęta przez dwie swobodnie

spływające girlandy; elewacja tylna gładko tynkowana, bez detalu, niesymetryczna, 5.osiowa. Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa z pochyłymi zastrzałami wsparta na podwójnej mieczowanej ściance stolcowej; w piwnicy stropy ceramiczne odcinkowe, wyżej stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; w klatce schodowej na parterze flizy ceramiczne, wyżej i w większości w pomieszczeniach mieszkalnych podłogi drewniane, na strychu podłoga naga; schody na piętro konstrukcji policzkowej, dwubiegowe, pojedyncza drewniana poręcz; drzwi wejściowe od frontu: masywna ościeżnica, profilowana listwa ślemieniowa, nad nią półkoliste nadświetle z podziałem szczeblinowym w kratkę, drzwi 2.skrzydłowe, na zawiasach czopowych, tępe, płycinowo-ramowe, górne płyciny przeszklone przesłonięte metaloplastycznymi kratami, poniżej w każdym skrzydle po osiem zagłębionych płycin; częściowo stolarka drzwiowa we wnętrzu: drzwi 1.skrzydłowe, przylgowe, płycinowo-ramowe, pełne; częściowo zachowana stolarka okienna: okna skrzynkowe, trójdzielne i dwuskrzydłowe, z dominującymi ślemionami, skrzydła podślemia 2.polowe; w trzech okienkach klatki schodowej (od frontu) szyby witrażowe.

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Witosa nr 6.
Usytuowany na rogu ulicy 17 Marca; obecna funkcja: usługowa (kancelaria adwokacka, siedziba Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów) oraz mieszkania; przed 1945 rokiem kamienica czynszowa dla przedstawicieli zamożnej klasy średniej (lekarze, prawnicy, oficerowie), w 1914 r. właścicielem był mistrz murarski Hermann Hirschfeld; budynek wybudowany w latach 90-tych XIX wieku w stylu neorenesansowym; własność komunalna i prywatna. Wzniesiony na planie litery L ze ściętym narożnikiem u zbiegu ulic (od północnego-wschodu), elewacja północna oraz wschodnia potraktowane jako fasady; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła z mezaninem nakryta spłaszczonym dachem dwupołaciowym, dach kryty papą; w fasadzie północnej (na drugiej osi od wschodu) 1.osiowy ryzalit na całej wysokości z portalem drzwi wejściowych; w fasadzie wschodniej (na 2 i 3 osi od północy) analogiczny ryzalit; na ściętym narożniku 2.kondygnacyjny 1.osiowy wykusz wsparty na masywnych konsolach dwóch półkolumn, zwieńczony naczółkiem opartym na łuku wklęsło-wypukłym; ceglany fundament, w partiach fasad z cokołem tynkowanym i boniowanym; budynek murowany z cegły ceramicznej palonej; fasady opracowane z cegle licowej, spoinowanej, w układzie główkowym, w partii parteru tynkowane i boniowane, z bogatym detalem architektonicznym z cegły, tynku oraz sztucznego kamienia; pozostałe elewacje murowane z cegły ceramicznej palonej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; kompozycja fasad: boniowany cokół fundamentu zwieńczony gzymsem w formie listwy; zachowany rytm otworów okiennych i drzwiowych, w partii parteru zwieńczonych odcinkowo, wyżej prostokątnych, okna mezanina w kształcie położonych prostokątów; otwory obramione opaskami opracowanymi architektonicznie, część obramień akcentowana klińcami w formie rautów, część z łukami pozornymi lub naczółkami; partia parteru tynkowana i boniowana; wyższe partie opracowane w cegle licowej z trzema pasami fryzów kordonowych i profilowanym gzymsem kordonowym, na którym wspierają się okna pierwszego piętra; naroża budynku oraz ryzalitów artykułowane boniowaniem ze sztucznego kamienia; partia podokapowa (mezanina) wydzielona dwoma profilowanymi gzymsami, podzielona na płyciny artykułowane kamiennymi wspornikami, z fryzem podokapowym kamiennym, kostkowym; pozostałe elewacje opracowane w cegle, skromne, bez detalu. Stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy stropy ceramiczne odcinkowe i kolebkowe (nad korytarzem); schody w klatce schodowej konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z wycinanymi słupkami; schody do piwnicy drewniane, 1.biegowe; w klatce schodowej na parterze flizy ceramiczne dwubarwne; wyżej oraz w mieszkaniach podłogi drewniane; stolarka okienna: okna 2. i 3.dzielne, z dominującym kostkowym ślemieniem, o słupkach dekorowanych wolutami i guzami; częściowo stolarka drzwiowa.

Budynek mieszkalny przy ul. Żeromskiego nr 43.
Usytuowany na rogu ulicy 17 Marca; zbudowany w latach 90-tych XIX wieku, bez cech stylowych; własność komunalna. Wzniesiony po północnej stronie ulicy, wolnostojący, zasadniczo na planie prostokąta, z kwadratowym aneksem od północnego-zachodu, przy którym, od południa, drewniana weranda na planie kwadratu; druga murowana i drewniana weranda przyklejona do elewacji tylnej (północ); podpiwniczona urozmaicona bryła, zasadniczo 2.kondygnacyjna z użytkowym poddaszem nakryta spłaszczonym dachem dwuspadowym; w narożniku północno-zachodnim murowana przybudówka w formie 2,5.kondygnacyjnej wieżyczki z dachem płaskim; od południa przylega do niej 2.kondygnacyjna weranda o konstrukcji drewnianej nakryta dachem płaskim; natomiast od północy, na całej długości ściany wzdłużnej, murowana i drewniana weranda z dachem pulpitowym; wszystkie dachy kryte papą; ceglany fundament zwieńczony rolką fazowanych cegieł; ściany korpusu głównego w odkrytej konstrukcji ryglowej wypełnionej cegłą w układzie wozówkowym na zaprawie cementowo-wapiennej, rysunek rygla: belki i słupy oraz krzyże św. Andrzeja w narożach budynku; wieżyczka murowana z cegły ceramicznej w wątku krzyżykowym na zaprawie cementowo-wapiennej; weranda od południa: konstrukcji słupowo-belkowej z przestrzeniami wypełnionymi stolarką lub prostokątnymi płycinami kształtowanymi w formie rautów; weranda północna: w partii przyziemia murowana, wyżej konstrukcji słupowo-belkowej, całkowicie przeszklona; kompozycja elewacji: zachowany rytm prostokątnych otworów okiennych i drzwiowych, bogaty rysunek rygla, belki oddzielające kondygnacje przesłonięte profilowanymi deskami imitującymi gzymsy; w elewacji frontowej (południe), w partii podokapowej, umieszczone gipsowe medaliony z pełnoplastycznymi przedstawieniami figuralnymi; elewacje wieżyczki artykułowane dwoma szerokimi 3.profilowymi gzymsami kordonowymi z cegieł, nad drugim gzymsem niska ścianka artykułowana trzema prostokątnymi blendami, nad nią masywny ceglany gzyms koronujący. Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa wsparta na podwójnej ściance kolankowej; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop odcinkowy na stalowych belkach; schody do piwnicy 1.biegowe, ceglane; na klatce schodowej drewniane, zabiegowe, dwustronna balustrada z toczonymi tralkami; na klatce schodowej przy wejściu flizy ceramiczne, wyżej podłogi drewniane, w mieszkaniach podłogi drewniane, w piwnicy posadzka cementowa; częściowo stolarka drzwiowa we wnętrzu: drzwi 1.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, pełne częściowo stolarka okienna: jedno ościeżnicowe okno w elewacji szczytowej wschodniej; wielopolowe okna w werandzie przy ścianie szczytowej zachodniej; piece kaflowe.

5.5.3. Obiekty wyróżniające się w krajobrazie kulturowym miasta, o wyjątkowych walorach architektonicznych i historycznych.

Zespoły architektoniczne.

Kompleks koszarowy nr 1662 przy ul. 17 Marca 20.
Zespół położony jest w południowej części Śródmieścia Malborka, zajmując rozległy obszar ograniczony ulicami: od północy Derdowskiego, od wschodu 17 Marca, od południa Pasteura, natomiast od wschodu zapleczem zabudowy mieszkaniowo-usługowej związanej z ulicą Słowackiego. Od strony północnej i wschodniej granice kompleksu podkreślone są zabytkowym ogrodzeniem (metalowo-murowanym) pochodzącym z końcowego okresu budowy zespołu (około 1906 r.).

Kompleks koszarowy nr 1663 przy ul. Jagiellońskiej nr 16.
Zespół położony jest na wschód od kompleksu nr 1662, zajmując jeszcze rozleglejszy teren ograniczony: od zachodu ulicą 17 Marca, od północy Placem 3 Maja, od wschodu ulicą Jagiellońską; na południu występują zabudowania garażowo-magazynowe

sąsiadujące z terenem opuszczonego cmentarza katolickiego. Także granice tego zespołu podkreślone zostały zabytkowym ogrodzeniem, w większości metalowo-murowanym, na niektórych odcinkach murowanym pełnym, zrealizowanym około 1911 roku.

Oba zespoły należą obecnie do 22 Bazy Lotniczej; własność państwowa (MON). Przed I wojną światową stacjonował w nich 152 Regiment (Pułk) Piechoty im. Zakonu Niemieckiego (1 Alzacki) sformowany 31.03.1897 r. Na siedziby pułku wybrano Malbork (dwa bataliony) oraz Sztum (jeden batalion). Pułk wchodził w skład 74 Brygady Piechoty w Malborku, który tworzył ponadto 148 Pułk Piechoty (5 Zachodniopruski) z garnizonami w Elblągu, Bydgoszczy i Braniewie; brygada z kolei, w latach 1912-1919, należała do 41 Dywizji Cesarstwa Niemieckiego z przydziałem do XX Korpusu Armii. Początkowo w Malborku stacjonował jeden – pierwszy batalion, na jego potrzeby w okresie lipiec 1903- październik 1906 zbudowano kompleks koszarowy usytuowany na południe od centrum miasta, przy ulicy Zakonu Niemieckiego (*Deutsch Orden Strasse*), po zachodniej stronie osi (dziś 17 Marca). Projekty budynków w stylu neogotyckim, wzorowane na architekturze Zamku Wysokiego w Malborku, powstały w Berlinie; zapewne duży wpływ na ich ostateczny kształt miał Bernhard Schmid pełniący w Malborku i regionie wiele ważnych funkcji (od 1902 r. konserwator zabytków Prus Zachodnich, w latach 1903-1925 dyrektor malborskiego Urzędu Budowlanego). Jest to obecny kompleks koszarowy nr 1662. Drugi zespół koszar, z przeznaczeniem dla drugiego batalionu, zrealizowano w podobnej manierze w latach 1908-1911. W okresie międzywojennym w obu zespołach wprowadzono zabudowę uzupełniającą, bez cech stylowych, przede wszystkim w kompleksie drugiego batalionu, gdzie powstały zabudowania przeznaczone dla 4 Kompanii Karabinów Maszynowych.

W skład kompleksu nr 1662 wchodzą następujące obiekty ujęte w GEZ (w nawiasach podano numerację budynków wg wewnętrznej ewidencji koszarowej):

Budynek koszarowy (nr 1), wybudowany w okresie 1903-1906, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dachy kryte marsylką, na kalenicach gąsiorami, część dachówek glazurowanych, kolorowych;
Budynek koszarowy (nr 2), wybudowany w okresie 1903-1906, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dachy kryte marsylką, na kalenicach gąsiorami, część dachówek glazurowanych, kolorowych;
Budynek magazynu (nr 3), dawny szalet, wybudowany w okresie 1903-1906, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle ze skromnym detalem architektonicznym z cegły i kształtek ceramicznych, dachy kryte karpiówką;
Budynek stołówki z kuchnią (nr 15), wybudowany w okresie 1903-1906, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych, tynku i sztucznego kamienia, dachy kryte karpiówką;
Budynek sztabu z aresztem (nr 13), wybudowany w okresie 1903-1906, neogotycki, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dachy kryte marsylką, kalenice gąsiorami, część dachówek glazurowanych, kolorowych;
Budynek siedziby Wojskowej Administracji Koszar i Ambulatorium z izbą chorych (nr 12), dawny magazyn i biura; wybudowany w okresie 1908-1911, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dach kryty marsylką – pokrycie dachu przełożone z odtworzeniem wzoru z kolorowych dachówek;
Budynek administracyjny (nr 11), wybudowany w okresie 1903-1906, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dachy kryte marsylką;

Budynek magazynu (nr 10), dawna wozownia (*Exerzierhaus*), wybudowany w okresie 1903-1906, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dach kryty marsylką – pokrycie dachu przełożone z odtworzeniem wzoru z kolorowych dachówek;
Budynek węzła łączności (nr 7), wybudowany w latach 20-tych XX wieku, bez cech stylowych; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły i tynku, dach kryty karpiówką – pokrycie dachu przełożone z odtworzeniem wzoru z kolorowych dachówek;
Budynek kasyna oficerskiego (nr 16), wybudowany w okresie 1903-1906, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dach kryty marsylką; na elewacjach kartusze z wizerunkami herbów Malborka, Prus Zachodnich, Zakonu NMP i herb Wielkich Mistrzów 9po renowacji);
Ogrodzenie I (od strony ulicy Derdowskiego), około 1906 r., neogotyckie, murowane i metalowe;
Ogrodzenie II (od strony ulicy 17 Marca), około 1906 r., neogotyckie, murowane i metalowe.

W skład kompleksu nr 1663 wchodzą następujące obiekty ujęte w GEZ (w nawiasach podano numerację budynków wg wewnętrznej ewidencji koszarowej):

Budynek koszarowy (nr 5), wybudowany w okresie 1908-1911, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, ceramiczne pokrycie dachu – częściowo przełożone;
Budynek koszarowy (nr 6), dawniej kasyno podoficerskie i zarząd koszar drugiego batalionu, wybudowany w okresie 1908-1911, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, ściana poddasza od południa w odkrytej konstrukcji ryglowej, ceramiczne pokrycie dachów;
Budynek mieszkalny wielorodzinny (adres: Plac 3 maja 1B), dawniej budynek koszarowy, <u>własność państwowa (WAM)</u>; wybudowany w okresie 1908-1911, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dach kryty karpiówką;
Budynek posterunku żandarmerii wojskowej, wybudowany w okresie 1908-1911, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dach kryty karpiówką;
Budynek WKU i siedziba sztabu (adres Jagiellońska 16 / Plac 3 Maja 4); wybudowany w okresie 1908-1911, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dach kryty karpiówką;
Budynek hali sportowej (nr 7); wybudowany w okresie 1908-1911, neogotycki; elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, przełożone pokrycie dachu – blachodachówka;
Budynek magazynowy (magazyn żywności, stolarnia, nr 8); wybudowany w okresie 1908-1911, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, ceramiczne pokrycie dachu;
Budynek koszarowy (nr 13), związany z rozbudową koszar dla 4 Kompanii Karabinów Maszynowych; wybudowany w latach 20-tych XX wieku, bez cech stylowych; murowany, w partii przyziemia elewacje opracowane w cegle, wyżej gładko tynkowane, dachy kryte karpiówką;
Budynek koszarowy (nr 3); wybudowany w okresie 1908-1911, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły i tynku, dach kryty karpiówką;

Budynek wartowni i magazynu, związany z rozbudową koszar dla 4 Kompanii Karabinów Maszynowych; wybudowany w latach 20-tych XX wieku, bez cech stylowych; murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty papą;
Budynki pomocnicze (garaże, rusznikarnia), związane z rozbudową koszar dla 4 Kompanii Karabinów Maszynowych; wybudowane w latach 20-tych XX wieku, bez cech stylowych; murowane, ceramiczne pokrycie dachów;
Ogrodzenie I (od strony ul. 17 Marca), około 1911 r., neogotyckie, murowane i metalowe;
Ogrodzenie II (od strony Placu 3 Maja); około 1911 r., neogotyckie, murowane i metalowe;
Ogrodzenie III (od strony ul. Jagiellońskiej, łączące budynki nr 7 i nr 8), około 1911 r., neogotyckie, murowane pełne;
Ogrodzenie IV (od Placu 3. Maja do budynku hali sportowej), około 1911 r., neogotyckie, murowane i metalowe;
Ogrodzenie V (od strony ul. Jagiellońskiej, między budynkami nr 8 i nr 5); około 1911 r., neogotyckie, murowane i metalowe.

Zespół dawnych koszar Mazurskiego Oddziału Taborowego nr 21 przy ul. Wojska Polskiego.

Zespół położony jest we wschodniej części miasta, po północnej stronie ulicy Wojska Polskiego, zajmując rozległą prostokątną w planie parcelę o granicach częściowo zaakcentowanych murowanym i tynkowanym zabytkowym ogrodzeniem (od południa). Od kilku lat poddawany jest zabiegom rewitalizacyjnym (zgodnie z postanowieniami ustanowionymi w mpzp).

Przy ulicy Wojska Polskiego, dawniej Elbląskiej w dzielnicy Piaski (*Elbingerstraße, Sandhof*) powstał w 1913 r. trzeci ważny kompleks koszarowy Malborka. Przeznaczony został dla Mazurskiego Oddziału Taborowego nr 21 i na archiwalnych mapach oznaczany był nazwą „*Trainkaserne*". Składał się z kilku murowanych budynków zrealizowanych w skromnej modernistycznej stylistyce. Po pierwszej wojnie zespół po raz pierwszy w swojej historii zmienił funkcję i został zaadoptowany na cele mieszkalne. W 1935 r. powrócił do wojska i stał się bazą oddziałów Riechswehry, w koszarach tych stacjonowały: 1 Pułk Piechoty, Batalion Szkolny oraz połowa Batalionu Bojowego 3. Pruskiego Pułku Piechoty. Po 1945 r., do końca lat 80-tych XX wieku, wykorzystywany przez Wojsko Polskie, następnie opustoszał i przez pewien czas nie był wykorzystywany. Obecnie, stanowiąc własność państwową, komunalną i prywatną, adaptowany jest do usług edukacyjnych, magazynowych i mieszkaniowych.

W skład zespołu wchodzą następujące obiekty ujęte w GEZ:

Budynek przy ul. Wojska Polskiego nr 493, dawniej koszarowy, obecnie siedziba Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2; własność państwowa; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu;
Budynek przy ul. Wojska Polskiego nr 502, dawniej koszarowy, obecnie siedziba Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 3; własność państwowa; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu;
Budynek mieszkalny I (w trakcie adaptacji), dawniej koszarowy; własność prywatna; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu;
Budynek mieszkalny II (w trakcie adaptacji), dawniej koszarowy; własność prywatna; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu;
Kompleks budynków na planie prostokąta wokół wewnętrznego dziedzińca, obecna funkcja: hale sportowe, hurtownie, dawniej stajnie i ujeżdżalnia, później garaży i warsztaty; własność państwowa; murowane i tynkowane, ceramiczne pokrycie dachów;

Ogrodzenie z bramami I (odcinek zachodni), częściowo murowane pełne, częściowo kratownicowe.
Ogrodzenie z bramami II (odcinek wschodni), częściowo murowane pełne, częściowo kratownicowe.

Zespół Cukrowni Malborskiej przy ul. Sikorskiego nr 13.
Zespół cukrowni w Malborku zlokalizowany jest we wschodniej części Malborka. Granicę zachodnią założenia wyznacza oś ulicy Sikorskiego, przebieg tej granicy podkreśla zabytkowe ogrodzenie pełne i kratownicowe; granica południowa biegnie równolegle do ulicy Chrobrego, na zapleczu tutejszej zabudowy mieszkaniowej i usługowej wznoszonej w większości w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Własność Krajowa Spółka Cukrowa S.A. Oddział Malbork.

Zespół powstawał na przestrzeni kilkudziesięciu lat, stopniowo ulegając powiększeniu a jego rozbudowy i modernizacje były adekwatne do zmieniających się technologii. Pierwsze założenie wzniesiono w latach 1880-1881 z inicjatywy władz powiatu i kapitału prywatnego, które doprowadziły do powstania spółki akcyjnej o nazwie *Zuckerfabrick Marienburg A.G.* (w dosłownym tłumaczeniu; Fabryka Cukru w Malborku Spółka Akcyjna). Cukrownię wybudowały i wyposażyły firmy F. Schichaua i A. Wernicke z Elbląga na rozległej działce zlokalizowanej po wschodniej stronie drogi wylotowej z Malborka, prowadzącej w kierunku na południowy-wschód, zwanej wówczas *Tessendorferstraße*. Był to zwarty kompleks połączonych ze sobą obiektów produkcyjnych obejmujących m.in. surownię, budynek rozdzielni, turbin i wodniarek, budynek wieży wodnej i kondensatorów oraz warsztaty elektryczne i błotniarki. Do końca XIX wieku kompleks ten uzupełniono o wolnostojące obiekty: buraczarni, parowozowni, budynku gzów sprężonych, budynku portierni i budynku kasy, a od strony szosy tj. od zachodu zrealizowano ogrodzenie pełniące zarazem funkcje utylitarne, jak i reprezentacyjne (w stylu neogotyckim). Informacje o fabryce odnajdujemy w księgach adresowych Malborka wydanych w 1909 i 1914 r. (księgi podają adres: *Tessendorferstraße 11*, numery telefonów oraz składy najważniejszych pracowników).

Następne rozbudowy i modernizacje z lat 1922/23, 1925/26 i 1927/28 wykonywane były przez firmy F.Schichaua z Elbląga oraz Främbs-Frendenburg (Świdnica, późniejsza Świdnicka Fabryka Urządzeń Przemysłowych). Pozwoliły one na zwiększenie mocy przerobowej zakładu do 1000 ton na dobę. W tych latach powstały m.in.: budynek suszarni (położony na południe od budynku surowni, połączony z nim nadwieszonym łącznikiem), budynek laboratorium (przylegający do suszarni od wschodu), budynek biur technicznych, budynek magazynu wysłodków. Z rozbudową architektoniczną związana była bardzo znacząca modernizacja technologiczna. Po tych daleko idących zmianach cukrownia w Malborku produkowała wyłącznie cukier surowy, niekonsumpcyjny, który sprzedawano do rafinerii gdańskiej. Transport odbywał się drogą wodną przy wykorzystaniu portu rzecznego w Malborku na Nogacie, gdzie cukrownia posiadała własny magazyn. Woda dla potrzeb produkcji pochodziła z Nogatu i Jeziora Dąbrówka, skąd docierała kanałem zwanym obecnie Kanałem Juranda, a następnie podziemnym kanałem grawitacyjnym na teren zakładu. Natomiast surowiec do produkcji tj. buraki cukrowe dowożono z terenu Żuław Malborskich koleją wąskotorową, którą oddano do użytku w roku 1900. W latach 20-tych XX wieku droga, przy której zlokalizowano cukrownię nabrała już charakteru typowej ulicy miejskiej z dwustronną zabudową i została nazwa ulicą Hindenburga (niem. *Hindenburg Straße,* obecnie ulica Sikorskiego).

W wyniku działań wojennych zespół cukrowni uległ niemal całkowitemu zniszczeniu, nie było to następstwem walk prowadzonych w mieście tylko późniejszej dewastacji dokonanej przez oddziały Armii Czerwonej. Prace budowlane i konserwatorskie po

1945 r. polegały w pierwszym okresie na odbudowie zniszczonych obiektów i przywróceniu fabryce zdolności produkcyjnych. Kolejne modernizacje i rozbudowy rozpoczęto w 1961 r. i sukcesywnie prowadzono je do lat 90-tych XX wieku.

W skład zespołu wchodzą następujące obiekty ujęte w GEZ:

Budynek pomocniczy ochrony zakładu, dawna portiernia, wybudowany w latach 90-tych XIX wieku, bez cech stylowych; murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty karpiówką;
Budynek portierni i siedziba biura zakładowej „Solidarności", dawniej budynek kasy i bazy transportu; wybudowany w latach 90-tych XIX wieku, neogotycki; murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty papą;
Kompleks budynków w układzie zwartym lub wolnostojących z pierwszego założenie cukrowni, zrealizowanego w 4 ćwierci XIX wieku; obiekty bez cech stylowych, murowane, o ceglanych elewacjach, dachy ceramiczne lub kryte papą (surownia, budynek rozdzielni, turbin i wyparek, budynek wieży wodnej i kondensatorów, warsztaty elektryczne i błotniarki, buraczarnia, parowozownia, budynek gazów sprężonych;
Kompleks budynków z okresu rozbudowy i modernizacji technologicznej wykonanej w latach 20-tych i 30-tych XX wieku; obiekty bez cech stylowych, w zabudowie zwartej lub wolnostojące; murowane, elewacje ceglane, dachy kryte papą lub ceramiczne (budynek suszarni, budynek laboratorium, budynek biur technicznych, budynek magazynu wysłodków);
Ogrodzenie pełne (wzdłuż ulicy Sikorskiego, od północy), koniec XIX wieku, neogotyckie;
Ogrodzenie kratownicowe (wzdłuż ulicy Sikorskiego, w części centralnej i południowej), koniec XIX wieku, neogotyckie, murowano-metalowe.

***Zespół dawnego Szpitala Diakonis przy ul. Armii Krajowej nr 105/106*.**
Zespół położony jest w południowej części Śródmieścia Malborka zajmując rozległy, prostokątny w planie plac, ograniczony ulicami: od zachodu Armii Krajowej, od południa Zapolskiej, od wschodu Słowackiego; na północy występuje działka kościelna należąca obecnie do parafii p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy (dawny cmentarz ewangelicki przy kościele p.w. św. Jerzego). Granice zespołu podkreślone są zabytkowymi odcinkami ogrodzenia, pełnego lub kratownicowego, powstałego w dwóch głównych fazach rozwoju zespołu: na przełomie XIX i XX wieku oraz w latach 20-tych minionego stulecia.

Obecnie większa część zespołu należy do Powiatowego Centrum Opieki Zdrowotnej (Szpital Powiatowy); własność państwowa. Tylko jeden z budynków, o adresie Słowackiego nr , mieszczący przychodnie i aptekę, stanowi własność komunalną i nie jest organizacyjnie związany z resztą zespołu (chociaż pełni podobne funkcje). W 2011 r. w północnej części założenia oddano do użytku nowy obiekt mieszczący stację dializ.

W skład zespołu wchodzą następujące obiekty ujęte w GEZ:

Budynek główny w zespole Szpitala Diakonis, obecnie: Oddział Dziecięcy, Oddział Chirurgiczny, Oddział Wewnętrzny), wybudowany w 1875 r. w stylu neogotyckim (kilkakrotnie przebudowany i rozbudowany); własność państwowa; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły i kształtek ceramicznych, dachy kryte papą i blachą;
Budynek środkowy w zespole Szpitala Diakonis, obecnie: dyrekcja, Oddział Ginekologiczno-Położniczy, wybudowany w latach 1927-1928, modernistyczny (przebudowany po 1945 r.); własność państwowa; murowany i tynkowany, dach kryty papą;

Budynek prosektorium z kaplicą pogrzebową, dawniej kaplica i kostnica; wybudowany w latach 1927-1928, bez cech stylowych; własność państwowa; murowany i tynkowany, dach kryty blacho dachówką;
Budynek przychodni specjalistycznej i laboratorium analitycznego, dawny budynek gospodarczy (pralnia i skład opału); własność państwowa; wybudowany w latach 1927-1928, murowany i tynkowany, dach kryty blacho dachówką;
Budynek przychodni „Remedium", dawny budynek chorób zakaźnych; wybudowany około 1900-1905 r. w stylu neogotyckim; własność komunalna; murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dach kryty papą;
Ogrodzenie I (odcinek zachodni), koniec XIX wieku, neogotyckie, murowano-metalowe;
Ogrodzenie II (odcinek południowy, przy budynku prosektorium), lata 1927-1928, murowane i tynkowane;
Ogrodzenie III (odcinek południowy na granicy wschodniej), lata 1927-1928, murowane pełne, opracowane w cegle;
Ogrodzenie IV z brama główną (odcinek środkowy na granicy wschodniej, na wysokości budynku środkowego), lata 1927-1928, murowane pełne, opracowane w cegle, brama murowana i tynkowana;
Ogrodzenie V z dwiema bramami (odcinek północny na granicy wschodniej, na wysokości budynku przychodni „Remedium"); około 1900-1910, neogotyckie, murowane i metalowe.

Obiekty architektury i budownictwa.
Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. 17 Marca 1.
Zlokalizowany na rogu ulicy Piłsudskiego; obecna funkcja: usługi na parterze, wyżej mieszkania; przed 1945 r. budynek stanowił siedzibę kasy oszczędności Banku Krajowego Prowincji Prusy Wschodnie (*Sparkasse der Landesbank der Provinz Ostpreußen*); wzniesiono go u zbiegu starej ulicy *grosse Geistlichkeit* i nowo wytyczonej, po niwelacji murów i fortyfikacji miejskich (lata 1877 – 1879), ulicy zwanej najpierw Szkolną (*Schulstrasse*), potem Zakonu NMP (*Deutsch Orden Stra*sse), a w końcu *Adolf Hitler Strasse* (dziś 17 Marca); wybudowany w latach 20-tych XX wieku, w stylu modernistycznym; własność prywatna. Budynek wzniesiony na planie zbliżonym do prostokąta, ze ściętym i zaokrąglonym narożnikiem od strony północno-wschodniej tj. u zbiegu ulicy Piłsudskiego i 17 Marca; elewacja północna i wschodnia potraktowane jako fasady; podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła z mezaninem przekryta spłaszczonym dachem czterospadowym; od zachodu - w narożniku południowym - parterowa przybudówka z tarasem na wysokości piętra; budynek podpiwniczony, ceglany fundament z betonową opaską; ściany murowane z cegły ceramicznej, tynkowane, tynki rapowe ze skromnym detalem architektonicznym z cegły i tynku_elementy kompozycji elewacji: wyodrębniony cokół fundamentu; zachowany rytm otworów okiennych i drzwiowych – w elewacjach frontowych prostokątnych, ujętych lizenami i zwieńczonych gzymsami nadokiennymi w formie daszków; w elewacji zachodniej otwory okienne piętra ze spłaszczonymi łukami odcinkowymi; otwory okienne elewacji frontowych wsparte na gzymsie kordonowym (listwa); szeroki profilowany gzyms podokapowy. Więźba dachowa w typie storczykowej; stropy belkowe tynkowane na podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny płaski; częściowo zachowana stolarka okienna: okna typu skrzynkowego, podwójne, 2.skrzydłowe, skrzydła 3.polowe, dominujące profilowane ślemiona; otwór drzwi wejściowych w zaokrąglonym narożniku ujęty opaską ze sztucznego kamienia, ze sfazowanymi węgarami oraz wielopolowym przeszklonym nadprożem; schody w klatce schodowej konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z wycinanymi słupkami; zróżnicowana wielkość otworów okiennych: w parterze witryny, w mazaninie małe leżące prostokąty.

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. 17 Marca 40 A/B.
Zlokalizowany na rogu ulicy Poczty Gdańskiej; obecna funkcja: parter siedziba SKOK Stefczyka (wcześniej Bank PKO), wyżej mieszkania, przed 1945 rokiem siedziba Banku Miejskiego (*Stadtban*k) oraz mieszkania; wybudowany w latach 1921-1922, modernistyczny z elementami neoklasycyzmu; własność komunalna i prywatna. Złożony z dwóch zespolonych części – początkowo osobnych budynków (do niedawna pod różnymi adresami: 17 Marca 39 oraz Poczty Gdańskiej 23). Traktowany jako całość budynek ma zarys nieregularnego sześcioboku z trójbocznym ryzalitem klatki schodowej w narożniku północno-wschodnim; elewacje zachodnia i południowa potraktowane jako fasady, elewacja południowa o załamanej na osi linii regulacyjnej; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem nakryta kombinacją dwóch stromych dachów dwuspadowych; od podwórza 4.kondygnacyjny ryzalit klatki schodowej nakryty dachem pięciopołaciowym, dachy kryte karpiówką na łatach, w połaci dachowej od południa 6 facjatek o drewnianych ścianach przekrytych daszkami dwuspadowymi; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej pełnej, tynkowane, tynki rapowe z bogatym detalem architektonicznym z cegły, tynku, sztukaterii i sztucznego kamienia; zachowana kompozycja fasad; fasada zachodnia: szczytowa, z silnie zaakcentowaną artykulacją pionową, w przyziemiu otwory okienne i drzwiowy ujęte masywnymi opaskami, wyżej ponad gzymsem kordonowym dwie kondygnacje rozczłonkowane kanelowanymi pilastrami, przeprute prostokątnymi otworami okiennymi, z których wyższe potraktowane jako porte-fenetre z zaokrąglonymi balkonikami o ażurowych metalowych balustradach; szeroki gzyms koronujący, ponad którym niska ścianka mezanina, z niej wyrastający stromy szczyt o gładko tynkowanym frontonie; w szczycie - w naczółku nad środkowym oknem - stylizowany motyw roślinny oraz data budowy: **1922**; fasada południowa: wzdłużna, opracowana analogicznie, z artykulacją kanelowanymi płycinami i identycznymi gzymsami kordonowymi i koronującymi, w trzech osiach wschodnich - od załamania - nie występują porte-fenetre tylko prostokątne otwory. Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa wsparta na rzędach mieczowanych słupów; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy; klatka schodowa przelotowa, w przyziemiu posadzka z ceramicznych flizów, wyżej i w mieszkaniach podłogi drewniane; schody w klatce konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, z pełną balustradą; częściowo zachowane drzwi do korytarzy i do mieszkań, drzwi wejściowe od południa, drzwi przelotowe w klatce schodowej, drzwi na strych; częściowo zachowana stolarka okienna.

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. 17 Marca nr 42.
Obecna funkcja: biura (kancelaria adwokacka) i mieszkania; w 1914 r. budynek należał do Roberta Wochele, właściciela Browaru Zakonnego funkcjonującego do końca I wojny światowej na rogu ulic 17 Marca i Poczty Gdańskiej; zbudowany w latach 80-tych XIX wieku, neoklasycystyczny; własność prywatna. Wzniesiony na planie prostokąta, kalenicowo do ulicy; podpiwniczona piętrowa bryła z użytkowym poddaszem nakryta dachem wielopołaciowym, pokrycie dachu zmienione (blachodachówka); budynek murowany, elewacje otynkowane, tynki rapowe z detalem architektonicznym z cegły, tynku i sztucznego kamienia; kompozycja elewacji: w elewacji frontowej (zachodnia) zachowany rytm otworów okiennych i drzwiowych, otwory przyziemia zwieńczone odcinkowo z gzymsami nadproża opartymi na łukach, otwory piętra prostokątne, we wszystkich otworach ceglane gzymsy parapetowe, między otworami parteru i piętra prostokątne żłobkowane płyciny ze sztucznego kamienia; elewacja boczna północna opracowana podobnie: w przyziemiu cztery odcinkowo zamknięte blendy z gzymsami, na piętrze jedno okno i trzy blendy (prostokątne); elewacja tylna (wschodnia) z dwoma szczytami w skrajnych narożnych osiach, tynkowana, bez detalu architektonicznego. Stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach; schody w sieni drewniane, zabiegowe, pojedyncza balustrada z wycinanymi tralkami

w kształcie liry; schody do piwnicy 1.biegowe, ceglane; zachowane dwie pary drzwi na parterze: 1.skrzydłowe, na zawiasach czopowych, przylgowe, płycinowo-ramowe, pełne; częściowo drewniane podłogi w mieszkaniach.

Budynek mieszkalny przy ul. 500 Lecia nr 96.
Wybudowany około 1900-1905 r. w stylu neogotyckim z elementami secesji, własność prywatna. Usytuowany w pierzei wschodniej, kalenicowo do ulicy, wolnostojący, od wschodu rozległy plac; wzniesiony na planie prostokąta z płytkim występem środkowego ryzalitu w elewacji frontowej (zachodnia), elewacja tylna przesłonięta dobudówkami: aneksu mieszkalnego w narożniku południowym oraz 5.przęsłowej werandy; zachowany układ wnętrz: dwutraktowy, trójdzielny, z klatką schodową na osi głównej; podpiwniczona parterowa bryła z użytkowym poddaszem przekryta dachem dwuspadowym, w elewacji frontowej 1.osiowy 2.kondygnacyjny ryzalit rozszerzający się w połaci dachowej w 3.osiową wystawkę przekrytą dachem pulpitowym, w narożniku elewacji tylnej aneks mieszkalny (konstrukcji słupowo-belkowej, na ceglanej podmurówce) przekryty dachem pulpitowym wspólnym dla słupowo-belkowej werandy; ceramiczne pokrycie dachu głównego (holenderka na deskowaniu); ceglany fundament, cokół wysoki, z odsadzką od lica, zwieńczony rolką fazowanych cegieł, przepruty odcinkowymi otworami okiennymi; w elewacji tylnej dodatkowo drzwi wejściowe do piwnicy; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej maszynowej, wątek krzyżykowy, zaprawa wapienno-piaskowa, na elewacjach skromny detal architektoniczny z cegły; aneks w elewacji tylnej na ceglanej podmurówce, ściany konstrukcji słupowo-belkowej szalowane pionowo deskami w ten sposób, że widoczna jest konstrukcja nośna: belka podwaliny oparta na słupach wzmacniających podmurówkę, na podwalinie oparte belki stropu piwnicy (wysunięte przed lico), powyżej konstrukcja słupowo belkowa z wygiętymi zastrzałami, górne zastrzały o wykroju półkolistym tworzą nadproża dla dużych okien, powyżej gęsty rząd słupów dochodzących do oczepu; w podobny sposób skonstruowane przęsła werandy (z prześwitami zamiast okien) opartej na dwóch masywnych słupach, z balustradą (częściowo pełną, częściowo ażurową); elewacje wzdłużne opracowane w cegle, przeprute odcinkowymi otworami okiennymi (elewacja frontowa) oraz okiennymi i drzwiowymi (elewacja tylna), zaakcentowane cegłą czoła łuków, ceglane gzymsy parapetowe; końcówki krokwi wysunięte przed lico, dekoracyjnie zaciosane; elewacje boczne opracowane w cegle, wysunięte przed lico końcówki płatwii wsparte na drewnianych zastrzałach, spięte kratownicą szalowaną listewkami. Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa wsparta na podwójnej mieczowanej ściance stolcowej; w piwnicy sklepienie kolebkowe, wyżej stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody do piwnicy: zewnętrzne: 1.biegowe, betonowe, z klatki schodowej: drewniane, zabiegowe, pojedyncza poręcz, na klatce schodowej: zabudowane, drewniane, zabiegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami, masywny toczony słupek dolny, ciosany słupek górny; ceglana posadzka w piwnicy, w klatce schodowej na parterze flizy ceramiczne dwubarwne, wyżej oraz w mieszkaniach podłogi drewniane; częściowo zachowana stolarka drzwiowa: drzwi wejściowe w elewacji tylnej oraz drzwi we wnętrzu (1.skrzydłowe, przylgowe, płycinowo-ramowe, pełne); częściowo zachowana stolarka okienna: okna skrzynkowe, podwójne, 2.skrzydłowe, dominujące dekorowane ślemiona, dekoracyjnie opracowane słupki: żłobkowanie, zaciosy, guzy, okna piwnicy: metalowe, wielopolowe.

Budynek mieszkalny przy Alei Rodła nr 1.
Obecna funkcja: mieszkaniowa, po 1945 r. siedziba PZPR; przed 1945 r. właścicielem był pochodzący z Kłajpedy Richard Schaak; budynek zbudowany około 1928 r. w stylu modernistycznym z elementami klasycystycznymi; własność komunalna/prywatna (Wspólnota Mieszkaniowa). Budynek wzniesiony kalenicowo do ulicy, wolnostojący, prostokątny w palnie z dwiema przybudówkami w elewacjach bocznych (od wschodu

i zachodu); podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem nakryta dachem czterospadowym; przy elewacjach bocznych podpiwniczone parterowe przybudówki z tarasami na wysokości pierwszego pietra (murowane, pełne, artykułowane zagłębionymi płycinami balustrady); ceramiczne pokrycie dachu: holenderka na deskowaniu, deski na zakładkę, w połaciach dachowych facjaty o ścianach szalowanych deskami, z daszkami pulpitowymi (po trzy nad elewacjami wzdłużnymi, po jednej od strony elewacji bocznych); ceglany otynkowany fundament z odsadzką od lica; ściany zewnętrze murowane z cegły ceramicznej, tynkowane, tynki rapowe z detalem architektonicznym z cegły i tynku (klasycystyczny); zachowana kompozycja elewacji: wyodrębniony cokół fundamentu, pionowa artykulacja lizenami dochodzącymi do szerokiego wieloprofilowego gzymsu podokapowego, tak wydzielone zagłębione płyciny lica przepruwają prostokątne otwory okienne zgrupowane parami oraz – na osi fasady – większe okno piętra i zlokalizowany pod nim półkoliście zwieńczony otwór wejściowy (z podestem zewnętrznych schodów); w podobny sposób opracowane elewacje obu przybudówek, z tym że przepruwające je otwory okienne zwieńczone półkoliście. Zachowana więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa wsparta na centralnej ściance stolcowej, słupy mieczowane, dodatkowo stężane pochyłymi zastrzałami; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, strop w piwnicy ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach; w sieni parkiet, w pomieszczeniach mieszkalnych parkiety i podłogi drewniane; w piwnicy posadzka cementowa, na strychu podłoga naga; schody w sieni konstrukcji policzkowej, 3.biegowe (francuskie), jednostronna pełna balustrada, na strych zabudowane, drabinowe; zachowane drzwi wejściowe: ościeżnica zwieńczona łukowo, przeszklone nadproże z dolną krawędzią o łamanym wolutowym wykroju, z ażurową kratką; drzwi 2.skrzydłowe, tępe, płycinowo-ramowe, dawniej przeszklone, z bogatą dekoracją snycerską oraz metaloplastycznymi kratami; częściowo zachowana stolarka okienna, w tym okna z drobnym podziałem szczeblinowym w nadświetlach (w przybudówkach).

Budynek mieszkalny przy ul. Armii Krajowej nr 27/28.
Kamienica czynszowa wybudowana około 1900 r. w stylu neogotyckim; własność komunalna i prywatna. Budynek wzniesiony kalenicowo do ulicy, wolnostojący, prostokątny w planie, zachowany układ wnętrz: dwutraktowy, trójdzielny, z dwiema przelotowymi klatkami schodowymi; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła nakryta dachem dwupołaciowym, połać frontowa kryta holenderką, w niej cztery lukarny, połać tylna kryta papą; w elewacji frontowej płytkie ryzality klatek schodowych zwieńczone schodkowymi szczytami; ceglane fundamenty; elewacja frontowa (wschód) z cegły licowej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna, detal architektoniczny z cegły i kształtek; elewacje boczne opracowane w cegle ceramicznej palonej; elewacja tylna gładko tynkowana; elementy kompozycji fasady: zachowany rytm otworów, otwory okienne i drzwiowe zwieńczone odcinkowo za wyjątkiem pary górnych okien w ryzalitach: ostrołukowych z dekoracyjnymi płycinami nadproży, w otworach zaakcentowane czoła łuków + gzymsy nadproża, dodatkowo w otworach okiennych ceglane gzymsy parapetowe; na elewacji ceglane gzymsy kordonowe oraz ceglany gzyms podokapowy z arkadkowym fryzem. Więźba dachowa: krokwie wsparte na mieczowanej ściance stolcowej; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach; w klatkach schodowych na parterze dwubarwne flizy, wyżej i w mieszkaniach podłogi drewniane, w piwnicy posadzka ceglana; schody w klatkach schodowych konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, dolny bieg zakręcony, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami; częściowo zachowana stolarka okienna i drzwiowa (w tym dwie pary drzwi wejściowych od frontu).

Budynek mieszkalny przy ul. Armii Krajowej nr 100.
Kamienica czynszowa wybudowana około 1900-1905 r. w stylu neogotyckim; własność komunalna. Budynek wzniesiony kalenicowo do ulicy, wolnostojący, prostokątny

w planie, zachowany układ wnętrz: dwutraktowy, z klatką schodową usytuowaną w skrajnej osi od północy, przy elewacji tylnej (wschód) przybudówka (dawniej budynek pomocniczy, obecnie zmodernizowany, zaadaptowany na funkcje mieszkaniowe); podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła nakryta dachem pulpitowym (elewacja wzdłużna znacznie niższa od elewacji frontowej), dach kryty papą; ceglany niski fundament; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej palonej, wątek krzyżykowy, zaprawa wapienno-piaskowa, do detalu architektonicznego wykorzystana cegła glazurowana; elementy kompozycji fasady: zachowany rytm otworów, ponad gzymsem koronującym - na osi głównej - ceglany naczółek o krawędziach bocznych ujętych wolutowymi spływami zwieńczony trójkątnym szczycikiem, na osiach skrajnych akroteriony z kształcie waz (ze sztucznego kamienia); gzyms koronujący w kształcie listwy z fryzem kostkowym (z użyciem cegły glazurowanej); zaakcentowane czoła łuków odcinkowo zwieńczonych otworów okiennych i drzwiowych (także z cegłą glazurowaną); ceglane gzymsy parapetowe; kostkowy gzyms i fryz kordonowy; na elewacji bocznej od południa i na elewacji frontowej zakończenia kotew w kształcie esownic. Stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach; schody na piętro drewniane, 1.biegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i masywnym słupkiem dolnym, schody do piwnicy drabinowe; drewniana podłoga na klatce schodowej (+ linoleum), w piwnicy posadzka ceglana; zachowane drzwi wejściowe w elewacji frontowej: 2.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, pełne, z deskowaniem, ościeżnica z przeszklonym nadświetlem.

Budynek mieszkalny przy ul. Armii Krajowej nr 107.

Z kościołem ewangelickim p.w. św. Jerzego związany był cmentarz, założony co najmniej w XVII wieku, na parceli cmentarnej wyodrębniono z czasem działkę, na której wzniesiono dom zarządcy nekropoli, obecność takiego obiektu potwierdzają materiały kartograficzne: mapa przebiegu Nogatu z 1881 r. oraz plan miasta z przewodnika Wilhelma Schwandta z 1908 r.; zachowany obiekt powstał jednak później – około 1910 r. na miejscu starszej, rozebranej budowli; w 1914 r. zarządcą cmentarza był Adolf Sadowski; obiekt bez cech stylowych; własność komunalna. Wzniesiony kalenicowo do ulicy, wolnostojący, prostokątny w planie, dwutraktowy; podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła nakryta dachem naczółkowym, murowany ganek z pulpitowym daszkiem w elewacji wzdłużnej tylnej (od wschodu); ceramiczne pokrycie dachu (karpiówka na łatach), we frontowej połaci dachowej (od zachodu) powieka; końcówki krokwi wysunięte przed lico, zaciosane; fundament z kamienia sztucznego; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej, tynkowane, tynki rapowe. Więźba dachowa krokwiowa z jętkami wsparta na ściance stolcowej; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; drewniane podłogi w pomieszczeniach mieszkalnych, naga podłoga na strychu; zachowane dwa piece kaflowe; schody na piętro: drewniane, zabiegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami, schody na strych zabudowane, 1.biegowe, dolny bieg zakręcony; częściowo zachowana stolarka okienna oraz stolarka drzwiowa we wnętrzu: drzwi 1.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, na zawiasach czopowych, przylgowe.

Budynek mieszkalny przy ul. Brukowej nr 1.

Kamienica czynszowa wybudowana w 1905 r. w stylu neogotyckim, własność prywatna. Budynek usytuowany w pierzei północnej, szczytowo do osi ulicy, od zachodu zblokowany z powstałym w tym samym czasie budynkiem nr 1A (zmodernizowany); od wschodu małe podwórze gospodarcze z dwoma odcinkami ogrodzenia (od północy murowane pełne, od południa drewniane z furtką, od wschodu ograniczone budynkiem gospodarczym należącym do budynku Głowackiego nr 12). Budynek wzniesiony na planie prostokąta, układ wnętrz zasadniczo zachowany: dwutraktowy, jednodzielny, główne wejście do budynku na osi elewacji wzdłużnej wschodniej; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła nakryta dachem płaskim, dach kryty papą; ceglany fundament, cokół niski z niewielką odsadzką od lica; ściany zewnętrzne

murowane z cegły ceramicznej maszynowej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; elewacje opracowane w cegle; elewacja frontowa (południowa) oraz wzdłużna wschodnia ze skromnym detalem architektonicznym z cegły (neogotycki); kompozycja elewacji frontowej: 4.osiowa, 3.kondygnacyjna, w trzech osiach od zachodu przepruta odcinkowo zwieńczonymi otworami okiennymi (zaakcentowane wozówkami czoła łuków, gzymsy nadproża powtarzające kształt łuków, ceglane parapety; w oknach przyziemia zachowane 2.skrzydłowe drewniane okiennice), dodatkowo w skrajnej osi od wschodu odcinkowy otwór drzwiowy; artykułowana trzema nadwieszonymi lizenami sięgającymi od poziomu drugiej kondygnacji do zwieńczenia w formie pełnej attyki, lizeny przechodzące ponad attyką w sterczyny zakończone namiotowymi daszkami; w rytmie podziałów poziomych występują: cokół fundamentu, dwuprofilowy gzyms koronujący oraz trzy pasy fryzów opaskowych z cegły kładzionej ukośnym rębem; na osi – na ściance attyki – data budowy z ceramicznych płytek: **1905**; elewacja wzdłużna wschodnia (od strony podwórza): analogiczna, z identycznym ceglanym detalem (bez lizen); elewacja wzdłużna zachodnia: w większości przesłonięta przez sąsiedni budynek, ślepa; elewacja tylna: pierwotnie ślepa (wtórnie wybite dwa małe okna), opracowana w cegle, bez detalu i podziałów, zwieńczona prostą ścianką pełnej attyki, z uskokiem. W piwnicy strop odcinkowy na stalowych belkach, wyżej stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody do piwnicy drabinowe, na kondygnacje 1.biegowe, drewniane; częściowo zachowane drewniane podłogi; częściowo zachowana stolarka drzwiowa: drzwi 1.skrzydłowe, przylgowe, na zawiasach czopowych, płycinowo- ramowe, pełne; piece kaflowe.

Budynek mieszkalny przy ul. Ceglanej nr 3.
Kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r. w stylu neogotyckim; własność komunalna. Budynek usytuowany w pierzei zachodniej, kalenicowo do ulicy, złożony z prostokątnego w planie korpusu głównego i dobudowanego do elewacji szczytowej południowej małego łącznika, poprzez który budynek łączy się z sąsiednim; korpus główny z małym aneksem w elewacji tylnej; tylna ściana łącznika poprowadzona pod skosem do sąsiedniego budynku; od zachodu podwórze gospodarcze. Korpus główny z zachowanym układem wnętrz: dwutraktowym, trójdzielnym, z klatką schodową na skrajnej osi od południa, łącznik 1.dzielny, 1.traktowy; korpus główny podpiwniczony 2.kondygnacyjny z częściowo użytkowym poddaszem, nakryty spłaszczonym dachem dwuspadowym, w elewacji tylnej parterowy aneks z tarasem dla mieszkania na piętrze, łącznik parterowy z dachem dwuspadowym, wtórnie podniesiony o jedną kondygnację od strony podwórza; ceramiczne pokrycie dachu (karpiówka na łatach); ceglany fundament, cokół niski, zwieńczony rolką kształtek ceramicznych o wykroju wklęski; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej maszynowej, wątek główkowy, zaprawa cementowo-wapienna, z użyciem cegły glazurowanej zielonej, na elewacjach detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych (zwykłych i glazurowanych); kompozycja elewacji wzdłużnych: opracowane w cegle, symetryczne, 4.osiowe, w osiach przeprute odcinkowo zwieńczonymi otworami okiennymi, zaakcentowane układem cegły (w tym glazurowanej) czoła łuków, gzymsy nadproża powtarzające kształt łuków z glazurowanych kształtek, ościeża rozglifione kształtkami o profilu wklęski, ceglane gzymsy parapetowe; w elewacji frontowej, od południa, analogiczny otwór drzwi wejściowych; gzymsy podokapowe 2.profilowe z zielonych i ciemnoczerwonych kształtek o profilu wklęski i ćwierćwałka; artykulacja pozioma podkreślona pasami glazurowanej cegły przechodzącymi na wysokości parapetów i strzałek łuków otworów okiennych; artykulacja pionowa w formie ceglanych narożnych lizen, przechodzących powyżej połaci dachowej w ceglane sterczyny z namiotowymi daszkami; w elewacji tylnej -w przestrzeniach podparapetowych okien parteru-prostokątne leżące płycinki z glazurowanych kształtek; w przęśle na drugiej osi od północy parterowy aneks z tarasem, balustrada tarasu pełna, akcentowana zagłębionymi prostokątnymi płycinami, w których pierwotnie występowały ceramiczne glazurowane zielone imitacje tralek (zachowane tylko szczątkowo); elewacja szczytowa

od północy: opracowana w cegle, z trójkątnym szczytem zwieńczonym w wierzchołku ceglaną sterczyną z namiotowym daszkiem, ślepa, artykułowana trzema pasami z glazurowanej cegły; elewacja szczytowa od południa: w większości przesłonięta bryłą łącznika, w szczycie przepruta dwoma odcinkowymi oknami. Więźba dachowa płatwiowo- krokwiowa wsparta na dwóch mieczowanych ściankach stolcowych + pochyłe zastrzały; w piwnicy strop odcinkowy na stalowych belkach, wyżej stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody do piwnicy drabinowe, na klatce schodowej konstrukcji policzkowej, dwubiegowe, pojedyncza balustrada z wycinanymi słupkami, profilowana poręcz; w piwnicy posadzka cementowa, na klatce schodowej i częściowo w mieszkaniach podłogi drewniane.

Budynek mieszkalny przy ul. Głównej nr 12.
Usytuowany na rogu ulicy Brukowej; wybudowany około 1905-1910 r. w stylu neogotyckim, na fasadzie od strony ulicy Głównej inicjały dawnego właściciela (prawdopodobnie inwestora): **R.F**.; własność komunalna i prywatna. Wzniesiony na planie zbliżonym do prostokąta, zaprojektowany w ten sposób, że elewacja wzdłużna wschodnia (kalenicowa do ulicy Głównej) i południowa (szczytowa do ulicy Brukowej) pełnią rolę fasad; od północy zblokowany z innym zabytkowym budynkiem (Główna nr 10); od zachodu małe podwórze gospodarcze zamknięte budynkiem gospodarczym; układ wnętrz zachowany: zasadniczo 2,5.traktowy, trójdzielny; podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem nakryta spłaszczonym dachem dwuspadowym, dach kryty papą; ceglany fundament, cokół niski z niewielką odsadzką od lica; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej maszynowej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; na elewacjach detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych, tynku i sztucznego kamienia (neogotycki i secesyjny – secesja florealna); kompozycja fasady wschodniej: 2.kondygnacyjna z poddaszem w formie mezanina, podzielona ceglanymi lizenami na trzy przęsła (narożne 2.osiowe, środkowe 1.osiowe), w osiach przepruta odcinkowo zwieńczonymi otworami okiennymi, czoła łuków zaakcentowane wozówką z kluczem w zworniku (ze sztucznego kamienia), gzymsy nadproża powtarzające kształt łuków, ceglane parapety, środkowe okno przyziemia umieszczone w ostrołukowej wnęce, gdzie w nadprożu tynkowana płycina z dekoracją roślinną (tulipany), a w centrum wyznaczone rolką cegły tondo z inicjałami dawnego właściciela, budowniczego domu **– R.F**., pod oknami pierwszej i drugiej kondygnacji prostokątne położone płyciny o tynkowanych polach z ceramicznymi plakietkami, na których wyobrażenie rumaka z chorągwią; w rytmie podziałów poziomych fryzy kordonowe z cegły kładzionej ukośnym rębem; kompozycja fasady południowej: 3.kondygnacyjna, zwieńczona trójkątnym szczytem, niesymetryczna, 6. 5. i 4.osiowa (w zależności od kondygnacji), w osiach przepruta odcinkowo zwieńczonymi otworami okiennymi, zaakcentowane wozówką czoła łuków, gzymsy nadproża powtarzające kształt łuków, ceglane parapety, w skrajnej osi od zachodu odcinkowy otwór drzwi wejściowych, kondygnacje oddzielone szerokimi pasami fryzów z cegły kładzionej ukośnym rębem, lico górnej kondygnacji artykułowane trzema ceglanymi sterczynami z namiotowymi daszkami + narożne sterczyny sięgające od wysokości drugiej kondygnacji, w skrajnej osi od wschodu zamiast okien występują dwie blendy. W piwnicy strop odcinkowy na stalowych belkach, wyżej stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody do piwnicy drabinowe, na piętro 1.biegowe, drewniane, podwójna poręcz, schody na poddasze 1.biegowe, pojedyncza balustrada, masywny ciosany słupek dolny; częściowo zachowane drewniane podłogi w mieszkaniach oraz na klatkach schodowych, ceglana posadzka w piwnicy; częściowo zachowana stolarka drzwiowa we wnętrzu: drzwi przylgowe, na zawiasach czopowych, płycinowo-ramowe, pełne; wymieniona stolarka okienna.

Budynek mieszkalny przy ul. Konopnickiej nr 13.
Budynek został zbudowany w 1910 r. (data na chorągiewce wiatrowej), wg informacji przekazanej przez jedną z mieszkanek zaprojektowany i wybudowany przez architekta Rudolfa Rudnickiego, budowniczego kaplicy kościoła chrześcijan baptystów położonego w pobliżu (przy ulicy Jagiellońskiej nr 105); własność komunalna i prywatna. Usytuowany za liniami regulacyjnymi zabudowy ulic Kraszewskiego i Konopnickiej, w znacznym oddaleniu od ich osi, szczytowo zwrócony do ulicy Konopnickiej, kalenicowo do Kraszewskiego, wolnostojący, okolony dużym ogrodem; wzniesiony na rzucie wieloboku – ściana zewnętrzna północna poprowadzona po linii prostej (to oraz konstrukcja dachu wskazują, że budynek mógł być zblokowany z innym zabytkowym i nie zachowanym obiektem), linia elewacji frontowej jest bardzo urozmaicona tworząc liczne ryzality i aneksy; generalnie w budynku wyróżnić można część środkową (korpus główny oparty na rzucie zbliżonym do kwadratu z narożnym głębokim ryzalitem w elewacji frontowej), przylegające do niego skrzydła boczne: od południowego – zachodu i północnego - wschodu oraz dobudówkę do skrzydła północno-wschodniego (gospodarczą, związaną z ogrodem); układ wnętrz zachowany: dwutraktowy, z klatką schodową w skrzydle północno-wschodnim, z której przejścia do dwóch mieszkań ulokowanych na dwóch głównych kondygnacjach; podpiwniczona wielostopniowa urozmaicona bryła nakryta kombinacją kilku dachów; korpus główny 2.kondygnacyjny nakryty dachem dwupołaciowym (stroma połać frontowa kryta karpiówką), naroży ryzalit z trójkątnym szczytem przekryty osobnym dachem dwuspadowym o stromych wysokich połaciach – szczyt dwupoziomowy, w dolnej części trójboczny w rzucie wykusz; skrzydło południowo-zachodnie 1,5.kondygnacyjne przekryte dachem trójpołaciowym (dwie frontowe połacie kryte karpiówką); skrzydło północno-wschodnie 2.kondygnacyjne przekryte dachem dwupołaciowym, z głębokim ryzalitem (powiększającym powierzchnię klatki schodowej) w narożniku przy połączeniu z korpusem głównym, ryzalit przekryty osobnym dachem trójpołaciowym; dobudówka gospodarcza 1,5.kondygnacyjna przekryta dachem trójpołaciowym; generalnie strome frontowe połacie dachowe kryte karpiówką na łatach, połacie tylne, lekko nachylone lub płaskie, kryte papą, w połaciach frontowych kilka facjatek o drewnianych ściankach z osobnymi daszkami pulpitowymi; ceglany fundament, cokół otynkowany, zwieńczony prostym gzymsem ze sztucznego kamienia; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej maszynowej, tynkowane, tynki wapienne rapowe, częściowo odnowione (między innymi zmieniona barwa); szczyt korpusu głównego w odkrytej konstrukcji ryglowej, pola rygla tynkowane, rysunek rygla: słupy, belki oraz szachownica w formie ukośnie krzyżujących się zastrzałów. W piwnicy strop ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach, wyżej stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody do piwnicy drabinowe, na klatce schodowej konstrukcji policzkowej, dwubiegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami o podwójnej lalce, szeroka profilowana poręcz, masywne toczone słupki dolne i pośrednie; w piwnicy posadzka cementowa, w klatce schodowej przy wejściu flizy ceramiczne dwubarwne, wyżej oraz częściowo w mieszkaniach podłogi drewniane, w kilku pokojach parkiety; częściowo zachowana stolarka okienna; drzwi wejściowe od południa: 1.skrzydłowe, na zawiasach czopowych, tępe, zwieńczone łukiem pełnym, płycinowo-ramowe, górna płycina przeszklona z podziałem szczeblinowym w kratkę, na dole siedem zagłębionych płycin, drzwi do piwnicy 1.skrzydłowe, deskowe, zamek skrzynkowy, w mieszkaniach: 1. i 2. skrzydłowe, na zawiasach czopowych, przylgowe, płycinowo-ramowe, częściowo przeszklone, listwy przy ościeżach z dekoracjami snycerskimi o motywach secesyjnych (florealne).

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Kościuszki nr 9.
Obecna funkcja: usługowa (Kwiaciarnia Malborska na parterze) oraz mieszkaniowa; budynek zbudowany w latach 90-tych XIX wieku, neoklasycystyczny; w 1914 r. należał do tapicera Wilhelma Koeniga, w latach 30-tych XX wieku na parterze działał sklep meblowy Hugo Friesego; po II wojnie światowej przejęty przez miasto, zachował

dawne funkcje mieszkalno-usługowe; w latach 80-tych i 90-tych XX wieku na parterze znajdował się sklep AGD; w 1995 r. przebudowano partię przyziemia, zmieniono kształt witryny sklepowej, położono nowy tynk, wymieniono stolarkę; własność komunalna. Budynek wzniesiony na planie prostokąta, kalenicowo do ulicy, do elewacji tylnej (od południa) dobudowany budynek pomocniczy (parterowy, murowany, z płaskim dachem, użytkowany jako zaplecze kwiaciarni); budynek główny zasadniczo 2.traktowy z przelotową klatką schodową na skrajnej osi od wschodu; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła z wysokim poddaszem przekryta spłaszczonym dachem dwuspadowym, dach kryty papą; ceglane otynkowane fundamenty; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej, tynkowane, na elewacji tylnej tynki gładkie, bez detalu, na fasadzie (od północy) rapowe, z bogatym detalem architektonicznym z cegły, tynku oraz stiuku; kompozycja fasady (powyżej przyziemia): drugą i trzecią kondygnację artykułują pilastry z wąskimi kapitelami zamknięte szerokim pasem fryzu i gzymsu kordonowego, tak zagłębione wnęki przepruwają prostokątne otwory okienne ustawione parami, na osi głównej 2.kondygnacyjna 1.osiowa loggia z balkonami o metalowych ażurowych balustradach; otwory okienne obramione opaskami, w trzeciej kondygnacji opaski w formie profilowanych listew, okna ustawione na profilowanym gzymsie kordonowym; w drugiej kondygnacji opaski z dodatkowym opracowaniem architektonicznym: wieloprofilowe gzymsy nadproża nad prostokątnymi leżącymi płycinami; okna poddasza rozmieszczone symetrycznie, niższe, ujęte opaskami; w partii podokapowej bogata dekoracja: fryzy z guzami, ornament wolutowy oraz masywny gzyms koronujący; w elewacji tylnej otwory okienne zwieńczone odcinkowo. Więźba dachowa krokwiowa z jętkami wsparta na środkowej ściance stolcowej; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody na piętro: drewniane, 1.biegowe; wyżej: konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i profilowaną poręczą; w klatce schodowej na parterze posadzka cementowa i flizy ceramiczne; wyżej oraz w mieszkaniach podłogi drewniane, na strychu podłoga naga; częściowo zachowana stolarka drzwiowa we wnętrzu: drzwi płycinowo-ramowe, 1. i 2.skrzydłowe, częściowo pełne, częściowo przeszklone; drzwi na strych deskowe; okno klatki schodowej pojedyncze, wielopolowe.

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Kościuszki nr 10.
Obecna funkcja: usługowa (zakład fotograficzny i pracownia krawiecka na parterze) oraz mieszkaniowa; budynek zbudowany w latach 90-tych XIX wieku, neoklasycystyczny; w 1914 roku należał do Karla Franka; po II wojnie światowej przejęty przez miasto w zachowanej funkcji; w latach 90-tych XX wieku na parterze mieścił się sklep pamiątkarski; własność komunalna/prywatna. Budynek wzniesiony na planie prostokąta, szczytowo do ulicy, od wschodu zblokowany z budynkiem nr 9, od zachodu -poprzez murowaną bramę- połączony z budynkiem nr 11; bryła podpiwniczona, zasadniczo 2.kondygnacyjna nakryta dachem dwuspadowym, od północy fasada, 3.kondygnacyjna, górna kondygnacja w formie attyki przewyższającej kalenicę dachu, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka na deskowaniu); ceglany fundament: od frontu tynkowany, w pozostałych elewacjach betonowa opaska; ściany murowane z cegły ceramicznej, tynkowane, tynki gładkie, detal architektoniczny z cegły i tynku; kompozycja fasady: 3.kondygnacyjna, zwieńczona attyką, na całej wysokości ujęta narożnymi pilastrami przechodzącymi powyżej gzymsu koronującego w murowane i tynkowane sterczyny zwieńczone czterospadowymi daszkami; rytm poziomy wyznaczają trzy wieloprofilowe gzymsy kordonowe – na drugim i trzecim oparte prostokątne otwory okienne i blendy (te ostatnie w trzeciej kondygnacji); otwory trzeciej kondygnacji obramione gładkimi opaskami; wieloprofilowy gzyms koronujący z fryzem utworzonym przez kamienne kroksztyny; elewacje tylna (od południa) z trójkątnym szczytem, artykułowana poziomo wyodrębnionym cokołem fundamentu i gzymsem kordonowym biegnącym poniżej linii okien piętra, gładko tynkowana, zachowany rytm prostokątnych otworów okiennych i drzwiowych. Więźba dachowa

płatwiowo-krokwiowa wsparta na podwójnej ściance stolcowej, słupy mieczowane; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; częściowo zachowana stolarka okienna: okna typu ościeżnicowego, 2.skrzydłowe, na parterze (od podwórza) zachowane drewniane okiennice; w klatce schodowej schody konstrukcji policzkowej, 1.biegowe; drewniane podłogi.

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Kościuszki nr 15.
Obecna funkcja: usługowa (na parterze sklep odzieżowy, lody) oraz mieszkaniowa; budynek zbudowany około 1900 r. w stylu neogotyckim; w 1914 r. należał do mistrza piekarskiego Alberta Truppnera; po II wojnie światowej przejęty przez miasto, utrzymany w swojej funkcji; w latach 70-tych XX wieku zmiany adaptacyjne na parterze: zamurowanie bramy przelotowej i wykorzystanie jej powierzchni na usługi; własność komunalna. Budynek wzniesiony na planie prostokąta, od wschodu przyrośnięty do budynku nr 16; pierwotnie na skrajnej osi znajdowała się przejazdowa brama – wtórnie zaadaptowana na powierzchnię usługową; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła przekryta dachem dwupołaciowym; w skrajnej osi elewacji frontowej (od północy) dwukondygnacyjny wykusz (oparty o rzut trójkąta) zwieńczony hełmem ze sterczyną (blacha); frontowa stroma połać dachu kryta łupkiem bitumicznym, tylna papą, w połaci dachowej nad fasadą trzy lukarny o wykroju trójkąta; ceglany fundament, od frontu otynkowany; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej, w fasadzie: w partii przyziemia tynkowane, tynki współczesne, wyżej z cegły licowej o różnej tonacji barwnej, w układzie główkowym, pod spoinę; w elewacji tylnej cegła ceramiczna palona, watek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; kompozycja fasady w partii ponad przyziemiem: opracowana w cegle licowej o różnej tonacji czerwieni, cegły i kształtki ceramiczne o ciemniejszym zabarwieniu tworzą opaski przy otworach okiennych: w drugiej kondygnacji imitujące portale z trójkątnymi szczytami, w trzeciej kondygnacji z klińcami u podstawy oraz w nasadzie łuku i w zworniku; otwory zwieńczone odcinkowo, węgary rozglifioine kształtką o profilu wałka; w skrajnej osi od wschodu 2.kondygnacyjny wykusz także z cegły o ciemniejszej barwie; rytm poziomy wyznaczają gzymsy kordonowe (sfazowane, z glazurowanej ciemnoczerwonej cegły), na których wsparte są otwory okienne oraz arkadkowy fryz podokapowy i dwuprofilowy gzyms koronujący; w przyziemiu otwór drzwi wejściowych na osi (zwieńczony odcinkowo, rozglifiony wałkiem) oraz w skrajnej osi od wschodu widoczny łęk dawnej bramy przejazdowej; elewacja tylna opracowana w cegle z otworami zwieńczonymi odcinkowo, zaakcentowane czoła łuków i gzymsy nadproży oparte na łukach, w oknach ceglane gzymsy parapetowe (okna doświetlające klatkę schodową 3.dzielne, pozostałe 2.dzielne); okna poddasza mniejsze; widoczny łęki zamurowanej bramy i jednego z okien. Zachowana więźba dachowa: krokwie wsparte na dwóch ściankach stolcowych o różnej wysokości; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy; schody do piwnicy 1.biegowe, ceglane, w klatce schodowej konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami; drewniane podłogi na klatce schodowej oraz w mieszkaniach; wymieniona stolarka okienna i stolarka drzwiowa.

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Kościuszki nr 17.
Obecna funkcja: usługowa (na parterze db kredyt, dorabianie kluczy), wyżej mieszkaniowa; budynek zbudowany w latach 90-tych XIX wieku w stylu neogotyckim, być może secesyjne w formie akcenty na fasadzie wprowadzone zostały później: około 1905-1910 roku; w 1914 r. należał do Franza Drebsa; po II wojnie światowej przejęty przez miasto, utrzymany w swej funkcji; w latach 50-tych XX wieku w przyziemiu mieścił się sklep Art. Gospodarstwa Domowego; w latach 90-tych XX wieku; w latach 90-tych XX wieku przebudowana partia przyziemia: nowa witryna, tynk na elewacji; własność komunalna i prywatna. Budynek wzniesiony na planie litery L, z oficyną w narożniku wschodnim elewacji tylnej (od południa); z przelotową bramą w skrajnej osi od zachodu, z niej wejście do klatki schodowej; powierzchnia bramy częściowo

zaadaptowana na pomieszczenie usługowe (dorabianie kluczy); podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła nakryta dachem dwuspadowym; w narożniku zachodnim fasady 4.kondygnacyjny 1.osiowy ryzalit artykułowany w narożach diagonalnie ustawionymi pilastrami zwieńczonymi sterczynami, ryzalit z osobnym dachem płaskim; oficyna 1,5.kodnygnacyjna nakryta dachem pulpitowym (papa); frontowa stroma połać dachowa budynku głównego kryta blachą, tylna połać papą; ceglany fundament, cokół w większości otynkowany; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej, w fasadzie ponad przyziemiem opracowane w cegle licowej, w układzie główkowym, pod spoinę; elewacja tylna budynku głównego oraz tylna i boczna ściana oficyny (od wschodu i południa) gładko tynkowane, elewacja frontowa oficyny (zachód) z cegły ceramicznej palonej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; kompozycja fasady powyżej przyziemia: zachowany rytm odcinkowo zwieńczonych otworów okiennych, czoła łuków z dekoracyjnym układem cegieł (w tym z cegły glazurowanej), gzymsy nadokienne oparte na łuku z glazurowanych kształtek, pod oknami zagłębione płyciny z ornamentami roślinnymi ze stiuku i kształtek ceramicznych (motywy secesyjne); rytm artykulacji poziomej wyznaczają liczne pasy fryzów z glazurowanej cegły oraz gzymsów kordonowych z ceramicznych glazurowanych kształtek; w partii podokapowej gzyms koronujący z kształtek + ceglany fryz arkadkowy; na osi zachodniej ryzalit ujęty narożnymi diagonalnymi pilastrami; w nim okna typu porte-fenetre z balkonami o balustradach z bogatą ażurową dekoracją metaloplastyczną (stylizowane motywy roślinne, secesyjne); elewacja tylna gładko tynkowana, bez detalu, zachowany rytm odcinkowo zwieńczonych okien i drzwi wejściowych; elewacja frontowa oficyny (od zachodu): opracowana w cegle, zachowany rytm odcinkowo zwieńczonych otworów okiennych i drzwiowych, zaakcentowane czoła łuków, ceglane gzymsy parapetowe i gzymsy nadproża. Stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; schody w klatce schodowej drewniane, zabiegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i masywnymi słupkami (toczonymi) przechodząca na piętrach w galeryjkę, po drugiej stronie profilowana poręcz; częściowo zachowana stolarka drzwiowa: drzwi do mieszkań i w mieszkaniach, 1.skrzydłowe, płycinowo-ramowe; część przeszklonych; drewniane podłogi na klatce schodowej oraz częściowo w mieszkaniach; częściowo zachowana stolarka okienna (w części głównej oraz w oficynie): okna typu półskrzynki, podwójne, 2.skrzydłowe, z dominującym profilowanym ślemieniem i słupkami z dekoracją ciesielską.

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Kościuszki nr 21.

Obecna funkcja: usługowa (na parterze salon Fryzjerski oraz Salon Komputerowy DATA) wyżej mieszkaniowa; budynek zbudowany około 1900 r., eklektyczny, z elementami neorenesansowymi i secesyjnymi; w 1914 roku właścicielem był rentier Wilhelm Broscheit; po II wojnie światowej przejęty przez miasto, utrzymany w swej funkcji; w latach 60-tych XX wieku adaptacja poddasza na funkcje mieszkaniowe, w latach 90-tych XX wieku odnowienie partii przyziemia w elewacji frontowej; własność komunalna i prywatna. Budynek wzniesiony na planie litery L, w narożniku zachodnim elewacji tylnej (od południa) oficyna, narożnik wschodni ściany przy połączeniu oficyny i części głównej sfazowany; przed elewacją wschodnią oficyny prostokątna przybudówka; budynek przyrośnięty do dwóch obiektów wzniesionych współcześnie; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem nakryta dachem dwupołaciowym; oficyna także 3.kondygnacyjna z dachem pulpitowym (papa); w elewacji frontowej parterowa przybudówka, z niej wyrastający ryzalit na wysokości piętra trójkątny w rzucie; frontowa stroma połać dachowa kryta blachą w karo; w połaci dachowej cztery facjaty o drewnianych ścianach z wysokimi daszkami dwuspadowymi; fundamenty ceglane, otynkowane; ściany murowane z cegły ceramicznej, w elewacji tylnej oraz w oficynie: gładko tynkowane, tynki współczesne; fasada w partii przyziemia gładko tynkowana (tynki współczesne), wyżej opracowana w cegle licowej, wątek krzyżykowy, pod spoinę; bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku, stiuku i sztucznego kamienia; kompozycja fasady powyżej partii

przyziemia: artykułowana symetrycznie rozmieszczonymi otworami okiennymi, sześcioosiowa, otwory w drugiej kondygnacji prostokątne, w trzeciej zwieńczone odcinkowo; łęki zaakcentowane dekoracyjnym układem cegieł + kamienne klińce u nasady łuków i w zworniku oraz przy węgarach; pomiędzy otworami partii między kondygnacjami duże prostokątne płyciny, reliefowe, z ornamentem roślinnym (stiuk i sztuczny kamień); okna drugiej kondygnacji wsparte na wspólnym gzymsie parapetowym; pary środkowych okien w drugiej i trzeciej kondygnacji typu porte – fenetre z dużymi balkonami z dekoracyjnymi kutymi kratami w wybrzuszonych balustradach (motywy roślinne i geometryczne nawiązujące do secesji); obie kondygnacje łącznie ujęte od dołu szerokim gzymsem kordonowym oraz bardzo masywnym wieloprofilowym gzymsem podokapowym; elewacja tylna gładko tynkowana. Więźba dachowa: krokwie wsparte na dwóch ściankach stolcowych o zróżnicowanej wysokości; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop odcinkowy na stalowych belkach; schody do piwnicy 1.biegowe, betonowe, na klatce schodowej konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami; na parterze w klatce schodowej posadzka z lastrico, wyżej oraz w mieszkaniach podłogi drewniane, w piwnicy posadzka ceglana; drzwi wejściowe w fasadzie: drewniana ościeżnica z drewnianym naczółkiem o nieregularnych spływach; drzwi 1.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, przeszklone; w zagłębionych płycinach delikatna secesyjna ornamentyka florystyczna; listwa nadproża z kimationem; częściowo zachowane drzwi we wnętrzu: 1.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, pełne.

Budynek mieszkalny przy ul. Mickiewicza nr 50.
Kamienica czynszowa wybudowana około 1900-1905 r. w stylu neogotyckim; własność komunalna. Budynek usytuowany w zachodniej pierzei ulicy, od północy zblokowany z budynkiem nr 49, od południa dobudowany współczesny obiekt; wzniesiony na rzucie zbliżonym do prostokąta ze ścianą północną poprowadzoną pod kątem, na skrajnej osi od południa przelotowa brama przejazdowa, ponad nią – w trakcie tylnym – umieszczona klatka schodowa; częściowo podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła nakryta dachem pulpitowym, dach kryty papą; na skrajnej osi południowej elewacji frontowej (od wschodu) – ponad bramą – od poziomu drugiej kondygnacji płytki wykusz zaakcentowany przez dwie lizeny przechodzące powyżej okapu w sterczyny połączone ścianką pełnej attyki; ceglany fundament o bardzo niskim cokole; ściany murowane z cegły ceramicznej palonej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; fasada opracowana w cegle licowej, w układzie główkowym, pod spoinę z użyciem kształtek ceramicznych zwykłych i glazurowanych oraz glazurowanej cegły w kolorze ciemnobrązowym; kompozycja fasady: 4.osiowa, asymetryczna, w skrajnej osi południowej szeroka brama, ponad nią wykusz zwieńczony pełną attyką, w jej polu półkolista zagłębiona otynkowana płycina, poniżej odcinkowo zwieńczone otwory okienne; w pozostałych trzech osiach również odcinkowe otwory okienne przedzielone gzymsami kordonowymi z glazurowanych kształtek; dodatkowo elewację przecinają pasy z glazurowanych cegieł ułożonych główkami; węgary otworów okiennych rozglifione kształtką o profilu półwałka, czoła łuków zaakcentowane glazurowymi klińcami, gzymsy nadproża z glazurowanych kształtek oparte na łuku wklęsło-wypukłym. Stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; w przelotowej bramie strop ceramiczny płaski, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach; schody z bramy na piętro: 3.biegowe, konstrukcji policzkowej, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i masywnymi toczonymi słupkami, wyżej schody 2.biegowe, do piwnicy schody 1.biegowe, ceglane; w piwnicy posadzka ceglana, w bramie betonowa wylewka, w klatce schodowej i w mieszkaniach: podłogi drewniane; drzwi do piwnicy: 1.skrzydłowe, deskowe, zachowany zamek skrzynkowy; zachowane piece kaflowe.

Budynek mieszkalny przy ul. Mickiewicza nr 75.
Kamienica czynszowa wybudowana w latach 90-tych XIX wieku w stylu neoklasycystycznym, własność komunalna i prywatna. Budynek usytuowany we wschodniej pierzei ulicy, za strumieniem Młynówki (Kanałem Juranda), wolnostojący; wzniesiony na planie prostokąta z występem środkowego ryzalitu od frontu, układ wnętrz zasadniczo zachowany, dwutraktowy, trójdzielny; podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła z częściowo użytkowym poddaszem nakryta dachem dwuspadowym; ceramiczne pokrycie dachu (holenderka na deskowaniu); ceglany fundament, cokół opracowany w cegle; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej palonej, tynkowane, tynki gładkie, na elewacjach skromny detal architektoniczny z cegły i tynku (klasycystyczny); kompozycja fasady (zachód): wyodrębniony cokół fundamentu, zachowany rytm prostokątnych otworów okiennych i drzwiowych rozstawionych symetrycznie w pięciu osiach, otwory akcentowane opaskami z tynku, w patii przyziemia opaski opracowane architektonicznie w partii nadproży; otwory obu kondygnacji ustawione na gzymsach kordonowych w formie profilowanych listew, na osi głównej występ ryzalitu przepruty w partii przyziemia wysokim otworem drzwi wejściowych, ujętych opaską analogiczną jak w przypadku okien; elewacja boczna południowa: szczytowa, z analogicznym detalem, symetryczna, dwuosiowa, w osiach kondygnacji głównych blendy, w szczycie dwa okna zwieńczone odcinkowo i dwa małe otwory doświetlające powierzchnię strychu ustawione na wspólnym gzymsie parapetowym; elewacja szczytowa północna: ślepa, wtórnie ocieplona i otynkowana. Zachowana więźba dachowa płatwiowo-kleszczowa wsparta na mieczowanych słupach; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop odcinkowy na stalowych belkach; schody do piwnicy drabinowe, schody na klatce schodowej konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i masywnymi toczonymi słupkami; w piwnicy posadzka ceglana, na klatce schodowej i w mieszkaniach podłogi drewniane, na strychu: podłoga naga; drzwi wejściowe: masywna ościeżnica z wysokim przeszklonym nadświetlem, drzwi 2.skrzydłowe, na zawiasach czopowych, tępe, płycinowo-ramowe, pełne, płyciny dekorowane rautami; częściowo zachowana stolarka drzwiowa we wnętrzu (drzwi płycinowo-ramowe, pełne, odlewane klamki).

Budynek administracyjny przy Placu Słowiańskim nr 5.
Siedziba Urzędu Miasta, Miejskiej Biblioteki Publicznej i Filia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Gdańsku oraz inne mniejsze instytucje; własność komunalna. Budynek był jedną z najważniejszych realizacji miejskich w okresie międzywojennym, projekty nowej siedziby władz miejskich zbierano w ramach ogłoszonego ogólnoniemieckiego konkursu rozpisanego w 1927 roku, zwycięzcą został dyplomowany inżynier Kurt Höppner, dyrektor zespołu szkół budowlanych z Wałcza. Kamień węgielny położono jeszcze w tym samym roku, a realizację zakończono i uroczyście poświęcono nowy imponujący gmach w roku 1929. Pracami budowlanymi kierował radca budowlany Mollenhauer, a sam Höppner sprawował nadzór artystyczny, wykonawstwo powierzono lokalnym malborskim firmom budowlanym. Wewnątrz budynku wzniesionego w stylu ekspresjonizmu znalazło się miejsce dla 126 pokoi biurowych i gabinetów kierowników wydziałów; w wielkiej sali posiedzeń, łączącej się poprzez szklane drzwi z małą salą posiedzeń (łącznie mogły pomieścić 250 osób), elementem wyposażenie były drewniane boazerie zbliżone do stylistyki Art. Deco oraz kolorowe witraże; wyobrażenia z witraży przedstawiały herby miast wschodnio- i zachodniopruskich, które po I wojnie światowej znalazły się na terytorium Polski i Litwy, ponadto herby Gdańska, Hamburga, Spotu i powiatu malborskiego; okna ufundowane zostały i wykonane przez prof. Burmanna z Akademii Sztuk Pięknych w Królewcu (montaż witraży zakończono w 1931 roku). Na ostateczny kształt budynku, tak w odniesieniu do architektury, jak i wystroju oraz wyposażenia, duży wpływ wywarli miejski konserwator zabytków Hicke oraz prowincjonalny konserwator zabytków Bernhard Schmid. W budynku oprócz magistratu swoje siedziby znalazły: miejska

biblioteka ludowa (*Volksbücherei*), Miejska Kasa Oszczędności (*Stadtsparkasse*), Szkoła Handlowa oraz kawiarnia ratuszowa (*Ratskafee*), dwupoziomowa, z dużym półokrągłym w planie tarasem widokowym od strony Nogatu. Po II wojnie światowej gmach przejęła administracja polska. Obiekt wzniesiony na planie trzech krzyżujących się prostokątów tworzących skrzydła budynku: skrzydło główne na osi wschód-zachód (szczytowo do ulicy) z półkolistym aneksem z tarasem od strony rzeki (zachód), 2,5.traktowe, z głównym wejściem do budynku w narożniku pn.– wsch., za wejściem duży hall z klatką schodową; skrzydło północne -ustawione prostopadle- kalenicowo do ulicy, wydłużone, 1,5.traktowe, w narożniku przy połączeniu ze skrzydłem głównym (od wschodu) podcień przed wejściem głównym; skrzydło południowe także w ustawieniu prostopadłym do głównego, krótsze, przesunięte w kierunku wschodnim, zasadniczo 1.przestrzenne; skrzydła zasadniczo 3.kondygnacyjne z użytkowymi poddaszami przekryte dachami dwuspadowymi, poddasze skrzydła głównego dwupoziomowe przez co kalenica tej części góruje nad kalenicami skrzydeł bocznych; dachy w skrzydle głównym dwustronnie a w północnym od północy zamykają wysokie schodkowe szczytu od strony Nogatu przy skrzydle głównym półkolisty aneks z tarasem w poziomie przyziemia, zagłębiony w skarpę; na przecięciu skrzydła głównego z północnym (od wschodu) podcień wejściowy wsparty na słupach, z trójkątnie zamkniętymi arkadami, nad nim taras dla pierwszego piętra; przy skrzydle północnym biegnące w kierunku zachodnim i na północ odcinki murów arkadowych sięgające do wysokości pierwszej kondygnacji; ceramiczne pokrycie dachów (dachówka zakładkowa na deskowaniu), w połaciach dachowych facjaty z pulpitowymi daszkami; ściany zewnętrzne murowane z cegły klinkierowej, ciemnoczerwonej, na zaprawie wapienno-cementowej, cegła murowana „pod spoinę” w układzie wozówkowo - główkowym (w warstwach na przemian), zworniki nadproży okiennych ze sztucznego kamienia, obramienia portali i arkad, zwieńczenie balustrady tarasu nad podcieniem wejściowym z kształtek ceramicznych, opaski otworów okiennych opierzone blachą; kompozycja elewacji: wyodrębniony wysoki cokół fundamentu, lica przeprute prostokątnymi otworami okiennymi rozmieszczonymi symetrycznie w osiach, w szczycie wschodnim skrzydła głównego bardzo wysokie okna (trójpoziomowe) doświetlające salę posiedzeń, z kamiennym rozbudowanymi zwornikami w kluczu; okna trzeciej kondygnacji skrzydła południowego i północnego oparte na ząbkowym gzymsie kordonowym; gzyms podokapowy ząbkowy między dwoma rolkami cegieł, na dole fryz z ażurowym kostkowym układem cegieł; szczyty schodkowe, artykułowane ceglanymi lizenami, pod uskokami szczytu frontowego wypukłe płyciny ukształtowane z cegieł; między niektórymi oknami filarki dzielone w poziomie na regularne pasy.

Budynek usługowy przy Placu Słowiańskim nr 6.
Obecna funkcja: siedziba PZU oraz Prokuratury Rejonowej; wzniesiony w 1930 r. wg projektu malborskiego architekta Paula Domberta jako siedziba Zakładu Ubezpieczeniowego Prus Zachodnich(*Lebensversicherugsanstalt Westpreussen*), ekspresjonistyczny; własność państwowa (Prokuratura Okręgowa w Gdańsku); wg projektu stanowił poszerzenie gmachu Nowego Ratusza, z którym został scalony (od północy). Wzniesiony na planie prostokąta, z narożnym ryzalitem powiększającym powierzchnię klatki schodowej w elewacji wzdłużnej zachodniej (od zaplecza); wnętrze 2,5.traktowe; w latach 70-tych XX w. do elewacji tylnej dobudowano łącznik oraz duży budynek przeznaczony na biura PZU (na sąsiedniej działce ewidencyjnej nr 11/6); podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem nakryta dachem dwuspadowym; w północnym narożniku elewacji tylnej 1.osiowy 3.kondygnacyjny ryzalit klatki schodowej z osobnym dachem trójpołaciowym; w połaciach dachowych po cztery facjaty z pulpitowymi daszka mi; dachy kryte karpiówką (przełożona); fundament z bloków ze sztucznego kamienia, żłobkowanych; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej palonej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo- wapienna; fasada (od wschodu) opracowana w cegle klinkierowej; kompozycja elewacji wzdłużnych: niski wyodrębniony fundament, zachowany rytm prostokątnych otworów

okiennych i drzwiowych rozmieszczonych w sześciu symetrycznych osiach; od strony fasady, na parterze, otwory okienne bardzo wysokie, w narożniku północnym również wysoki otwór drzwi wejściowych; otwory okienne w partiach węgarów, parapetów i nadproży wyłożone sztucznym kamieniem, żłobkowanym (analogicznie otwór drzwi wejściowych). Zachowana więźba dachowa; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce oraz ceramiczne płaskie; schody żelbetowe, 2.biegowe, stopnie wyłożone drewnianymi policzkami, pojedyncza drewniana balustrada z wycinanymi słupkami. Wnętrza znacząco zmodernizowane i przebudowane, wymieniona stolarka okienna i drzwiowa.

Budynek usługowo-mieszkalny przy Placu Słowiańskim nr 7.
Obecna funkcja: na parterze bar „Puchatek”, wyżej mieszkania; w 1914 r. właścicielem był Robert Janzen, w latach 1927-1929 mieszkał tu zmarły tragicznie szybowcowy mistrz świata Ferdynand Schultz, fakt ten upamiętnia granitowa tablica zainstalowana na fasadzie; budynek zbudowany w latach 90-tych XIX wieku w stylu neogotyckim; własność komunalna. Pierwotnie wolnostojący, wtórnie zblokowany z budynkiem prokuratury, prostokątny w palnie, zachowany dwutraktowy, trójdzielny układ wnętrz; podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła przekryta dachem dwuspadowym, od frontu - w narożniku południowym- 2.osiowy ryzalit z trójkątnym szczytem przekryty osobnym dachem dwuspadowym, ceramiczne pokrycie dachów (karpiówka-przełożona); ceglany fundament, cokół z odsadzką od lica; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej palonej z użyciem cegły glazurowanej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna, na elewacjach skromny detal architektoniczny z cegły i sztucznego kamienia; elementy kompozycji elewacji: zachowany rytm odcinkowo zwieńczonych otworów okiennych i drzwiowych, czoła łuków zaakcentowane układem cegieł ze zwornikiem w kluczu (sztuczny kamień), nad nimi gzymsy nadproża, w otworach okiennych ceglane gzymsy parapetowe; fryzy z cegły glazurowanej obiegające elewację frontową. Więźba dachowa płatwiowo- krokwiowa wsparta na podwójnej ściance stolcowej; w szczycie dekoracyjny układ belek i półkolistych zastrzałów stężających konstrukcję więźby; stropy belkowe tynkowane na podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach; schody na piętro drewniane, dwubiegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i słupkami; podłogi drewniane, w piwnicy posadzka cementowa; częściowo zachowana stolarka okienna; częściowo zachowana stolarka drzwiowa: drzwi płycinowo-ramowe, pełne, przylgowe.

Budynek mieszkalny przy Placu Wolności nr 3.
W 1914 r. właścicielem kamienicy był Hans Brandstädter, a mieszkańcami: Meier, Kraus, Saemann, Wohlert, Stabinski i Schneemann (albo właścicielką była Lydia Weinhold, a lokatorką nauczycielka Corsepius, ze względu na wielkość budynku bardziej prawdopodobna wydaje się wersja pierwsza); budynek wzniesiony w latach 80-tych XIX wieku, bez cech stylowych; własność: komunalna i prywatna. Podpiwniczona wielostopniowa bryła: korpus główny 3.kondygnacyjny przekryty dachem dwuspadowym, akcentowany przez dwa narożne, 3.kondygnacyjne, dwustronne ryzality przekryte osobnymi dachami dwuspadowymi, dachy kryte papą; do ryzalitu zachodniego od strony podwórza (południe) dobudowana 3.kondygnacyjna przybudówka z dachem płaskim; do ryzalitu wschodniego kolejna 3.kondygnacyjna przybudówka (z przelotową klatką schodową), ponadto na osi korpusu głównego (od północy) przybudówka w partii przyziemia z tarasem dla pierwszego piętra; ceglany fundament z betonową opaską; ściany murowane z cegły ceramicznej, tynkowane, tynki rapowe i gładkie; fasada od północy, w szczytach ryzalitów fasady frontony wydzielone profilowanymi gzymsami, taras na osi głównej wsparty na metalowej konstrukcji spiętej wybrzuszoną metaloplastyczną balustradą o motywach wici roślinnych i esownic. Więźby dachowe płatwiowo-krokwiowe wsparte na ściankach stolcowych; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop

ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach; schody na klatkach schodowych konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami, schody do piwnicy 1.biegowe betonowe lub ceglane; zachowane drzwi wejściowe od północnego-wschodu: 2.skrzydłowe, z przeszklonym nadświetlem, o bardzo bogatej dekoracji snycerskiej z motywami neorenesansowymi; zachowane drzwi przelotowe na klatkach schodowych, częściowo drzwi do mieszkań: 1. i 2.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, pełne; częściowo zachowana stolarka okienna: okna skrzynkowe, 2.skrzydłowe, skrzydła 2.polowe, profilowane ślemiona, słupki w formie kolumienek.

Budynek mieszkalny przy ul. Poczty Gdańskiej nr 7.
Obecna funkcja: mieszkaniowa, przed 1945 r. mieszkaniowa, a wcześniej usługowa; własność komunalna. Budynek powstał w końcu XIX wieku przy ulicy *Gerbergasse*, w stylu uproszczonego neogotyku, zaznaczony na schematycznym planie Malborka z 1893 r. (*Marienburg. Schloss und Stadt zur Zeit des Reg. Assesors Dr. Tull*) pod nr 30 i opisany jako Mała Poczta (*die kleine Post*); prawdopodobnie pełnił więc funkcje pomocnicze w stosunku do głównego gmachu pocztowego wzniesionego w pobliżu. Wzniesiony na planie litery L, kalenicowo względem ulicy, przy elewacji bocznej wschodniej prostokątna przybudówka mieszcząca przelotową klatkę schodową; korpus główny 3.kondygnacyjny nakryty dachem dwuspadowym, od podwórza (południe) 3.kondygnacyjna dobudówka o ściętej ścianie zachodniej przy połączeniu z korpusem głównym, kryta dachem płaskim (papa); od zachodu 2.kondygnacyjna przybudówka klatki schodowej, nakryta dachem płaskim; korpus główny budynku podpiwniczony; ceglany fundament zwieńczony rolką z fazowanych cegieł; elewacja frontowa (północna) oraz szczytowa wschodnia (ślepa) opracowane w cegle licowej, kładzionej główkami, zaprawa cementowo- wapienna; pozostałe ściany zewnętrzne z cegły ceramicznej palonej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; kompozycja fasady: wyodrębniony cokół fundamentu, zachowany rytm odcinkowo zwieńczonych otworów okiennych i drzwiowych, czoła łuków zaakcentowane wozówkami, ceglane gzymsy parapetowe, fryzy kordonowe z cegły kładzionej ukośnym rębem, ceglany gzyms podokapowy; elewacje frontowa i zachodnia przybudówki zachodniej artykułowane ślepymi arkadami wspartymi na lizenach, ponad nimi fryz ceglany wydzielający partię piętra z prostokątnymi oknami, gzyms koronujący w formie pseudoattyki. Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa wsparta na podwójnej ściance stolcowej; w klatce schodowej schody drewniane, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami; w klatce schodowej na parterze posadzka betonowa, wyżej oraz w mieszkaniach podłogi drewniane; przy drzwiach wejściowych drewniane tabliczki przytwierdzone do lica ćwiekami; częściowo zachowana stolarka drzwiowa we wnętrzu.

Budynek mieszkalny przy ul. Poczty Gdańskiej nr 20.
Wybudowany w latach 20-tych XX wieku w stylu ekspresjonizmu; własność komunalna i prywatna. Wzniesiony kalenicowo do ulicy, od zachodu zblokowany z sąsiednim obiektem; prostokątny w planie, zachowany dwutraktowy układ wnętrz z przelotową klatką schodową na skrajnej osi od zachodu; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem nakryta dachem mansardowym ściętym od zachodu, ceramiczne pokrycie dachu przełożone w 2010 r.; w południowej połaci dachowej 4.osiowa wystawka o murowanych ścianach z osobnym daszkiem pulpitowym flankowana przez dwie facjaty; ceglany fundament, cokół otynkowany, z odsadzką od lica; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej palonej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; elewacje gładko tynkowane z detalem architektonicznym z cegły i tynku; kompozycja fasady (południe): wyodrębniony cokół fundamentu, zachowany rytm prostokątnych otworów, w partii przyziemia ujętych gładkimi opaskami, okna piętra wsparte na masywnym gzymsie kordonowym, z gzymsami nadproża w kształcie szczycików, ponad oknami trzeciej kondygnacji szeroki fryz, a nad nim wieloprofilowy gzyms podokapowy; elewacja szczytowa wschodnia ślepa z kontynuacją fryzów i gzymsów fasady oraz dodatkowo artykułowana

lizenami w partii pod gzymsem podokapowym; elewacja tylna gładka z kontynuacją fryzów i gzymsów. Więźba dachowa płatwiowo-kleszczowa wsparta na podwójnej ściance stolcowej; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy na stalowych belkach; schody na klatce schodowej: konstrukcji policzkowej, 1.biegowe, dolny bieg zakręcony, pojedyncza balustrada, schody do piwnicy: drewniane, 1.biegowe; w klatce schodowej na parterze dwubarwne flizy, wyżej oraz w mieszkaniach podłogi drewniane. Częściowo stolarka okienna oraz stolarka drzwiowa.

Budynek mieszkalny przy ul. Poczty Gdańskiej nr 22.
Budynek powstał w latach 20-tych XX wieku na dawnej ulicy *Gerbergasse* w stylu uproszczonego ekspresjonizmu; wg planu Malborka opracowanego przez Zachariasa, Krispiena i Aldorffa (wydany w 2001, przedstawia stan na rok 1940) mieściła się tu siedziba *Fremdenheim Prugschaft* (przypuszczalnie chodzi o pensjonat z pokojami gościnnymi); własność komunalna i prywatna. Wzniesiony kalenicowo do ulicy, zblokowany w sąsiednimi obiektami, prostokątny w palnie, zachowany układ wnętrz: dwutraktowy, trójdzielny, z przelotową klatką schodową na osi głównej oraz z bramą przejazdową usytuowaną od wschodu; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem nakryta dachem dwuspadowym, w narożniku wschodnim przelotowa brama o arkadowym wykroju – nad nią mieszkania; dach kryty karpiówką na łatach, w południowej i północnej połaci dachowej po sześć facjatek o drewnianych ścianach z daszkami dwuspadowymi (karpiówka); ściany murowane z cegły ceramicznej, tynkowane, tynki rapowe, od frontu detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; zachowana kompozycja fasady (południe): dominująca artykulacja pozioma wyznaczona gzymsem kordonowym (nad parterem) oraz opaskowymi fryzami kordonowymi i podokapowym, artykulacja dodatkowo wzmocniona zróżnicowaniem wysokości okien (najwyższe w przyziemiu, najniższe pod okapem), w partii przyziemia zagłębione płyciny rozczłonkowane lizenami, na których wsparte półkoliste arkady; elewacja tylna gładko tynkowana, bez detalu. Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa wsparta na podwójnej ściance stolcowej; schody w klatce schodowej konstrukcji policzkowej, 2.biegowe, pojedyncza balustrada z wycinanymi słupkami, drewniane schody do piwnicy, 1.biegowe; w piwnicy strop belkowy nagi, wyżej stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce; w klatce schodowej podłogi drewniane (kryte linoleum), w mieszkaniach podłogi drewniane, w piwnicy posadzka ceglana i cementowa, na strychu podłoga naga; zachowane drzwi przelotowe w klatce schodowej (uchylne, 2.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, przeszklone), deskowe drzwi do piwnicy i na strych (w tych ostatnich odlewana klamka).

Budynek usługowo-mieszkalny przy ul. Sienkiewicza nr 16.
Obecna funkcja: na parterze usługi (Perfekt – drzwi, podłogi), w pozostałej części mieszkania; kamienica czynszowa wybudowana około 1900-1905 r. przy ulicy *Goldener Ring*, neogotycka; własność komunalna i prywatna. Budynek usytuowany w pierzei zachodniej, kalenicowo, pierwotnie wolnostojący, od północy dobudowany współczesny budynek mieszkalny; wzniesiony na rzucie litery L z oficyną w narożniku północnym elewacji tylnej, układ wnętrz częściowo przekształcony: dawniej w skrajnej osi południowej znajdowała się przelotowa brama przejazdowa, obecnie jej wnętrze zaadoptowane na sklep, od podwórza dobudowany garaż oraz przybudówka zwiększająca powierzchnię sklepu (zaplecze), klatka schodowa dwuczęściowa: na osi głównej przelotowa, z niej przejście do pomieszczenia ze schodami doświetlonego świetlikiem w dachu; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła z częściowo użytkowym poddaszem nakryta dachem dwupołaciowym, w narożach elewacji frontowej (wschodniej) płytkie występy ryzalitów z trójkątnymi szczytami i małymi osobnymi daszkami dwuspadowymi; na osi elewacji tylnej głęboki ryzalit powiększający klatkę schodową; frontowa stroma połać dachowa kryta marsylką na deskowaniu, w niej dwie

facjaty o drewnianych ścianach z daszkami dwuspadowymi, pozostałe połacie dachowe kryte papą; ceglany fundament, cokół bardziej wyodrębniony od strony podwórza (ze względu na spadek terenu); ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej palonej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna; elewacja frontowa opracowana w cegle licowej, z użyciem cegły glazurowanej w kolorze ciemnobrązowym, wątek krzyżykowy, pod spoinę, bogaty detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych; kompozycja fasady: zasadniczo zachowany rytm odcinkowo zwieńczonych otworów okiennych i drzwiowych rozmieszczonych symetrycznie w sześciu osiach, czoła łuków zaakcentowane wozówkami, gzymsy nadproża z główek cegły oparte na łukach odcinkowych, ceglane gzymsy parapetowe, węgary rozglifione kształtami o profilu wklęski; narożne 1.osiowe ryzality zwieńczone trójkątnymi szczytami ujęte lizenami spiętymi u podstawy szczytów łukami ostrymi – w tak wydzielonych płycinach obejmujących trzy kondygnacje umieszczone szersze niż w części środkowej otwory okienne lub drzwiowe (brama w narożniku południowym); szczyty u podstawy i w wierzchołku zaakcentowane masywnymi sterczynami o formie postumentów; pomiędzy ryzalitami rozbudowana partia podokapowa z masywnym gzymsem koronującym i fryzem kostkowym z cegły; rytm podziałów poziomych elewacji wyznaczają pasy z glazurowanej cegły oraz fryz kostkowy oddzielający kondygnację parteru na odcinku pomiędzy występami ryzalitów. Stropodach oparty na trzech ściankach stolcowych, słupy mieczowane; w przelotowej części klatki schodowej flizy ceramiczne wielobarwne układane w romby, częściowo ze stylizowanym ornamentem wewnątrz figur; w pomieszczeniu ze schodami oraz w mieszkaniach podłogi drewniane, w piwnicy posadzka cementowa, na strychu podłoga naga; schody drewniane, zabiegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i słupkami; częściowo zachowana stolarka okienna: dwa okna od frontu, skrzynkowe, 2.skrzydłowe, dominujące ślemiona, dekoracyjne słupki; drzwi na strych: 1.skrzydłowe, deskowe, zamek skrzynkowy, drzwi wyjściowe na podwórze: 1.skrzydłowe, tępe, na zawiasach czopowych, płycinowo-ramowe, pełne; zachowane piece kaflowe.

Budynek mieszkalny przy ul. Sienkiewicza nr 17.
Kamienica czynszowa wzniesiona około 1900-1905 r. przy ulicy *Goldener Ring,* neogotycka; własność komunalna i prywatna. Usytuowany w pierzei zachodniej, szczytowo, wzniesiony na planie prostokąta, zachowany dwutraktowy układ wnętrz; podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem nakryta dachem dwuspadowym, ceramiczne pokrycie dachu (przełożone); ceglany fundament zwieńczony rolką cegieł z kostkowym fryzem; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej palonej, wątek krzyżykowy, zaprawa wapienno- piaskowa oraz cementowo-wapienna, skromny detal architektoniczny z cegły; kompozycja elewacji frontowej (wschodniej) i tylnej (zachodniej): szczytowe, wyodrębniony cokół fundamentu, zachowany rytm odcinkowo zwieńczonych otworów okiennych rozstawionych symetrycznie w czterech osiach (odmienny dla kondygnacji głównych i dla szczytu), czoła łuków zaakcentowane wozówkami, gzymsy nadproża z główek cegieł, gzymsy parapetowe z cegły (dotyczy okien szczytu, okna dolnych kondygnacji oparte na gzymsach kordonowych), rytm podziałów poziomych wyznaczony przez gzymsy kordonowe z kostkowymi fryzami, wierzchołek szczytu zakończony prostopadłościenną sterczyną, krawędzie szczytu podkreślone ceglanym gzymsem; elewacja boczna (północna): opracowana w cegle, 2.kondygnacjowa, z otworem drzwi wejściowych na osi głównej. Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa wsparta na podwójnej ściance stolcowej; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy strop ceramiczny odcinkowy; schody do piwnicy drabinowe, na klatce schodowej drewniane, zabiegowe, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami; drewniane podłogi na klatce schodowej oraz w mieszkaniach; wymieniona stolarka okienna i stolarka drzwiowa.

Budynek mieszkalny przy ul. Sienkiewicza nr 39.
Kamienica czynszowa wybudowana w latach 90-tych XIX wieku w stylu neogotyckim; własność komunalna i prywatna. Budynek usytuowany w zachodniej pierzei ulicy, od południa zblokowany z kamienicą nr 39 A, od północy dobudowany budynek współczesny; wzniesiony na planie litery U, z dwiema oficynami przylegającymi do elewacji tylnej (zachodniej); korpus główny budynku z zachowanym układem wnętrz: dwutraktowym, trójdzielnym (przelotowa klatka schodowa na osi głównej); 2.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem nakryta dachem dwuspadowym; ceramiczne pokrycie dachu (holenderka na łatach); ceglany fundament, cokół niski, przepruty odcinkowymi okienkami piwnicy; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej palonej, tynkowane, tynki gładkie, bogaty detal architektoniczny z cegły, cegły klinkierowej i kształtek ceramicznych; kompozycja fasady (wschód): wyodrębniony cokół fundamentu z cegły klinkierowej, zachowany rytm zwieńczonych odcinkowo otworów okiennych i drzwiowych rozstawionych symetrycznie w sześciu osiach, w narożniku południowym dodatkowa czwarta oś z tynkowanymi blendami; węgary rozglifione kształtką o profilu półwałka i od zewnątrz akcentowane kostkowym układem klinkierowej cegły, czoła łuków dekorowane ażurowymi odcinkami opasek; dominuje rytm podziałów poziomych wyznaczony przez gzymsy kordonowe z kształtek oraz pasy fryzów z cegły klinkierowej; naroża budynku zaakcentowane pseudolizenami z cegły; elewacja tylna opracowana w cegle, ze skromniejszym detalem, częściowo przesłonięta dobudówkami oficyn. Więźba dachowa płatwiowo-krokwiowa z pochyłymi zastrzałami wsparta na siatce słupów; stropy belkowe tynkowane na trzcinowej podsufitce, w piwnicy stropy odcinkowe na stalowych belkach; schody w klatce schodowej: 1.biegowe, dolny bieg zakręcony, pojedyncza balustrada z toczonymi tralkami i słupkami, do piwnicy: drabinowe, na strych: zabudowane, 1.biegowe, drewniane; drewniane podłogi w klatce schodowej oraz w, w piwnicy posadzka ceglana; zachowane drzwi wejściowe od frontu: 2.skrzydłowe, na zawiasach czopowych, tępe, płycinowo-ramowe, pełne, z bogatą dekoracją rautową, przeszklone nadproże; zachowane drzwi przelotowe na klatce schodowej, drzwi wejściowe na podwórze oraz niektóre drzwi do mieszkań (1.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, pełne); częściowo zachowana stolarka okienna.

Budynek mieszkalny przy ul. Wareckiej nr 2.
Obecnie nieużytkowany; wybudowany na początku lat 30-tych XX wieku w stylu historyzującego monumentalizmu, dwurodzinny; własność prywatna. Podpiwniczona 2.kondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem przekryta dachem czterospadowym, w narożniku południowym elewacji frontowej (zachodniej) podcień przedsionka wsparty na słupie, pod nim podest betonowych schodów zewnętrznych, do narożnika południowego elewacji ogrodowej (wschodniej) dostawiona murowana przybudówka z werandą na poziomie poddasza, o dużych oknach z drobnymi podziałami; dach kryty karpiówką, w połaciach dachowych drewniane facjaty z pulpitowymi daszkami (karpiówka) – dwie od zachodu, po jednej od południa i od północy; ceglany fundament, cokół tynkowany; ściany murowane z cegły ceramicznej, tynkowane, tynki rapowe ze skromnym detalem architektonicznym z cegły i tynku; elementy kompozycji elewacji: wyodrębniony cokół fundamentu, zachowany rytm prostokątnych otworów okiennych i drzwiowych ujętych gładkimi opaskami, narożniki elewacji frontowej na całej wysokości boniowane, masywny gzyms podokapowy ze sztucznego kamienia. Częściowo zachowana stolarka okienna: okna typu skrzynkowego, podwójne, z dominującym ślemieniem, 2.skrzydłowe, skrzydła 3.polowe, (partia przyziemia) lub 4.polowe (partia piętra); drzwi wejściowe: 2.skrzydłowe, płycinowo-ramowe, z owalnymi przeszklonymi otworami; przed drzwiami wejściowymi posadzka podestu z dwubarwnych flizów ceramicznych; wnętrze niedostępne.

Budynek usługowy przy ul. Wojska Polskiego nr 52.
Obecna funkcja: siedziba NZOZ PRIMED; przed 1945 r. budynek szkolny w dzielnicy Piaski (*Sandhof*), wybudowany w 1905 r. w stylu neogotyckim; własność komunalna. Szkoła ewangelicka rozbudowana w 1912 r., w 1928 r., po wzniesieniu nowoczesnego gmachu szkolnego po drugiej stronie ulicy, zamieniona na 5.klasową szkołę katolicką; w tej funkcji utrzymana do zakończenia II wojny światowej; następnie częściowo wyremontowana i zaadaptowana na potrzeby służby zdrowia. Budynek usytuowany po południowej stronie ulicy, kalenicowo, wzniesiony na planie prostokąta z dwustronnym ryzalitem tworzącym skrzydło zachodnie, układ wnętrz czytelny, dwutraktowy, trójdzielny, znacząco zmodernizowany; podpiwniczona dwustopniowa bryła przekryta kombinacją dachów dwuspadowych: od wschodu 2.kondygnacyjny korpus główny z dwuspadowym dachem o kalenicy równoległej do ulicy, od zachodu skrzyło 2.kondygnacyjne z użytkowym poddaszem zwrócone do ulicy szczytowo, przekryte osobnym dachem dwuspadowym; ceramiczne pokrycie dachów (karpiówka, od wschodu przełożona); ceglany fundament, cokół niski, z odsadzką od lica, zwieńczony rolką fazowanych cegieł; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej palnej, watek krzyżykowy, zaprawa cementowo-wapienna, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, na fasadzie dodatkowo kształtki ceramiczne glazurowane oraz cegła glazurowana w kolorze ciemnozielonym; zachowana kompozycja elewacji przeprutych odcinkowo zwieńczonymi otworami okiennymi i drzwiowymi, zaakcentowane układem cegły czoła łuków, gzymsy parapetowe z cegły lub glazurowanych dachówek (fasada), fasada o bogatszym wystroju (z gzymsem kordonowym, na którym oparte okna piętra).

Budynek szkolny przy ul. Żeromskiego nr 45.
Obecna funkcja: Gimnazjum nr I im. Jana III Sobieskiego; do 1930 r. szkoła ewangelicka św. Jerzego i Miejska Szkoła Zawodowa, 1937 r. szkoła żeńska – *Heinrich von Plauen Schule*, w latach 1940-1945 szkoła średnia kształcąca nauczycieli dla szkół ludowych; po 1945 r. Szkoły Podstawowe nr 1 i nr 5, w roku 1999 powołanie Gimnazjum nr 1; budynek wzniesiony w latach 1880-1881 w stylu neogotyckim; własność komunalna. Początkowo obiekt wolnostojący, w okresie międzywojennym dobudowano od zachodu mniejszy obiekt, w którym powstały dodatkowe klasy, w latach 90-tych XX wieku dobudowano, dalej od zachodu, schronisko młodzieżowe oraz salę gimnastyczną o dużej kubaturze (oba obiekty nawiązujące stylistycznie do architektury szkoły wyznaniowej). Budynek wzniesiony w północnym ciągu zabudowy ulicy Żeromskiego, kalenicowo do osi, położony na narożnej parceli z ulicą 17 Marca, prostokątny w planie z dwustronnym ryzalitem na osi, wnętrze 2,5.traktowe, bez przekształceń; podpiwniczona 3.kondygnacyjna bryła nakryta spłaszczonym dachem dwuspadowym, na osi dwustronny 4.osiowy 3.kondygnacyjny ryzalit z trójkątnymi szczytami nakryty osobnym poprzecznym dachem dwuspadowym, w fasadzie (od południa) flankowany przez dwa portale drzwi wejściowych, w elewacji wzdłużnej tylnej flankowany przez dwa mniejsze ryzality powiększające powierzchnię klatek schodowych: 2.osiowe 3.kondygnacyjne, z daszkami pulpitowymi stanowiącymi kontynuację dachu głównego, w tych ryzalitach umieszczone drzwi na podwórze; wszystkie dachy kryte papą; ceglany fundament, wysoki cokół opracowany z cegły licowej zwieńczony rolką z kształtek ceramicznych; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej, elewacje opracowane w cegle licowej, wątek krzyżykowy, zaprawa cementowo- wapienna, na elewacjach bogaty detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych; kompozycja elewacji wzdłużnych: wyodrębniony cokół fundamentu, partia pierwszej kondygnacji wydzielona pasem gzymsu kordonowego z fryzem kostkowym i z fryzem ułożonym z ceramicznych płytek z motywem stylizowanej rozety, na gzymsie oparte ceglane lizeny artykułujące lico, spięte fryzem arkadkowym, tak wydzielone zagłębione płyciny przepruwają otwory okienne ustawione we wnękach: osiowo, symetrycznie i zwieńczone odcinkowo, czoła łuków zaakcentowane wozówkami, ceglane gzymsy parapetowe, ościeża uskokowe,

wewnętrzne krawędzie rozglifione kształtką o profilu wałka; w partii podokapowej ceglany 2.profilowy gzyms i fryz arkadkowy z kształtek; ryzality opracowane podobnie z tą różnicą, że lizeny spinają półkoliste arkady oparte na głowicach, z archiwoltami o trzech uskokach – pod arkadami mieszczą się wysokie okna doświetlające wnętrze dużej auli; w polach szczytów ok ulusy, wzdłuż krawędzi szczytów poprowadzone podwójne fryzy arkadowe; portale w fasadzie flankowane przez lizeny połączone przez rozbudowaną partią gzymsowo-fryzową imitującą krenelaż, stanowi on jednocześnie balustradę tarasów dla drugiej kondygnacji, dolna krawędź w kształcie łuku półpełnego wspartego na krokształtnach z kształtek ceramicznych, we wnętrzu portali wysokie otwory drzwiowe zwieńczone odcinkowo o rozglifionych wałkiem ościeżach; elewacja boczna wschodnia: o wiele skromniejsza, 1.osiowa, gzyms i fryz kordonowy, fryzy wzdłuż krawędzi szczytu. W klatkach schodowych sklepienia krzyżowe, nad korytarzami stropy ceramiczne płaskie, nad pomieszczeniami klas stropy ceramiczne płaskie lub stropy belkowe z sufitami; w klatkach schodowych posadzka ceramiczna – mozaika, na korytarzach posadzki z lastrico, w klasach podłogi drewniane; główne schody na kondygnacje: betonowe, 2.biegowe, pojedyncze metalowe balustrady z drewnianymi poręczami, w klatkach schodowych przy wejściach oraz do piwnicy: schody betonowe, 1.biegowe, z drewnianymi stopniami.

*

Obiekty scharakteryzowane w ***podrozdziałach 5.5.1., 5.5.2***. i ***5.5.3.*** tworzą najbardziej wartościowy zasób zabytkowy Malborka, decydujący w najwyższym stopniu, ze względu na reprezentowane wartości historyczne, artystyczne i naukowe, o specyfice krajobrazu kulturowego miasta oraz tożsamości i oryginalności jego dziedzictwa kulturowego. W stosunku do tych obiektów absolutnie konieczne jest: po pierwsze - ich zachowanie, po drugie - utrzymanie w dobrym stanie technicznym, po trzecie - stopniowa renowacja i rewitalizacja; nie przewiduje się inicjatyw zmierzających do rozbiórki obiektów architektury (np. ze względu na zły stan techniczny lub planowane inwestycje kolidujące z ich funkcjonowaniem) lub przyczyniających się do znaczących, dysharmonijnych przekształceń układów przestrzennych.

Działania te w niniejszym *Programie* postulowane są jako priorytetowe wśród zadań sformułowanych dla samorządu miejskiego w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określonych ściśle i w pełnym zakresie w **rozdziale 7** *Programu*.

W działaniach tych konieczna jest współpraca i współdziałanie samorządu Malborka z innymi dysponentami tych najcenniejszych zabytków oraz z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W odniesieniu do scharakteryzowanych układów przestrzennych i zespołów architektonicznych na plan pierwszy wybija się kwestia ochrony i zachowania ich integralności urbanistycznej i architektonicznej.

W przypadku indywidualnych obiektów architektury i budownictwa, wpisanych do rejestru zabytków (***podrozdział 5.5.1.***), wymagane jest uzyskania pozwolenia Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w stosunku do wszelkich prac budowlanych i konserwatorskich, przed ich realizacją.

W przypadku indywidualnych obiektów architektury i budownictwa, postulowanych do wpisu do rejestru zabytków (***podrozdział 5.5.2***.) oraz wyróżniających się w krajobrazie kulturowym (***podrozdział 5.5.3***), wszelkie uzgodnienia planowanych prac budowlanych i konserwatorskich, wydawane przez Starostwo Powiatowe i Konserwatora Zabytków Miasta Malborka, powinny być przygotowywane z zachowaniem szczególnej staranności. W celu realizacji tego postulatu wnioskuje się systematyczne

wykonywanie opracowań dokumentujących wartości architektoniczne i historyczne tych zabytków. Opracowania te będą tworzyły ***Katalog walorów zabytkowych*** inwentaryzujący w formie opisowej i fotograficznej (także rysunkowej) zabytkową formę i substancje tych obiektów tj. w szczególności detal architektoniczny, stolarkę okienną i drzwiową, elementy oryginalnego wystroju i wyposażenia, oryginalne elementy konstrukcyjne i materiałowe.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Analiza strategiczna SWOT stanowi zestawienie czterech powiązanych kategorii, określonych jako: Strengths – silne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse i Threats – zagrożenia. Jest narzędziem stosowanym w różnorodnych opracowaniach planistycznych i programowych sporządzonych na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. Znajduje powszechne zastosowanie w planowaniu z uwzględnieniem komponentu przestrzennego, gospodarczego i społecznego, na przykład w strategiach rozwoju gmin, powiatów, województw, w planach rozwoju lokalnego, w programach rewitalizacji, w studiach zagospodarowania przestrzennego itp.

Dobrze wykonana analiza SWOT nie może być tylko arbitralnie dobranym zbiorem sformułowań przyporządkowanych do poszczególnych kategorii, ale powinna charakteryzować się zasygnalizowaną wyżej ich korelacją. Oznacza to minimum, że kategoria S (silne strony) musi być powiązana z kategorią T (zagrożenia), a kategoria W (słabe strony) z kategorią O (szanse) – na zasadzie: zagrożenia osłabiają silne strony/rozwijane silne strony eliminują zagrożenia (i odpowiednio: słabe strony niwelują szanse rozwoju/ wykorzystywane szanse przyczyniają się do zaniku słabych stron); *de facto* interakcje powinny zachodzić na wszystkich poziomach analizy.

Matryca analizy powinna być również sporządzana z punktu widzenia wybranej dziedziny stanowiącej przedmiot opracowania tj. uwzględniać korelacje związane bezpośrednio z tą dziedziną, determinujące jej funkcjonowanie.

Poniżej zaprezentowana zostaje analiza SWOT wykonana na potrzeby *Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2016-2019*, uwzględniająca uwarunkowania lokalnego dziedzictwa kulturowego tj. w szczególności potencjał krajobrazu kulturowego i zachowanych zasobów zabytkowych. Stanowi ona wstęp do sformułowania podstawowych tez programu: celów, priorytetów, kierunków działania i zadań w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyrażonych *explicite* w ***rozdziale 7*** (jako wynik wykonanej analizy strategicznej i poprzedzających ją analiz zawartych w ***rozdziałach 2 - 5*** *Programu*).

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
Ogromny i jeszcze nie w pełni wykorzystany potencjał turystyczny miasta (zwłaszcza w dziedzinie turystyki pobytowej), wynikający wprost z jego dziedzictwa kulturowego (historii i zabytków o ogromnym znaczeniu dla kultury polskiej i europejskiej); Dobre położenie komunikacyjne miasta (komunikacja drogowa, kolejowa, wodna) oraz zachodzące w ostatnich latach pozytywne zmiany w jej infrastrukturze (autostrada Gdańsk - Toruń, modernizacja linii kolejowej i węzła kolejowego, droga wodna E7 w ramach „Pętli Żuławskiej"): otwarcie miasta na świat, zbliżenie do metropolii (Trójmiasto, Warszawa); Zespół zamku krzyżackiego: obiekt o wybitnych walorach architektonicznych i przestrzennych,	Zniszczona w czasie wojny i nigdy nie odbudowana w nawiązaniu do dawnej formy zabytkowa zabudowa Centrum Malborka (zwłaszcza Starego i Nowego Miasta) z unikalnym zespołem kamienic i obiektów użyteczności publicznej, decydująca niegdyś o oryginalnym pejzażu miejskim; Powstała w latach 60-tych XX wieku częściowa zabudowa starówki malborskiej, substandartowa w formie, niegdyś nagrodzona za koncepcję, obecnie oceniana jako mało estetyczna, o niskiej funkcjonalności, odległa od klasycznego i nowego rozumienia pojęcia rewitalizacji (powodująca społeczną stagnację, nie stwarzająca warunków do aktywizacji gospodarczej, kulturalnej, społecznej);

historycznych i zabytkowych, kulturalnych i turystycznych; objęty wszystkimi formami ochrony prawnej (konserwatorskiej) - rejestr zabytków, pomnik historii, światowa lista dziedzictwa UNESCO; Związana z zespołem zamkowym działalność Muzeum Zamkowego w Malborku posiadająca ogromne znaczenie kulturotwórcze, realizowana w dziedzinie naukowej, ekspozycyjnej, wydawniczej i edukacyjnej, popularyzująca miasto, tworząca jego markę i stanowiąca magnes dla turystów krajowych i zagranicznych; Cykliczna realizacja imprez kulturalnych, osadzonych w tradycji lokalnej i ponadregionalnej, popularyzujących Malbork w skali ogólnokrajowej (*Oblężenie Malborka*, *Magic Malbork*); Zachowane zespoły i obiekty zabytkowe o unikalnych walorach (układ przestrzenny miasta średniowiecznego w czytelnych granicach; Ratusz; wybitna panorama zamku i starówki na tle Nogatu – znak rozpoznawalny Malborka; mało zniszczona zabudowa śródmieścia Malborka – ze znakomitymi przykładami obiektów usługowo – mieszkalnych charakterystycznych dla XIX stulecia; stylowe i dobrze utrzymane zespoły architektoniczne – kompleksy koszarowe południowego śródmieścia, zespół cukrowni, zespół dworca); Dobre praktyki w dziedzinie rewitalizacji przestrzeni zabytkowych stanowiące wzór do kontynuacji lub naśladowania (rewitalizacja deptaka przy ul. Kościuszki – I nagroda w konkursie Najlepsza Przestrzeń Publiczna Województwa Pomorskiego 2010; rewitalizacja placu przy dworcu; rewitalizacja zespołów koszar przy 17 Marca Jagiellońskiej); Dobre praktyki w dziedzinie renowacji i konserwacji indywidualnych obiektów zabytkowych stanowiące wzór do naśladowania, realizowane przez podmioty z różnych sektorów, przykłady: MWC, Szpital Jerozolimski, fortyfikacje miejskie (inwestycje komunalne); kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela; Brama Garncarska (inicjatywa prywatna); Sąd Okręgowy przy 17 Marca (inwestycja państwowa), dworzec PKP (inwestycja spółki z udziałem państwa); Sztandarowa realizacja stanowiąca wzorcowy przykład wykorzystania dziedzictwa kulturowego (reliktu zabytku) zaadoptowanego do nowych, znacznie rozwiniętych funkcji w celu zaspokojenia różnorodnych potrzeb lokalnej społeczności i turystów (projekt pn."Odbudowa i wprowadzenie nowych funkcji na ternie Szkoły Łacińskiej w Malborku" dofinansowany przez MKiDN oraz w ramach RPO); Duże możliwości inwestowania na obszarach zabytkowych (rejestrowych) lub na obszarach o wybitnych walorach historyczno – przestrzennych, sprzyjające rozwijaniu nowych funkcji w oparciu o procesy rewitalizacji, w nawiązaniu do regionalnego dziedzictwa kulturowego (tereny pod budownictwo usługowo – mieszkalne na Starym Mieście, przestrzeń publiczna na Starym Mieście, Nogat, Park Północny, południowe Śródmieście – rejon ulic Bażyńskiego, Prądzyńskiego, Zapolskiej; centrum	Zniszczone w czasie wojny lub w okresie powojennym charakterystyczne obiekty architektury i budownictwa (w tym obiekty użyteczności publicznej, zabytki techniki, miejsca pamięci) decydujące niegdyś o oryginalności i tożsamości krajobrazu kulturowego miasta (np. mosty na Nogacie, budynki kin, hoteli, restauracji, zakładów przemysłowych – browar, fabryka wyrobów gumowych itp.); Zły lub niezadowalający stan zachowania wielu wartościowych obiektów zabytkowych położonych na terenie miasta – zwłaszcza neostylowych (historyzujących) kamienic usytuowanych w Śródmieściu; Zdekomponowane, zaniedbane lub całkowicie zatarte w pejzażu założenia zieleni wysokiej (historyczne parki, cmentarze, zieleń przydrożna i siedliskowa); Silne przekształcenia w układach przestrzennych, zespołach zabudowy i indywidualnych obiektach zabytkowych związane z wprowadzaniem nowych form budownictwa nie nawiązujących do lokalnych i regionalnych tradycji oraz spowodowane stosowaniem nowych materiałów budowlanych – często nieszlachetnych; przekształcenia te szczególnie uwidocznione w dzielnicach peryferyjnych (Wielbark, Kałdowo, Piaski, Piaski – Rakowiec); Brak obwodnicy miejskiej i odstąpienie od planów jej wykonania; wzmożony ruch tranzytowy często powoduje bezpośrednie zagrożenia dla obiektów zabytkowych położonych w centrum i śródmieściu; Niskie nakłady zabezpieczane w budżecie miasta z celowym przeznaczeniem na prowadzenie prac budowlanych i konserwatorskich obiektów zabytkowych; z drugiej strony – niewielkie zainteresowanie właścicieli zabytków ich wykorzystaniem; przy tym: zbyt ograniczona prawnie lista potencjalnych beneficjentów (możliwość pozyskiwania wsparcia tylko na obiekty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, brak takiej możliwości dla obiektów położonych w obszarach zabytkowych) ; Niewielkie środki finansowe zabezpieczone w budżecie wojewódzkiego konserwatora zabytków na konserwacje i rewaloryzację obiektów i zespołów zabytkowych; niewielka szansa na pozyskanie dofinansowania z tego źródła (ograniczona lista potencjalnych beneficjentów); Niewystarczające w stosunku do potrzeb środki przeznaczane corocznie w budżecie miasta z przeznaczeniem na remonty budynków pozostających w zasobach komunalnych (zarządzanych przez ZGKiM) - w odniesieniu do budynków zabytkowych skutkuje to brakiem remontów kompleksowych, likwidujących przyczyny zagrożeń, a zwłaszcza remontów uwzględniających program prac konserwatorskich;

Kałdowa).	W skali powszechnej – poza nielicznymi wyjątkami - niski poziom wiedzy na temat zasobów i walorów krajobrazu kulturowego charakteryzujący środowisko lokalne;
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
Funkcjonowanie wielu funduszy i związanych z nimi programów pozwalających na interwencję w planowanych inwestycjach środkami pomocowymi UE lub pochodzącymi z budżetu państwa – także w odniesieniu do przestrzeni, zespołów lub obiektów zabytkowych; Szeroka lista beneficjentów mogących ubiegać się o dofinansowania i granty w ramach wspomnianych wyżej funduszy i programów wspierających rozwój regionalny; możliwość finansowego odciążenia gminy w wykonywaniu zadań związanych z odnową dziedzictwa kulturowego; Doświadczenie w pozyskiwaniu, realizacji i rozliczeniu dofinansowań przyznawanych w ramach ww. funduszy i programów, reprezentowane przez podmioty pochodzące z różnych sektorów (komunalnego, państwowego, kościelnego i prywatnego); większość z dotychczasowych inwestycji korzystających z dofinansowania prowadzona była w odniesieniu do zespołów i obiektów zabytkowych; Korzystne prognozy dotyczące możliwości aplikowania w perspektywie nowego okresu programowania 2014 – 2020; Stosunkowo „łatwy” (w sensie uproszczonych procedur wymaganych w dokumentacjach aplikacyjnych) dostęp potencjalnych beneficjentów do dofinansowań przeznaczonych na konserwację, renowację i rewitalizację zabytków, pochodzących z budżetu państwa i samorządu województwa pomorskiego (programy MKiDN, program); Postępujący rozwój trzeciego sektora, rodzące się inicjatywy związane z odnową i zagospodarowaniem lokalnego dziedzictwa przy interwencji środków unijnych; Pozyskanie przez samorząd malborski wysokiego dofinansowania (500 tyś. zł) z przeznaczeniem na wykonanie profesjonalnej strategii rozwoju miasta – w dokumencie tym problematyka ochrony i opieki nad zabytkami, zwłaszcza aspekt zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego, zostanie potraktowana ze szczególną uwagą, poparta badaniami i studiami; Realizacja założeń Programu rewitalizacji Miasta Malborka oraz jego aktualizacji. Dająca szerokie możliwości w zakresie rozwoju społecznego, gospodarczego oraz infrastrukturalnego części Śródmieścia miasta Malborka, w tym także umożliwiająca pozyskanie środków na konserwacje jego cennych elementów.	Światowy kryzys ekonomiczny skutkujący na wiele sfer życia – w tym: zastój na rynku nieruchomości, zauważalne zahamowanie w sferze inwestycyjnej; W większości wypadków - wysokie koszty przygotowania dokumentacji na projekty inwestycyjne przeznaczone do interwencji środkami pomocowymi UE; W większości wypadków - formalne utrudnienia dla potencjalnych beneficjentów projektów finansowanych ze wsparciem środków unijnych, często zniechęcające wnioskodawców zwłaszcza z sektora prywatnego; Pogarszający się stan wielu obiektów zabytkowych na terenie miasta, zwłaszcza stanowiących własność lub współwłasność komunalną oraz obiektów o nieregulowanych formach własności; Symptomatyczna dla właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych tendencja nieposzanowania dla wartości (artystycznych, historycznych, naukowych) obiektów i zespołów zabytkowych, skutkująca na wielu poziomach, powodująca podejmowanie zbyt pochopnych decyzji dotyczących przekształceń: rozbiórek, rozbudów, niszczenia detalu architektonicznego oraz elementów wystroju i wyposażenia; Stereotypowe i negatywne konotacje kojarzone powszechnie ze słowem „zabytek”, „ochrona konserwatorska” – skutkujące postawami „ucieczki” od tej problematyki; przy tym niezrozumienie, że tylko formy ochrony prawnej związane z zabytkami pozwalają na pozyskiwanie dofinansowań na prace remontowe, konserwacje i renowacje; Liczne samowolne remonty i modernizacje prowadzone przy obiektach zabytkowych, wynikające z braku świadomości na temat problematyki opieki nad zabytkami; Inicjatywy remontowo – budowlane wspólnot mieszkaniowych, częstokroć zmierzające do poprawy stanu technicznego budynków kosztem utraty wartości zabytkowych (stosowanie tanich nieszlachetnych materiałów, okrojone zakresy remontów, w większości działania interwencyjne, niekompleksowe);

Systematyczne prace związane z tworzeniem i aktualizacją mpzp, w dokumentach tych problematyka ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego jest szczególnie mocno eksponowana i formułowana *explicite* w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków – następnie realizowana przez Konserwatora Zabytków Miasta Malborka; Krystalizacja strategicznych planów zagospodarowania kolejnych obszarów zabytkowych na terenie miasta, opartych na wymienionych wyżej dobrych praktykach, popartych opracowaniami studialnymi i gwarancjami pozyskania środków inkasowych (np. projekt zagospodarowania Starego Miasta na przedłużeniu ulicy Kościuszki – do zespołu zamkowego; koncepcja zagospodarowania przestrzennego południowego rejonu Śródmieścia lub centrum Kałdowa); Funkcjonowanie od 2010 roku w ramach struktury Urzędu Miasta w Malborku wydzielonego stanowiska Konserwatora Zabytków Miasta Malborka wyposażonego w szerokie kompetencje zagwarantowane w ramach Porozumienia między Wojewodą a Burmistrzem Malborka; skrócenie urzędowej drogi uzgodnień konserwatorskich; tworzenie się spójnej polityki samorządowej w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;	

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.

Celem strategicznym *Programu Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2016 – 2019* jest:

Zachowanie, ochrona i rewitalizacja zabytkowych terenów miasta przyczyniająca się do właściwego kształtowania ładu przestrzennego oraz rozwoju społeczno- gospodarczego, w tym przede wszystkim aktywizacji różnych form turystyki.

Metodą do realizacji tak określonego celu będą:

Istotne zmiany jakościowe i ilościowe w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wykorzystywane przez władze miasta przy wykonywaniu zadań własnych realizowanych na rzecz lokalnego środowiska w zakresie infrastruktury podstawowej i społecznej oraz w działaniach na rzecz aktywizacji lokalnej społeczności.

Cel będzie realizowany w ramach trzech priorytetów:

I. **Zachowanie, ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta;**
II. **Realizacja działań projektowych i inwestycyjnych na rzecz zachowania oraz uwypuklenia walorów historycznych, architektonicznych i przestrzennych miasta.**
III. **Badanie, dokumentacja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego miasta.**

Priorytet I: Zachowanie, ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta.		
Kierunki działań	**Zadania**	**Termin realizacji.**
Poszerzanie form ochrony zabytków.	Uchwalenie i opublikowanie w dzienniku urzędowym województwa pomorskiego *Programu Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2016 – 2019*; realizacja postanowień programu; respektowanie tez *Programu* w opracowaniach studialnych, programowych i projektowych wykonywanych z inicjatywy władz miasta;	Uchwała - 2016 rok; Wdrażanie programu: 2016 – 2019.
	Uwzględnienie tez *Programu* w nowo projektowanych dokumentach wyznaczających cele i kierunki rozwoju Malborka, które powstaną w nowej perspektywie finansowania z budżetu UE; ewentualne ich rozwinięcie, głównie w oparciu o wykonane badania i analizy;	Cały okres programowania.
	Nawiązanie przez władze miasta stałej współpracy z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku; ustalenie harmonogramu cyklicznych spotkań dotyczących zamierzeń inwestycyjnych w odniesieniu do obiektów i obszarów zabytkowych, wpisanych do rejestru zabytków;	Cały okres programowania.
	Występowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskami o wpisanie do rejestru zabytków obiektów budownictwa i architektury, ewentualnie obszarów zabytkowych wymienionych w rozdziale 5 *Programu* (pkt. 5.5.2.), stanowiących własność gminy lub współdziałanie w tym zakresie z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych;	Cały okres programowania.
	Podjęcie starań o wpis do rejestru zabytków wyposażenia ruchomego z kościoła w Kałdowie;	2017 rok
	Kontynuacja opracowań miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (projektów i zmian) z uwzględnieniem problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, w szczególności z wykorzystaniem Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ) oraz tez *Programu*;	Zadanie realizowane w sposób ciągły.
	Przekazanie wykazu obiektów objętych ochroną prawną poprzez ujęcie w GEZ podmiotom odpowiedzialnym za uzgadnianie lub realizację prac budowlanych, remontowych i konserwatorskich (Starostwo Powiatowe, ZGKiM, Zarządcy Wspólnot Mieszkaniowych, Spółdzielnie Mieszkaniowe, Wojskowa Administracja Koszar); w przypadku zarządców nieruchomości okresowe kontrole respektowania ochrony ustanowionej poprzez GEZ;	2016 – 2017 rok. Kontrole przez cały okres programowania.
	Aktualizacja strategicznych dokumentów warunkujących rozwój lokalny i ponadlokalny poprzez wprowadzenie zapisów odwołujących się *explicite* do eksponowania dziedzictwa kulturowego miasta oraz wykorzystania zasobów i walorów krajobrazu kulturowego przy formułowaniu zadań zmierzających do osiągnięcia planowanych stanów i efektów; w przypadku dokumentów o zasięgu powiatowym – współpraca w tej dziedzinie ze Starostwem Powiatowym oraz władzami innych gmin żuławskich;	Cały okres programowania.

	Zmiana zasad dotyczących udzielania przez gminę miejską dotacji na prace budowlane, konserwatorskie i restauratorskie przy obiektach zabytkowych położonych w granicach administracyjnych Malborka - objęcie możliwością wsparcia właścicieli lub użytkowników obiektów położonych na obszarach zabytkowych – wzorem Gdyni czy Wejherowa); przyjęcie przez Radę Miasta odpowiednio znowelizowanej uchwały (porównaj szerzej na ten temat – rozdział 10, pkt. B. Instrumenty finansowe).	2016-2017 r.
Zwiększenie stopnia opieki nad zabytkami.	Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego, zwłaszcza w odniesieniu do prowadzonej działalności inwestycyjnej (budowy, rozbudowy, remonty), na obszarach objętych ochroną prawną (konserwatorską) – dotyczy obszarów zabytkowych (rejestrowych), ustanowionych w mpzp oraz ujętych w GEZ;	Zadanie realizowane w sposób ciągły.
	Monitoring GEZ prowadzony pod kątem oceny stanu technicznego obiektów zabytkowych, konieczności przeprowadzania prac konserwatorskich i remontowych, ich zakresu; postulaty odnośnie zmian w sposobie użytkowania służące zwiększeniu ochrony i opieki nad zabytkiem, określanie związanych z tym adaptacji etc.; sporządzanie okresowych sprawozdań przesyłanych do zarządców nieruchomości wg stopnia ich właściwości;	Zadanie realizowane w sposób ciągły.
	Systematyczne wprowadzanie wytycznych konserwatorskich do rocznych *Planów remontów* sporządzanych przez ZGKiM (weryfikacja zakresu, stosowanych materiałów) – w stosunku do obiektów stanowiących własność lub współwłasność komunalną; wydawanie wytycznych konserwatorskich wobec zamierzeń inwestycyjnych innych podmiotów (w odpowiedzi na ich wystąpienia);	Corocznie.
	Uwzględnienie problematyki konserwatorskiej, a zwłaszcza najpilniejszych potrzeb remontowych i konserwatorskich w odniesieniu do najwartościowszych obiektów zabytkowych, w *Wieloletnim Programie Remontowym na lata 2013 – 2017* (stanowiącym podstawę działalności ZGKiM);	2016 – 2017 r.
	Nawiązanie stałej współpracy z największymi zarządcami nieruchomości – spółdzielniami i wspólnotami mieszkaniowymi; opiniowanie i uzupełnianie przygotowywanych przez te podmioty planów remontowych; ocena stopnia ich realizacji;	Zadanie realizowane w sposób ciągły.
	Występowanie z inicjatywami dotyczącymi konieczności przeprowadzenia prac remontowych i konserwatorskich w obiektach zabytkowych, adresowanie ich do pomiotów (zarządców, właścicieli, użytkowników) dopuszczających się rażących zaniedbań w tej dziedzinie (lub nie w pełni rozpoznających walory architektoniczne, historyczne czy naukowe określonego obiektu – dotyczy zwłaszcza detalu architektonicznego, elementów wystroju i wyposażenia);	Zadanie realizowane w sposób ciągły.
	Skuteczna egzekucja prawa budowlanego – w tym: powstrzymanie procesów samowoli budowlanych w odniesieniu do obiektów zabytkowych;	Zadanie realizowane w sposób ciągły.
	Dbałość o powszechnie lekceważone, niedoceniane obiekty objęte ochroną poprzez GEZ	Cały okres programowania.

	(dotyczy bram i ogrodzeń, zieleni siedliskowej, małej architektury); Opracowanie programu opieki nad kompozycjami zieleni wysokiej; monitoring GEZ z punktu widzenia tego rodzaju obiektów, ocena stanu ich zachowania, inwentaryzacja zieleni i układów przestrzennych; podejmowanie działań porządkowych i pielęgnacyjnych; współpraca w tym zakresie ze Starostwem Powiatowym oraz właścicielami lub użytkownikami terenów zielonych (dotyczy historycznych parków, skwerów, cmentarzy, alei);	2016 – 2018 r.
Tworzenie platformy społecznej wspierającej działania władz miasta z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	Uporządkowanie uregulowań prawnych w odniesieniu do własności lub współwłasności obiektów zabytkowych na terenie miasta;	Zadanie realizowane w sposób ciągły.
	Systemowe likwidowanie sytuacji konfliktowych powstających na linii: urząd – klient w odniesieniu do zadań własnych gminy związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami;	Zadanie realizowane w sposób ciągły.
	Wspieranie (informacje, wskazówki, opinie, doradztwo) właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych przy opracowaniu wniosków dotyczących prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, szczególnie w odniesieniu do wniosków składanych w konkursach ogłaszanych przez Ministerstwo Kultury I Dziedzictwa narodowego (program „Dziedzictwo kulturowe”) - gmina w roli partnera lub konsultanta;	Cały okres programowania.
	Popularyzowanie dobrych praktyk wśród inwestorów planujących prace remontowe i adaptacyjne przy obiektach zabytkowych lub projektujących zabudowę na historycznych siedliskach; promowanie wzorców regionalnej architektury i budownictwa (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, materiału, kolorystyki elewacji, rozwiązań konstrukcyjnych);	Od 2016 roku.
	Ustanowienie dorocznej nagrody Burmistrza Malborka za najlepsze działania na rzecz ochrony i ratowania dziedzictwa kulturowego, na wzór Ministra Kultury, niektórych WKZ oraz pojedynczych samorządów w Polsce;	Od 2017 roku.
	Stosowanie zachęt finansowych dla właścicieli i użytkowników obiektów (zespołów) zabytkowych do utrzymania obiektów zabytkowych w należytym stanie oraz do dbałości o utrzymanie ich otoczenia w jak najlepszym stanie.	Od 2016 roku.

Priorytet II: Realizacja działań projektowych i inwestycyjnych na rzecz zachowania oraz uwypuklenia walorów historycznych, architektonicznych i przestrzennych miasta.		
Kierunki działań	**Zadania**	**Termin realizacji.**
Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego miasta w rozwoju turystyki.	Wprowadzenie jednolitego systemu tablic informacyjnych dotyczącego zasobów dziedzictwa kulturowego Malborka; Opracowanie **Mapy Zabytków Malborka** (w formie elektronicznej oraz w formie tradycyjnej) w atrakcyjnej formie graficznej, ułatwiającej poznanie różnorodnych historycznych zakątków miasta; wyeksponowanie tablic reklamowych z mapą w strategicznych punktach miasta; Wytycznie i oznakowanie w terenie tras turystycznych umożliwiających poznanie walorów dziedzictwa kulturowego Malborka (korelujących z wyżej wymienioną Mapą Zabytków Malborka); Utworzenie **Lapidarium Malborskiego** (na bazie Szpitala Jerozolimskiego oraz terenu dawnego Cmentarza Jerozolimskiego – kształtowanego obecnie w formie parku); gromadzenie pamiątek po zanikających w pejzażu miejskim obiektach zabytkowych (detal architektoniczny, pozostałości nagrobków, fragmenty ogrodzeń itp.), oznakowanie tych pamiątek, plenerowa ekspozycja; Wspieranie inicjatyw lokalnych środowisk w promowaniu walorów i zasobów środowiska kulturowego oraz przyrodniczego Malborka; Wspieranie przedsięwzięć inwestycyjnych projektowanych przez przedsiębiorców przyczyniających się do rozwoju turystyki (zwłaszcza pobytowej) w Malborku (budowa hoteli, pensjonatów, miejsc rekreacji i wypoczynku, atrakcji krajoznawczych)	2016 – 2019 r. Od 2016 r. Cały okres programowania. 2017 – 2018 r. Zadanie realizowane w sposób ciągły. Zadanie realizowane w sposób ciągły.
Planowanie i projektowanie procesów rewitalizacyjnych. Realizacja rewitalizacji wybranych obszarów miasta.	W ramach realizacji Programu Rewitalizacji Miasta Malborka oraz Aktualizacji programu.	Od 2016 r.
Działania projektowe i inwestycyjne w granicach strategicznych w aspekcie historycznym, architektonicznym i przestrzennym obszarach i	Współpraca z właścicielami działek budowlanych na Starym Mieście zaangażowanymi w proces zabudowy/odbudowy staromiejskiej (kamieniczki realizowane wg zasady retrowersji); nadzór nad ratowniczymi pracami archeologicznymi; wydawanie wytycznych konserwatorskich i uzgadnianie projektów;	Cały okres programowania.

obiektach w strukturze miasta.	Właściwe zagospodarowanie przestrzeni publicznej w otoczeniu ww. kamieniczek; realizacja projektu architektonicznego i wielobranżowego projektu wykonawczego dróg, ciągów pieszo – rowerowych, miejsc parkingowych oraz elementów małej architektury; utworzenie niezbędnej infrastruktury; Zagospodarowanie terenu otaczającego nowe Centrum Kultury powstałe na bazie Szkoły Łacińskiej; Realizacja zagospodarowania bulwarów nad Nogatem. Realizacja ciągu komunikacyjnego na przedłużeniu osi j łączącej dworzec, poprzez deptak na ulicy Kościuszki, z Nogatem; Dalsza konserwacja fortyfikacji miejskich; realizacja projektu zewnętrznego muzeum fortyfikacji, dzięki pozyskanym dofinansowaniom z budżetu państwa oraz z funduszy UE; Realizacja projektu zagospodarowania punktu widokowego w otoczeniu zamku wraz z odtworzeniem narysu historycznych fortyfikacji; dzięki pozyskanym dofinansowaniom z budżetu państwa oraz z funduszy UE; Podjęcie prac budowlanych i konserwatorskich budynku Ratusza; uzupełnienie dokumentacji aplikacyjnej dotyczącej dofinansowania tych prac; Przygotowanie projektu rewaloryzacji Parku Północnego; przygotowanie dokumentacji aplikacyjnej dotyczącej dofinansowania tych prac; Zagospodarowanie przestrzeni południowego Śródmieścia (rejon ulic Bażyńskiego, Prądzyńskiego, Zapolskiej) – projektowanie i realizacja zabudowy przy współpracy władz miasta oraz Konserwatora Zabytków Miasta Malborka z inwestorami prywatnymi; z zachowaniem najważniejszych elementów jego historycznej struktury oraz w dostosowaniu do historycznego charakteru obszaru; Adaptacja/odtworzenie/przeniesienie budynku przy ul. Armii Krajowej 92 przez miasto lub inwestora prywatnego z zachowaniem warunków określonych przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;	Od 2016 roku. Od 2016 roku. Od 2016 roku. Od 2016 roku. Od 2016 roku. Od 2016 roku. Od 2016 roku Cały okres programowania. Od 2016 r. Od 2016 r.
Dbałość o ład przestrzenny w pozostałych obszarach miasta.	Szczególna dbałość o właściwe prowadzenia prac budowlano – konserwatorskich w odniesieniu do obiektów wyróżniających się w krajobrazie kulturowym Malborka (wymienione w rozdziale 5 *Programu*, punkt 5.5.); w celu zachowania posiadanych przez nie wartości opracowanie Katalogu zawierającego inwentaryzację i opis detalu architektonicznego, materiałów budowlanych, kompozycji elewacji, wystroju i wyposażenia wnętrz;	Cały okres programowania; Katalog do końca 2018 roku.

	Opracowanie zintegrowanego systemu kształtowania zmian dokonujących się w przestrzeni i architekturze osiedli domów jedno – i wielorodzinnych położonych w historycznych dzielnicach Malborka (Śródmieście, Wielbark, Kałdowo, Piaski, Piaski – Rakowiec, rejon Cukrowni) – we współpracy ze Starostwem Powiatowym, Powiatowym Inspektorem Nadzoru Budowlanego oraz zarządcami nieruchomości (ZGKiM, Wspólnoty Mieszkaniowe); połączenie instrumentów prawnych, kontrolnych i projektowych służące powstrzymaniu niekorzystnych obecnie procesów przekształceń tkanki urbanistycznej i architektonicznej; Opracowanie klarownego systemu umieszczania reklam na obszarach zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków) oraz obszarach o dużych walorach historyczno – przestrzennych, w tym ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków; Wprowadzenie jednolitego systemu tablic informacyjnych dotyczących zasobów kulturowych miasta oraz oznakowanie: najważniejszych obiektów zabytkowych w mieście, lokalizacji dawnych cmentarzy, ważnych miejsc pamiątkowych i historycznych;	Cały okres programowania; 2016 - 2017 r. 2016 – 2019 r.
Wykorzystanie przez gminę dotacji pozabudżetowych (UE, budżet państwa) na rzecz rozwoju kultury, w tym na problematykę odnowy dziedzictwa kulturowego.	Pozyskanie przez gminę miasta Malborka dofinansowań na wymienione wyżej zadania i obiekty zabytkowe (mury miejskie, zewnętrzne muzeum fortyfikacji, Ratusz, Park Północny, zagospodarowanie bulwarów nad Nogatem, Zagospodarowanie punktu widokowego); Tworzenie, pozyskiwanie dofinansowania i realizacja projektów miękkich związanych z rozwojem zasobów ludzkich: na szkolenia, promocję, współpracę międzynarodową, tworzenie lokalnych oraz regionalnych produktów i marek turystycznych, tworzenie miejsc pracy związanych z dziedziną kultury, turystyki i edukacji (źródła finansowania np.: PO KL, Euroregion Bałtyk, Program Europa Dla Obywateli); Pozyskiwanie dofinansowań na realizację atrakcyjnych imprez kulturalnych promujących Malbork i jego dziedzictwo kulturowe (źródło finansowania np.: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego).	Cały okres programowania. Cały okres programowania. Cały okres programowania.
Wykorzystanie przez partnerów gminy z sektora prywatnego i społecznego dotacji z budżetu państwa i funduszy UE na rzecz rozwoju kultury, w tym na problematykę odnowy dziedzictwa kulturowego.	Typowanie we współpracy z partnerami obiektów zabytkowych, które wymagają wykonania odpowiednich prac budowlanych i konserwatorskich przyczyniających się do zachowania lub odtworzenia wartości historycznych, artystycznych i naukowych; Udzielanie pomocy partnerom z sektora prywatnego i społecznego w przygotowaniu wniosków aplikacyjnych dotyczących dofinansowania prac konserwatorskich i rewaloryzacyjnych przy zabytkach ruchomych i nieruchomych (wsparcie prawne, rzeczowe, merytoryczne, w określonych przypadkach i na określonych zasadach – finansowe) Pomoc w procesie aplikowania (np. lobbing) oraz przy rozliczaniu dotacji; Wspieranie organizacji pozarządowych rozumiane jako inspiracja i zachęta do tworzenia projektów przewidzianych do interwencji funduszami UE (np. zapewnianie wkładów własnych dla zadań dofinansowanych z innych źródeł, przekazywanie tytułów własności do terenów – dzierżawa, użytkowanie – przewidzianych do rewitalizacji lub renowacji.	Cały okres programowania. Cały okres programowania. Cały okres programowania. Cały okres programowania.

Priorytet III: Badanie, dokumentacja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego miasta.		
Kierunki działań	**Zadania**	**Termin realizacji.**
Badania.	Monitoring gminnej ewidencji zabytków pod kątem weryfikacji: wykreślanie obiektów zdegradowanych lub znacząco przekształconych, wpisywanie obiektów nieuwzględnionych w ewidencji; odnotowywanie zmian dotyczących własności, sposobu użytkowania, numeracji działek ewidencyjnych (podziały, scalenia); przeprowadzonych prac remontowych i konserwatorskich itp.;	Zadanie realizowane w sposób ciągły.
	Wykonywanie we własnym zakresie opracowań związanych z dziedzictwem kulturowym miasta lub uwzględniającym te zagadnienia: strategii, planów i programów rozwoju miasta, prognoz oddziaływania na środowisko społeczne i przyrodnicze, opracowań odnoszących się do tradycji i symboliki regionu, przekazów duchowych itp.;	Cały okres programowania.
	Zlecanie podmiotom zewnętrznym specjalistycznych opracowań z zakresu ochrony zabytków i konserwacji (studia historyczno – przestrzenne, katalogi typów budownictwa regionalnego i detalu architektonicznego, studia krajobrazowe, badania historyczno – architektoniczne zagrożonych obiektów architektonicznych, badania ratownicze zagrożonych stanowisk archeologicznych, karty ewidencyjne zabytków ruchomych i zabytków nieruchomych, inwentaryzacje szczególnie cennych zabytków nieruchomych, w tym parków i cmentarzy, dokumentacje projektowe związane z rozbudową i adaptacją obiektów zabytkowych).	Zadanie realizowane w sposób ciągły.
Informatyzacja.	Utworzenie na stronie internetowej Urzędu Miasta zakładki o nazwie: **Dziedzictwo Kulturowe Malborka**; zamieszczanie informacji o zasobie i wartościach tego dziedzictwa: krajobrazie, zabytkach, historii, tradycjach, zwyczajach i obrzędach, legendach itp.;	2015 – 2016 r.
	Aktualizacja podstrony internetowej, we współpracy z Instytutem Dziedzictwa Narodowego w Gdańsku i Muzeum Zamkowym w Malborku, zamieszczanie aktualnych informacji dotyczących problematyki konserwatorskiej i ochrony zabytków, zamieszczanie linków odsyłających osoby zainteresowane do artykułów na temat zmian prawnych w dziedzinie ochrony zabytków, projektów i zamian w odpowiednich aktach prawnych, planach i programach ochrony zabytków, na temat organizowanych konferencji, sympozjów itp.	Cały okres programowania.
	Utworzenie bazy danych na temat zabytków tworzących krajobraz kulturowy miasta, aktualizacja bazy**.**	Cały okres programowania.
Edukacja.	Organizacja szkoleń na temat dziedzictwa kulturowego miasta (powiatu, regionu Żuław Malborskich), zwłaszcza dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych oraz dla organizacji pozarządowych;	Od 2016 r.

	Udział pracowników urzędu oraz partnerów gminy w szkoleniach na temat dziedzictwa kulturowego organizowanych przez podmioty zewnętrze, w tym w szczególności przez służby konserwatorskie;	Cały okres programowania.
	Wprowadzenie zajęć z tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej;	Od 2017 roku.
	Organizowanie konkursów dla młodzieży szkolnej na temat zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego (tematyka „Małych Ojczyzn”);	Od 2016 roku.
	Tworzenie i wyposażanie pracowni tematycznych w placówkach oświatowych poświęconych ekspozycji zasobów i walorów lokalnego krajobrazu kulturowego;	Cały okres programowania.
	Rozpisywanie konkursów dla organizacji pozarządowych dotyczących przedsięwzięć związanych z odnową i zachowaniem regionalnego dziedzictwa kulturowego.	Od 2016 roku.
Promocja.	Udostępnienie bazy danych na temat zabytków tworzących krajobraz kulturowy miasta w formie elektronicznej (na stronie internetowej Urzędu Miasta, w BIP) oraz w formie tradycyjnej (w siedzibie Urzędu Miasta);	Cały okres programowania.
	Wprowadzenie na terenie miasta zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni (krajobrazów), miejsc (punktów widokowych i pamiątkowych), obiektów (parki, cmentarze, budowle, zespoły). Informacje przekazywane za pomocą tablic.	Cały okres programowania.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami zadania sformułowane w ***rozdziale 7*** *Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2016-2019* będą realizowane przy pomocy następujących instrumentów oddziaływania:

A. Instrumenty prawne;
B. Instrumenty finansowe;
C. Instrumenty koordynacji;
D. Instrumenty społeczne;
E. Instrumenty kontrolne.

A. Instrumenty prawne.

Władze miasta będą uwzględniały problematykę dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów i walorów krajobrazu kulturowego, przy uchwalaniu przepisów prawa miejscowego. Dotyczy to podejmowanych uchwał w sprawie przyjmowania zmian lub projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późniejszymi zmianami) oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późniejszymi zmianami). W zapisach i na rysunkach planów położony zostanie nacisk na zachowanie cennych wartości przyrodniczych i kulturowych; w tej drugiej grupie szczególnie mocno będzie akcentowana kwestia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, uzgadniana z wojewódzkim konserwatorem zabytków – zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 j.t.). Natomiast konsekwentną realizacją postanowień zawartych w planach, dotyczących ochrony zabytków, będzie zajmował się funkcjonujący w strukturze Urzędu Miasta Malborka, Konserwator Zabytków Miasta Malborka, działający na mocy Porozumienia z dnia 25 marca 2011 roku między Wojewodą Pomorskim a Gminą Miasta Malborka w sprawie prowadzenia spraw z zakresu właściwości Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez Gminę Miasta Malborka (Dziennik Urzędowy Województwa Pomorskiego Nr 50 z dnia 5 maja 2011 r., poz. 1165). Ochroną, uzgodnioną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków a realizowaną przez Konserwatora Zabytków Miasta Malborka, obejmowane będą zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego oraz ujęte w GEZ: obszary zabytkowe, układy przestrzenne, obiekty architektury i budownictwa, kompozycje zieleni wysokiej, zabytki techniki, bramy i ogrodzenia, miejsca pamięci. Szczególny nacisk zostanie położony na kwestię poszanowania pierwotnego porządku przestrzeni urbanistycznej tj. linii zabudowy, historycznych granic parcelacyjnych, form architektonicznych z kształtami dachów, gabarytów i skali zabudowy, stosowanych materiałów; uwzględniona będzie ponadto kwestia projektowania nowej zabudowy w oparciu o elementy analizy przestrzenno-kulturowej (ocena wpływu nowych obiektów na krajobraz kulturowy miasta).

*

Wykonywaniem zadań w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, w tym większości zadań sformułowanych w *Programie*, będzie zajmował się Konserwator Zabytków Miasta Malborka we współpracy z władzami miasta oraz przedstawicielami Urzędu Miasta Malborka. Właściwości przysługujące temu organowi obejmują pełen zakres uzgodnień dotyczących obszarów i obiektów zabytkowych

w granicach administracyjnych miasta Malborka z wyłączeniem zabytków nieruchomych wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, które pozostają we właściwości rzeczowej i miejscowej Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zakres kompetencji przypisanych do stanowiska Konserwatora Zabytków Miasta Malborka określony został w wymienionym wyżej Porozumieniu z dnia 25 marca 2011 roku, uchwalonym przez Radę Miasta Malborka (Uchwała Nr IV/17/10 Rady Miasta Malborka z dnia 28 grudnia 2010 r. w sprawie przyjęcia przez Gminę Miasta Malborka zadań z zakresu administracji rządowej). Treść porozumienia przytoczona została w ***Załączniku nr 1*** *Programu*.

Część zadań sformułowanych w *Programie* rozpisana zostanie do realizacji przez wydziały i komórki organizacyjne Urzędu Miasta w Malborku oraz przez samorządowe jednostki organizacyjne (zwłaszcza zadania z zakresu edukacji, informatyzacji, promocji oraz przedsięwzięcia związane z absorpcją środków pozabudżetowych, alokowanych w funduszach krajowych i funduszach UE).

*

Podstawą dla działania Konserwatora Zabytków Miasta Malborka będzie lista obiektów zabytkowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malborka (GEZ). Wykaz ten stanowi jeden z załączników *Programu* przedstawiony w ***Aneksie nr 4***. Wykaz GEZ zostanie przyjęty w drodze zarządzenia Burmistrza Miasta Malborka i od tej pory stanowić będzie obowiązującą w prowadzonych postępowaniach podstawę ochrony, uwzględnianą przy podejmowanych działaniach w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na terenie miasta Malborka, zgodnie z postanowieniami ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 75, poz. 474). Zmiany w zakresie przyjętych obiektów i obszarów, w tym wyłączenia z Gminnej Ewidencji Zabytków odbywać się będą w drodze zarządzenia.

*

Gmina miasta Malborka jest właścicielem lub współwłaścicielem obiektów zabytkowych, w stosunku do których wskazane byłoby wprowadzanie ochrony prawnej w formie wpisu do rejestru zabytków. Wykaz obiektów postulowanych do wpisu do rejestru zabytków znajduje się w ***rozdziale 5*** (***podrozdział 5.5***. *Programu*).

Ponadto władze miasta będą współdziałały z dysponentami obiektów zabytkowych, wskazanych w *Programie* jako szczególnie cenne dla zachowania lokalnej tożsamości i dziedzictwa kulturowego (łącznie obiekty postulowane do wpisu do rejestru zabytków oraz obiekty wyróżniające się w krajobrazie kulturowym – porównaj ***podrozdział 5.5***), w działaniach związanych z intensyfikacją form ich ochrony. W tym ze składaniem wniosków o wpis do rejestru zabytków oraz wykonywaniem odpowiednich decyzji administracyjnych związanych z ochroną i opieką nad tymi obiektami.

B. Instrumenty finansowe.

Władze miasta będą przeznaczały środki finansowe pochodzące z budżetu gminy na realizację części działań związanych opieką i ochroną zabytków.

*

Przede wszystkim dotyczy to zabezpieczenia dotacji celowych na realizację Uchwały Nr IX/82/2015 Rady Miasta Malborka z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie zasad

udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie Malborka, z wyjątkiem zabytków których wyłącznym właścicielem jest Gmina Miejska Malbork**.** Treść uchwały przytoczona została w **Załączniku nr 2** Programu. Zgodnie z Uchwałą Nr 191/g121/D/15 Kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej w Gdańsku z dnia 23 lipca 2015 r. nie obowiązują zapisy § 1 ust. 3-5; § 2 ust. 1-3, § 5, § 6, § 7 w zakresie słów: „oraz traci prawo do ubiegania się o dotacje z budżetu miasta Malborka przez kolejnych pięć lat"; treści Załącznika Nr 1 do uchwały w pozycji V PODPISY w części dotyczącej słów: „W przypadku otrzymania dotacji zobowiązuje się do wydatkowania przyznanych środków na realizację wskazanego zadania zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 885 ze zm. Oraz ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (t.j. Dz. U. z 2013 poz. 168)

Aby funkcjonowanie uchwały przyczyniało się do właściwej realizacji zadań sformułowanych w *Programie* konieczne jest jej zmiana. Postuluje się wprowadzenie zapisu pozwalającego na aplikowanie przez właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych zlokalizowanych na obszarach zabytkowych (czyli zabudowy usytuowanej w układach przestrzennych wpisanych do rejestru zabytków). Obecnie szansę taką posiadają jedynie dysponenci zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, co należy uznać za rozwiązanie mało optymalne i niezbyt efektywne. W Malborku lista obiektów rejestrowych jest krótka, obejmuje zaledwie 51 pozycji (tj. wpisów do rejestru zabytków). Przy założeniu systematyczności i ciągłości w wykonywaniu uchwały spowoduje to utrwalenie niekorzystnej sytuacji z punktu widzenia polityki prowadzonej przez władze miasta w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego sytuacji, w której z budżetu miasta przeznaczane będą środki finansowe na remont i konserwację cięgle tych samych obiektów, przy pominięciu rosnących i zgłaszanych potrzeb o wiele liczniejszego grona potencjalnych beneficjentów, głównie właścicieli prywatnych budynków mieszkalnych. Zmieniona w tym aspekcie uchwała, wprowadzająca rozwiązania sprawdzone na przykład w Gdyni czy w Wejherowie, może okazać się jednym z najważniejszych instrumentów realizacji *Programu* - narzędziem pozwalającym właściwie kształtować ład przestrzenny i estetykę terenów o uznanych walorach historycznych, popularyzującym dobre praktyki w dziedzinie ochrony zabytków, a jednocześnie polepszającym odbiór społeczny dla działań podejmowanych przez władze miasta w tym zakresie.

Ponadto efektywna realizacja zmienionej uchwały wymaga systematycznego zabezpieczania dotacji celowych w budżecie miasta, najlepiej w każdym roku budżetowym, a także stopniowego zwiększania kwot finansowych; dotychczas odbywało się to sporadycznie (w ostatnim okresie w roku 2008 i 2010 na poziomie 150.000 zł, 2015 – 60.000 zł, 2016 - 70.000 zł).

Po wprowadzonych zmianach merytorycznych i zwiększeniu poziomu finansowania spodziewany jest wzrost liczby potencjalnych beneficjentów oraz poprawa jakości (i ilości) składanych przez nich wniosków. Będzie to jeden z mierzalnych rezultatów świadczących o prawidłowej realizacji postanowień *Programu*, który będzie można wykazać w zasadach jego oceny (i w sprawozdaniach składanych Radzie Miasta na temat jego wdrażania w ramach zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego).

*

Z budżetu gminy finansowane będą projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studia rewitalizacji przestrzeni historycznych o dużych walorach zabytkowych. W opracowaniach tych problematyka ochrony zabytków i opieki nad

zabytkami będzie zajmowała ważne lub dominujące miejsce, jako przyczyniająca się do projektowania zrównoważonego rozwoju gospodarczego, przestrzennego i społecznego miasta z poszanowaniem jego historycznego dziedzictwa.

*

Z budżetu gminy finansowane będą także projekty (budowlane, wykonawcze, przedmiary robót, kosztorysy inwestorskie) oraz Studia Wykonalności, Raporty OOŚ i inne wymagane w dokumentacjach aplikacyjnych opracowania niezbędne do składania wniosków dotyczących przedsięwzięć przewidzianych do interwencji środkami pomocowymi UE w ramach odpowiednich programów i funduszy (w nowym okresie programowania 2014-2020). W kontekście obejmowanym przez *Program* odnosi się to zwłaszcza do przedsięwzięć z zakresu kształtowania przestrzeni publicznej, rewitalizacji, rozwoju turystyki oraz kultury (z problematyką ochrony i odnowy regionalnego dziedzictwa kulturowego).

*

W budżecie gminnym będą zabezpieczane środki stanowiące wkład własny na realizację przedsięwzięć wyłonionych w konkursach do finansowego wsparcia przez Instytucje Zarządzające oraz Instytucje Pośredniczące. W konkretnych przypadkach przewiduje się ewentualność zaciągania kredytów na wykonanie zaplanowanych inwestycji (dotyczy projektów twardych, inwestycyjnych).

Samorząd zamierza ubiegać się o również o dofinansowanie na realizację projektów miękkich związanych z rozwojem zasobów ludzkich: na szkolenia, promocję, współpracę międzynarodową, tworzenie lokalnych oraz regionalnych produktów i marek turystycznych, tworzenie miejsc pracy związanych z dziedziną kultury, turystyki i edukacji. W tym wypadku, gdy wkład własny stanowi niewielki procent w stosunku do przyznawanych grantów (od 1,5 do 15 %), pozyskane środki będą w znaczący sposób wpływały na zwiększenie możliwości operacyjnych gminy.

*

Niezwykle istotne będą środki przeznaczane w budżecie gminy na właściwe utrzymanie i remonty obiektów zabytkowych stanowiących własność komunalną (pozostających w zarządzie ZGKiM w Malborku Spółka z o.o.) oraz zapisywane w formie dotacji celowych na nagrody i inne formy zachęty dla dysponentów obiektów zabytkowych nie stanowiących własności lub współwłasności gminy miasta Malborka.

C. Instrumenty koordynacji.

Stosownie do nazwy *Program* należy traktować jako zbiór celów i działań projektowanych na poziomie gminy w odniesieniu do zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego. Nie stanowi on zatem wyłącznie wyrazu polityki władz w stosunku do krajobrazu kulturowego (chociaż aspekt ten został wielokrotnie wyartykułowany), ale staje się dokumentem programującym działania, mające związek z zabytkowymi obszarami i obiektami, podejmowane przez różnego rodzaju podmioty zamieszkujące lub prowadzące działalność na terenie Malborka. Główne przesłanie *Programu* można zatem określić jako wypracowanie zintegrowanego systemu zarządzania zasobem kulturowym miasta.

W zarządzaniu tym wiodącą rolę odgrywa Burmistrz Miasta Malborka będący organem ustawowo zobligowanym do przygotowania *Programu*, jego uchwalenia, a następnie realizacji weryfikowanej przez sprawozdania składane Radzie Miasta. W postępowaniu

tym wiodącą rolę odgrywać będą narzędzia koordynacji, do których zaliczyć należy przede wszystkim:

- ✓ konsultacje i stała współpraca z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku., Oddziałem Terenowym Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz Ośrodkiem ds. światowego dziedzictwa;
- ✓ wspólne działania z najważniejszymi dysponentami obiektów zabytkowych (Starostwo Powiatowe, Kuria Diecezjalna i parafie malborskie, wojskowa administracja koszar, Cukrownia Malborska, PKP S.A., zarządcy wspólnot mieszkaniowych);
- ✓ ściślejsza współpraca z dyrekcją Muzeum Zamkowego w Malborku;
- ✓ porozumienia, konsultacje i wspólne działania (zwłaszcza w realizacji projektów miękkich) z organizacjami pozarządowymi (stowarzyszeniami, fundacjami);
- ✓ rozdzielenie zadań sformułowanych w *Programie* między jednostki organizacyjne gminy (1. współdziałanie w ramach Urzędu Miasta – głównie wydziały: Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska, Rozwoju i Gospodarki Przestrzennej, Inżynierii, Zamówień Publicznych i Pozyskiwania Środków Pozabudżetowych, Finansowo - Budżetowy. 2. Współpraca Urzędu Miasta z jednostkami organizacyjnymi: Centrum Kultury i Edukacji, Dom Kultury, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji).

D. Instrumenty społeczne.

Zadania określone w niniejszym *Programie* obligują władze miasta do tworzenia szerokiej platformy społecznej w celu efektywnej realizacji zdefiniowanych wizji i kierunków rozwoju. W sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami taka platforma będzie się opierała na opisanej wyżej współpracy i współdziałaniu z dysponentami zabytków, instytucjami kultury oraz z podmiotami z sektora NGO. W ramach instrumentu społecznego wdrażanego do właściwej realizacji *Programu* niezwykle istotna rola przypadnie wszelkim projektowanym działaniom promocyjnym, edukacyjnym i popularyzatorskim. Podkreślić tu również należy znaczenie nadawane konsultacjom społecznym poprzedzającym działalność inwestycyjną odnosząca się do kształtowania i przeobrażania przestrzeni publicznej.

E. Instrumenty kontrolne.

Zadania sformułowane w niniejszym *Programie* przewidują stosowanie dwóch podstawowych form monitoringu w odniesieniu do GEZ:

1. monitoringu zasobów (weryfikacja)
2. monitoringu stanu zachowania.

Monitoring zasobów (pkt. 1) będzie polegał na wykreślaniu z GEZ obiektów zdegradowanych, które znikną z pejzażu miejskiego oraz na uzupełnianiu istniejącej listy o obiekty nowe; dla obiektów tych zakładane będą karty ewidencyjne wg obowiązującego wzoru.

Monitoring stanu zachowania (pkt. 2) przewiduje odnotowywanie wszelkich zmian zachodzących w obiektach zabytkowych ujętych w GEZ: prawnych (własnościowych), ewidencyjnych (scalenia lub podziały działek), adresowych, a przede wszystkim związanych ze stanem zachowania (remonty, prace konserwatorskie, przebudowy,

rozbudowy, adaptacje; informacje o dokumentacjach budowlanych oraz uzgodnieniach konserwatorskich lub ich braku). Ważnym elementem okaże się uzupełnianie danych dotyczących historii poszczególnych obiektów, które zostaną odnotowane w wyniku prowadzonej kwerendy, pozyskiwania nieznanych materiałów ikonograficznych, informacji udzielanych przez właścicieli lub użytkowników. Zmiany zachodzące w obiektach zabytkowych będą rejestrowane w oparciu o opracowaną we własnym zakresie wkładkę do karty ewidencyjnej (wzór wkładki stanowi Załącznik nr 3 do *Programu*).

Monitoring będzie podsumowywany w formie corocznie sporządzanych *Raportów* przygotowywanych przez Konserwatora Zabytków Miasta Malborka i przedkładanych Burmistrzowi Miasta Malborka oraz Pomorskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w Gdańsku.

Sam *Program*, a dokładniej rzecz biorąc – realizacja zawartych w nim zadań - będzie podlegał ewaluacji wewnętrznej scharakteryzowanej dokładniej w ***rozdziale 9.***

9. ZASADY OCENY GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Niniejszy *Program*, zgodnie z wymogami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, po opracowaniu i uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, zostanie przyjęty uchwałą Rady Miasta na okres 4 lat. Po upływie tego czasu władze miasta podejmą działania związane z aktualizacją programu i ponownym jego uchwaleniem. *Program* będzie obowiązywał w latach 2016 - 2019.

Dalej, w myśl wspomnianej ustawy, na burmistrzu ciąży obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji programu i przedstawiania go Radzie Miasta. W sprawozdaniu powinna znaleźć się część opisowa dotycząca wykonania sformułowanych zadań oraz przede wszystkim analiza i ocena osiągniętych efektów. Przeprowadzenie oceny powinno opierać się na realnych, mierzalnych i policzalnych wskaźnikach. *W Programie Opieki Nad Zabytkami Miasta Malbork na lata 2016 – 2019* ustala się następujące wskaźniki realizacji założonych celów, stanów i efektów:

Priorytet I: Zachowanie, ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy.

- ✓ liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków złożona przez dysponentów obiektów zabytkowych;
- ✓ liczba uchwalonych projektów lub zmian mpzp;
- ✓ wykaz uzgodnień konserwatorskich w stosunku do przeprowadzonych remontów, przebudów oraz budowy nowych obiektów na obszarach objętych ochroną prawną (w rozbiciu na obszary wpisane do rejestru zabytków i obszary chronione zapisami w mpzp);
- ✓ liczba zmienionych z inicjatywy władz miasta strategicznych dokumentów warunkujących rozwój lokalny i ponadlokalny z analizą zapisów odwołujących się *explicite* do eksponowania dziedzictwa kulturowego miasta i regionu;
- ✓ wymierne efekty wynikające ze stałej współpracy z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku (ilość uzgodnień dotyczących zamierzeń inwestycyjnych w stosunku do obiektów i obszarów zabytkowych);
- ✓ analiza efektów wynikających z realizacji zmienionej uchwały określającej zasady udzielania przez gminę miejską dotacji na prace budowlane, konserwatorskie i restauratorskie przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków (liczba składanych wniosków, liczba przyznanych dotacji, poziom finansowy dofinansowań i ich wpływ na zachowanie obiektów zabytkowych, rozróżnienie dotowanych obiektów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków i obiektów zlokalizowanych na obszarach zabytkowych itp.);
- ✓ wnioski z respektowania ochrony ustanowionej poprzez GEZ po przeprowadzonych kontrolach największych zarządców obiektów zabytkowych;
- ✓ wykaz skutecznych interwencji powstrzymujących samowole budowlane;

- ✓ informacja na temat przyznanych nagród Burmistrza Malborka za najlepsze działania na rzecz ochrony i ratowania dziedzictwa kulturowego; informacja o zachętach finansowych dla dysponentów obiektów zabytkowych;

- ✓ Liczba spotkań i konsultacji społecznych przeprowadzonych z interesariuszami gminnego programu opieki nad zabytkami.

Priorytet II: Realizacja działań projektowych i inwestycyjnych na rzecz zachowania oraz uwypuklenia walorów historycznych, architektonicznych i przestrzennych miasta.

- ✓ ocena efektów realizacji projektów zagospodarowania i infrastruktury w obrębie przestrzeni publicznej na Starym Mieście oraz wzdłuż rzeki Nogat;

- ✓ stan zaawansowania prac związanych z renowacją i konserwacją Ratusza, postęp prac przy restauracji fortyfikacji miejskich i adaptacji na zewnętrzne muzeum fortyfikacji;

- ✓ stan zaawansowania prac związanych z rewaloryzacją Parku Północnego;

- ✓ stan zaawansowania prac związanych z realizacja projektu zagospodarowania punktu widokowego w otoczeniu zamku wraz z odtworzeniem narysu historycznych fortyfikacji;

- ✓ stan zaawansowania prac wynikających z realizacji Programu Rewitalizacji Miasta Malborka;

- ✓ liczba przygotowanych opracowań (koncepcji programowo – przestrzennych, programów rewitalizacji, projektów budowlanych i wykonawczych) dotyczących rewitalizacji obiektów i przestrzeni zabytkowych;

- ✓ liczba zleconych dokumentacji niezbędnych do złożenia wniosków aplikacyjnych o pozyskanie dotacji z programów i funduszy UE (studia wykonalności, raporty OOŚ, prognozy OOŚ);

- ✓ liczba wniosków o dofinansowanie zgłoszonych na konkursy w ramach programów operacyjnych (projekty twarde); charakterystyka przyznanych dotacji;

- ✓ liczba wniosków o dofinansowanie dotyczących projektów miękkich; charakterystyka przyznanych dotacji.

Priorytet III: Badanie, dokumentacja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego miasta.

- ✓ Ustalenia z ***Raportów*** monitorujących zasoby GEZ (weryfikacja) – liczba skreślonych lub wpisanych do ewidencji zabytków nieruchomych.

- ✓ Liczba wykonanych opracowań własnych związanych z zachowaniem i odnową lokalnego dziedzictwa kulturowego.

- ✓ Liczba opracowań związanych z zachowaniem i odnową lokalnego dziedzictwa kulturowego zlecona podmiotom zewnętrznym.

- ✓ Liczba aktualizacji na stronie internetowej gminy w zakładce poświęconej dziedzictwu kulturalnemu.

- ✓ Liczba godzin szkoleniowych na temat regionalnego i lokalnego krajobrazu kulturowego zorganizowana dla podmiotów zewnętrznych; liczba godzin szkoleniowych dla pracowników organów gminy odpowiednio – ilości osób uczestniczących w szkoleniach.

- ✓ Liczba godzin lekcyjnych na temat „Małych Ojczyzn" zorganizowanych w placówkach oświatowych podlegających Gminie; liczba uczestniczących w nich uczniów.

- ✓ Liczba informacji promocyjnych związanych z rozwojem kultury i tematyką ochrony zabytków przekazywana przez media; określenie rodzaju i zasięgu tych mediów.

Należy zaznaczyć, że są to wskaźniki przykładowe. Dokładne sformułowanie wskaźników odbędzie się w procesie monitorowania programu. Liczba wskaźników i kryteria wyboru wskaźników mogą ulec zmianom ilościowym i jakościowym w toku dokonującego się realnie procesu. Monitorowaniem będzie zajmował się Konserwator Zabytków Miasta Malborka.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Ponieważ, co zaznaczono wyżej (porównaj ***rozdział 8, pkt. C*** – Instrumenty koordynacji), *Program* stanowi zbiór celów i działań dla gminy jako terytorium administracyjnego, a nie jest adresowany wyłącznie do władz samorządowych, także źródła jego finansowania nie mogą ograniczać się wyłącznie do środków zabezpieczonych w budżecie gminnym. Wskazując zatem źródła finansowania realizacji *Programu* odnieść się trzeba do różnorodnych budżetów, z których może korzystać zarówno gmina miejska i jej jednostki organizacyjne, jak również inni interesariusze wskazani w opracowaniu. Do wykonywania sformułowanych zadań będzie można wykorzystywać:

- ✓ środki budżetowe gminy miasta Malborka na realizację zadań własnych;
- ✓ dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd Malborka;
- ✓ środki pozostające w gestii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku;
- ✓ dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego na realizację zdań z zakresu kultury i sztuki;
- ✓ dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
- ✓ dochody własne instytucji kultury;
- ✓ budżet Ministra Kultury i Dziedzictwa narodowego w ramach programu „Promesa Ministra Kultury” oraz „Dziedzictwo kulturowe”;
- ✓ zaciągane przez samorząd miasta kredyty bankowe na realizację określonych celów i inwestycji;
- ✓ zyski z działalności statutowej i gospodarczej;
- ✓ odsetki z kont i rachunków bankowych;
- ✓ dotacje oraz fundusze rządowych i pozarządowych programów pomocowych;
- ✓ składki i zbiórki publiczne;
- ✓ fundusze Unii Europejskiej (programy twarde i miękkie);
- ✓ inne środki przewidziane prawem.

11. SPOSOBY REALIZACJI ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW W GMINIE MIASTO MALBORK.

Poprzez prowadzenie właściwej polityki władze samorządowe mogą i powinny wytyczać oraz kreować właściwe postawy obywateli wobec zachowanego dziedzictwa. Do najważniejszych zadań w tym względzie należy :

Edukacja mieszkańców w zakresie konieczności ochrony miejscowego dziedzictwa kulturowego. Propagowanie idei poszanowania lokalnej specyfiki budowlanej i zachowania ciągłości tradycji. Wskazane są takie inicjatywy jak organizowanie spotkań dla mieszkańców z pracownikami służb konserwatorskich, tworzenie ścieżek edukacyjnych dla młodzieży szkolnej, mające na celu uświadomienia roli zabytków w krajobrazie kulturowym. Wskazywanie i promowanie najlepszych realizacji inwestycji związanych z zabytkami.

Administracyjne egzekwowanie rygorów określonych m.in. w dokumentach planistycznych oraz decyzjach administracyjnych, głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji, a także ochrony wyznaczonych obszarów i budynków. Ważną rzeczą jest również skuteczna egzekucja prawa budowlanego, a co za tym idzie walka z samowolami budowlanymi. To właśnie prawdopodobnie samowole budowlane przyczyniły się do utraty cech zabytkowych przez znaczną część budynków. Należą do nich głównie wymiany okien, najczęściej wiążące się z poszerzeniem otworów, zmiany kształtu dachu, dowolny dobór poszycia, zbijanie tynków lub też tynkowanie elewacji ceglanych oraz docieplanie kosztem podziałów architektonicznych i cennego wystroju elewacji .

Rozwój i promocja walorów turystycznych, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych.

Monitoring umów dotyczących sprzedaży zabytków osobom i przedsiębiorstwom prywatnym, pod kątem realizacji zobowiązań tych podmiotów względem zakupionych obiektów.
Wykorzystanie zabytkowych zasobów gminy do **aktywizacji gospodarczej** np. w obszarze turystyki i rekreacji.

Współpraca ze służbami konserwatorskimi województwa:

Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w rejestrze zabytków-wszelkie działania projektowe, remontowe i inwestycyjne związane z tymi obiektami wymagają pozwolenia Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Wymaga się zachowania historycznej: bryły, skali, gabarytów, formy i rodzaju pokrycie dachu, kompozycji i artykulacji elewacji z detalem architektonicznym – w tym zakaz docieplania lica elewacji z oryginalnym detalem architektonicznym (w tym w szczególności w zakresie elewacji frontowych budynków, dopuszczenie ocieplenia elewacji tylnej czy bocznej dopuszczalne jest wyłącznie w stosunku do obiektów w których pozostałe z elewacji nie są silnie eksponowane i nie posiadają wysokich wartości historycznych i architektonicznych), ochrona dawnej stolarki okiennej i drzwiowej (zarówno w zakresie formy, jak i materiału, wymiana historycznej stolarki dopuszczalna jest wyłącznie w przypadku braku możliwości przeprowadzenia właściwej konserwacji wynikającej z złego stanu technicznego), zachowanie wymiarów i kształtów otworów okiennych i drzwiowych, ich rozmieszczenia, ochrona

zachowanych elementów wystroju i wyposażenia budynków (zwłaszcza w częściach wspólnych oraz elementów bezpośrednio związanych z obiektem – w tym np. stolarka klatek schodowych, wewnętrzna stolarka drzwiowa, sztukaterie, piece kaflowe), przy pracach remontowych i renowacyjnych dążenie do zachowania oryginalnych/historycznych materiałów oraz stosowanie technik i materiałów sprawdzonych w praktyce postępowania konserwatorskiego. Dopuszcza się stosowanie nowych technologii we wnętrzu obiektu.

Podobnie jak w przypadku obszarów, zasady te powinny być stopniowo wprowadzane do nowo uchwalanych projektów lub zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Wszelkie działania projektowe, remontowe i inwestycyjne związane z obiektami ujętymi w gminnej ewidencji zabytków, w zakresie wyżej wymieniony elementów chronionych, wymagają uzgodnienia z Konserwatorem Zabytków Miasta Malborka.

Ustala się następujące zadania, które powinny być uwzględniane przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wspierające właścicieli lub posiadaczy zabytków, wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a mianowicie:

- ✓ Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania; dbałość o zachowanie ich oryginalności i autentyzmu (stosowanie technik i materiałów sprawdzonych w praktyce postępowania konserwatorskiego, unikanie nowoczesnych technologii, w tym termomodernizacyjnych w przypadkach nie uzasadnionych z technicznego lub funkcjonalnego punktu widzenia).
- ✓ Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- ✓ Zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.
- ✓ Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- ✓ Realizacja przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

12. ZAŁĄCZNIKI I ANEKSY.

ZAŁĄCZNIK NR 1.

Porozumienie

z dnia 25 marca 2011 r.
zawarte pomiędzy
Wojewodą Pomorskim a Gminą Miasta Malborka

w sprawie prowadzenia spraw z zakresu właściwości Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku przez Gminę Miasta Malborka.

Na podstawie art. 96 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.), art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zm.), art. 20 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. Nr 31, poz. 206) oraz Uchwały Nr IV/17/10 Rady Gminy Miasta Malborka z dnia 28 grudnia 2010 roku, pomiędzy Wojewodą Pomorskim, Panem Romanem Zaborowskim, a Gminą Miasta Malborka, reprezentowaną przez Burmistrza, Pana Andrzeja Rychłowskiego, zostaje zawarte porozumienie, o następującej treści:

§ 1. Na wniosek Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku, Wojewoda Pomorski, jako strona przekazująca, powierza a Gmina Miasta Malbork jako strona przejmująca, przejmuje prowadzenie niżej wymienionych spraw z zakresu właściwości Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku:

1) uzgadnianie w trybie **art. 53 ust. 4 pkt. 2** ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 ze zm.), zwanej dalej ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, projektów decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w odniesieniu do **obszarów zabytkowych**, objętych ochroną prawną w formie **wpisu do rejestru zabytków**, o jakiej mowa w art. 7 pkt. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.), zwanej dalej ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;

2) uzgadnianie w trybie **art. 53 ust. 4 pkt. 2** ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym projektów decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego w odniesieniu do **obiektów i obszarów zabytkowych**, objętych ochroną prawną w formie jej **ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego**, o jakiej mowa w art. 7 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

3) uzgadnianie w trybie **art. 53 ust. 4 pkt. 2** ustawy o planowaniu

i zagospodarowaniu przestrzennym projektów decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w odniesieniu do **obiektów i obszarów zabytkowych** ujętych w **gminnej ewidencji zabytków**, o jakiej mowa w art. 22 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

4) uzgadnianie w trybie **art. 60 ust. 1** ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym projektów decyzji o warunkach zabudowy w odniesieniu do **obszarów zabytkowych**, objętych ochroną prawną w formie **wpisu do rejestru zabytków**, o jakiej mowa w art. 7 pkt. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

5) uzgadnianie w trybie art. **60 ust. 1** ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym projektów decyzji o warunkach zabudowy w odniesieniu do **obiektów i obszarów zabytkowych** ujętych w **gminnej ewidencji zabytków**, o jakiej mowa w art. 22 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

6) uzgadnianie w trybie **art. 39 ust. 3** ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 ze zm.) decyzji o pozwoleniu na budowę w odniesieniu do **obiektów i obszarów zabytkowych** ujętych w **gminnej ewidencji zabytków**, o jakiej mowa w art. 22 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

7) wydawanie w trybie a**rt. 36 ust. 1 pkt. 1** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w **obszarach zabytkowych**, o których mowa w pkt. 1,

8) wydawanie w trybie art. **36 ust. 1 pkt. 2** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwoleń na prowadzenie robót budowlanych w **otoczeniu obszarów zabytkowych**, o których mowa w pkt. 1,

9) wydawanie w trybie **art. 36 ust. 1 pkt. 8** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwoleń na dokonywanie podziałów w **obszarach zabytkowych**, o których mowa w pkt. 1,

10) wydawanie w trybie art. **36 ust. 1 pkt. 10** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwoleń na umieszczanie urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów w **obszarach zabytkowych**, o których mowa w pkt. 1, z wyjątkiem znaków informacyjnych, których dotyczy art. 12 ust. 1 tej ustawy,

11) wydawanie w trybie **art. 36 ust. 1 pkt. 11** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pozwoleń na podejmowanie innych niż wymienione wyżej w pkt. 7 – 10 działań, które mogłyby doprowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu **obszarów zabytkowych**, o których mowa w pkt. 1,

12) wydawanie w trybie **art. 36 ust. 1 pkt. 11** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w związku z art. 83 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220) pozwoleń na usunięcie drzew i krzewów w **obszarach zabytkowych**, o których mowa w pkt. 1,

13) wydawanie w trybie **art. 30 ust. 2** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami decyzji nakazujących właścicielowi zabytku nieruchomego ujętego w **gminnej ewidencji zabytków** lub nieruchomości o cechach zabytku, położonych w **obszarach zabytkowych**, o których mowa w punktach w/w, **udostępnienia zabytku** lub **nieruchomości** wykonawcy badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych na czas niezbędny do przeprowadzenia tych badań,

14) wydawanie w trybie **art. 43 pkt. 1, 2 i 4** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami decyzji nakazujących wstrzymanie działań wykonywanych bez pozwolenia lub z naruszeniem warunków pozwolenia wydanego na podstawie art. 36 ust. 1 pkt. 1, 2, 8, 10 i 11 tej ustawy w **obszarach zabytkowych i w ich otoczeniu**, o których mowa w pkt. 1,

15) wydawanie w trybie **art. 44 ust. 1 pkt. 1 – 3 oraz ust. 2 – 3** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami decyzji nakazujących wykonanie określonych w tym przepisie prawa czynności na koszt osoby, która podjęła działania bez pozwolenia lub z naruszeniem warunków pozwolenia wydanego na podstawie przepisów art. 36 ust. 1 pkt. 1, 2, 8, 10 i 11 tej ustawy, w **obszarach zabytkowych i w ich otoczeniu**, o których mowa w pkt.1,

16) wydawanie w trybie **art. 45 ust. 1 pkt. 1 – 2** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami decyzji nakazujących wykonanie określonych w tym przepisie prawa czynności na koszt osoby, która wykonała te czynności bez pozwolenia lub z naruszeniem warunków pozwolenia wydanego na podstawie przepisów art. 36 ust. 1 pkt. 1, 2, 8, 10 i 11 tej ustawy, w **obszarach zabytkowych i w ich otoczeniu**, o których mowa w pkt. 1,

17) wydawanie w trybie **art. 49 ust. 1** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami decyzji nakazujących wykonanie określonych w tym przepisie prawa prac konserwatorskich lub robót budowlanych, których wykonanie jest niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem **obszarów zabytkowych i ich otoczenia**, o których mowa w pkt.1,

18) prowadzenie w trybie **art. 38, art. 39, art. 40 i art. 41** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami kontroli przestrzegania i stosowania przepisów tej ustawy, dokumentowania jej ustaleń stosownymi protokołami i wydawaniu w oparciu o te ustalenia zaleceń pokontrolnych oraz sprawdzanie ich wykonania, jak również powiadamianie stosownych organów o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, o jakich mowa w art. 108 – 118 tej ustawy, w **obszarach i przy obiektach**, o których mowa w pkt. 1.

§ 2. Właściwość miejscowa do prowadzenia przez stronę przejmującą spraw wymienionych w § 1 niniejszego porozumienia, obejmuje teren w granicach administracyjnych Gminy Miasta Malborka, z wyłączeniem terenu położenia zabytków nieruchomych wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków i z tych przyczyn objętych ochroną prawną w formie, o jakiej mowa w art. 7 pkt. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które pozostają we właściwości rzeczowej i miejscowej Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

§ 3. Strona przejmująca przy załatwianiu powierzonych niniejszym porozumieniem spraw zobowiązana jest stosować właściwe przepisy prawa, w szczególności przepisy ustaw wymienionych w § 1 oraz ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t. j. Dz. U. z roku 2000, Nr 98 poz. 1071 ze zm.).

§ 4. Sprawy powierzone niniejszym porozumieniem w imieniu Burmistrza Miasta Malborka wykonywać będzie Konserwator Zabytków Miasta Malborka, działający w strukturze organizacyjnej Urzędu Gminy Miasta Malborka w ramach wyodrębnionego stanowiska.

§ 5. Konserwator Zabytków Miasta Malborka wybierany jest przez Burmistrza Miasta Malborka po zasięgnięciu opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 6. Przy załatwianiu spraw określonych w § 1 niniejszego porozumienia Konserwator Zabytków Miasta Malborka:

1. używać będzie swoich blankietów korespondencyjnych lub swoich pieczęci nagłówkowych, a przy podpisywaniu używać będzie pieczęci o treści:

z up. Burmistrza Miasta Malborka
imię i nazwisko
Konserwator Zabytków Miasta Malborka

2. w podstawie prawnej decyzji i postanowień wydawanych na mocy niniejszego porozumienia powoływać będzie odpowiednie jego postanowienia.

§ 7. Z prowadzenia spraw wymienionych w § 1 niniejszego porozumienia Konserwator Zabytków Miasta Malborka przekazywać będzie Pomorskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w Gdańsku półroczne i roczne sprawozdania w terminie do 10-go dnia miesiąca następującego po zakończeniu każdego półrocza i roku kalendarzowego.

§ 8. 1. Kontrolę nad prawidłowym wykonywaniem powierzonych niniejszym porozumieniem zadań w imieniu Wojewody Pomorskiego sprawuje Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku.
2. Kontroli dokonuje Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków lub upoważnieni przez niego pracownicy Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku.
3. W ramach prowadzonej kontroli Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków lub działający z jego upoważnienia pracownicy Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku mają prawo wglądu do akt spraw załatwianych na podstawie niniejszego porozumienia. Konserwator Zabytków Miasta Malborka zobowiązany jest zapewnić kontrolującym warunki niezbędne do przeprowadzenia kontroli, w szczególności niezwłocznie przedstawić żądane dokumenty i materiały oraz udzielić ustnych i pisemnych wyjaśnień.
4. Protokół z przeprowadzonej kontroli oraz zalecenia pokontrolne Pomorski

Wojewódzki Konserwator Zabytków przekazuje Konserwatorowi Zabytków Miasta Malborka i Burmistrzowi Miasta Malborka.
5. W razie stwierdzenia rażącego naruszenia przepisów prawa lub zasad ochrony konserwatorskiej przy załatwianiu spraw powierzonych niniejszym porozumieniem Wojewoda Pomorski ma prawo rozwiązać niniejsze porozumienie ze skutkiem natychmiastowym. Rozwiązanie porozumienia następuje z dniem doręczenia stronie przejmującej oświadczenia Wojewody Pomorskiego o rozwiązaniu niniejszego porozumienia.

§ 9. 1. Każda ze stron może rozwiązać w całości lub części niniejsze porozumienie z zachowaniem trzymiesięcznego okresu wypowiedzenia, ze skutkiem na koniec miesiąca kalendarzowego.
2. W razie rozwiązania porozumienia, w tym również w trybie § 8 ust. 5 porozumienia, strona przejmująca jest zobowiązana:
1) sporządzić i doręczyć Pomorskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków wykaz spraw będących w toku,
2) przekazać akta spraw będących w toku wymienionych w wykazie, o którym mowa w pkt. 1, przygotowane zgodnie z obowiązującą instrukcją kancelaryjną, w nieprzekraczalnym terminie jednego tygodnia od dnia rozwiązania niniejszego porozumienia.
2. Strony są zobowiązane dokonać przekazania akt spraw będących w toku, o których mowa w ust. 2 w formie protokołu zdawczo – odbiorczego.
3. Akta spraw ostatecznie zakończonych archiwizowane są przez stronę przejmującą.

§ 10. Zadania powierzone niniejszym porozumieniem Gmina Miasta Malborka realizuje w ramach środków własnych.

§ 11. Wszelkie zmiany porozumienia pod rygorem nieważności wymagają formy pisemnej.

§ 12. Niniejsze porozumienie sporządzono w czterech jednobrzmiących egzemplarzach, w dwóch dla Wojewody Pomorskiego i po jednym dla Burmistrza Miasta Malborka i Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

§ 13. Traci moc Porozumienie zawarte pomiędzy Wojewodą Pomorskim a Gminą Miasta Malborka z dnia 09.01.2004 r. (Dz. Urz. Wojew. Pom. 2004 r., Nr 8, poz. 136).

§ 14. Porozumienie wchodzi w życie z dniem podpisania.

§ 15. Porozumienie podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Wojewoda Pomorski Burmistrz Miasta Malborka

ZAŁĄCZNIK NR 2.

Uchwała Nr IX/82/2015
Rady Miasta Malborka
z dnia 30 czerwca 2015 r.[22]

w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na terenie miasta Malborka, z wyjątkiem zabytków których wyłącznym właścicielem jest Gmina Miejska Malbork

Działając na podstawie: art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2013 poz. 594 ze zm.), art. 81, 82 i art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014 poz 1446 ze zm.) i art. 221 ustawy z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t. j. Dz. U. z 2013 r. poz. 885 ze zm.)

Rada Miasta Malborka uchwala, co następuje:

§ 1

1. Z budżetu miasta Malborka mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków znajdującym się na obszarze miasta Malborka, jeżeli:
   1) obiekt znajduje się w złym stanie technicznym;
   2) obiekt posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe dla miasta Malborka.
2. Dotacja może być udzielona:
   1) osobom fizycznym oraz podmiotom niezaliczonym do sektora finansów publicznych i nie działającym w celu osiągnięcia zysku, posiadającym tytuł prawny do budynku, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego, finansującej prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym budynku;
   2) jednostce organizacyjnej spoza sektora finansów publicznych, której celem statutowym jest ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, a która podjęła się realizacji i sfinansowania konkretnych prac lub robót na podstawie umowy z podmiotem, posiadającym tytuł prawny do budynku.
3. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie:
   1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o którym mowa w ust. 1, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora

[22] Zgodnie z Uchwałą Nr 191/g121/D/15 Kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej w Gdańsku z dnia 23 lipca 2015 r. nie obowiązują zapisy § 1 ust. 3-5; § 2 ust. 1-3, § 5, § 6, § 7 w zakresie słów: „oraz traci prawo do ubiegania się o dotacje z budżetu miasta Malborka przez kolejnych pięć lat”; treści Załącznika Nr 1 do uchwały w pozycji V PODPISY w części dotyczącej słów: „W przypadku otrzymania dotacji zobowiązuje się do wydatkowania przyznanych środków na realizację wskazanego zadania zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 885 ze zm. oraz ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (t.j. Dz. U. z 2013 poz. 168)”.

Zabytków w Gdańsku, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;

2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie roku poprzedzającego rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.

4. Wniosek o udzielenie dotacji, o której mowa w ust. 3 pkt 2, wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku, o którym mowa w ust. 1, określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.
5. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:
1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlango;
6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;
17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

§ 2

1. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50 % nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1.
2. Jeżeli zabytek, o którym mowa w § 1 ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.
3. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.
4. Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1, nie może zostać udzielona:

1) jeżeli nakłady konieczne na te prace lub roboty w 100 % są finansowane z dotacji pochodzących z innych źródeł;

2) jeżeli łączna kwota dotacji udzielonych przez miasto Malbork i inne uprawnione organy przekroczyła wysokość 100 % nakładów koniecznych na te prace lub roboty.

§ 3

1. Ubiegający się o dotację winien złożyć wniosek o dotację wraz z następującymi załącznikami:
   1) decyzją o wpisie do rejestru zabytków obiektu, którego dotyczą prace lub roboty;
   2) dokumentem potwierdzającym tytuł władania zabytkiem;
   3) harmonogramem oraz kosztorysem przewidywanych lub wykonanych prac lub robót ze wskazaniem źródeł ich finansowania;
   4) decyzją właściwego organu ochrony zabytków zezwalającą na przeprowadzenie prac lub robót oraz projektem i pozwoleniem na budowę, gdy wniosek dotyczy prac lub robót przy zabytku nieruchomym lub programem prac, gdy wniosek dotyczy prac przy zabytku ruchomym;
   5) informacją o wnioskach o udzielenie dotacji skierowanych do innych organów;
   6) wykazem prac lub robót wykonanych w okresie poprzedzającym dzień złożenia wniosku.
2. Wzór wniosku o udzielenie dotacji stanowi załącznik nr 1 do uchwały.

§ 4

1. Wnioski o dotację składa się Burmistrzowi Miasta Malborka.
2. Wnioski o dotacje w każdym roku kalendarzowym należy składać w terminie określonym przez Burmistrza Miasta Malborka w drodze ogłoszenia.
3. Wnioski o przyznanie dotacji opiniuje komisja powołana w drodze zarządzenia przez Burmistrza Miasta Malborka.
4. Po analizie złożonych wniosków dotacje przyznaje Rada Miasta Malborka w drodze uchwały.

§ 5

Przekazanie dotacji następuje na podstawie umowy określającej w szczególności:
1) opis prac lub robót i termin ich wykonania;
2) kwotę dotacji i tryb jej płatności uzależniony od wyniku każdorazowej kontroli postępu prac lub robót i rozliczenia tych wydatków;
3) sposób i termin rozliczenia udzielonej dotacji;
4) określenie trybu wyłaniania wykonawcy robót
5) zobowiązanie do uzyskania uzgodnień i pozwoleń wymaganych przepisami odrębnymi
6) zobowiązanie do pokrycia przez wnioskodawcę, pozostałych kosztów zadania, na które przyznano dotację;
7) pouczenie o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych przy wydatkowaniu otrzymanej dotacji;
8) zobowiązanie ubiegającego się o dotację do poddania się pełnej kontroli w zakresie należytego wykonania prac lub robót, w tym udostępnienia niezbędnej dokumentacji,
9) zasady zwrotu niewykorzystanej części dotacji;
10) konieczność potwierdzenia wykonania prac przez komisje powołana w drodze zarządzenia przez Burmistrza Miasta Malborka.

§ 6

1. Podstawą rozliczenia dotacji jest odbiór wykonanych prac lub robót przez komisję, o której mowa w § 4 ust.3.
2. W celu rozliczenia dotacji składa się sprawozdanie z wykonania prac lub robót Burmistrzowi Miasta Malborka.

3. Sprawozdanie z prac objętych dotacją musi zawierać:
szczegółowy opis realizacji zadania objętego dotacją;
   1) protokół odbioru końcowego prac potwierdzony przez upoważnionego przedstawiciela Gminy Miejskiej Malbork;
   2) kopie uzgodnień i pozwoleń wymaganych przepisami odrębnymi;
   3) rozliczenie finansowe zadania z poświadczonymi za zgodność kopiami faktur.

§ 7

W przypadku stwierdzenia wykorzystania dotacji niezgodnie z umową, w tym nieprzedstawienia rozliczenia w terminie określonym w umowie, nieterminowego zwrotu niewykorzystanej części dotacji, podania nieprawidłowych lub niepełnych informacji, o których mowa w § 3 ust. 1, podmiot ubiegający się o dotacje podlega odpowiedzialności przewidzianej w art. 252 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t. j. Dz. U. z 2013 r. poz. 885 ze zm.) oraz traci prawo do ubiegania się o dotację z budżetu miasta Malborka przez kolejnych pięć lat.

§ 8

Burmistrz Miasta Malborka prowadzi wykaz udzielonych dotacji oraz informuje inne organy uprawnione do udzielania dotacji o przyznanych dotacjach.

§ 9

Traci moc Uchwała Nr XXIII/192/08 Rady Miasta Malborka z dnia 3 kwietnia 2008 r. w sprawie zasad udzielenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków, położonym na terenie miasta Malborka, z wyjątkiem zabytków których wyłącznym właścicielem jest Gmina Miejska Malbork.

§ 10

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Malborka.

§ 11

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Miasta Malborka

Arkadiusz Mroczkowski

Uzasadnienie:

Uchwała wychodzi naprzeciw potrzebom miasta Malborka w zakresie ochrony i zachowania jego zabytkowego charakteru. Pozwala na dofinansowanie przez miasto prac przy obiektach zabytkowych, z wyjątkiem zabytków których wyłącznym właścicielem jest Gmina Miejska Malbork. Daje możliwości decydowania, które prace i w jakim zakresie będą mogły być przez miasto dofinansowane. Dzięki tej uchwale miasto będzie mogło sprawować zadania własne wynikające z art. 7 ust. 1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym oraz sprawować większą opiekę nad zasobem kulturowym Malborka.

ZAŁĄCZNIK NR 3.

WKŁADKA: DOKUMENTACJA ZMIAN DOKONANYCH W OBIEKCIE	Nr karty: 30
1. OBIEKT **Budynek Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1**	2. MIEJSCOWOŚĆ **MALBORK**
	3. GMINA **MALBORK** 4. POWIAT **malborski** 5. WOJEWÓDZTWO **pomorskie** 6. KOD POCZTOWY **82 - 200** 7. ADRES **ul. 17 Marca 6**
	8. ZAKRES ZMIAN : Wykonany został remont generalny auli szkolnej wg projektu mgr inż. arch. Dariusza Lemka. Zakres prac został uzgodniony z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku. Inwestor: Starostwo Powiatowe w Malborku. Termin: maj - październik 2010 roku.
9. WKŁADKĘ WYPEŁNIŁ: **mgr Michał Rejchert**	10. DATA **listopad 2010 r.**

10. FOTOGRAFIE:

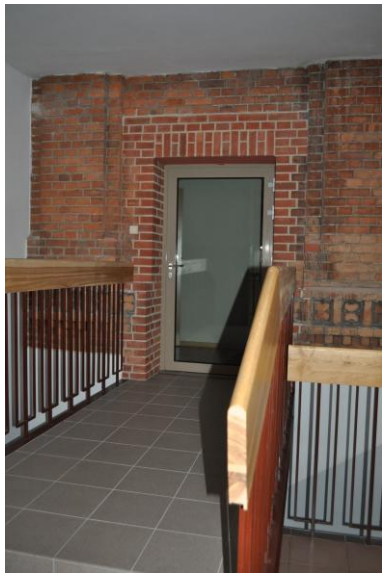

13. LITERATURA.

KARTOGRAFIA:

Delineatio Geometrica Arcis et Civitatis Marieburgensis, mapa Malborka opracowana przez Gustava Ottonis Steenbocka w 1656 roku.

Plan zamku i miasta z XVII wieku.

Plan sytuacyjny zamku i miasta, **1844.**

Plan sytuacyjny zamku i miasta w okresie panowania zakonu krzyżackiego, rekonstrukcja, **1855**.

Plan katastralny centrum Malborka w skali 1 : 500 (*Regirungsbezirk Danzig, Kreis Marienburg, Gemarkung Marienburg Nr 97*), **1860**.

Malbork, plan miasta i jego okolic; Marienburg. Plan der Stadt und ihrer Umgegend, **1879.**

Odręczy plan sytuacyjny obrębu Piaski (Sandhof ; Situations-Plan desjenigens Theiles der Gemarkung Sandhof, **1880.**

Plan katastralny centrum Malborka w skali 1 : 500 (*Kreis Marienburg, Gemarkung Marienburg Nr 97, Gemarkungskarte in 4 Blätternm Blatt 1 Beiblatt*), **1883**.

Plan des Geländes bei Marienburg, **1904.**

Meßtischblatt 1980, Marienburg, **1905.**

Karte zum Führer durch Marienburg Westpr. Von Wilhem Schwandt, **1908.**

Uebersichts-Plan der Stadt Marienburg Westpr., Entwurf zu einem Bebauungsplan von Marienburg Stadteil Sandhof, **25 April 1914.**

Pharus Plan Marienburg (Westpr.), **1925.**

Marienburg Schloss und Stadt Karte. Führer durch Marienburg Westpr. Wilhelm Schwandt, Verlag von A. W. Kafemann, G.m.b.H. Danzig, **1922.**

Meßtischblatt 1980, Marienburg, **1925**.

Lageplan für das Gelände der Zuckerfabrik Bahnhof Marienburg, **1925**.

Übersichts-Plan des Stadgebietes Marienburg, **1933**.

Mapa topograficzna w skali 1 : 25 000. Arkusz Malbork (Marienburg). Wydana przez Wojskowy Instytut Geograficzny w Warszawie. **1936.**

Übersichtskarte des Stadplanes Marienburg Wpr., Zustand um 1940. Vorarbeiten von: Richard Alsdorff, Helmut Krispien, Berhold Zacharias, **2001.**

LITERATURA NIEMIECKOJĘZYCZNA:

Dobisch W., *Die mittelalteriche Befestigung der Stadt Marienburg*, Ostdeutsche Monatshefte, Bd. 7, 1926.

Pawelcik B., *Marienburg*. Berlin 1930.

Pawelcik B., *Marienburg 1924 – 1928. Ein kommunaler Rücklblick auf das Zweite Jahrfürst der Nachkriegszeit*. Herausgegeben vom Magistrat Marienburg 1930.

Schmid B., *Schloss Marienburg in Preussen*. Berlin 1925.

Schmid B., *Die Befestigungsanlagen der Marienburg*. Altpreussische Forschungen, 1928.

Adressbuch der Stadt Marienburg Wpr. Marienburg 1909 (w zbiorach Biblioteki PAN w Gdańsku, kserokopia w Bibliotece Muzeum Zamkowego w Malborku).

Adressbuch der Stadt Marienburg mit dem Vorort Hoppenbruch für das Jahr 1914. Marienburg 1914 (w zbiorach Biblioteki PAN w Gdańsku, kserokopia w Bibliotece Muzeum Zamkowego w Malborku).

Adreßbuch der Stadt Marienburg Westpr. Ausgabe 1926 (w zbiorach Biblioteki PAN w Gdańsku, kserokopia w Bibliotece Muzeum Zamkowego w Malborku).

LITERATURA POLSKA:

Atlas Historyczny Miast Polskich, Tom I: Prusy Królewskie i Warmia. Red. A. Czachorowski i R. Czaja. *Zeszyt 5: Malbork*. Opracowanie historyczne: W. Długokęcki i W. Sieradzan.

Dobry A., *Budownictwo malborskie drugiej połowy XIX i początku XX wieku*. W: *Komunikaty Mazursko – Warmińskie*, 1996 Tom 3.

Dobry A., *Architektura Malborka w okresie międzywojennym*. W: *Komunikaty Mazursko – Warmińskie*, 1996 Tom 4.

Domańska H., *Pomorze w zabytkach sztuki. Malbork*. (Maszynopis).

Domańska H., *Mury obronne podzamcza nad Nogatem. Dokumentacja naukowo – historyczna wykonana na zlecenie Muzeum Zamkowego w Malborku*. Gdańsk 1973.

Domżal R., *Porty, żegluga i szyprowie Malborka w średniowieczu*. W: *Rocznik Gdański*, t. LXV, 2005.

Górski K., *Dzieje Malborka*. Gdańsk 1973.

Haftka M., *Malbork. Album – Przewodnik. Rys historyczny i podstawowe informacje o zabytkach*. Warszawa 1993.

150 Lat Szpitala w Malborku. „Jak Feniks z popiołów". Malbork 2010.

Jedliński W., *Malbork – dzieje miasta*. Malbork 1999.

Jedliński W., *Malbork – dzieje miasta na fotografii*. Malbork 2001.

Kilarski M., *Odbudowa i konserwacja zespołu zamkowego w Malborku w latach 1945 – 2000*. Malbork 2007.

Lubocka – Hoffmann B., *Malbork. Studium historyczno – urbanistyczne*. Elbląg 1989 (maszynopis).

Nazwy miast Pomorza Gdańskiego. Praca zbiorowa pod redakcją H. Górnowicza i Z. Brockiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1999.

OPRACOWANIA STUDIALNE:

Muzeum Zamkowe w Malborku. Plan ogólny zagospodarowania terenu inwestycji. Projektant: mgr inż. arch. Kazimierz Orłowski (upr. bud. nr 3357/58 z art. 361 PB). Gdańsk luty 1976.

*Studium historycznych wartości i prognozy ich monitorowania Centrum Miasta Malborka, Tom I, Kata*log. Brak danych o roku wykonania i autorach.

Studium Konserwatorsko – Urbanistyczne. Malbork Centrum. Waloryzacja Środowiska Kulturowego. Kwidzyn 1998. Opracował zespół: arch. Wiesław Gałkowski, mgr Artur Dobry, mgr Ryszard Rząd.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA MALBORK NA LATA 2016 – 2019.

TOM II.

ANEKSY:

Aneks nr 1 – wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Aneks nr 2 – wykaz zabytków ruchomych na terenie Malborka

Aneks nr 3 – wykaz stanowisk archeologicznych

Aneks nr 4 – wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malborka (GEZ): obszary zabytkowe; obiekty architektury i budownictwa: Stare Miasto, dzielnica Centrum i Śródmieście.

Malbork 2016.

Aneks nr 1.

Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Nowy numer rejestru	Numer rejestru przy wpisie	Organ dokonujący wpisu	Data wpisu	Decyzja	Przedmiot ochrony	Zakres ochrony	Lokalizacja obiektu	Uwagi
18	20	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	1948-07-29	K.S.III/73/7/19	Brama Mariacka	Brama Mariacka	Aleja Rodła	obecnie pub „Baszta u Króla”
23	29	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	1949-09-20	K.S.IV/73/8/49	zespół zamku krzyżackiego	zespół zamku krzyżackiego w granicach murów obronnych według załącznika do decyzji	Starościńska 1	
59	39	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	1956-02-17	KL.V/KZ/69/6/56	Młyn Górny	Młyn Górny	Konopnickiej 36 (dawniej Dzierżyńskiego 4)	obiekt nieużytkowany
74	63	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	1957-05-30	KL.V/KZ/2/13/57	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela	kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela	Stare Miasto 22	

115	83	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	1959-08-17	KL.V/KZ/2/7/59	układ urbanistyczny Starego Miasta Malborka z terenem zamkowym	układ urbanistyczny Starego Miasta Malborka z terenem zamkowym	Malbork	
288	207	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	1962-03-29	KL.IV/KZ/2/10/62	kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	Słowackiego 76	
289	208	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	1962-03-29	KL.IV/KZ/2/11/62	Szpital Jerozolimski	Szpital Jerozolimski	Al. Armii Krajowej 68 (d. Roli - Żymierskiego)	
290	209	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	1962-03-29	KL.IV/KZ/2/12/62	Brama Garncarska	Brama Garncarska	Piłsudskiego 25	sklep i pracowania złotnicza, mieszkania
295	226	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	1962-08-06	KL.IV/KZ/2/29/3383/62	ratusz	ratusz	Stare Miasto 13	
314	227	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	1962-09-06	KL.IV/2/30/3761/62	mury miejskie Starego Miasta Malborka	mury miejskie Starego Miasta Malborka (pozostałości systemu obronnego Starego Miasta: mury, baszty)	Stare Miasto	

971	53/79	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1979-06-13	KL-I-1781/79	pałac	pałac	17 Marca 32	de facto: dawna siedziba loży masońskiej, obecnie: Bank Spółdzielczy w Malborku
1239	101/87	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1988-08-01	KL-I-534/3/82	zespół dworca kolejowego (budynek dworca, peron pierwszy, budynek ekspedycji towarowej, szalet)	zespół dworca kolejowego (budynek dworca, peron pierwszy, budynek ekspedycji towarowej, szalet)	Dworcowa 17	
1302	153/90	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1990-02-01	KL-I-534/90	Szkoła Łacińska	Szkoła Łacińska	Malbork (osiedle XX-lecia PRL)	
1332	122/90	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1990-10-22	PSOZ-534/141/90	układ urbanistyczny wraz z zespołem budowlanym w rejonie ulic Chopina, Szymanowskie - go, Wiślanej, Toruńskiej, Grudziądzkiej, Gen. St. Maczka (d.R.Luksemburg, Wołyńskiej (d. M.Fornalskiej), Ciepłej,	układ urbanistyczny wraz z zespołem budowlanym w rejonie ulic Chopina, Szymanowskiego, Wiślanej, Toruńskiej, Grudziądzkiej, Gen. St. Maczka (d.R.Luksemburg), Wołyńska (d. M.Fornalskiej), Ciepłej, Wiosennej,	Malbork	

					Wiosennej, Warszawskiej, Lotniczej i Pomorskiej w Malborku	Warszawskiej, Lotniczej i Pomorskiej w Malborku w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji		
1337	179/90	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1990-11-21	PSOZ-534-157/90	układ urbanistyczny wraz z zespołem budowlanym w rejonie ulic Żeromskiego, Kasprowicza, 17 Marca, Derdowskiego w Malborku	układ urbanistyczny wraz z zespołem budowlanym w rejonie ulic Żeromskiego, Kasprowicza, 17 Marca, Derdowskiego w Malborku w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Malbork	
1346	184/91	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1991-02-10	PSOZ/534/26/91	kamienica	kamienica	Mickiewicza 36	
1357	204/91	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1991-11-09	PSOZ-543/88/01	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Solskiego 3	
1395	290/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-07-27	PSOZ - IV/1243/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Słowackiego 80	

1401	293/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-08-06	PSOZ/V/1305/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Żeromskiego 23	
1402	294/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-08-06	PSOZ/V/1306/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Sienkiewicza 60	
1403	295/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-08-12	PSOZ/V/1350/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Słowackiego 85	
1404	296/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-08-12	PSOZ/V/1351/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Aleja Armii Krajowej 83 (dawna Roli-Żymierskiego)	
1405	297/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-08-12	PSOZ/V/1352/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Aleja Armii Krajowej 92 (dawna Roli-Żymierskiego)	
1406	298/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-08-12	PSOZ/V/1353/93	dom - obecnie hotel	dom –obecnie hotel w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Mickiewicza 26	obecnie: budynek mieszkalno – usługowy, siedziba MTBS

1410	299/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-09-03	PSOZ/VIII/ 1541/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Pl. Słowiański 8	
1411	300/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-09-03	PSOZ/VIII/ 1542/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Mickiewicza 21	
1412	301/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-09-03	PSOZ/VIII/ 1522/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Mickiewicza 70	
1413	302/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-09-03	PSOZ/VIII/ 1482/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Pl. Słowiański 10	
1424	315/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-11-15	PSOZ/VIII/ 1851/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Sienkiewicza 40	
1427	317/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-12-06	PSOZ/VIII/ 1970/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Mickiewicza 20	
1430	316/93	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1993-12-09	PSOZ/VIII/ 1997/93	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Konopnickiej 3 (dawna Dzierżyńskiego 4)	

1433	318/94	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1994-01-10	PSOZ/VIII/ 40/94	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Mickiewicza 27	
1434	320/94	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1994-01-14	PSOZ/VIII/ 61/94	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Grunwaldzka 28	
1435	323/94	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1994-01-25	PSOZ/VIII/ 125/94	wieża ciśnień	wieża ciśnień w granicach działki zaznaczonych na załączniku graficznym	Pl. Słowiański 15	
1442	339/94	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1994-03-03	PSOZ/V/459/ 94	zespół budynków Poczty i Telekomunikacji (budynek poczty; budynek telekomunikacji; budynek garaży; ogrodzenie)	zespół budynków Poczty i Telekomunikacji: (budynek poczty; budynek telekomunikacji ; budynek garaży; ogrodzenie) w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Poczty Gdańskiej 1 - 17 Marca 38	obecnie: Urząd Pocztowy Malbork 1; Bank Pocztowy
1443	336/94	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1994-03-15	PSOZ/VIII/ 512/94	kamienica	kamienica w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	17 Marca 21	

1444	337/94	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1994-03-15	PSOZ/VIII/ 513/94	kamienica	kamienica w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	17 Marca 26/27	Hotel „Stary Malbork”
1456	358/94	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1994-05-07	PSOZ/VIII/ 835/94	Kaplica Kościoła Chrześcijan Baptystów	Kaplica Kościoła Chrześcijan Baptystów w granicach działki zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Jagiellońska 105	
1518	433/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1995-02-16	PSOZ/VIII/ 333/95	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	17 Marca 25	
1519	432/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1995-02-20	PSOZ/VIII/356 /95	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	17 Marca 22	
1520	434/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1995-02-20	PSOZVIII/ 355/95	budynek banku	budynek banku w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	17 Marca 43	Bank Gospodarki Żywnościowej
1522	435/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1995-02-21	PSOZ/VIII/ 363/95	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Mickiewicza 82	

1523	441/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1995-02-21	PSOZ/VIII/ 369/95	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Poczty Gdańskiej 3- 3A	
1524	439/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1995-02-22	PSOZ/VIII/ 380/95	dom – obecnie budynek administracyjny (Dom Nauczyciela, siedziba ZNP i Biblioteki Pedagogicznej)	dom- obecnie budynek administracyjny w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Kościuszki 54	obecnie: siedziba Malbork Welcome Center
1528	440/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1995-03-02	PSOZ/VIII/ 434/95	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Poczty Gdańskiej 2	
1529	436/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1995-03-03	PSOZ/VIII/ 443/95	szkoła Horst-Wessel Schule, obecnie Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 4	szkoła Horst-Wessel Schule, ob.Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 4 w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	17 Marca 4	obecnie: Sąd Rejonowy w Malborku
1545	464/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1995-06-07	PSOZ/VIII/ 1044/95	dom	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Kościuszki 6	

1549	466/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1995-06-28	PSOZ/VIII/ 1168/95	wieża ciśnień	wieża ciśnień w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Dworcowa 23	
1584	425/95/50 2/96	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1996-03-25	PSOZ/VIII/ 547/96	szkoła Luisenschule - obecnie Zespół Szkół Ogólnokształ-cących (budynek główny; budynek środkowy z aulą, sala gimnastyczna)	szkoła Luisenschule- obecnie Zespół Szkół Ogólnokształcą - cych (budynek główny, budynek środkowy z aulą, sala gimnastyczna) w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	17 Marca 6	
1774	322/94	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	1994-02-21	PSOZ/VIII/ 312/94	kamienica	kamienica w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Grunwaldzka 19	
1854	-	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	2009-10-13	-	budynek mieszkalny	dom w granicach zaznaczonych na załączniku graficznym do decyzji	Dworcowa 3	

Aneks nr 2.

Wykaz zabytków ruchomych na terenie Malborka.

Nr rejestru	Nowy nr rej. po scaleniu	Numer decyzji	Data wpisu	Przedmiot ochrony - rodzaj zabytku	Przedmiot ochrony - określenie szczegółowe zabytku	Usytuowanie	Lokalizacja
B - 5/57	**7**	KL.V/KZ/2/2 1/57	1957-06-16	rzeźba	krucyfiks	z Pasji z kaplicy zamkowej	Zamek Krzyżacki Obecnie w Muzeum Zamkowym
B -163/75	**159**	Kl.IX/6201/2 246/75	1975-05-31	złotnictwo	świecznik wiszący	nawa główna (3 przęsło)	Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
	244	PSOZ/III/ 528/93	1993-03-22	wyposażenie kościoła	wyposażenie kościoła		Kościół p.w. Św. Józefa w Kałdowie
	244	PSOZ/III/ 528/93	1993-03-22	ołtarz	ołtarz główny: "Św. Józefa"		Kościół p.w. Św. Józefa w Kałdowie

	244	PSOZ/III/ 528/93	1993-03-22	obraz	obraz: "Św. Barbara"		Kościół p.w. Św. Józefa w Kałdowie
	244	PSOZ/III/ 528/93	1993-03-22	kropielnica	kropielnica I	w kruchcie podwieżowej, od zachodu	Kościół p.w. Św. Józefa w Kałdowie
	244	PSOZ/III/ 528/93	1993-03-22	kropielnica	kropielnica II	na zewnątrz kościoła, przed elewacją zachodnią	Kościół p.w. Św. Józefa w Kałdowie
	244	PSOZ/III/ 528/93	1993-03-22	stacje drogi krzyżowej	stacje drogi krzyżowej		Kościół p.w. Św. Józefa w Kałdowie
	244	PSOZ/III/ 528/93	1993-03-22	ambona	ambona		Kościół p.w. Św. Józefa w Kałdowie
B - 369	**159**	PWKZ.ZR.4 190/176/ 2006	2006-01-30	wyposażenie kościoła	wyposażenie kościoła		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 369	**159**	PWKZ.ZR.4 190/176/ 2006	2006-01-30	ołtarz główny	ołtarz główny		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22

B - 369	**159**	PWKZ.ZR.4 190/176/ 2006	2006-01-30	ołtarz boczny	ołtarz boczny "Św. Józefa"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 369	**159**	PWKZ.ZR.4 190/176/ 2006	2006-01-30	ołtarz boczny	ołtarz boczny "Ecce Homo"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 369	**159**	PWKZ.ZR.4 190/176/ 2006	2006-01-30	ołtarz boczny	ołtarz boczny "Męki Pańskiej"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 369	**159**	PWKZ.ZR.4 190/176/ 2006	2006-01-30	ołtarz boczny	ołtarz boczny "Matki Boskiej z Dzieciątkiem"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 369	**159**	PWKZ.ZR.4 190/176/ 2006	2006-01-30	ambona	ambona		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 369	**159**	PWKZ.ZR.4 190/176/ 2006	2006-01-30	płaskorzeźba	płaskorzeźba "Zwiastowanie Najświętszej Marii Panny"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 369	**159**	PWKZ.ZR.4 190/176/ 2006	2006-01-30	płaskorzeźba	płaskorzeźba "Koronacja Najświętszej Marii Panny"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22

B - 370	**159**	PWKZ.ZR.4 190/457/ 2006	2006-02-20	wyposażenie kościoła	wyposażenie kościoła		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 370	**159**	PWKZ.ZR.4 190/457/ 2006	2006-02-20	obraz	obraz "Immaculata"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 370	**159**	PWKZ.ZR.4 190/457/ 2006	2006-02-20	epitafium	epitafium "Paulusa Horna"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 370	**159**	PWKZ.ZR.4 190/457/ 2006	2006-02-20	epitafium	epitafium "Piotra Konopackiego"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 370	**159**	PWKZ.ZR.4 190/457/ 2006	2006-02-20	płyta nagrobna	płyta nagrobna "Henniga von Gotz i jego syna"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 370	**159**	PWKZ.ZR.4 190/457/ 2006	2006-02-20	rzeźba	rzeźba "Krucyfiks"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 370	**159**	PWKZ.ZR.4 190/457/ 2006	2006-02-20	rzeźba	rzeźba "Św. Elżbiety"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 370	**159**	PWKZ.ZR.4 190/457/ 2006	2006-02-20	drzwi do zakrystii	drzwi do zakrystii		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22

B - 371	**159**	PWKZ.ZR.4 190/458/ 2006	2006-02-21	wyposażenie kościoła	wyposażenie kościoła		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 371	**159**	PWKZ.ZR.4 190/458/ 2006	2006-02-21	stalle	stalle		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 371	**159**	PWKZ.ZR.4 190/458/ 2006	2006-02-21	ołtarz	ołtarz "Św. Stanisława"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 371	**159**	PWKZ.ZR.4 190/458/ 2006	2006-02-21	obraz	obraz "Ecce Homo"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 371	**159**	PWKZ.ZR.4 190/458/ 2006	2006-02-21	obraz	obraz "Ostatnia Wieczerza"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 371	**159**	PWKZ.ZR.4 190/458/ 2006	2006-02-21	obraz	obraz "Św. Rocha"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 371	**159**	PWKZ.ZR.4 190/458/ 2006	2006-02-21	obraz	obraz "Sąd Salomona"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	wyposażenie kościoła	wyposażenie kościoła		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22

B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	ornat	ornat		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	dalmatyka	dalmatyka		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	dalmatyka	dalmatyka		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	stuła	stuła		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	manipularz	manipularz		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	ornat	ornat		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	witraż	witraż		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	witraż	witraż		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22

B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	witraż	witraż		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 372	**159**	PWKZ.ZR.4 190/459/ 2006	2006-02-21	witraż	witraż		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	wyposażenie kościoła	wyposażenie kościoła		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	ołtarz	ołtarz "serca jezusowego"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	ołtarz	ołtarz Matki Boskiej Ostrobram-skiej		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	feretron	fereton z obrazami "Assunta", "Młodociany Chrystus"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006 (zmiana decyzji z dnia 19.05.2010 r.)	2006-06-29	obraz	obraz "matka Boża z Dzieciątkiem"(z dawnego feretronu)		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22

B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	monstrancja	monstrancja		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	trybularz	trybularz		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	świecznik	świecznik wiszący w formie Assunty		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	świecznik	świecznik		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	świecznik	świecznik ośmioramienny		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	świecznik	świecznik dziesięcioramienny		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	świecznik	świecznik 12 płomykowy		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	świecznik	świecznik 10 płomykowy		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22

B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	świecznik	świecznik ośmioramienny		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	świecznik	świecznik pięcioramienny		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	chrzcielnica	chrzcielnica		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006	2006-06-29	kropielnica	kropielnica		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 379	**159**	PWKZ.ZR.4 190/3230/ 2006 (zmiana decyzji z dnia 19.05.2010 r.)	2006-06-29	feretron	feretron z obrazami "Matka Boża z Dzieciątkiem"		Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22
B - 421	**318**	PWKZ.ZR.4 190/4178/ 2008	2008-07-21	wyposażenie kościoła	wyposażenie kościoła		Kościół p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy przy ul. Słowackiego 76
B - 421	**318**	PWKZ.ZR.4 190/4178/ 2008	2008-07-21	ołtarz	ołtarz główny	przy ścianie wschodniej	Kościół p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy przy ul. Słowackiego 76

B - 421	**318**	PWKZ.ZR.4 190/4178/ 2008	2008-07-21	chrzcielnica	chrzcielnica	przed ołtarzem głównym po prawej stronie	Kościół p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy przy ul. Słowackiego 76
B - 421	**318**	PWKZ.ZR.4 190/4178/ 2008	2008-07-21	rzeźba	grupa rzeźbiarska: "Ukrzyżowa-nie"	zawieszony nad nawą główną	Kościół p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy przy ul. Słowackiego 76
B - 421	**318**	PWKZ.ZR.4 190/4178/ 2008	2008-07-21	ambona	ambona	po północnej stronie przy filarze chóru	Kościół p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy przy ul. Słowackiego 76
B - 421	**318**	PWKZ.ZR.4 190/4178/ 2008	2008-07-21	epitafium	epitafium Jana Gerharga i Marianny Donhoff	ściana zachodnia, pod chórem	Kościół p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy przy ul. Słowackiego 76
B - 423	**159**	PWKZ.ZR.4 190/6494/ 2008	2008-09-30	organy	prospekt organowy wraz z instrumentem i chórem muzycznym	ściana zachodnia	Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela ul. Stare Miasto 22

Aneks nr 3.

Wykaz obiektów stanowisk archeologicznych.

Lokalizacja	Nr stan.	Rodzaj stanowiska	Chronologia	Nr ob. AZP; nr st.
KAŁDOWO	1	CMENTARZYSKO?	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	18-47;8;
KAŁDOWO	2	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	18-47;13;
MALBORK	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	18-48;18;
MALBORK	2	OSADA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	18-48;19;
MALBORK	3	ZNALEZISKO LUŹNE; ZAMEK; RELIKTY ARCHITEKTURY; RELIKTY ARCHITEKTURY; URZĄDZENIA PRODUKCYJNO-GOSPODARCZE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY; ; OKRES NOWOŻYTNY	18-47;10;
MALBORK	4	MAGAZYN GARNCARSKI	ŚREDNIOWIECZE	18-47;9;
MALBORK	5	OSADA?	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
MALBORK	6	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	18-48;20;
MALBORK	7	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	18-48;21;
MALBORK	8	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA NIEOKREŚLONA	18-48;22;
MALBORK	9	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA BRĄZU	18-48;23;
MALBORK	10	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	18-48;24;
MALBORK	11	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA BRĄZU?	18-48;25;
MALBORK	13	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	18-48;27;
MALBORK	14	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	18-48;28;
MALBORK	15	OSADA?	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	19-47;87;

MALBORK PIASKI II	16	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	18-48;16;
MALBORK	17	OSADA; MIASTO; MIASTO	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	18-47;14;
MALBORK	19	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	18-47;15;
MALBORK	20	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	18-47;16;
MALBORK	21	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH?	18-47;17;
MALBORK	23	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	18-47;19;
MALBORK	24	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
MALBORK	25	OSADA?	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
MALBORK	26	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
MALBORK	27	ZNALEZISKO LUŹNE	EPOKA KAMIENIA	
MALBORK-WIELBARK	1	CMENTARZYSKO; CMENTARZYSKO; OSADA; OSADA; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; OSADA; ŚLAD OSADNICTWA; CMENTARZYSKO	MŁODSZY OKRES PRZEDRZYMSKI; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; HALLSTATT D/OKRES LATEŃSKI; WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; HALLSTATT D	
MALBORK-WIELBARK	2	OSADA; CMENTARZYSKO; OSADA; OSADA; OSADA; ZNALEZISKO LUŹNE; ZNALEZISKO LUŹNE; ZNALEZISKO LUŹNE	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	19-47;71;
MALBORK-WIELBARK	3	OSADA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	19-47;64;

MALBORK-WIELBARK	4	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; OSADA; OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	19-47;46;
MALBORK-WIELBARK	5	OSADA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	
MALBORK-WIELBARK	6	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	19-47;48;
MALBORK-WIELBARK	7	OSADA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE	19-47;49;
MALBORK-WIELBARK	8	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	19-47;50;
MALBORK-WIELBARK	9	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; NEOLIT	19-47;51;
MALBORK-WIELBARK	10	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	19-47;52;
MALBORK-WIELBARK	11	ŚLAD OSADNICTWA; CMENTARZYSKO; PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	NEOLIT; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE	19-47;63;
MALBORK-WIELBARK	12	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	19-47;54
MALBORK-WIELBARK	13	OSADA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
MALBORK-WIELBARK	14	OSADA?	NEOLIT	19-47;88;
MALBORK-WIELBARK	15	OSADA?	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE/ŚREDNIOWIECZE	19-47;89;
MALBORK-WIELBARK	16	ZNALEZISKO LUŹNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	19-47;90;
MALBORK-WIELBARK	17	ZNALEZISKO LUŹNE	NEOLIT	19-47;91;
MALBORK-WIELBARK	18	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	19-47;92;
MALBORK-WIELBARK	19	ZNALEZISKO LUŹNE	NEOLIT	19-47;93;
MALBORK-WIELBARK	20	ZNALEZISKO LUŹNE	NEOLIT	19-47;94;
MALBORK-WIELBARK	21	ZNALEZISKO LUŹNE	NEOLIT	19-47;95;
MALBORK-WIELBARK	22	OSADA	NEOLIT	19-47;96;
MALBORK-WIELBARK	23	OSADA?	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	19-47;97;

MALBORK-WIELBARK	24	ZNALEZISKO LUŹNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	19-47;98;
MALBORK-WIELBARK	25	ZNALEZISKO LUŹNE	NEOLIT	19-47;99;
MALBORK-WIELBARK	26	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	19-47;100;
MALBORK-WIELBARK	27	ŚLAD OSADNICTWA	PALEOLIT	19-47;112;
MALBORK-WIELBARK	28	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
MALBORK-WIELBARK	29	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	19-47;47;
MALBORK-WIELBARK	30	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
MALBORK-WIELBARK	31	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	19-48;3;
MALBORK-WIELBARK	32	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; OSADA	NEOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI	19-47;323;
MALBORK-WIELBARK	33	OSADA; OSADA; CMENTARZYSKO; ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE	19-47;24;
MALBORK-WIELBARK	34	PUNKT OSADNICZY; OSADA; ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE	19-47;25;
MALBORK-WIELBARK	35	SKARB	EPOKA NIEOKREŚLONA	19-47;100;

Aneks nr 4.

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malborka (GEZ).

I. Obszary zabytkowe.

L.P.	Określenie obszaru.	Decyzja o wpisie do rejestru zabytków.	Datowanie	Ocena stanu zachowania	Rodzaje własności
1.	Układ przestrzenny wraz z zespołem budowlanym w granicach: od wschodu – oś ul. 17 Marca, od południa – oś ulicy Derdowskiego, od zachodu – granica posesji Przedszkola Bratek przy ul. Derdowskiego nr 3 oraz budynków przy ul. Kasprowicza nr 1, 2, 3 i 10, od północy – oś ulicy Żeromskiego. Teren wpisany do rejestru zabytków obejmuje działki ewidencyjne o nr: 67, 66/1, 66/2, 65, 64, 63/2, 63/1, 62, 61, 60, 59, 58, 57, 56, 55, 54, 53 (droga), 52, 51, 50, 49, 48, 47, 46, 45, 44, 43 (droga), 42, 37 (droga) – obręb 11 arkusz 4 Malbork. Ochroną prawną objęto również zabudowę historyczną występującą w tym kwartale, na którą składają się budynki mieszkalne (oraz mieszkalno – usługowe i oświatowe) jednorodzinne, dwurodzinne i wielorodzinne wzniesione w latach 20 – tych i 30 – tych XX wieku. Są to następujące obiekty: • ul. Derdowskiego nr 1, nr 2, nr 3 • ul. 17 Marca nr 11, nr 12, nr 13/14, nr 15, nr 16, nr 17 • ul. Kasprowicza nr 1, nr 2, nr 3, nr 3a, nr 4, nr 4 A, nr 4 B, nr 4 C, nr 5, nr 6, nr 7 • ul. Żeromskiego nr 10 i nr 12 Każdy z tych budynków jest ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malborka i posiada odrębną kartę ewidencyjną.	decyzja nr 179/90 z dnia 21.11.1990 roku (nowy numer rejestru – 1337)	lata 20 – te i lata 30 – te XX wieku	dobry	komunalna i prywatna

2.	Układ przestrzenny Starego Miasta w Malborku wpisany do rejestru zabytków decyzją Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gdańsku z dnia 17 lipca 1959 roku, nr 83/N. W sentencji decyzji podano, że ochronie podlega: „*obszar zamku i miasta Malborka, z układem ulic z XIII wieku z zachowanymi murami obronnymi i basztami, kościołem i ratuszem, ograniczony od zachodu osią rzeki Nogat do przecięcia z mostem kolejowym, od północy trasą kolei do przecięcia z osią ulicy Chmielnej, od wschodu osią ulicy Chmielnej, 1 Maja, Nowotki, Podwale i 17 Marca do przecięcia z osią ulicy Konopnickiej, od południa osią ulicy Konopnickiej (trasa północna) do przecięcia z osią rzeki Nogat, posiadający wartość artystyczną, kulturalną i historyczną*”. Do decyzji nie dołączono załącznika graficznego, a nazwy ulicy (możliwe, że także ich przebieg) uległy zmianie, w związku z powyższym granice ochrony konserwatorskiej ustanowione poprzez powyższą decyzję trudno dziś precyzyjnie odtworzyć. Wydaje się jednak, że obejmują one – w odniesieniu do Starego Miasta wyłączeniem zamku - obszar wyznaczony obecnie przez: na zachodzie – oś rzeki Nogat; na północy – mur przy fosie zamkowej do ulicy Starościńskiej, część ulicy Starościńskiej i oś ulicy Piastowskiej do przecięcia z ulicą Solną; na wschodzie – oś ulicy Solnej do przecięcia z ulicą Piłsudskiego, oś ulicy 17 Marca do przecięcia z ulicą Alei Rodła; na południu – oś Alei Rodła do przecięcia z rzeką Nogat. Na obszarze wyznaczonym tymi granicami czytelny jest układ przestrzenny średniowiecznego miasta, z rozplanowaną siatką ulic, podziałem na bloki budowlane, liniami regulacyjnymi historycznej zabudowy.	decyzja nr 83/N z dnia 17.07.1959 R. (nowy numer – 115)	XIII – XIX wiek / lata 60 – te XX wieku	dobry	różne rodzaje własności

	Występującą tu zabudowę można podzielić na dwie grupy: • pierwszą stanowią obiekty zabytkowe, najczęściej o metryce średniowiecznej, objęte ochroną poprzez indywidualne wpisy do rejestru zabytków (komunalne, wyznaniowe, państwowe i prywatne, o bardzo zróżnicowanych funkcjach) • drugą tworzy zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna i usługowa z lat 60 – tych XX wieku wzniesiona na podstawie koncepcji architekta Szczepana Bauma Obiekty zabytkowe występujące na obszarze Starego Miasta (wszystkie ujęte w GEZ), podzielone z punktu widzenia własności: 1. **Komunalne**: Ratusz; pozostałości fontanny Kusznik przy Ratuszu; Szkoła Łacińska; mury obronne – odcinek zachodni; mury zachodnie – odcinek wschodni; mury obronne – odcinek południowy; budynek mieszkalny Stare Miasto nr 23 + dwa związane z nim budynki gospodarcze, 2. **Wyznaniowe**: Kościół parafialny rzymsko – katolicki p.w. św. Jana Chrzciciela; pomnik plebiscytowy – obecnie figura NMB 3. **Państwowe:** Sąd Rejonowy przy 17 Marca 4 4. **Prywatne**: Brama Sztumska, Brama Garncarska 5. **Komunalna / prywatna**: budynek mieszkalny Aleja Rodła 1; budynek mieszkalny Witosa 6; budynek mieszkalny Piłsudskiego 23 6. **Państwowa/ prywatna**: budynek mieszkalny 17 Marca 1 Obszar Starego Miasta w Malborku objęty jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, w których ustanowiono ochronę konserwatorską obejmującą teren i zabudowę; są to dokumenty przyjęte następującymi uchwałami Rady Miasta Malborka: 1. Uchwała Nr 398/XLIX/02 Rady Miasta Malborka z dnia 25 lipca 2002 roku 2. Uchwała Nr 368/XLIV/2009 Rady Miasta Malborka z dnia 14 grudnia 2009 roku 3. Uchwała nr LII/483/10 Rady Miasta Malborka z dnia 3 listopada 2010 roku				

3.	Układ przestrzenny wraz z zespołem budowlanym ulic: Chopina, Szymanowskiego, Wiślanej, Toruńskiej, Grudziądzkiej, R. Luksemburg, M. Fornalskiej, Ciepłej, Wiosennej, Warszawskiej, Lotniczej i Pomorskiej, wpisany do rejestru zabytków przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Elblągu. Układ ten obejmuje obecną dzielnicę zwaną Piaski I. Nazwy niektórych ulic uległy zmianie, wg obowiązującej nomenklatury dawna ulica R. Luksemburg to obecnie ulica Maczka, a ulica M. Fornalskiej to Wołyńska; ponadto w rejonie pojawiła się nowa ulica o nazwie Kiepury. Występuje tu niemal wyłącznie zabudowa mieszkaniowa: jedno – dwu – i wielorodzinna powstała w latach 20 – tych i 30 – tych XX wieku, dla pracowników pobliskich fabryk, przedsiębiorstw oraz dworca kolejowego. W uzasadnieniu decyzji podano, że „*Zabudowa zlokalizowana na wymienionym terenie tworzy wyraźnie ukształtowany odrębny układ urbanistyczny o indywidualnym charakterze przy znacznym zróżnicowaniu architektonicznym poszczególnych budynków. Zabudowa powstała w latach 20/30 XX w. W skład zespołu wchodzą także budynki starsze z pocz. XX wieku. Reprezentują one różnorodność typów architektonicznych; obok domów o skromnym charakterze willowym (ul. Lotnicza, Wiosenna) występują domy robotnicze (dwurodzinne przy ul. Grudziądzkiej), zabudowa jednorodzinna szeregowa (ul. Chopina), zabudowa wielorodzinna (ul. Chopina, Wiślana)*”. W dalszej części uzasadnienia wymieniono adresy budynków objętych ochroną – wszystkie te obiekty zachowały się i zostały ujęte w GEZ.	decyzja nr 122/90 z dnia 22.10. 1990 roku (nowy numer rejestru – 1532).	lata 20 – te i lata 30 – te XX wieku	dobry	komunalna państwowa prywatna

4.	Układ urbanistyczny z zespołem zabudowy obszaru centralnego Śródmieścia Malborka obejmujący rejon w granicach: ul. 17 Marca od przecięcia z ul. Żeromskiego do przecięcia z ul. Grunwaldzką (zabudowa po wschodniej stronie ulicy), ulica Grunwaldzka do przecięcia z ul. A. Mickiewicza, granica wschodnia obejmująca zabudowę po obu stronach ul. Mickiewicza do przecięcia ul. Żeromskiego, granica północna wzdłuż ulicy Żeromskiego do przecięcia z ul. 17 Marca; Jest to historyczny obszar obejmujący swoim zasięgiem tzw. Kwartał Urzędniczy, w którym od 1870 do 1915 roku, w okresie Grynderki, trwał intensywny ruch budowalny związany ze wznoszeniem licznych kamienic, budynków użyteczności publicznej i usługowych, obiektów przemysłowych, technicznych, a także obiektów kultu. Powstająca tu zabudowa realizowana była w typie architektury historyzującej we wszystkich jej odmianach stylistycznych (neostyle z elementami secesji), podejmowane przedsięwzięcia wykonywane były z dużym rozmachem przy zaangażowaniu często dużych środków finansowych. W rezultacie powstały obiekty o różnorodnych formach architektonicznych, bogate, czasami monumentalne, wyróżniające się w pejzażu miejskim. Ich właścicielami lub mieszkańcami byli przedstawiciele zamożnej klasy średniej, w tym urzędnicy i wojskowi z malborskiego garnizonu zlokalizowanego w pobliżu. Dlatego właśnie obszar ten nazywano popularnie Kwartałem Urzędniczym. Zabudowę z okresu Grynderki uzupełniły w okresie międzywojennym równie wartościowe z architektonicznego i zabytkowego punktu widzenia obiekty modernistyczne. Obszar ten należy do najważniejszych w krajobrazie kulturowym Malborka, wiele występujących tu obiektów	Ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków.	4 ćwierć XIX wieku – do 1945 roku	w zależności od obiektów – od dobrego po niezadawalający i zły	prywatna, komunalna, kościelna

	zostało wpisanych do rejestru zabytku, inne – zdecydowanie zasługują na objęcie ich tego typu formą ochrony prawnej. Obszar jako całość powinien zostać wpisany do rejestru zabytków ze względu na zachowane relacje przestrzenne, utrwalony układ urbanistyczny i wysoką jakość aranżacji architektonicznej.				
5.	Układ urbanistyczny z zespołem zabudowy obszaru południowo-wschodniego Śródmieścia Malborka w rejonie ulic: Orzeszkowej (granica północna obejmująca zabudowę po obu stronach ul. Orzeszkowej) dalej zabudowa po wschodniej stronie ulicy Sienkiewicza (skrajna północna część strefy), od zachodu ulica Sienkiewicza i część ulicy Konopnickiej do przecięcia z ulicą Kraszewskiego, granicę południową stanowią zabudowa po obu stronach ulicy Kraszewskiego (z fragmentem historycznej zabudowy po obu stronach ulicy do ulicy Fałata) do przecięcia z ul. Sikorskiego i od wschodu ul. Sikorskiego do przecięcia z ul. Orzeszkowej. Część tego obszaru objęta jest ochroną na podstawie ustaleń zawartych w tekście i na rysunku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Uchwała Nr XIV/108/2007 Rady Miasta Malborka z dnia 14 września 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „Centrum" oraz dla obszaru położonego w Śródmieściu miasta Malborka). Ten kwartał budowlany został ukształtowany (siatka ulic, parcele budowlane, plac i parcela kaplicy mennonickiej) na początku XX wieku, w relacji przestrzennej i funkcjonalnej do wyżej wspomnianego Kwartału Urzędniczego. Zrealizowana tu zabudowa była nieco skromniejsza i bardziej schematyczna, jako przeznaczona w większości dla klasy robotniczej związanej z powstającymi w mieście zakładami przemysłowymi lub firmami komunalnymi (cukrownia, słodownia, gazownia, wodociągi). Następnie aranżacja	Ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków.	koniec XIX wieku do 1945 roku	niezadawalający	prywatna, państwowa i komunalna

	architektoniczna była uzupełniana w okresie międzywojennym o modernistyczne budynki wielorodzinne, usługowe oraz o domy jedno – i dwurodzinne często przyjmujące formę willi. Wszystkie historyczne obiekty występujące na tym obszarze zostały ujęte w GEZ Miasta Malborka. Szczególnie na tym obszarze wyróżnia się zrealizowana w typie architektury historyzującej o cechach negotyckich lub eklektycznych zabudowa mieszkalna (kamienice czynszowe) przy ul. Reymonta (przede wszystkim opracowane w cegle kamienice o nr 20, 21, 22 i 23) , przy ul. Orzeszkowej (przede wszystkim kamienice nr 3 – tynkowana, secesyjna oraz nr 9 i nr 10, opracowane w cegle), kilka kamienic przy ul. Sienkiewicza, modernistyczna zabudowa przy ul. Kraszewskiego.				
6.	Układ urbanistyczny z zespołem zabudowy w rejonie Centrum Malborka obejmujący obszar w granicach: od północy Aleja Rodła do przecięcia z ul. 17 Marca, od wschodu ulica 17 Marca do przecięcia z ul. S. Żeromskiego, dalej na południe wzdłuż obszaru wpisanego do rejestru zabytków, dalej ulica J. Słowackiego do ulicy ul. G. Zapolskiej, od zachodu skarpa nad Nogatem. Jest to historyczny rejon dawnego Przedmieścia Maryjnego, dla którego centrum krystalizacji architektonicznej był barokowy kościół pw. Św. Jerzego, dawniej główna świątynia protestancka w mieście. W XIX wieku teren ten został ukształtowany jako centrum handlowe z Placem Wystawowym, z czasem przekształconym w Plac Gdański (obecnie Plac Słowiański). W czasach Gründrzeitu (1870-1915) powstało tu nowe centrum Malborka wypełnione zabudową mieszkaniową, usługową i publiczną złożoną z wielu symptomatycznych, kształtujących charakter pejzażu miejskiego obiektów, w tym z: siedziby starostwa powiatowego, domu towarzystw mieszczańskich (niezachowany), wieży wodociągowej, szkoły wyznaniowej św. Jerzego, Na południe od kościoła protestanckiego powstał szpital ewangelicki zarządzany przez Diakonisy, rozwinięty w duży zespół w okresie międzywojennym.	Ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków.	XVII wiek - do 1945 roku	zadawalający	prywata, państwowa, kościelna i komunalna

7.	Układ urbanistyczny północnego Śródmieścia Miasta Malborka , w otoczeniu obszaru Starego Miasta. Północną granicę obszaru stanowi ulica Piastowska, dalej ulica Kościuszki (granica obejmuje zabudowę po obu stronach ulicy), wschodnia i południową granice wyznacza Aleja Rodła do przecięcia z granica obszaru Starego Miasta wpisanego do rejestru zabytków, zachodnią granica wpisu do rejestru zabytków starego Miasta do przecięcia z ulica Piastowską. Obszar stanowi bezpośrednie otoczeni obszarów wpisanych do rejestru zabytków – Stare Miasto oraz zespół zamkowy. Ma na celu ochronę jego bezpośredniego otoczenia i ekspozycji. Swoim zasięgiem obejmuje także główny ciąg pieszy w mieście o znaczeniu kluczowym pod kątem ochrony zabytków oraz kształtowania ładu przestrzennego w jego otoczeniu. W jego granicach mieści się wiele obiektów o wysokich wartościach architektonicznych i artystycznych, w tym Budynek Sądu Rejonowego i Poczty Polskiej. Wszystkie historyczne obiekty występujące na tym obszarze zostały ujęte w rejestrze zabytków lub GEZ Miasta Malborka.				
8.	Układ urbanistyczny z zabudową w rejonie ulic: Głównej, Brukowej, Tczewskiej, Ceglanej, Krzywej i L. Solskiego w dzielnicy Kałdowo w Malborku wraz obszarem ochrony ekspozycji czynnej i biernej zespołu zamkowego obejmujący zabudowę wzdłuż ulicy Wałowej. Układ ten obejmuje centralną część lewobrzeżnej dzielnicy Malborka, która dawniej długo stanowiła odrębną jednostkę administracyjną, a latach międzywojennych położona była na obszarze innego państwa tj. Wolnego Miasta Gdańska.	Ujęty w Gminnej Ewidencji Zabytków.	2 połowa XIX wieku - do 1945 roku	zaniedbany	prywatna i komunalna

	Przy ulicach wytyczonych na nieregularnym planie występuje, zróżnicowana pod względem form architektonicznych, funkcji i wartości historycznych oraz zabytkowych, zabudowa mieszkalna, usługowa oraz o charakterze publicznym. Ma ona częściowo charakter małomiasteczkowy, a częściowo wyrasta z tradycji budownictwa regionalnego w typie wiejskim, żuławskim. W zabudowie tej na szczególną uwagę zasługują: **architektura w typie wiejskim:** budynek mieszkalny przy ul. Brukowej nr 1 z około 1905 roku; budynek mieszkalny przy ul. Głównej 14 z 1869 roku; budynek mieszkalny przy u. Solskiego 3 z 1894 roku (wpisany do rejestru zabytków); budynek mieszkalny przy ul. Wałowej nr 12 z lat 90-tych XIX wieku; **architektura w typie małomiasteczkowym, kamienice:** budynek wielorodzinny przy ul. Ceglanej 3 z pocz. XX w.; budynek usługowy przy ul. Głównej 1 z pocz. XX w. – dawny zajazd z restauracją i sklepem kolonialnym; budynek mieszkalny przy ul. Głównej nr 10 z około 1900-1905 r.; **obiekty przemysłowe:** młyn w Kałdowie przy ul. Tczewskiej nr 9 Wszystkie historyczne obiekty występujące na tym obszarze zostały ujęte w GEZ Miasta Malborka. Ochronę tych obiektów zapewniają również ustalenia zawarte w tekście i na rysunku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Uchwała NR 369/XLIII/05 Rady Miasta Malborka z dnia 14.12.2005 r).				

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malborka (GEZ).
II. Obiekty architektury i budownictwa.

L.P.	Adres	Obiekt	Dawna funkcja	Datowanie / ważniejsze przebudowy, rozbudowy, modernizacje.	Materiał, technika	Ocena stanu zachowania	Rodzaj własności
STARE MIASTO.							
9.	Stare Miasto nr 22	Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela.		koniec XIII wieku / 1467 – 1523 r. / 1668 r. / 1851 r. / 1976 – 1979 r. / 2003 - 2008 r.	ściany zewnętrzne od wschodu, północy i południa murowane z cegły gotyckiej (trzy rodzaje), w wątku gotyckim, na zaprawie wapiennej, z dodatkiem cegły z XVII w. oraz cegły maszynowej z XIX i XX w.; ściana zachodnia z cegły maszynowej; na elewacjach bogaty detal architekt. z cegły, kształtek oraz tynku; w wyniku przeprowadzonych prac konserwatorskich wymieniono dużą liczbę wtórnych przemurowań oraz zdestruowanej cegły i spoiny; przeprowadzono rekonstrukcję z użyciem gotyckiej cegły rozbiórkowej oraz cegły gotyckiej Cerasmus, które osadzano na zaprawie trasowej Tubag Trass – Werksteinmortel, starano się w miejscach uzupełnień stosować wątek gotycki; ceramiczne pokrycie dachów	dobry	kościelna

10.	Stare Miasto nr 13	Młodzieżowy Dom Kultury „Ratusz”	Ratusz	1380 r. / koniec XV w. / 1844 r. / 1901 r. / 1965 r.	ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej ręcznie formowanej, gotyckiej, uzupełniane nowymi cegłami z okresu rekonstrukcji (1844 i 1901), a także powojennego remontu (1955) –powoduje to występowanie wielu wątków (z przewagą gotyckiego), różnych cegieł, mieszanych spoin; w licach użyta także cegła zendrówka, a do detalu architektonicznego tynki i kształtki ceramiczne; ceramiczne pokrycie dachu / budynek przy elewacji wschodniej znacznie przekształcony w latach 60 – tych XX wieku, tynkowany	dobry	komunalna
11.	Stare Miasto / Aleja Rodła	Brama Sztumska; funkcja usługowa (pub „Baszta u Króla”)	Zwana też Przewozową lub Mariacką; ostatnia nazwa pochodziła od Kaplicy p.w. N.M. Panny zlokalizowanej w zewnętrznym pierścieniu miejskich fortyfikacji południowych, w silnie ufortyfikowanym przedbramiu; 1838 r. pożar zniszczył dach odtworzony w nowej formie (namiotowy z iglicą); w latach 30 – tych XX w. we wnętrzu urządzono schronisko młodzieżowe, w latach 1936 – 37 powstał nowy dach zaprojektowany przez Paula Domberta; duże zniszczenia w 1945 r., pierwsza częściowa rekonstrukcja w 1951 r., pełna konserwacja w roku 1964; w latach 70 – tych XX w. adaptacja na kawiarnię; lata 80 – te XX wieku częściowo zniszczona przez pożar; od kilku lat obiekt jest własnością prywatną.	1351 – 1382 r. / 1838 r. / 1936 – 37 r. / 1951 r. / 1964 r.	ceglany fundament; ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej ręcznie formowanej, gotyckiej, na zaprawie wapiennej gruboziarnistej, wątek gotycki; liczne przemurowania z użyciem nowej cegły ceramicznej palonej maszynowej (z XIX i XX w.), wątki mieszane, różne rodzaje spoiny; wnęki, blendy i fryzy gładko tynkowane; detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych	zaniedbany	prywatna
12.	Piłsudskiego nr 25	Brama Garncarska; funkcja usługowa i mieszkalna (sklep, pracownia złotnicza)	Zwana Elbląską, Świętego Ducha (od szpitala – przytułku stojącego w bezpośrednim sąsiedztwie) lub Garncarską (do jej obrony wyznaczony został cech garncarzy) – ta ostatnia nazwa najlepiej się przyjęła i jest używana do dzisiaj; po raz pierwszy odnotowana w źródłach w 1380 r.; jak podaje B. Schmid posiadała umieszczoną nad przejazdem wartownię ogrzewaną kominkiem, na trzeciej kondygnacji	1351 – 1382 / 1955 r. / po 2005 r. / 2010 r.	murowana z cegły ceramicznej ręcznie formowanej, gotyckiej, na zaprawie gruboziarnistej, watek gotycki; przemurowania z nowej cegły ceramicznej wykonane podczas rekonstrukcji w roku 1927 oraz z użyciem cegły gotyckiej, pozyskanej	bardzo dobry	prywatna

			znajdował się kołowrót do opuszczania kraty; czwarta kondygnacja służyła jako arsenał, natomiast na piątej znajdowały się stanowiska do obrony; w czasie II wojny światowej zniszczony został dach i nadwątlone ściany zewnętrzne; przejęta przez Skarb Państwa przeszła gruntowany remont w roku 1955 wg projektu z 1953 roku; funkcjonował tu zakład fotograficzny Stanisława Barabasa, a od początku lat 80-tych XX wieku zakład krawiecki Piotra Kuprianika; w ostatnich latach doczekała się licznych i kosztownych remontów zabezpieczających - efekt tych prac został nagrodzony w XI edycji ogólnopolskiego konkursu „Modernizacja 2006" w Kategorii „Najciekawsza modernizacja i adaptacja wnętrz".		z rozbiórek rozbieranych obiektów Starego Miasta, w roku 1955; dolne narożniki przejazdu bramnego od strony zewnętrznej (wschodniej) oraz od strony wewnętrznej (zachodniej) z granitu; fryzy kordonowe oraz blendy gładko tynkowane / 2010 r. remont dachu z adaptacją strychu: dachówka typu mnich - mniszka		
13.	Stare Miasto – skarpa nadnogacka	Szkoła Łacińska; budynek nieużytkowany; opracowany projekt „Odbudowa i wprowadzenie nowych funkcji na terenie Szkoły Łacińskiej w Malborku" dofinansowany z UE; realizacja 2011 - 2013	Data budowy – około połowy XIV wieku; pierwotna funkcja nieznana, być może siedziba bractwa kurkowego św. Jerzego; od 2 połowy XVI w. w obiekcie funkcjonowała szkoła, którą od roku 1603 zaczęto nazywać Szkołą Łacińską; zły stan techniczny budynku, jak też nieprzystosowanie do potrzeb nauczania przyczyniły się do opracowania planu prac remontowych w 1673 roku, zrealizowanego dopiero po 50 latach; poważniejsze prace miały miejsce w latach 30-tych XVIII stulecia (zakończone 1735), a następnie w roku 1758; w trakcie prac powiększono kubaturę i nakryto bryłę stromym dachem dwuspadowym; szkoła funkcjonowała do roku 1865, po czym została przeniesiona na ulicę 17 Marca nr 4 (obecnie Sąd Rejonowy); obiekt przeznaczony został na cele gospodarcze, większą część zajął spichlerz, ulokowano tu również mieszkania; pożar Starego Miasta z dnia 26 lipca 1899 strawił dach i większość ścian; obiekt odbudowano w roku 1900 jako typowy magazyn; miał cztery kondygnacje przekryte spłaszczonym dachem dwuspadowym, ustawiony kalenicowo do rzeki, elewacje	XIV wiek / lata 30-te XVIII wieku / 1758 r. / 1900 r. / lata 70-te XX wieku	ściany zewnętrzne murowane z cegły ceramicznej ręcznie formowanej, gotyckiej, z użyciem cegły zendrówki, na zaprawie wapiennej gruboziarnistej, w większości w wątku gotyckim, liczne wtórne przemurowania z użyciem cegły ceramicznej maszynowej oraz pustaków (od strony północnej), mieszane wątki, różnorodne spoiny (w tym zaprawa wapienno – piaskowa oraz cementowo – wapienna)	trwała ruina	komunalna

			przepruły rzędy okien zwieńczonych odcinkowo, tylko w dolnej kondygnacji od zachodu zachowały się, znane do dziś, głębokie wnęki z arkadami; w tym kształcie budynek przetrwał do 1945 roku, gdy podczas walk został niemal doszczętnie zniszczony; po wojnie teren został odgruzowany i na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku przystąpiono do odbudowy i rekonstrukcji z przeznaczeniem na usługi (bar kawowy) – lata 1971 – 1973; prace przerwano po założeniu żelbetowych stropów i budowie tarasu widokowego; pomieszczenia zaczęto wykorzystywać na magazyny klubu sportowego; od 1977 roku mieścił się tu magazyn sprzętu wodnego MDK w Malborku.				
14.	Stare Miasto / na północ od mostu drogowego na Nogacie	mury miejskie zachodnie – odcinek główny	Miejskie mury zachodnie, od strony Nogatu, powstały na wysokiej skarpie oddzielającej wysoczyznę miejską od rzeki. Wznoszono je, tak jaki i inne odcinki, od lat 80-tych XIII stulecia, stopniowo wzmacniając i podwyższając do końca wieku XIV; w północnym granicznym punkcie wznosiła się brama (niezachowana) prowadząca przez wolę zamkową do mostu na Nogacie – bezimiennie wzmiankowano ją w latach 1410 i 1414, w 1506 roku została określona jako *thor nach der Nogatbrugken*, a w 1508 wystąpiła pod nazwą *Spitalthor*; później przylgnęła do niej nazwa Brama Szewska; na drugim krańców murów zachodnich, od południa, wznosiła się Baszta Mieszczańska (Bürgerturm), a pomiędzy nimi – mniej więcej na środku – znajdowała się Furta Rybacka prowadząca nad Nogat; gdy rozbudowano fortyfikacje miejskie od południa powstały za fosą wewnętrzną,	XIII – XIV wiek / 2010 r.	mury na odcinku od Szkoły Łacińskiej do narożnika południowego; lite, płaszczowy; wykonane z cegły gotyckiej o wymiarach 29,5 x 13,5 x 9 cm na zaprawie wapiennej, szerokość spoiny 10 – 12 mm; do wtórnych przemurowań fragmentów używano cegły maszynowej o wymiarach 29,5 x 13 x 8 cm i 25 x 12 x 6,5 cm w kolorze jasnoczerwonym i pomarańczowo – czerwonym na zaprawie cementowo – wapiennej; z okresu ostatnich remontów (po 1945 r.) pochodzą cegły klinkierowe o wymiarach 25 x 12 x 6,5 cm w kolorze wiśniowym; nakrywy murów ceglane, odcinkami występują przypory; rzygacze kamienne / w roku 2010: wykonano prace konserwatorskie na części murów	dobry	komunalna

			zwaną miejską: bulwerk, druga linia murów oraz fosa zewnętrzna (Auszerer Graben); zewnętrzny odcinek murów poprowadzono od baszty zwanej Blockturm lub Schropenturm, poprzez zdublowaną Bramę Mariacką (z nadwieszoną nad przejazdem kaplicą) do Baszty Blumego (Blume Thurm) na wschodzie.		dofinansowane przez Ministerstwo Kultury; wykonawca: Przedsiębiorstwo Usługowo – Handlowe „Budchem” Arkadiusz Lewicki z Elbląga		
15.	Stare Miasto / na wysokości Szkoły Łacińskiej	mury miejskie zachodnie – odcinek północy		XIII - XIV wiek / XIX wiek / lata 70 – te XX wieku	mur okalający Szkołę Łacińską tworzący w rzucie półkole od strony Nogatu; mur lity, płaszczowy, o zróżnicowanej wysokości: od 132 do 261 cm; wzniesiony z cegły gotyckiej na zaprawie wapienne, niemal całe lico jest przemurowane na znaczną głębokość z użyciem cegły maszynowej i rozbiórkowej, spoina cementowo – wapienna i wapienno – piaskowa, mieszane wątki – miejscami odtworzony wątek gotycki	zły	komunalna
16.	Stare Miasto / na północ od Szkoły Łacińskiej	mury miejskie zachodnie – odcinek północy		XIII - XIV wiek / XIX wiek / lata 70 – te XX wieku	mur lity, płaszczowy, korona murów z cegłą układaną „na blat’, występują przypory; zróżnicowana wysokość; wzniesiony z cegły gotyckiej w wątku gotyckim na zaprawie wapiennej gruboziarnistej; w lico muru wmurowane duże kamienie łamane, kamienie występują również w przyporach / lata 70 – te XX w,: liczne cementowe plomby scalające konstrukcję; betonowa wylewka + metalowa balustrada; schody i mury osłonowe przy schodach	zły	komunalna

17.	Stare Miasto / na południe od mostu drogowego na Nogacie, do Szkoły Łacińskiej	mury miejskie zachodnie – odcinek południowy z basztą Blockturm	odcinek murów z basztą zwaną Blockturm, Schropenturm lub Recketurm; stanowi jedyną pozostałość zewnętrznych murów południowych miasta (chociaż obecnie najlepiej jest go powiązać z murami zachodnimi, nadnogackimi); wieża po raz pierwszy pojawiła się w dokumentach w roku 1458, jej nazwa jest związana z wielokrotnym burmistrzem Malborka w drugim i trzecim dziesięcioleciu XV wieku – Piotrem Schrope; na późniejszych planach miasta, z XVIII i XIX stulecia, opisywano ją pod nazwą Reckethurm, a na schematycznym planie z 1893 roku wymieniona została pod nazwą „Sirocca”.	XIII - XIV wiek / XIX wiek / lata 70 – te XX wieku	baszta: fundament z kamieni polnych łamanych, w rzucie półkolista, 1.kondygnacyjna; w latach 70-tych XX wieku dobudowano do niej schody prowadzące ze wschodu, na wylanym stropodachu urządzono taras widokowy (schody i powierzchnia tarasu – wylewka betonowa); ściany znacząco przemurowane z użyciem cegły maszynowej XIX i XX wiecznej, z odtworzeniem wątku gotyckiego, zaprawa cementowo – wapienna i wapienno – piaskowa; tylko niewielkie partie murowane z cegły gotyckiej, w wątku gotyckim, na zaprawie wapiennej gruboziarnistej; lico murów baszty przepruwają trzy otwory strzelnicze; korona z cegły kładzionej „na blat” / mur częściowo na fundamencie z kamieni polnych łamanych, lity, płaszczowy; na większości powierzchni głęboko przemurowany z użyciem cegły rozbiórkowej oraz maszynowej, na zaprawie cementowo – wapiennej, z odtworzeniem wątku gotyckiego; tylko nieliczne partie z cegły gotyckiej, w tym z cegły zendrówki, z oryginalną zaprawą i wątkiem; w części północnej i środkowej trzy ceglane przypory	zaniedbane	komunalna
18.	Stare Miasto /na zachód od Bramy Sztumskiej	mury miejskie południowe – odcinek	pozostałość zachodniego odcinka południowych murów wewnętrznych łączących się z murami przy skarpie	XIV wiek / XIX wiek	odcinek składa się z litego muru z czterema przyporami od strony południowej, na całej długości liczy około	zaniedbane	komunalna

		zachodni z narożnikiem	nadnogackiej, w miejscu połączenia widoczne są ślady dawnej Baszty Mieszczańskiej; przed 1945 rokiem wznosiły się tu znane z fotografii archiwalnych spichlerze konstrukcji ryglowej – pierwszy z nich zbudowano w narożniku, nad przyziemiem baszty; po II wojnie światowej pozostałości murów oraz przylegający do nich teren zostały adaptowane jako ciąg spacerowo – widokowy, znaczne przekształcenia pojawiły się w latach 70-tych XX wieku (rekonstrukcje betonowe i z cegły maszynowej, schody żelbetowe, barierki stalowe, chodniki z płyt betonowych).		2130 cm; wysokość od 117 cm (początek muru od wschodu) do 370 cm (w części zachodniej); mur wzniesiony z cegły gotyckiej, z uzupełnieniami z cegły rozbiórkowej oraz cegły maszynowej z XIX i XX wieku, wątek gotycki + wątki mieszane; zaprawa wapienna, wapienno – piaskowa i cementowo – wapienna; od strony wewnętrznej mur jest niższy i liczy maks.117 cm (punkt początkowy od wschodu); korona muru wyłożona cegłami „na blat”; wyraźnie widoczne „zszycie” między przęsłem od wschodu a pozostałą częścią (przęsło wschodnie w zasadzie całe z cegły maszynowej); przypory w części centralnej i zachodniej – przynajmniej trzy z nich mogą stanowić pozostałość Baszty Mieszczańskiej / narożnik odpowiada dawnej Baszcie Mieszczańskiej, w partii przyziemia występuje trójkątna w rzucie wnęka; nad wnęką masywna belka nadproża; powyżej lity odcinek muru (druga kondygnacja) z koroną w formie obdaszka z cegłami „na blat”; w tej partii muru wmurowane kamienie łamane; narożnik z cegły gotyckiej w wątku gotyckim na zaprawie wapiennej gruboziarnistej – widoczne liczne przemurowania z użyciem cegły maszynowej		

19.	Stare Miasto / na wschód od Bramy Sztumskiej	mury miejskie południowe – odcinek wschodni z basztą narożną	pozostałość centralnego i wschodniego odcinka południowych murów wewnętrznych	XIV wiek / XIX wiek	baszta narożna wzniesiona na planie zbliżonym do kwadratu, 3.kondygnacyjna, przekryta dachem czterospadowym krytym dachówkami typu: mnich – mniszka; na kalenicy chorągiewka wiatrowa ze stylizowaną literą „M"; ściany zewnętrzne od wschodu, północy i południa – od zachodu baszta otwarta; ściany zasadniczo z cegły gotyckiej, w wątku gotyckim, na zaprawie wapiennej gruboziarnistej; przy ścianach południowej i północnej ceglane przypory, zestopniowane, sięgające do połowy wysokości trzeciej kondygnacji; widoczne duże przemurowanie w ścianie południowej – z cegły maszynowej lub rozbiórkowej, o jaśniejszej barwie, wątek mieszany / od baszty w kierunku zachodnim odcinek muru, litego, prostego, w większości z cegły gotyckiej w gotyckim wątku; ślady dużego przemurowania od strony wschodniej – łącznie ze ścianą baszty narożnej; na tej samej wysokości – u podstawy – widoczny łuk (pełny) dawnej furty (obecnie jej światło jest zagłębione w ziemi) ; mur sięga mniej więcej do połowy długości placu zabaw przedszkola; od strony południowej jest wysoki na ponad 2 metry, od strony północnej niski – dochodzi do wysokości 1 m	zaniedbane	komunalna

20.	Stare Miasto / od baszty narożnej do ulicy Witosa	mury miejskie wschodnie – odcinek południowy	Miejskie mury obronne wzniesione w latach 80-tych XIII w., wzmocnione w l. 1320 – 1330, ostateczny kształt za czasów panowania Wielkiego Mistrza Winrycha von Kniprode (1351 – 1382); objęły Malbork z trzech stron: od wschodu, południa i zachodu – od północy tj. od strony zamku znajdowała się tylko fosa; wschodni odcinek murów (pierwszej linii) ma metrykę najpóźniejszą; wiązało się to z faktem, iż po powstaniu Nowego Miasta, zburzono mury wschodnie broniące Starego Miasta i wzniesiono nowe fortyfikacje – wspólne dla obu organizmów; mury wschodnie ukończono w roku 1388.; w środku znalazło się miejsce dla bramy wjazdowej, najpierw zwanej Bramą Środkową (Mitteltor) – pierwsza o niej wzmianka pochodzi z 1380 roku (potem popularnie zwaną ją Bramą Garncarską; na odcinku południowym murów wschodnich znajdowały się cztery baszty i baszta narożna, stanowiąca przejście do południowego odcinku murów. - tak wynika z archiwalnych planów Malborka sporządzonych w roku 1823, 1855 i 1884, a także z rekonstrukcji wykonanej przez C. Steinbrechta w 1908 roku.	XIV wiek / XIX wiek	od wschodu mur lity, gładko opracowany w cegle, zwieńczony ceglanym obdaszkiem pochylonym w kierunku zachodnim; od zachodu (na wysokości placu zabaw przedszkola miejskiego) przy murze trzy ceglane przypory; mur wzniesiony z cegły ręcznie formowanej, gotyckiej, z użyciem cegły zendrówki, wątek głównie gotycki, częściowo wozówkowy, zaprawa wapienna gruboziarnista; liczne przemurowania z cegły maszynowej XIX i XX – wiecznej, mieszane wątki, zaprawa cementowo – wapienna; baszta 3.kondygnacyjna, ze ścianami od wschodu, południa i północy – od zachodu otwarta; ściany boczne czyli południowa i północna fazowane w kierunku zachodnim, wsparte ceglanymi przyporami na wysokości kondygnacji przyziemia; ściany murowane z cegły gotyckiej, w wątku gotyckim, na zaprawie wapiennej gruboziarnistej, z wyjątkiem narożnika od północnego – zachodu przemurowanego w cegle maszynowej	zły	komunalna

21.	Stare Miasto / między ulicami Witosa i Piłsudskiego	mury miejskie wschodnie – odcinek środkowy		XIV wiek / XIX wiek	wzniesiony z cegły gotyckiej, z użyciem cegły zendrówki, na zaprawie wapiennej gruboziarnistej, w wątku gotyckim i wozówkowym; wtórnie – liczne przemurowania z użyciem cegły ręcznie formowanej (XVII i XVIII wiek) oraz cegły maszynowej (XIX i XX wiek), mieszane wątki, różnorodne; lico muru od strony wschodniej zasadniczo gładkie, na wysokości parceli należącej do Sądu Rejonowego – w partii przyziemia – widoczne trzy ostrołukowe arkady, wtórnie zamurowane – być może były to furty prowadzące na teren staromiejski; lico muru od strony zachodniej artykułowane głębokimi wnękami zwieńczonymi półkoliście, przedzielonymi odcinkami płaskiego gładkiego muru podzielonego na odcinki ceglanymi przyporami; korona murów w większości zniszczona, partiami zachowany jest ceglany gzyms koronujący, na którym dawniej oparto rolkę z cegły, pełniącą rolę obdaszka	zły	komunalna

22.	Stare Miasto	mury miejskie wschodnie – baszta zlokalizowana na północ od Bramy Garncarskiej	Północny odcinek wschodnich murów miejskich, w którym zlokalizowana jest baszta, kończył się na Bramie Piaskowej (Sandtor), po raz pierwszy wymienionej w źródłach dopiero w 1454 roku (niezachowana); jedyną jego pozostałością są dwie baszty.	XIV wiek / XIX wiek	ściany murowane z cegły gotyckiej oraz z zendrówki, na zaprawie wapiennej, w większości w wątku gotyckim; partiami widoczne duże przemurowania z użyciem różnego rodzaju cegieł, w tym maszynowej cegły z XIX i XX wieku (bez wątku): półkolista wnęka (lub przejście) w przyziemiu od wschodu, narożniki północnej i południowej ściany kształtowane na podobieństwo zestopniowanych przypór – w tym partia przypory południowej licowana cegłą maszynową w formie dużej prostokątnej płyciny; zamurowany otwór okienny (?) w ścianie północnej; lica ścian opracowane w cegle, bez detalu, gładkie – ściana wschodnia przepruta niewysokim okienkiem zwieńczonym łukiem odcinkowym z zaakcentowanym główkami czołem łuku	trwała ruina	komunalna
23.	Stare Miasto nr 23	mury miejskie wschodnie – baszta zlokalizowana na północ od Bramy Garncarskiej, zaadaptowana na budynek gospodarczy przy budynku mieszkalnym Stare Miasto nr 23	północny odcinek wschodnich murów miejskich, w którym zlokalizowana jest baszta, kończył się na Bramie Piaskowej (Sandtor), po raz pierwszy wymienionej w źródłach dopiero w 1454 roku (niezachowana); jedyną jego pozostałością są dwie baszty	XIV wiek / XIX wiek	ściany murowane z cegły ręcznie formowanej, gotyckiej, w wątku gotyckim, na zaprawie wapiennej gruboziarnistej – liczne przemurowania, zwłaszcza od zachodu; ściana wschodnia, wydłużona o spadek skarpy, wzmocniona w narożnikach o niskie przypory, między nimi - na osi – otwór okienny zwieńczony odcinkowo; lica elewacji opracowane w cegle, gładkie, bez detalu architektonicznego	zły	komunalna

DZIELNICA: CENTRUM i ŚRÓDMIEŚCIE.							
24.	17 Marca 1	budynek usługowo - mieszkalny	siedziba kasy oszczędności Banku Krajowego Prowincji Prusy Wschodnie (*Sparkasse der Landesbank der Provinz Ostpreußen*)	lata 20-te XX wieku / 2008 r.	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z cegły i tynku, dach kryty papą / 2008 r. remont generalny, wzmocnienie ściany wschodniej	dobry	prywatna
25.	17 Marca 4	Sąd Rejonowy w Malborku	budynek Gimnazjum Malborskiego; od 1927 r. w budynku umieszczono szkołę podstawową św. Jana; na początku lat 30 – tych XX wieku nadbudowa w zachodniej części budynku; od 1937 r. Horst – Wessel – Schule: szkoła podstawowa dla chłopców; 1945 – 1946 r.: odbudowa i adaptacja dla Publiczne Średniej Szkoły Zawodowej przemianowane następnie na Zespół Szkół Zawodowych nr 4	1865 r. / lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku / 2006-2008 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych / 1945 – 46 r.: odbudowa / 1993 -94 r.: remont kapitalny budynku / 2006 – 2008 r.: remont generalny z adaptacją na potrzeby sądu, w tym nowe ceramiczne pokrycie dachu, odnowienie elewacji, wymiana stolarki	bardzo dobry	państwowa Sąd Okręgowy w Gdańsku
26.	17 Marca 6	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych	budynek szkolny – *Luisenschule*; budynek główny	1874 r. /	murowany, budynek główny wtórnie otynkowany, dach	dobry	państwowa

		nr 1	i sala gimnastyczna powstały w 1874 r. jako obiekty wolnostojące, w latach 1905 – 1906 dobudowano łącznik z przestronną aulą na piętrze; po 1945 r. w obiekcie znalazła siedzibę szkoła ogólnokształcąca – I LO im. H. Sienkiewicza; W 1975 r. dokonano modernizacji budynku głównego (podniesienie o jedną kondygnację, płaski dach, tynkowanie elewacji, wymiana stolarki); w latach 1996 – 97 wybudowano nową salę gimnastyczną	1906 r. / lata 70-te XX wieku / 2010 r.	kryty papą; łącznik o elewacjach opracowanych w cegle, z detalem architektonicznym z cegły i kształtek ceramicznych		
27.	17 Marca nr 11 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, detal architektoniczny z cegły i tynku, ceramiczne pokrycie dachów (karpiówka)	zaniedbany	komunalna / prywatna
28.	17 Marca nr 12 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki gładkie z detalem architektonicznym z cegły, tynku i sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu (karpiówka)	dobry	komunalna / prywatna

29.	17 Marca nr 13/14 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku / lata 90 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacjach skromny detal architektoniczny z cegły i tynku, dach kryty karpiówką / lata 90-te XX w.: przebudowa elewacji tylnej	dobry	komunalna / prywatna
30.	17 Marca nr 15 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacjach skromny detal architektoniczny z cegły i tynku, dachy kryte karpiówką	dobry	komunalna / prywatna
31.	17 Marca nr 16 **Położony na obszarze zabytkowym.**	Przedszkole Integracyjne nr 13	willa; w latach 1919-1929 funkcjonowała tu część administracji miejskiej nie mieszczące się w Starym Ratuszu, po otwarciu Nowego Ratusza przeniesiono tam Bira z obu obiektów; po 1945 r. powstało tu przedszkole miejskie	około 1918 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, bardzo skromny detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia, dachy kryte karpiówką	dobry	komunalna
32.	17 Marca 17 **Położony na obszarze zabytkowym.**	Żłobek Miejski „Szarotka”, Gabinet Lekarski	willa	lata 20-te XX wieku / 1998 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacjach detal architektoniczny z cegły, tynku + płyciny ceramiczne, dachy kryte karpiówką / 1998 r.: odnowienie elewacji, zmiana pokrycia dachów	dobry	komunalna
33.	17 Marca nr 17 **Położony na obszarze zabytkowym.**	ogrodzenie z bramą		lata 20-te XX wieku	cegła, tynk, drewno	dobry	komunalna

34.	17 Marca nr 20	budynek nr 1 w kompleksie koszarowym nr 1662 (w trakcie adaptacji na siedzibę sztabu)	budynek koszarowy I w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	1903-1906 r. / 2010 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; dachy kryte marsylką, na kalenicach gąsiorami, część dachówek glazurowanych, kolorowych (zielone, czarne i żółte) / remont generalny 2010-2012	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
35.	17 Marca nr 20	budynek nr 2 w kompleksie koszarowym nr 1662 (budynek koszarowy)	budynek koszarowy II w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	1903 – 1906 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; dachy kryte marsylką, na kalenicach gąsiorami, część dachówek glazurowanych, kolorowych (zielone, brązowe i żółte)	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
36.	17 Marca nr 20	budynek nr 3 w kompleksie koszarowym nr 1662 (magazyn)	budynek szaletu w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	1903 – 1906 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle ze skromnym detalem architektonicznym z cegły i kształtek ceramicznych, dachy kryte karpiówką	zaniedbany	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
37.	17 Marca nr 20	budynek nr 15 w kompleksie koszarowym nr 1662 (stołówka i kuchnia)	budynek stołówki z kuchnią w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	1903 – 1906 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły i kształtek ceramicznych, tynku i sztucznego kamienia; dachy kryte karpiówką	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej

38.	17 Marca nr 20	budynek nr 13 w kompleksie koszarowym nr 1662 (siedziba sztabu z aresztem)	budynek sztabu z aresztem w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	1903 – 1906 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; dachy kryte marsylką, kalenice gąsiorami, część dachówek glazurowanych, kolorowych (żółte, czarne i zielone)	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
39.	17 Marca nr 20	budynek nr 12 w kompleksie koszarowym nr 1662 (siedziba Wojskowej Administracji Koszar, Ambulatorium z izbą chorych)	budynek sztabu z aresztem w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	1908 – 1911 r. / 2011 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku / w 2011 r. remont dachu: nowe łaty, dachówka marsylka, gąsiory na kalenicach, część dachówki malowana farbami Flugier, obróbki blacharskie, rury i rynny spustowe + częściowe odnowienie elewacji	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
40.	17 Marca nr 20	budynek nr 11 w kompleksie koszarowym nr 1662 (administracja koszar)	budynek administracyjny w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	1903 – 1906 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dachy kryte marsylką	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
41.	17 Marca nr 20	budynek nr 10 w kompleksie koszarowym nr 1662 (magazyn)	budynek wozowni (*Exerzierhaus*) w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	1903 – 1906 r. / 2010 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku / 2010 r. remont dachu: marsylka, w tym dachówka kolorowa	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej

					ułożona we wzory analogiczne do innych budynków kompleksu + częściowe odnowienie elewacji		
42.	17 Marca nr 20	budynek nr 7 w kompleksie koszarowym nr 1662 (węzeł łączności)	budynek łączności w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	lata 20-te XX wieku / 2011 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, z detalem architektonicznym z cegły i tynku /2011 r.: remont dachu: łaty, dachówka karpiówka, część dachówki malowana farbami Flugier, przemurowane kominy + częściowe odnowienie elewacji	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
43.	17 Marca nr 20	budynek nr 16 w kompleksie koszarowym nr 1662 (kasyno oficerskie)	budynek kasyna oficerskiego w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	1903 – 1906 r. / 2011 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, z detalem architektonicznym z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; dachy kryte marsylką, na kalenicach gąsiory, część dachówek glazurowanych, kolorowych (żółte, zielone i czarne) /2011 r.: odnowienie elewacji, renowacja kartuszy herbowych na elewacjach	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
44.	17 Marca nr 20	ogrodzenie I w kompleksie koszarowym nr 1662 (od strony ul. Derdowskiego)		1906 r. / 2011 r.	cokół i słupki murowane + kształtki ceramiczne, metalowe kratownice /2011 r. renowacja	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
45.	17 Marca nr 20	ogrodzenie II w kompleksie koszarowym nr 1662 (od strony ul. 17 Marca)		1906 r. / 2011 r.	cokół i słupki murowane + kształtki ceramiczne, metalowe kratownice /2011 r. renowacja	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej

46.	17 Marca nr 21	budynek mieszkalny i usługowy (usługi kominiarskie, pracownia reklamowa)	kamienica czynszowa z usługami na parterze, wg tego samego projektu powstał też budynek w Liverpoolu; w latach 70 – tych XX wieku mieściła się tu Ogólnokrajowa Spółdzielnia Turystyczna „GROMADA” (parter)	około 1911 r. / lata 60-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacjach bardzo bogaty wystrój z cegły, tynku, stiuku i sztucznego kamienia, połacie dachowe od frontu o pokryciu ceramicznych, połacie tylne kryte papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
47.	17 Marca nr 22	budynek mieszkalny i usługowy (Restauracyjka „Quattro”)	kamienica czynszowa z usługami na parterze	lata 90-te XIX wieku	murowany z cegły wyprodukowanej w cegielni Schmida w Łęczu, elewacja boczna gładko tynkowana, fasada: w partii przyziemia rustyka ze sztucznego kamienia, wyżej opracowana w cegle licowej, bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku, stiuku i sztucznego kamienia; w elewacji tylnej drewniana weranda; dach kryty blachą i papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
48.	17 Marca nr 22	brama i odcinek muru		lata 90 – te XIX wieku	cegła, tynk	zaniedbana	komunalna / prywatna
49.	17 Marca nr 23	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1910 – 1920 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, skromny detal architektoniczny z cegły i tynku; dachy kryte karpiówką	dobry	komunalna / prywatna
50.	17 Marca nr 24	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1910 – 1920 r. / lata 70-te	murowany i tynkowany, tynki rapowe, skromny detal architektoniczny z cegły i tynku; dachy	dobry	komunalna / prywatna

				XX wieku / 2009 r.	kryte karpiówką / lata 70-te XX w.: nowe tynki na elewacji frontowej 2009 r.: remont dachu		
51.	17 Marca nr 25	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r.	murowany, elewacja tylna i parter fasady gładko tynkowane, fasada wyże opracowana w cegle licowej, bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; frontowa połać dachowa kryta łupkiem bitumicznym, główna połać dachowa kryta papą	zły	komunalna / prywatna
52.	17 Marca nr 26/27	Hotel Stary Malbork	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. / 2002 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie – po renowacji, detal architektoniczny z cegły i tynku; ceramiczne pokrycie dachów / 2002 r.: remont generalny z renowacją pod nadzorem konserwatorskim, adaptacja do funkcji hotelowej.	bardzo dobry	prywatna
53.	17 Marca nr 32	budynek usługowy – Bank Spółdzielczy w Malborku	siedziba Loży Masońskiej „Victoria pod trzema ukoronowanymi wieżami”; w 1933 r. obiekt został przejęty przez Skarb Państwa; w l. 1945 – 56 siedziba Sądu Powiatowego; od 1960 roku Spółdzielczy Dom Kultury, w l. 80 – tych	1867 r. / 1994 – 97 r. / 2002 r.	murowany, elewacje gładko tynkowane, opracowane architektonicznie z użyciem bogatego detalu architektoniczne ar z cegły, tynku, kamienia i stiuku w stylu klasycystycznym, dachy kryte papą / 1994 – 97 r.: remont kapitalny z programem	bardzo dobry	spółdzielcza Bank Spółdzielczy w Malborku

			XX wieku przedszkole, w 1994 przejęty przez Bank Spółdzielczy w Malborku		prac konserwatorskich, 2002 r.: prace restauratorskie w sali kominkowej		
54.	17 Marca nr 32	ogrodzenie z bramami		lata 60-te XIX wieku / 1997 r.	cegła, tynk, metal	bardzo dobry	spółdzielcza Bank Spółdzielczy w Malborku
55.	17 Marca nr 38	Urząd Pocztowy Malbork nr 1	główny budynek poczty w zespole poczty i telekomunikacji – *Kaiserliches Postamt;* projekt z pracowni berlińskiej, na miejscu realizowany przez mistrza budowlanego Wohlbrücka; spalony w 1945 r.; odbudowany w nieco uproszczone formie w latach 1959 - 1961	1891 – 1893 r. / 1959 – 1961 r. / lata 90-te XX wieku / 2007 r.	ceglany fundament częściowo licowany szlifowanym granitem; elewacje opracowane w cegle licowej, bardzo bogaty detal z cegły, kształtek ceramicznych, tynku, kamienia i sztucznego kamienia; ceramiczne pokrycie dachów / odbudowa 1959 – 1961 / 1993 r.: malowanie wnętrz, nowe wyposażenie / 1992 i 2007 r.: renowacja portalu frontowego	dobry	państwowa Poczta Polska S.A.
56.	17 Marca nr 38	ogrodzenie	ogrodzenie w zespole poczty i telekomunikacji – *Kaiserliches Postamt;*	lata 90 – te XIX wieku	mur pełny z cegły, cegły klinkierowej i kształtek ceramicznych, kryty zielonymi glazurowanymi dachówkami	dobry	państwowa Poczta Polska S.A.
57.	17 Marca nr 38	budynek pomocniczy	budynek pomocniczy w zespole poczty	lata 90 – te XIX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle	dobry	państwowa

			i telekomunikacji – *Kaiserliches Postamt*		licowe z użyciem cegły glazurowanej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych, ceramiczne pokrycie dachu		Poczta Polska S.A.
58.	17 Marca nr 38	Urząd Pocztowy Malbork 1 (administracja, Bank Pocztowy)	Budynek Telekomunikacji w zespole poczty i telekomunikacji – *Kaiserliches Postamt;* nie zniszczony w 1945 r., w dalszym ciągu wykorzystywany dla potrzeb telekomunikacji; w 1991 r. doszło do rozłączenia Poczty Polskiej i Telekomunikacji – obiekt w całości przejęty przez Pocztę, wykonano remont generalny	1922 r. / 1992 r.	fundament ze szlifowanych ciosów kamiennych, elewacje opracowane w cegle licowej o barwie ciemniejszej niż w budynku głównym, detal architektoniczny z cegły oraz kształtek ceramicznych; dach kryty holenderką / 1992 r.: modernizacja wnętrza	dobry	państwowa Poczta Polska S.A.
59.	17 Marca 40 A/B / dawniej dwa budynki o adresach: 17 Marca 39 i Poczty Gdańskiej nr 23	budynek mieszkalny i usługowy (siedziba SKOK Stefczyka)	budynek mieszkalny i usługowy – siedziba Banku Miejskiego – *Stadtbank*; po 1945 r. na parterze mieściła się siedziba PKO	1921 – 1922 r. / 2011 r.	murowane i tynkowane, tynki rapowe, bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia, dachy kryte karpiówką /2011 r.: remont generalny obejmujący remont dachu oraz odnowienie elewacji z detalem architektonicznym	dobry	komunalna / prywatna

60.	17 Marca nr 40	budynek mieszkalny i usługowy	kamienica czynszowa z funkcją usługową na parterze – do 1945 roku siedziba *Dresdner Bank*	około 1900 r. / lata 60-te XX wieku / 2011 r.	murowany i tynkowany, dach kryty papą; fasada odnowiona w latach 60 – tych XX wieku / 2011 r.: odnowienie elewacji	dobry	komunalna / prywatna
61.	17 Marca nr 42	budynek mieszkalny	kamienica związana z Browarem Zakonnym	około 1880 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacjach detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; dach kryty blachodachówką	zaniedbany	prywatna
62.	17 Marca nr 43	Siedziba Banku Gospodarki Żywnościowej	budynek Banku Gdańskiego – *Bank von Danzig*; w okresie międzywojennym mieścił się tu Prywatny Gdański Bank Akcyjny – *Dazniger Private Aktienbank;* po 1945 r. siedziba Banku Rolnego i mieszkania, następnie przekształcenie w BGŻ	około 1912 r. / lata 70-te XX wieku / lata 90-te XX wieku / 2008 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie z bardzo bogatym detalem architektonicznym (zwłaszcza na fasadzie) z cegły, tynku i stiuku; ceramiczne pokrycie dachu / 1975 r.: remont i adaptacja /1993 r.: remont dachu i więźby dachowej / 2008 r.: renowacja elewacji	bardzo dobry	BGŻ Warszawa
63.	17 Marca nr 47	budynek usługowy (sklep PSS Społem i salon fryzjerski)	budynek usługowy – pawilon wystawowy firmy „Conitzer und Soehne”; po 1933 r. przejęty przez firmę „Hille & Co”;po 1945 r. własność	1929 r.	murowany, elewacje wyłożone kamiennymi płycinami w kolorze żółtym, elewacja południowa gładko odtynkowana, dachy kryte papą	zaniedbany	komunalna

			komunalna – mieściła się tu księgarnia				
64.	500 Lecia nr 98	budynek usługowy (Warsztaty Terapii Zajęciowej, Polisa – Życie Przedstawicielstwo w Malborku, Biuro Rachunkowe Re-Ks, Centrum Medycyny Manualne Rehabilitacji i Profilaktyki Zdrowotnej MED. – ISO)	budynek szkolny dla dziewcząt – *Haushaltungsschule und Berufschule für weibliche Berufe* (szkoła gospodarstwa domowego i szkoła zawodowa przygotowująca do zawodów typowo kobiecych)	lata 30 – te XX wieku / lata 60-te XX wieku	murowany i tynkowany, elewacje opracowane w cegle ze skromnym detalem architektonicznym z cegły i sztucznego kamienia, dachy kryte karpiówką	dobry	prywatna
65.	500 Lecia nr 98	brama		lata 30 – te XX wieku	cegła, metal	zaniedbana	prywatna
66.	Aleja Rodła nr 1	budynek mieszkalny wielorodzinny	przed 1945 rokiem właścicielem budynku był Richard Schaak, pochodzący z Kłajpedy; po 1945 roku budynek był siedzibą PZPR	około 1928 roku	murowany i tynkowany, tynki gładkie, na elewacjach detal architektoniczny z cegły i tynku (neoklasycystyczny); ceramiczne pokrycie dachu - holenderka	zaniedbany	komunalna / prywatna
67.	Armii Krajowej nr 18	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 r. / lata 60-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe i gładkie, na fasadzie tynki wtórne – pierwotnie opracowana w cegle, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
68.	Armii Krajowej nr 18 A	budynek mieszkalny wielorodzinny	oficyna	około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, na elewacji frontowej detal architektoniczny z cegły, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna

69.	Armii Krajowej nr 19	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek zaznaczony na planie Malborka z 1893 r. pod numerem 22 – z opisu wynika, że należał doTencherta; w 1914 r. właścicielem był Emil Sanfuchs – burmistrz Malborka	4 ćwierć XIX wieku	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką	zaniedbany	prywatna
70.	Armii Krajowej nr 26	budynek mieszkalny i usługowy (sklep meblowy)	budynek mieszkalny	około 1900 r.	murowany i tynkowany, na fasadzie opaski okienne z tynku, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
71.	Armii Krajowej nr 27/28	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r.	murowany, fasada opracowana w cegle licowej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych, elewacje boczne opracowane w cegle, elewacja tylna gładko tynkowana, dach kryty papą	dobry	komunalna / prywatna
72.	Armii Krajowej nr 27/28	budynek pomocniczy	budynek gospodarczy	około 1900 – 1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
73.	Armii Krajowej nr 29	budynek mieszkalny jednorodzinny	willa	lata 20 – te XX wieku / 2005 r.	fundamenty z granitowych ciosów, ściany zewnętrzne z cegły ceramicznej, tynkowane, tynki rapowe, dach kryty holenderką /2005 r.: wymiana stolarki	dobry	prywatna
74.	Armii Krajowej nr 30/31	budynek mieszkalny wielorodzinny	dawniej obiekt mógł pełnić funkcje usługowe lub społeczne – może był związany z pobliskim Szpitalem Diakonis ?	lata 90 – te XIX wieku	ściany zewnętrzne w partii przyziemia murowane z cegły, w partii poddaszy konstrukcji ryglowej, całość elewacji otynkowana, drewniany balkon	zły	komunalna

					wsparty na słupach, dachy kryte papą		
75.	Armii Krajowej nr 42	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r.	murowany i tynkowany, tynki nakrapiane, frontowa połać dachowa ceramiczna, główna kryta papą	zaniedbany	komunalna
76.	Armii Krajowej nr 43	budynek mieszkalny z usługowym parterem (parter obecnie nieużytkowany)	kamienica czynszowa z oficyną	lata 20 – te XX wieku / 2010 r.	murowany i tynkowany, elewacja tylna i oficyna – tynk gładki; fasada tynki rapowe z detalem architektonicznym z cegły, tynku i sztucznego kamienia; ceramiczne pokrycie dachu; oficyna – dach kryty papą / 2010 r.: odnowienie elewacji tylnej	dobry	komunalna / prywatna
77.	Armii Krajowej nr 44	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1902 r.	murowany i tynkowany, na elewacji tylnej tynk gładki, fasada z tynkiem rapowym i bogatym detalem architektonicznym z cegły, tynku i sztucznego kamienia; dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
78.	Armii Krajowej nr 44A	budynek mieszkalny wielorodzinny	oficyna	około 1900 – 1905 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie; dach kryty papą	zły	komunalna
79.	Armii Krajowej nr 57	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1910 r.	murowany i tynkowany, frontowa połać dachowa kryta karpiówką, tylna połać kryta papą	dobry	komunalna

80.	Armii Krajowej nr 68	Centrum Kultury	Szpital Jerozolimski; wzmiankowany w testamentach z 1527 i 1528 r. jako „nowy szpital” (co wskazuje na jego datowanie i lokalizację na miejscu starszego, średniowiecznego obiektu szpitalnego pod tym samym wezwaniem); zniszczony w czasie wojen szwedzkich i odbudowany w l. 90-tych XVII w. w formie znanej obecnie (wg XIX – wiecznych przekazów na jednej z belek stropowych wyryta była data: 1692, wcześniej obiekt miał ryglową konstrukcję ścian zewnętrznych); remontowany w 1907 r. (m.in. zmienione podziały wnętrza, wykucie nowych otworów drzwiowych w elewacji wsch., założenie okiennic przy oknach parteru, położenie tynków w szczytach, na elewacji wsch. itp.).	początek XVI wieku / 1692 r. / 1907 r. / 1961-1962 r. / 2003-2011 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu / lata 60 – te XX wieku: remont z adaptacją na mieszkania / od 2003 r. prace restauratorskie	bardzo dobry	komunalna

81.	Armii Krajowej nr 68A	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek kostnicy	około 1900 r. / lata 90-te XX wieku	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką / lata 90 – te XX wieku: modernizacja (ocieplenie + tynk na elewacjach, wymiana stolarki)	dobry	prywatna
82.	Armii Krajowej nr 69	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek domu grabarza związany z Cmentarzem Jerozolimskim	około 1900 r. / lata 90-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, część przyziemia (od południa i od wschodu) ocieplona i otynkowana, dach kryty holenderką	dobry	komunalna / prywatna
83.	Armii Krajowej nr 69	brama	brama na posesję dawnego domu grabarza i kostnicy	około 1900 r.	cegła, metal	zaniedbana	komunalna / prywatna
84.	Armii Krajowej nr 83	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r.	murowany, fasada opracowana w cegle licowej z tynkowanymi płycinami, pozostałe elewacje z cegły surowe, frontowa połać dachowa kryta dachówką zakładkową, główna połać dachowa kryta papą	dobry	komunalna
85.	Armii Krajowej nr 92	budynek nieużytkowany	kamienica czynszowa dla trzech rodzin; w 1914 r. właścicielem był mistrz piekarski Gustav Eng	około 1900 r. / lata 60-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle ze skromnym detalem architektonicznym z cegły; dachy kryte holenderką i karpiówką / lata 60- te XX w.: prace remontowe, zmiana fasady, przebudowa wnętrza	zły	komunalna

86.	Armii Krajowej nr 100	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły i cegły glazurowanej, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
87.	Armii Krajowej nr 102	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r.	murowany, fasada opracowana w cegle licowej z bogatym detalem architektonicznym z cegły, tynku i sztucznego kamienia, pozostałe elewacje z cegły surowe, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
88.	Armii Krajowej nr 102	budynek mieszkalny z budynkiem pomocniczym	oficyna z budynkiem gospodarczym		budynki murowane z cegły ceramicznej, dachy kryte papą	zaniedbany	komunalna
89.	Armii Krajowej nr 105/106	budynek szpitalny (Oddział Dziecięcy, Oddział Wewnętrzny, Oddział Chirurgiczny)	budynek główny w zespole Szpitala Diakonis	1875 r. / koniec XIX w. / 1927 – 1928 r. / 1957 – 1960 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, bogaty wystrój elewacji z cegły i kształtek ceramicznych; dachy kryte papą i blachą / w latach 1957 – 1960 dobudowana część południowa	dobry	państwowa
90.	Armii Krajowej nr 105/106	budynek szpitalny (Dyrekcja, Oddział Ginekologiczno – Położniczy)	budynek środkowy w zespole Szpitala Diakonis; pracami budowlanymi kierował architekt Alfred Reschke; po pożarze z 1946 r. podniesiony o kondygnację, zmieniony kształt	1927 – 1928 r. / 1946 r. / 1964 r. / 1995 r.	murowany i tynkowany, tynki nakrapiane, oszczędny detal architektoniczny z gładzonego tynku, dachy kryte papą / 1954 r.: modernizacja wnętrza / 1964 r.: kolejny remont generalny, pokrycie	dobry	państwowa

			dachu		dachów, tynkowanie elewacji / 1995 r.: odnowienie wnętrza		
91.	Armii Krajowej nr 105/106	prosektorium i kaplica pogrzebowa	kaplica i kostnica w zespole Szpitala Diakonis	1927 – 1928 r. / 1993 r.	murowany i tynkowany, tynki współczesne, dachy kryte holenderką / 1993 r.: remont generalny (osuszenie, nowe tynki, przełożone pokrycie dachu, odnowienie i przebudowa wnętrza)	zaniedbany	państwowa
92.	Armii Krajowej nr 105/106	przychodnia specjalistyczna, laboratorium analityczne	budynek gospodarczy w zespole Szpitala Diakonis– pralnia; po 1945 r., pralnia i skład opału	1927 – 1928 r. / 1957 – 1960 r. / 2002 – 2009 r.	murowany i tynkowany / 1957 – 1960 r.: rozbudowa i przebudowa, tynk na elewacjach / 2002 – 2009 r.: przebudowa i odnowienie wnętrz na nowe funkcje , zmiana pokrycia dachu - blachodachówka	dobry	państwowa
93.	Armii Krajowej nr 105/106	ogrodzenie z dwiema bramami; na wysokości NZOZ „Remedium”	ogrodzenie zespołu Szpitala Diakonis (przy granicy wschodniej)	około 1900 – 1910 r.	cegła, metal, blacha	zaniedbane	komunalna
94.	Armii Krajowej nr 105/106	ogrodzenie z bramą główną; na wysokości budynku środkowego	ogrodzenie zespołu Szpitala Diakonis (przy granicy wschodniej)	1927 – 1928 r.	ogrodzenie złożone z dziewięciu pełnych przęseł, murowanych z cegły; brama w formie portalu przed; murowana i tynkowana, detal architektoniczny z tynku, daszek o pokryciu ceramicznym	dobry	państwowa

95.	Armii Krajowej nr 105/106	ogrodzenie – odcinek południowy	ogrodzenie zespołu Szpitala Diakonis (przy granicy wschodniej)	1927 – 1928 r.	ogrodzenie złożone z dziewięciu pełnych przęseł, opracowane w cegle	dobry	państwowa
96.	Armii Krajowej nr 105/106	ogrodzenie – odcinek przy budynku prosektorium (od strony ulicy Zapolskiej)	ogrodzenie zespołu Szpitala Diakonis (przy granicy południowej)	1927 – 1928 r.	murowane i tynkowane	zły	państwowa
97.	Armii Krajowej nr 105/106	ogrodzenie z dwiema bramami; wzdłuż budynku głównego	ogrodzenie zespołu Szpitala Diakonis (przy granicy zachodniej)	koniec XIX wieku	cegła, tynk, metal	dobry	państwowa
98.	Armii Krajowej nr 107	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek mieszkalny zarządcy cmentarza parafialnego (ewangelickiego); w 1914 r. zarządcą cmentarza był Adolf Sadowski	około 1913 r.	fundament z kamienia sztucznego, ściany zewnętrzne murowany z cegły ceramiczne, tynkowane, tynki rapowe; elewacja tylna w części wyłożona współczesną terakotą; dach kryty karpiówką	zaniedbany	komunalna
99.	Armii Krajowej nr 107	brama		około 1913 r.	cegła, sztuczny kamień, metal	dobry	komunalna
100.	Armii Krajowej nr 107 A	budynek usługowy (przychodnia weterynaryjna)	budynek gospodarczy	około 1900 r. / 2002 – 2003 r.	murowany z cegły ceramicznej, elewacja frontowa oraz szczytowa północna otynkowane, tynki współczesne, gładkie; dach kryty karpiówką / 2002 – 2003 r.: remont generalny	dobry	prywatna
101.	Armii Krajowej nr 108	budynek mieszkalny i usługowy (dwa sklepy	kamienica czynszowa; na schematycznym	lata 90 – te XIX wieku	ściany zewnętrzne w partii przyziemia: tynkowane i boniowane, wyżej	dobry	komunalna

		spożywcze)	planie Malborka z 1893 r. w miejscu tym wznosił się budynek należący do Paulsa; w 1914 r. właścicielem był olsztyński kupiec Karl Roensch		opracowane w cegle licowej, na fasadach bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku, sztucznego kamienia i kształtek ceramicznych (neorenesansowy); dachy kryte karpiówką, papą i blachą		
102.	Armii Krajowej nr 108	ogrodzenie		lata 90-te XIX wieku	cegła, tynk, drewno	zaniedbane	komunalna
103.	Bażyńskiego nr 1	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny związany ze Szpitalem Diakonis w Malborku	lata 20 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, w elewacji ogrodowej drewniana weranda, dach kryty holenderką / od 2000 r. stopniowo prowadzona modernizacja obiektu	dobry	prywatna
104.	Bażyńskiego nr 22	budynek mieszkalny wielorodzinny	oficyna	około 1900 r. / lata 60-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
105.	Chodkiewicza nr 3/4A	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki szare, rapowe / przełożone pokrycie dachowe (dachówka cementowa w kolorze czerwonym)	zaniedbany	komunalna
106.	Chodkiewicza nr 14 - 16	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / w ostatnich latach remont generalny: ocieplenie + tynki	dobry	prywatna

					mineralne na elewacjach, wymiana stolarki, dach kryty blacho dachówką, odnowione wnętrza		
107.	Chodkiewicza nr 34/35	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, opaski okienne ze sztucznego kamienia /w ostatnich latach remont generalny: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynki), dach kryty blacho dachówką, modernizacja wnętrza	bardzo dobry	prywatna
108.	Chodkiewicza nr 36/37	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki odnowione, opaski okienne ze sztucznego kamienia, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
109.	Chodkiewicza nr 38/39	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki szare, nakrapiane, opaski okienne ze sztucznego kamienia, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
110.	Chodkiewicza nr 40/41	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany, opaski okienne ze sztucznego kamienia / w ostatnich latach remont generalny: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynki), dach kryty blachodachówką, modernizacja wnętrza	bardzo dobry	prywatna
111.	Chodkiewicza nr 42	budynek mieszkalny jednorodzinny	być może związany z sąsiednim budynkiem należącym do wodociągów	około 1900 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, bielone, dach kryty holenderką	zaniedbany	prywatna

112.	Chodkiewicza nr 44/45	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty częściowo dachówką ceramiczną zakładkową / remont generalny w ostatnich latach: sidding na elewacjach, wymieniona stolarka, część dachu kryta blachodachówką	bardzo dobry	prywatna
113.	Chodkiewicza nr 46	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30 – te XX wieku / po 2000 r.	budynek zmodernizowany w ostatnich latach: elewacje opracowane w cegle, dach kryty dachówką ceramiczną karpiówką, wymieniona stolarka, odnowione wnętrza	bardzo dobry	prywatna
114.	Chrobrego nr 1 (na rogu z ul. Sikorskiego)	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany; detal architektoniczny z cegły i tynku; ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
115.	Chrobrego nr 1	ogrodzenie		lata 20 – te XX wieku	cokół ze sztucznego kamienia, kratownice i skrzydła metalowe	dobry	prywatna
116.	Chrobrego nr 3/4	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, elewacje odnowione (ocieplenie + tynk akrylowy), dach kryty holenderką i eternitem	dobry	prywatna
117.	Chrobrego nr 7/8	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, część wschodnia tynkowana, część zachodnia – sidding na elewacjach, dach kryty blachodachówką	dobry	prywatna

118.	Chrobrego nr 9/10	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, elewacje ocieplone i otynkowane, część dachu kryta eternitem, część blachodachówką	dobry	prywatna
119.	Chrobrego nr 11/12	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej i tynkowany, część wschodnia – elewacje ocieplone + tynki mineralne; ceramiczne pokrycie dachu - holenderka	dobry	prywatna
120.	Chrobrego nr 13/14	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej i tynkowany, część wschodnia tynki rapowe oryginalne, część zachodnia – elewacje ocieplone + tynk mineralny, dach kryty częściowo holenderką, częściowo blacho dachówką	dobry	prywatna
121.	Chrobrego nr 15/16	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20- te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, na elewacjach sidding, dach kryty częściowo eternitem, częściowo blachodachówką	dobry	prywatna
122.	Chrobrego nr 17/18	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowe i tynkowany, w części zachodniej oryginalne tynki rapowe, część wschodnia – na elewacjach sidding, dach kryty częściowo holenderką, częściowo blacho dachówką	dobry	prywatna
123.	Chrobrego nr 19/20	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej i tynkowany, dach kryty częściowo holenderką, częściowo eternitem	dobry	prywatna

124.	Chrobrego nr 21/22	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, część elewacji pokryta siddingiem, dach kryty częściowo dachówką ceramiczną zakładkową, częściowo dachówką cementową w kolorze czerwonym	dobry	prywatna
125.	Chrobrego nr 23/24	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej i tynkowany, część elewacji wtórnie boniowana, dach kryty eternitem oraz dachówką cementową w kolorze czerwonym	dobry	prywatna
126.	Chrobrego nr 41	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20-te XX wieku	murowany z cegły ceramicznej, tynkowany, tynki nakrapiane, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
127.	Chrobrego nr 42	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20-te XX wieku	murowany z cegły ceramicznej, tynkowany, tynki nakrapiane, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
128.	Chrobrego nr 43	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynki przy ul. Chrobrego wzniesione zostały w 1926 roku dla pracowników malborskiej cukrowni	lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / w ostatnich latach remont generalny: nowe tynki (zielone), wymieniona stolarka, dach kryty blachodachówką	bardzo dobry	prywatna
129.	Chrobrego nr 44	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20- te XX wieku	murowany z cegły ceramicznej, tynkowany, tynki nakrapiane, dach kryty holenderką	dobry	prywatna

130.	Chrobrego nr 45	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek szkolny – *Landwehrschule,* po 1945 roku siedziba Garnizonowej Administracji Mieszkań	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, na elewacjach detal z tynku i stiuku, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
131.	Curie – Skłodowskiej nr 1 - 5	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010 r.	murowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2010 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynki akrylowe)	bardzo dobry	komunalna / prywatna
132.	Curie – Skłodowskiej nr 6 - 10	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany z cegły silikatowe, tynkowany, tynki rapowe, dach kryty marsylką	zaniedbany	komunalna / prywatna
133.	Curie – Skłodowskiej nr 11	budynek mieszkalny i usługowy (sklep ogólnospożywczy „Familia”)	budynek przedszkola, funkcję tą pełnił do 1944 r., w 1945 r. lazaret Armii Czerwonej	lata 30-te XX wieku / 2009 r.	murowany, tynkowany, tynki rapowe, dachy kryte holenderką / 2009 r.: wymiana stolarki okiennej i drzwiowej	zaniedbany	prywatna
134.	Derdowskiego nr 1 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny (obecnie nieużytkowany)	willa; do 2006 r. funkcjonowało tu przedszkole nr 11	lata 20-te XX wieku / 2010 r.	murowany i tynkowany, na elewacjach bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku (neoklasycystyczny), dach kryty karpiówką	zaniedbany	prywatna
135.	Derdowskiego nr 1 **Położony na obszarze zabytkowym.**	ogrodzenie		lata 20-te XX wieku	cegła, tynk, drewno	zaniedbane	prywatna
136.	Derdowskiego nr 2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny	willa	1935 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacjach skromny detal architektoniczny z cegły i sztucznego kamienia; ceramiczne pokrycie dachów	dobry	prywatna
137.	Derdowskiego nr 2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	ogrodzenie		lata 30-te XX wieku	cegła, tynk, metal	dobry	prywatna

138.	Derdowskiego nr 3 **Położony na obszarze zabytkowym.**	Przedszkole Niepubliczne „Bratek”	budynek mieszkalny – dom parafialny parafii p.w. św. Jerzego (ewangelicka)	lata 20 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, na elewacjach detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku (neobarokowy i neoklasycystyczny); dach kryty holenderką	bardzo dobry	prywatna
139.	Dworcowa **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek dworca		1889 – 1890 r. / lata 30 – te XX wieku / 2009 – 2011 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle licowej z użyciem cegły glazurowanej ciemnobrązowej, bogaty detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych; ceramiczne pokrycie dachów (holenderka) /2009 – 2011 r.: remont generalny (renowacja, restauracja wg programu prac konserwatorskich)	bardzo dobry	PKP S.A.
140.	Dworcowa **Położony na obszarze zabytkowym.**	szalet		około 1900 r. / 2011 r.	murowany, elewacje szalowane cegłą licową; górna kondygnacja w odkrytej konstrukcji ryglowej, ceramiczne pokrycie dachu / 2011 r.: remont generalny (renowacja, restauracja wg programu prac konserwatorskich)	bardzo dobry	PKP S.A.
141.	Dworcowa nr 16	budynek magazynu towarowego		około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, partia poddasza w odkryte konstrukcji ryglowej; dach kryty holenderką	zaniedbany	PKP S.A.
142.	Dworcowa nr 21	Urząd Pocztowy Malbork 2	poczta dworcowa	około 1900 r. / lata 20-te XX wieku /	murowany i tynkowany, elewacje artykułowane lizenami, dach kryty papą / pierwotnie elewacje opracowane w cegle, dach kryty dachówką,	dobry	państwowa Poczta Polska S.A.

				lata 60-te XX wieku	w latach 20 – tych XX wieku modernizacja w stylu modernistycznym / lata 60 – te XX wieku: odnowienie elewacji		
143.	Dworcowa	budynek usługowy (ALMED, sklep medyczny)		lata 20 – te XX wieku / 2008 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, dach kryty dachówką /2008 r.: adaptacja do nowej funkcji, remont wnętrza, wymiana stolarki	dobry	państwowa
144.	Dworcowa nr 1	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki nakrapiane, cokół fundamentu obetonowany; dach kryty karpiówką	zaniedbany	państwowa / prywatna
145.	Dworcowa nr 1A	budynek usługowy – pokoje gościnne „Szarotka”	budynek noclegowni dla kolejarzy węzła malborskiego, po 1945 roku utrzymany w dawnej funkcji, w latach 90 – tych XX wieku obok noclegowni powstały pokoje gościnne dla turystów	około 1900 – 1910 r. / po 2000 r.	murowany, elewacje opracowane z cegły licowej żółtej, do artykulacji użyta cegła czerwona, w zwieńczeniu pas malowanego fryzu / dach kryty blacho dachówką, odnowione wnętrza	dobry	prywatna
146.	Dworcowa nr 3	budynek mieszkalny jednorodzinny	w 1914 r. właścicielem budynku był Otto Zitzlaff, od 1935 r. rodzina Dembek; po 1945 r. przejęty przez PKP – mieścił różne funkcje usługowe (cukiernia); w latach 80-tych XX wieku powrócił do rodziny Dembek	lata 90 – te XIX wieku	ceglany fundament, partia przyziemia konstrukcji zrębowej, szczyty i partia ścianki kolankowej szalowane deskami, dachy kryte papą	dobry	prywatna

147.	Dworcowa nr 3	ogrodzenie z bramą		około 1900 r.	cegła, metal	dobry	prywatna
148.	Dworcowa nr 3	budynek gospodarczy	budynek pomocniczy	około 1900 r.	w partii przyziemia murowany, elewacje opracowane w cegle, wyżej szalowany deskami, dach kryty papą	dobry	prywatna
149.	Dworcowa nr 4	budynek usługowy (salon fryzjerski, sklep opalowy)	budynek usługowy i mieszkalny	lata 90-te XIX wieku	częściowo konstrukcja zrębowa, częściowo konstrukcja ryglowa wypełniona cegłą, pola rygla tynkowane, dachy kryte papą	zaniedbany	prywatna
150.	Dworcowa nr 4	ogrodzenie z bramą		około 1900 r.	cegła, drewno	zaniedbane	prywatna
151.	Dworcowa nr 14	budynek mieszkalny i usługowy (przychodnia lekarska)	na planie miasta ukazującej stan na 1940 r. oznaczony nr 68 i opisany jako – *Reichsbahnbetriebsamt* – czyli Urząd Eksploatacji Dróg Żelaznych; po 1945 r. przychodnia kolejowa oraz mieszkania służbowe	1923 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, detal architektoniczny z tynku, stiuk i sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	państwowa / prywatna
152.	Dworcowa nr 24	budynek usługowy (Bar Bis)	na planie miasta ukazującej stan na 1940 r. oznaczony nr 105 i opisany jako – *Reichsbahnverkehrsamt* – czyli Urząd Komunikacji Kolejowej; po 1945 r. budynek Sekcji Elektrycznej PKP oraz siedziba Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność	lata 20-te XX wieku / 2006 r.	murowany i tynkowany / 2006 r. remont generalny: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynk), remont dachu (wymiana dachówki – cementowa w kolorze czerwonym)	dobry	prywatna

153.	Fałata nr 4	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z cegły i tynku; ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
154.	Fałata nr 5 i 5/1	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900 r.	podmurówka z cegły, konstrukcja zrębowa, szalowana deskami, dachy kryte holenderką	zaniedbany	komunalna / prywatna
155.	Grunwaldzka nr 5	budynek mieszkalny i usługowy (zakład usług kominiarskich)	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r.	murowany i tynkowany, fasada w partii przyziemia boniowana; frontowa połać dachowa kryta karpiówką, główna połać kryta papą	dobry	komunalna / prywatna
156.	Grunwaldzka nr 6	budynek mieszkalny i usługowy (Fabryka okien PCV)	budynek mieszkalny	lata 90-te XX wieku / około 1910 r.	murowany, elewacja boczna i tylna gładko tynkowane, fasada opracowana w cegle, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
157.	Grunwaldzka nr 7/8	budynek mieszkalny i usługowy (KOHLAND)	budynek mieszkalny	lata 30-te XX wieku	murowany, elewacje częściowo opracowane w cegle, częściowo gładko tynkowane, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
158.	Grunwaldzka nr 9	budynek usługowy (Bar Polska Kuźnia Smaków)	siedziba malborskiego bractwa strzeleckiego; po 1945 roku budynek mieszkalny – do 2007 r.	lata 1895-1897 / 2008-2009 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, na elewacji szczytowej północnej tarcza strzelecka ze sztucznego kamienia; dach kryty blachą	dobry	komunalna
159.	Grunwaldzka nr 12	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 r. / lata 60,70-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki gładkie, wierzchołek szczytu ryzalitu frontowego w odkrytej	dobry	komunalna / prywatna

					konstrukcji ryglowej, frontowa połać dachowa ceramiczna, główna połać kryta papą		
160.	Grunwaldzka nr 16/17/18	ogrodzenie z bramami		1912 r. / 2010 r.	ogrodzenie ceglano – metalowe / częściowo odnowione w 2010 r.	dobry	Polski Tytoń S.A.
161.	Grunwaldzka nr 19	budynek mieszkalny i usługowy (zakład kominiarski)	kamienica czynszowa	około 1910 r. / lata 60 – te XX wieku	murowany, elewacje opracowane częściowo w tynku, częściowo w cegle licowej, detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku, w trzeciej kondygnacji częściowo odkryta konstrukcja ryglowa, szczyt wschodni szalowany deskami, dach o pokryciu ceramicznym i papą, zachowane elementy wystroju /w latach 60 – tych XX wieku zmiana na fasadzie (tynki)	zaniedbany	komunalna / prywatna
162.	Grunwaldzka nr 20	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. / lata 50 – te XX wieku / 2005 – 2007 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie – wtórne (fasada otynkowana w latach 50 – tych XX wieku), frontowa połać dachowa ceramiczna, główna połać kryta papą /2005 – 2007 r.: wymiana stolarki, odnowienie klatki schodowej	dobry	komunalna / prywatna

163.	Grunwaldzka nr 22 / 23	budynek mieszkalny i usługowy (sklepy spożywcze, odzieżowy, rowery i AGD)	budynek mieszkalny i usługowy	1904 r.	murowany, fasady w partii przyziemia – rustyka ze sztucznego kamienia, wyżej opracowane w cegle licowej, bardzo bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku, kształtek ceramicznych i stiuku; dachy kryte łupkiem bitumicznym, papą i blachą	zaniedbany	komunalna / prywatna
164.	Grunwaldzka nr 24	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. / 2009 r.	murowany, fasada w partii przyziemia z rustyką, wyżej tynkowana, tynki gładkie ze skromnym detalem architektonicznym, elewacja boczne i tylna opracowana w cegle surowej, frontowa połać dachowa – blacha, główna połać kryta papą /2009 r. zmiana pokrycia dachu (blacha)	dobry	komunalna / prywatna
165.	Grunwaldzka nr 25	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. / lata 50 – te XX wieku	murowany, fasada i elewacja boczna zachodnia w partii przyziemia boniowane, wyżej gładko tynkowane z detalem architektonicznym z cegły i tynku, elewacja tylna wtórnie otynkowana, frontowe połacie dachowe ceramiczne, główna połać dachowa kryta papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
166.	Grunwaldzka nr 26/27	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa / po 1945 roku funkcjonował w budynku Zarząd Miejski i Powiatowy Urząd Ziemski	około 1905-1910 r. / lata 50 -te XX wieku	murowany, fasada tynkowana – tynki rapowe ze skromnym detalem architektonicznym z cegły i tynku, elewacja boczne i tylna wtórnie otynkowane, frontowa połać dachowa ceramiczna, tylna kryta papą	dobry	komunalna / prywatna

167.	Grunwaldzka nr 28	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa z oficyną	około 1905-1910 r. / lata 50-te XX wieku	murowany, fasada w przyziemiu boniowana, wyżej gładko tynkowana bogatym detalem architektonicznym z cegły, tynku, stiuku i sztucznego kamienia; elewacja tylna i oficyna wtórnie gładko otynkowane; dachy częściowo kryte karpiówką, częściowo kryte papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
168.	Hallera nr 1	budynek mieszkalny	wiatrak lub wieża ciśnień (?), po 1903 roku budynek mieszkalny	4 ćwierć XIX wieku / po 1903 r.	murowany z cegły ceramicznej, dach kryty papą	zły	komunalna
169.	Hallera nr 2	budynek mieszkalny		około 1900 r.	murowany, częściowo tynkowany, częściowo opracowany w cegle, drewniana weranda, dachy kryte papą	zaniedbany	komunalna
170.	Jagiellońska nr 6	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1903 r. / lata 60- te XX wieku / 2000 – 2009 r.	murowany, gładko tynkowany, fasada pierwotnie opracowana w cegle, częściowo zachowany detal architektoniczny z cegły; dach kryty papą / 2000 – 2009 r.: wymiana stolarki okiennej, odnowienie klatki schodowej	dobry	komunalna / prywatna
171.	Jagiellońska nr 7	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1900 - 1905 r. / lata 60-te XX wieku	murowany, gładko tynkowany, fasada pierwotnie opracowana w cegle, częściowo zachowany skromny detal architektoniczny z cegły; dach kryty papą	dobry	komunalna / prywatna

172.	Jagiellońska nr 8	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1900 - 1905 r. / lata 60-te XX wieku	murowany, gładko tynkowany, fasada pierwotnie opracowana w cegle, częściowo zachowany skromny detal architektoniczny z cegły; dach papa	dobry	komunalna / prywatna
173.	Jagiellońska nr 9	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 - 1905 r.	murowany, fasada z cegły licowej z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych, pozostałe elewacje gładko tynkowane, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
174.	Jagiellońska nr 12	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 - 1905 r.	murowany, fasada z cegły licowej z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych, elewacja boczna i tylna gładko tynkowane, dach kryty papą	dobry	komunalna / prywatna
175.	Jagiellońska nr 13	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 - 1905 r. / lata 60 – te XX wieku	murowany, gładko tynkowany, tynki na fasadzie wtórne – zniszczony detal architektoniczny, frontowa połać dachowa ceramiczna, główna połać kryta papą	dobry	komunalna / prywatna
176.	Jagiellońska nr 16	budynek nr 5 w kompleksie koszarowym nr 1663 (budynek koszarowy)	budynek koszarowy I w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (drugi batalion)	1908 – 1911 r. / 2010 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; ceramiczne pokrycie dachu /2010 r.: częściowy remont dachu	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej

177.	Jagiellońska nr 16	budynek nr 6 w kompleksie koszarowym nr 1663 (budynek koszarowy)	kantyna dla podoficerów oraz zarząd koszar drugiego batalionu w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (drugi batalion)	1908 – 1911 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, ściana poddasza w elewacji bocznej południowej w odkrytej konstrukcji ryglowej; ceramiczne pokrycie dachów	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
178.	Jagiellońska nr 16 / Plac 3 Maja nr 1 B	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek koszarowy II w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (drugi batalion)	1908 – 1911 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; ceramiczne pokrycie dachu (karpiówka)	dobry	Państwowa Wojskowa Administracja Mieszkaniowa – Oddział Regionalny w Gdyni
179.	Jagiellońska nr 16 / Plac 3 Maja nr 1	posterunek żandarmerii wojskowej	budynek koszarowy III w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (drugi batalion)	1908 – 1911 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; ceramiczne pokrycie dachu (karpiówka)	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
180.	Jagiellońska nr 16 / Plac 3 Maja nr 4	budynek WKU i siedziba sztabu w kompleksie koszarowym nr 1663	budynek koszarowy IV w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (drugi batalion)	1908 – 1911 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; ceramiczne pokrycie dachu (karpiówka)	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
181.	Jagiellońska nr 16	budynek nr 8 w kompleksie koszarowym nr 1663 (magazyn żywnościowy, stolarnia)	budynek magazynowy w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (drugi batalion)	1908 – 1911 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; ceramiczne pokrycie dachu	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej

182.	Jagiellońska nr 16	budynek nr 7 w kompleksie koszarowym nr 1663 (hala sportowa)	budynek hali sportowej zespole koszar 152 Pułku Piechoty (drugi batalion)	1908-1911 r. / 2009 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; dach kryty blachodachówką / 2009 r.: remont dachu (zmiana pokrycia, obróbki blacharskie)	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
183.	Jagiellońska nr 16	budynek nr 13 w kompleksie koszarowym nr 1663 (magazyn)	budynek koszarowy V w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (drugi batalion); związany z rozbudową koszar z przeznaczeniem dla 4 Kompanii Karabinów Maszynowych	lata 20-te XX wieku	murowany, w partii przyziemia elewacje opracowane w cegle, wyżej gładko tynkowane; ceramiczne pokrycie dachu (karpiówka)	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
184.	Jagiellońska nr 16	budynek nr 3 w kompleksie koszarowym nr 1663 (budynek socjalny i magazynowy)	budynek koszarowy VI w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (drugi batalion)	1908-1911 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły i tynku, ceramiczne pokrycie dachu (karpiówka)	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
185.	Jagiellońska nr 16	budynek wartowni i magazynu	budynek magazynowy II w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (drugi batalion); związany z rozbudową koszar z przeznaczeniem dla 4 Kompanii Karabinów Maszynowych	lata 20-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty blachą	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
186.	Jagiellońska nr 16	budynki pomocnicze w kompleksie koszarowym nr 1663 (garaże, rusznikarnia)	związane z rozbudową koszar z przeznaczeniem dla 4 Kompanii Karabinów Maszynowych	lata 20 – te XX wieku	cztery budynki ustawione w czworokąt w południowo – wschodniej części kompleksu; murowane, ceramiczne pokrycie dachów (karpiówka)	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej

187.	Jagiellońska nr 16	ogrodzenie I w kompleksie koszarowym nr 1663 (od zachodu tj. od strony ul. 17 Marca)		około 1911 r.	cegła, metal, kształtki ceramiczne	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
188.	Jagiellońska nr 16	ogrodzenie II w kompleksie koszarowym nr 1663 (od północy tj. od strony Placu 3 Maja)		około 1911 r.	cegła, metal, kształtki ceramiczne	dobry	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
189.	Jagiellońska nr 16	ogrodzenie III w kompleksie koszarowym nr 1663 (od wschodu – łączące budynek nr 7 z budynkiem nr 8)		około 1911 r.	murowane, pełne, obsadzek kryty blachą	zaniedbane	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
190.	Jagiellońska nr 16	ogrodzenie IV w kompleksie koszarowym nr 1663 (od wschodu – od Placu 3 Maja do budynku hali sportowej)		około 1911 r.	cegła, metal, kształtki ceramiczne	zaniedbane	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
191.	Jagiellońska nr 16	ogrodzenie V w kompleksie koszarowym nr 1663 (od wschodu –odcinek południowy, od budynku nr 8 do budynku nr 5)		około 1911 r	cegła, metal, kształtki ceramiczne	zaniedbane	państwowa Ministerstwo Obrony Narodowej
192.	Jagiellońska nr 74	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku / 2009 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe /2009 r.: remont dachu (przełożenie dachówki – cementowa w kolorze czerwonym, obróbki blacharskie), odnowienie wystawek w połaciach dachowych	zaniedbany	komunalna / prywatna

193.	Jagiellońska nr 75/76	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20- te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na fasadzie skromny detal architektoniczne z cegły i tynku, dach kryty karpiówką	zaniedbany	komunalna / prywatna
194.	Jagiellońska nr 77/78	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, tynki rapowe, dach kryty karpiówką	zaniedbany	komunalna / prywatna
195.	Jagiellońska nr 78A	Powiatowe Ognisko Plastyczne w Malborku	budynek mieszkalny wielorodzinny	lata 30-te XX wieku / lata 60- te XX wieku	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką / lata 60- te XX w.: dobudowa skrzydła zachodniego mieszczącego pracownię	dobry	państwowa
196.	Jagiellońska nr 79A	budynek mieszkalny dwurodzinny	willa	lata 30-te XX wieku / 2007 – 2011 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, dach kryty holenderką / od 2007 r.: remonty, głównie we wnętrzu	dobry	prywatna
197.	Jagiellońska nr 79/82	ogrodzenie przy Specjalnym Ośrodku Szkolno - Wychowawczym	ogrodzenie przy lazarecie garnizonowym 152 Pułku Piechoty	około 1903-1906 roku	ceglany fundament i słupki, metalowe kratownice i skrzydła	dobry	państwowa
198.	Jagiellońska nr 94	stołówka i aula w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym (MOW)	Zespół Seminarium Nauczycielskiego – fragment budynku głównego (skrzydło wschodnie) / po 1925 roku szkoła średnia dla chłopców (Winrych von Kniprode Schule – Oberschule für Jungen)	1867 r. / lata 50-te XX wieku	fundament z ciosów kamiennych, elewacje opracowane w cegle ceramicznej ze skromnym detalem z cegły; ceramiczne pokrycie dachu	bardzo dobry	państwowa

199.	Jagiellońska nr 94	ogrodzenie grodzenie terenu MOW	ogrodzenie w zespole Seminarium Nauczycielskiego	4 ćwierć XIX wieku	murowane z cegły, z użyciem kształtek ceramicznych, metalowe współczesne skrzydła	dobry	państwowa
200.	Jagiellońska nr 97	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku / 2005 – 2006 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacji frontowej skromny detal architektoniczny z tynku i sztucznego kamienia, ściany poddasza drewniane, szalowane deskami, dach kryty marsylką /2005 – 2006 r.: remont klatki schodowej, wymiana stolarki	dobry	komunalna / prywatna
201.	Jagiellońska nr 99	budynek mieszkalny i usługowy (sklep mięsny)	budynek mieszkalny	około 1910 r. /lata 50 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki gładkie – wtórne, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
202.	~~Jagiellońska nr 99 A / B / C~~ (wykreślony na podstawie opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków)	budynek mieszkalny wielorodzinny	oficyna	około 1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle ze skromnym detalem architektonicznym z cegły, elewacja tylna gładko tynkowana, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
203.	Jagiellońska nr 100	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1910 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, skromny detal architektoniczny z cegły i tynku, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
204.	Jagiellońska nr 105	Kaplica Kościoła Chrześcijan Baptystów	budynek wybudowany przez mistrza budowlanego Rudolfa Rutkowskiego	1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia, dach kryty karpiówką	dobry	sakralna Rada Kościoła Chrześcijan Baptystów

205.	Jagiellońska nr 106	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa z oficyną	1902 r.	murowany, fasada opracowana w cegle ceramicznej z użyciem cegły glazurowanej ciemnobrązowej, bogaty detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych, oficyna tynkowana, dachy kryte papą	dobry	komunalna / prywatna
206.	Jagiellońska nr 107	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r.	murowany, fasada opracowana w cegle licowej i tynku, bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku, stiuku i sztucznego kamienia, elewacja boczna i tylna gładko tynkowane, frontowe połacie dachowe ceramiczne, główna połać kryta papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
207.	Kasprowicza nr 1 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, gzymsy i opaski z tynku gładkiego; ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
208.	Kasprowicza nr 2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / odnowione elewacje, przełożona dachówka, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
209.	Kasprowicza nr 3 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny	willa (budynek mieszkalny i biura)	lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, skromny detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna

210.	Kasprowicza nr 3A **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
211.	Kasprowicza nr 4/1 i 4/2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 20 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany / po 2000 r. częściowo odnowione elewacje, przełożona dachówka, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
212.	Kasprowicza 4 A **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20 – te XX wieku / po 1978 r.	murowany i tynkowany / od 1978 r. odnowione elewacje, wymieniona stolarka, remont dachu i odnowienie elewacji	bardzo dobry	prywatna
213.	Kasprowicza 4 B **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 20 – te XX wieku / 2004 – 2005 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
214.	Kasprowicza 4 C **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, ceramiczne pokrycie dachu; drewniana weranda	dobry	prywatna
215.	Kasprowicza nr 5 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny; wg właścicieli podobno wybudowany w 1926 r., należał do architekta o nazwisku Schützen		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
216.	Kasprowicza nr 6 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20 – te XX wieku / od 2009 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, ceramiczne pokrycie dachu / od 2009 r. prowadzony jest remont generalny (dach, stolarka, wnętrze, izolacje)	dobry	prywatna

217.	Kasprowicza nr 7 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20 – te XX wieku / lata 90 – te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / bryła rozbudowana w kierunku południowym (murowana i tynkowana)	dobry	prywatna
218.	Konopnickiej nr 2	budynek mieszkalny + usługa (sklep akwarystyczny) + elektrownia wodna	Młyn Środkowy - *Mittelmühle*	XV wiek / XVII wiek / około 1900 r.	murowany i tynkowany, dachy kryte papą		komunalna/ państwowa
219.	Konopnickiej nr 3 dawniej Dzierżyńskiego nr 4 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r. / 2009 r.	murowany, elewacje tylna i boczne opracowane w surowej cegle; fasada opracowana w cegle licowej żółtej i czerwonej, bogaty detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych glazurowanych w kolorze zielonym i ceramicznych płycin; ceramiczne pokrycie dachów / 2009 r. remont dachu i częściowo fasady	dobry	komunalna / prywatna
220.	Konopnickiej nr 5	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r.	murowany; fasady opracowane w cegle licowej z użyciem cegły glazurowanej w kolorze ciemnobrązowym, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych; dachy kryte holenderką oraz repusowaną blachą	zły	komunalna / prywatna

221.	Konopnickiej nr 6	budynek usługowy – przychodnie lekarskie (NZOZ MEDICUS, pracownia RTG i USG, Poradnia Chirurgiczna, Poradnia Przeciwgruźlicza, gabinety lekarskie)	budynek urzędu budowlanego i katastralnego – *Hochbau und Katasteramt*	lata 20- te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, kondygnacja poddasza słupowo – belkowa szalowana deskami; ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna
222.	Konopnickiej nr 8 - 12	budynek mieszkalny i usługowy (Centrum Taniego Leku)	budynek mieszkalny	około 1910 r. / lata 50,60-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe zachowane w części środkowej, od wschodu wtórne; drewniany ganek; ceramiczne pokrycie dachów	zaniedbany	komunalna / prywatna
223.	Konopnickiej nr 13	budynek mieszkalny wielorodzinny	willa (zaprojektowany i wybudowany przez architekta Rudolfa Rudnickiego, budowniczego kaplicy kościoła chrześcijan baptystów – obecnie ul. Jagiellońska nr 105)	1910 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe – częściowo odnowione; szczyt korpusu głównego w odkrytej konstrukcji ryglowej, frontowe połacie dachowe kryte karpiówką, pozostałe - papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
224.	Konopnickiej nr 19	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
225.	Konopnickiej nr 20	budynek mieszkalny dla trzech rodzin		1934 r. / lata 90- te XX wieku / 2004 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione w 1994 roku / 2004 r.: remont dachu (przełożenie dachówki, obróbki blacharskie)	bardzo dobry	prywatna

226.	Konopnickiej nr 22	budynek mieszkalny i usługowy (K.B. Nieruchomości)	willa	lata 30 – te XX wieku / 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki odnowione; ceramiczne pokrycie dachu / około 2000 r. remont generalny (odnowienie elewacji, stolarka)	bardzo dobry	prywatna
227.	Kopernika nr 1 / na rogu z 17 Marca	Państwowa Szkoła Muzyczna 1 stopnia im. I.J. Paderewskiego	willa; w 1914 r. właścicielem był weterynarz powiatowy Karl Schöneck; przed 1945 r. Ziehm, major Landwehry w stanie spoczynku; od 1976 r. siedziba szkoły muzycznej (w większości przeniesiona z budynku przy ul. Poczty Gdańskiej nr 3)	lata 90 – te XIX wieku / 1976 r.	murowany i tynkowany, tynki współczesne, w zasadzie bez detalu architektonicznego (zniszczony w trakcie remontów po 1945 roku); dachy kryte papą / 1976 r.: remont kapitalny z adaptacją na potrzeby szkoły muzycznej	dobry	państwowa
228.	Kopernika nr 8	budynek mieszkalny i usługowy (sklep usługi ksero – fax)	budynek mieszkalny	lata 20 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki współczesne; dachy kryte karpiówką /budynek gruntowanie odnowiony w ostatnich latach	bardzo dobry	komunalna
229.	Kopernika nr 14	budynek mieszkalny wielorodzinny	w budynku mieszkali malborscy burmistrzowie, w tym B. Pawelcik; po 1945 roku mieściła się tu siedziba ZUS	lata 90 – te XIX wieku / po 2000 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle licowe z użyciem cegły glazurowanej (kolor żółty i ciemnoczerwony), bardzo bogaty detal architektoniczny z cegły, cegły glazurowane, kształtek ceramicznych, kamienia i tynku; dachy kryte holenderką /budynek systematycznie odnawiany	bardzo dobry	komunalna / prywatna
230.	Kopernika nr 33	budynek mieszkalny wielorodzinny	Miejski Dom Starców – *Städtische Altenheim Marienburg*	lata 90 – te XIX wieku / 2011 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych /2011 r.: remont dachu (dachówka cementowa w kolorze czerwonym, obróbki blacharskie)	zaniedbany	komunalna

231.	Kościuszki nr 6	budynek mieszkalny i usługowy (AIG Bank, Bosch – Dulux)	budynek mieszkalno – usługowy z oficyną, wzniesiony wg projektu pierwszego właściciela – mistrza murarskiego Karla Kleina	około 1900 r. / 2001 - 2009 r.	murowany i tynkowany, tynki po renowacji w 2009 r. – od zaplecza niebieskie, od północy żółte z bogatymi dekoracjami sztukatorskimi w manierze secesyjnej; frontowa połać dachowa kryta karpiówką, pozostałe połacie dachowe kryte papą	bardzo dobry	komunalna / prywatna
232.	Kościuszki nr 9	budynek mieszkalny i usługowy (Kwiaciarnia Malborska)	budynek mieszkalny z usługami na parterze + oficyna; w 1914 r. należał do tapicera Wilhelma Koeniga, w latach 30 – tych XX wieku na parterze działał sklep meblowy Hugo Friesego; w latach 80 – 90.tych XX wieku sklep AGD	lata 90 – te XIX wieku / 1995 r.	murowany i tynkowany, tynki w oficynie i elewacji tylnej gładkie, fasada – tynki rapowe z bogatym detalem architektonicznym z cegły, tynku i stiuku /1995 r. przebudowa przyziemia, dotycząca głownie elewacji (witryna sklepowa)	zaniedbany	komunalna / prywatna
233.	Kościuszki nr 10	budynek mieszkalny i usługowy (Studio Fotografii, Zakład Krawiecki)	budynek mieszkalny i usługowy, w 1914 r. należał do Karla Franka; w latach 90 – tych XX wieku na parterze mieścił się sklep pamiątkarski	lata 90 – te XX wieku / 2010 r.	murowany i tynkowany, na fasadzie skromny detal okienny z cegły i tynku; dach kryty papą /2010 r.: odnowienie elewacji frontowej	dobry	komunalna / prywatna
234.	Kościuszki nr 11	budynek mieszkalny i usługowy (Salon Komputerowy – INTERCOMM)	kamienica z funkcją usługową na parterze + oficyna; przed 1945 r. własność kupca Roberta de	około 1900 r. / 1995 r. / po 2000 r.	murowany, elewacja tylna i oficyna gładko tynkowane, fasada – tynki gładkie z detalem architektonicznym z cegły, tynku i stiuku (motywy secesyjne),	dobry	komunalna / prywatna

			Peyerbruna; w latach 90- tych XX w. na parterze mieścił się sklep obuwniczy Merkury		frontowa połać dachowa kryta karpiówką, Głowna połać dachowa kryta papą		
235.	Kościuszki nr 15	budynek mieszkalny i usługowy (lody, sklep odzieżowy i galanteryjny)	kamienica z funkcją usługową na parterze; w 1914 r. należał do mistrza piekarskiego Alberta Truppnera	około 1900 r. / 1995 r.	murowany, elewacja tylna z cegły surowej; fasada w partii przyziemia otynkowana, wyże opracowana w cegle licowej o różne tonacji barwnej, detal architektoniczny z cegły; frontowa połać dachowa kryta łupkiem bitumicznym, połać główna kryta papą	dobry	komunalna / prywatna
236.	Kościuszki nr 16	budynek mieszkalny i usługowy (apteka Dr. Max)	kamienica z funkcją usługową na parterze + oficyna; w 1914 r. należała do Fritza Mathesa; w latach 90 – tych XX wieku na parterze mieściły się delikatesy	około 1900 r. / lata 50 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki na elewacjach budynku głównego wtórne (lata 50 – te XX wieku), tynki na oficynie oryginalne; dach nad budynkiem głównym kryty holenderką, nad oficyną papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
237.	Kościuszki nr 17	budynek mieszkalny i usługowy (Lukas Bank, dorabianie kluczy)	kamienica z funkcją usługową na parterze + oficyna; w 1914 r. własność Franza Drebsa; w latach 50 – tych XX weku na parterze mieścił się sklep art. gospodarstwa domowego	lata 90 – te XIX wieku / około 1900 – 1905 r. / 1995 – 1997 r. / 2011 r.	murowany, elewacja tylna gładko tynkowana, fasada otynkowana w partii przyziemia, wyżej opracowana w cegle licowej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych; frontowa połać dachowa kryta blachą, pozostałe połacie kryte papą / 1995 – 97: odnowienie fasady, zwłaszcza w partii przyziemia	zaniedbany	komunalna / prywatna

					/ 20011 r.: modernizacja wnętrza w budynku głównym i w oficynie na potrzeby Lukas Bank		
238.	Kościuszki nr 18 - 20	budynek mieszkalny i usługowy (sklep Moda Damska/Moda Męska, Polbank, salon Era, Eurobank, jubiler, sklep Elegant Buty)	budynek mieszkalny i usługowy wzniesiony w miejscu trzech zniszczonych w czasie II wojny kamienic	1958 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, dach kryty blachodachówką	dobry	komunalna / prywatna
239.	Kościuszki nr 21	Budynek mieszkalny i usługowy (Salon Fryzjerski, Salon Komputerowy DATA)	kamienica z funkcją usługową na parterze + oficyna; w 1914 r. właścicielem był rentier Wilhelm Broscheit	około 1900 r. / lata 60 – te XX wieku / 1995 r. / 2009 – 2010 r.	murowany, elewacja tylna i oficyna gładko tynkowane – tynki współczesne; podobnie parter fasady, wyżej fasada opracowana w cegle licowej, bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; frontowa połać dachowa kryta blachą w karo, pozostałe połacie dachowe kryte papą / lata 60-te XX w.: adaptacja poddasza / 1995 r. – odnowienie fasady, remont dachu / 2009 r. remont elewacji tylnej i oficyny	dobry	komunalna / prywatna
240.	Kościuszki nr 25	budynek mieszkalny i usługowy (pizzeria)	budynek mieszkalny i usługowy; inwestorem i pierwszym właścicielem było Rolnicze Towarzystwo Handlowe z Gdańska (*Landwirtschaftliche*	około 1910 r. / 2011 r.	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia / 2011 r. remont generalny: odnowienie elewacji, zmiana	dobry	prywatna

			Grosshandelsgesellschaft Danzig); w 1914 r. mieszkał tu kupiec malborski Emil Krohn; po 1945 r. budynek mieszkalny komunalny + zakład fotograficzny		pokrycia dachu (papa bitumiczna w kolorze czerwonym)		
241.	Kościuszki nr 40	budynek usługowy	budynek mieszkalny-willa fabrykanta Alberta Rahna, właściciela firmy *Maschinenfabrik Albert Rahn*	lata 90 – te XIX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, fasada i elewacja boczna zachodnia z cegły licowej z użyciem cegły glazurowanej ciemnobrązowe, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i sztucznego kamienia, dach kryty papą	dobry	komunalna / prywatna
242.	Kościuszki nr 43	Hotel „Zbyszko”	Hotel – *Nordischer Hof;* inwestorem i właścicielem budynku był Paul Plebuch, który rozbudował stary hotel o nazwie *Stadt Elbing* do imponujących rozmiarów i otworzył bardzo nowoczesny na owe czasy hotel *Nordischer Hof*; po 1945 roku obiekt pełnił dawne funkcje: powstał tu hotel *Zbyszko* oraz w przyziemiu: restauracja *Zbyszko* i cukiernia *Jagieńka*	około 1920 r. / lata 70 – te XX wieku / lata 90 – te XX wieku	murowany i tynkowany, dach kryty papą / lata 70 – te XX w.: znacząca przebudowa (nadbudowa piętra, rozbiórka dachu czterospadowego, tynki na elewacjach – zniszczenie detalu architektonicznego) / lata 90 – te XX w.: kolejna modernizacja obiektu	dobry	prywatna
243.	Kościuszki nr 44 – 44 A	budynek mieszkalny i usługowy (Czer – Zal, Wędkarstwo, Ceramika)	budynek mieszkalny i usługowy; w latach 50, 60 – tych XX wieku znajdowały się tu trzy	około 1890 r. / lata 60,70 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki gładkie, wtórne, dach kryty papą / lata 70-te XX wieku:	zaniedbany	komunalna / prywatna

			sklepy: Centrala Rybna, Handel Dziewiarstwo, Obuwie Galanteria		otynkowanie fasady i elewacji bocznej zachodniej, co wiązało się ze zniszczeniem detalu architektonicznego		
244.	Kościuszki nr 54	budynek usługowy (Malbork Welcome Center)	budynek mieszkalny – willa rodziny Flatauer, byli oni właścicielami największego w mieście domu towarowego „Conitzer und Soehne" zlokalizowanego na Starym Mieście oraz salonu wystawowego (obecnie 17 Marca nr 42); w 1933 r. sklepy przejęła firma „Hille &Co", a rezydencję rodzinną przekazano administracji państwowej; po 1945 r. w budynku umieszczono Komendę Milicji; w latach 1948 – 1974 znajdował się w budynku Komitet Powiatowy PZPR, potem – przez trzy lata – służył on jako zastępcze lokum Szkole Specjalnej; w latach 1977 – 78 rezydowała tu administracja miejskiej Służby Zdrowia i Oświaty; od 1979 r. obiekt został przekazany władzom oświatowym – powstał tu Dom Nauczyciela z siedzibą Związku Nauczycielstwa Polskiego, biblioteki pedagogicznej i mieszkaniami, od 2007 roku – po remoncie i adaptacji – siedziba instytucji zajmującej się promocją Malborka	lata 70 – te XIX wieku / 2007 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, bardzo bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku, stiuku i sztucznego kamienia (klasycystyczny); ceramiczne pokrycie dachów / 2007 r. remont generalny: restauracja wg opracowanego programu prac konserwatorskich	bardzo dobry	komunalna

245.	Krakowska nr 1 / Orzeszkowej nr 6	budynek mieszkalny i usługowy (sklep wielobranżowy „Julka”)	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. / 2004 r.	murowany i tynkowany, dach kryty papą / 2004 r. remont dachu, stopniowa wymiana stolarki	zaniedbany	komunalna / prywatna
246.	Krakowska nr 1 /Orzeszkowej nr 6	budynek pomocniczy - nieużytkowany	budynek gospodarczy	około 1910 r.	murowany, elewacje z surowej cegły, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
247.	Krakowska nr 2	budynek mieszkalny i usługowy (Usługi Geodezyjne)		około 1905 – 1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle ze skromnym detalem architektoniczny, z cegły, dach kryty papą	dobry	prywatna
248.	Krakowska nr 3	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. / 2001 r.	murowany i tynkowany; w fasadzie partia przyziemia licowana w cegle, wyżej bonie ze sztucznego kamienia; dach kryty papą / 2011 r. odnowienie elewacji: boczna i tylna ocieplone	dobry	komunalna / prywatna
249.	Krakowska nr 5	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. / lata 50 – te XX wieku	murowany i tynkowany, fasada otynkowana wtórnie, co przyczyniło się do częściowego zniszczenia detalu architektonicznego, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
250.	Krakowska nr 6	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. /lata 50 – te XX wieku	murowany i tynkowany, fasada otynkowana wtórnie, co przyczyniło się do zniszczenia detalu architektonicznego, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
251.	Krakowska nr 7	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. / lata 50 – te XX wieku	murowany i tynkowany, fasada otynkowana wtórnie, co przyczyniło się do częściowego zniszczenia detalu architektonicznego, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna

252.	Kraszewskiego nr 1	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	4 ćwierć XIX wieku / 2010 r.	konstrukcja zrębowa, dach częściowo kryty holenderką, częściowo blacho dachówką / 2010 r. remont generalny zachodniej części budynku	dobry	prywatna
253.	Kraszewskiego nr 1A	budynek mieszkalny dwurodzinny	willa	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki w partii przyziemia rapowe, boniowane, wyżej gładkie, detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
254.	Kraszewskiego nr 2 / 2A	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2007 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie zachowane od strony wschodniej, od strony zachodniej budynek ocieplony + nowe tynki (2007 r.); dach częściowo kryty karpiówką, częściowo blachodachówką	dobry	komunalna / prywatna
255.	Kraszewskiego nr 3 / 3A	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	Murowany i tynkowany, tynki gładkie, skromny detal architektoniczny z cegły i tynku, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
256.	Kraszewskiego nr 4 / 4A	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30 – te XX wieku / 2000 – 2001 r.	murowany, na elewacjach ocieplenie + tynki akrylowe (remont z lat 2000 – 2001); ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
257.	Kraszewskiego nr 5 / 5A	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki zachowane, rapowe; dach kryty częściowo karpiówką, częściowo blachodachówką	zaniedbany	komunalna / prywatna

258.	Kraszewskiego nr 6 - 8	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, skromny detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
259.	Kraszewskiego nr 9/10	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku / 2010 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2010 r. remont generalny: przełożenie dachówki, odnowienie elewacji (ocieplenie + tynk)	dobry	komunalna / prywatna
260.	Kraszewskiego nr 11	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku / 2002 r.	murowany i tynkowany, skromny detal architektoniczny z tynku, ceramiczne pokrycie dachu / 2002 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynk)	dobry	komunalna / prywatna
261.	Kraszewskiego nr 11A	budynek mieszkalny	oficyna	lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna
262.	Kraszewskiego nr 12	budynek mieszkalny wielorodzinny	po 1945 roku w budynku (na parterze) funkcjonowało przedszkole należące do cukrowni malborskiej, placówkę zamknięto w 1997 r.	lata 20 – te XX wieku / 2011 r.	murowany i tynkowany, skromny detal architektoniczny z tynku, ceramiczne pokrycie dachu / 2011 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynk)	dobry	państwowa/ prywatna
263.	Kraszewskiego nr 13	budynek mieszkalny jednorodzinny	willa	lata 20 – te XX wieku	murowany, elewacje ocieplone i otynkowane, szczyt ryzality frontowego szalowany deskami, dachy kryte holenderką	dobry	prywatna

264.	Kraszewskiego nr 19	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
265.	Kraszewskiego nr 20	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, na elewacjach skromny detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
266.	Kraszewskiego nr 21	budynek mieszkalny dwurodzinny	willa	około 1910-1920 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacjach skromny detal architektoniczny z cegły i tynku, dachy kryte częściowo holenderką, częściowo karpiówką	dobry	prywatna
267.	Kraszewskiego nr 22	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2011 r.	murowany, na elewacjach skromny detal architektoniczny z tynku i sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu / 2011 r. odnowienie elewacji (ocieplenie + tynk)	dobry	komunalna / prywatna
268.	Kraszewskiego nr 24	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2007-2010 r.	Murowany; / 2007 r.: remont dachu (zmiana pokrycia – dachówka ceramiczna); 2008 r.: osuszenie i izolacje; 2010 r.: ocieplenie elewacji + tynki akrylowe, remont instalacji	bardzo dobry	państwowa / prywatna

269.	Kraszewskiego nr 25	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacjach detal architektoniczny z tynku i sztucznego kamienia; dach kryty karpiówką	zaniedbany	komunalna / prywatna
270.	Kraszewskiego nr 26	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku / 2009 – 2010 r.	murowany / 2009 – 2010 r.: remont generalny: przełożenie pokrycia dachu (dachówka ceramiczna), rynny i rury spustowe, ocieplenie elewacji + tynki akrylowe	dobry	komunalna / prywatna
271.	Kraszewskiego nr 26A	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, na elewacjach skromny detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; dach kryty blachą	bardzo dobry	prywatna
272.	Kraszewskiego nr 27	budynek mieszkalny	willa	1914 r. / 2007 – 2010 r.	murowany; / 2007 r.: remont dachu (blacha w miejsce dachówki ceramicznej); 2007 – 2008 r.: wymiana stolarki; 2010 r. odnowienie elewacji	bardzo dobry	prywatna
273.	Kraszewskiego nr 28	budynek mieszkalny	willa	około 1910 – 1920 r. / 1999 – 2000 r.	murowany, szczyt frontowy szalowany deskami / 1999 – 2000 r.: remont generalny: zmiana pokrycia dachu (blacha), wymiana stolarki, nowe tynki na elewacjach	dobry	prywatna

274.	Kraszewskiego nr 28	ogrodzenie		około 1910 – 1920 r.	murowane i drewniane	dobry	prywatna
275.	Matejki nr 5/6	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900 r. / 2010 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2010 r.: gruntowny remont północnej części budynku	dobry	prywatna
276.	Matejki nr 11/12	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900 r. / lata 90-te XX wieku	ceglany fundament, ściany zewnętrzne słupowo – belkowe szalowane pionowo deskami, ceramiczne pokrycie dachu / lata 90 – te XX w,: ocieplenie i otynkowanie elewacji w części południowej budynku	dobry	prywatna
277.	Matejki nr 15/16	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900 r. / lata 80-te XX wieku	ceglany fundament, ściany zewnętrzne słupowo – belkowe szalowane pionowo deskami, ceramiczne pokrycie dachu /lata 80 – te XX w,: otynkowanie elewacji w części północnej budynku	dobry	prywatna
278.	Mazurów nr 1	Internat Zespołu Szkół Technicznych	Schronisko Młodzieżowe - *Jugendherberge Marienburg*	1938 r. / 1985-1989 r. / 2009	murowany, elewacje opracowane w cegle licowej i klinkierowej ceramiczne pokrycie dachu / 1985 – 89 r.: remont generalny (głównie we wnętrzu + wymiana stolarki) / 2009 r.: remont dachu i więźby dachowej.	dobry	państwowa
279.	Mazurów nr 3	budynek mieszkalny jednorodzinny	willa	lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, skromny detal architektoniczny z cegły i tynku; dach kryty blachą falistą	bardzo dobry	prywatna

280.	Mazurów nr 5	budynek mieszkalny dla trzech rodzin	willa	lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacjach płyciny z cegły licowej, dach kryty blachodachówką	bardzo dobry	prywatna
281.	Mazurów nr 6/7	budynek mieszkalny wielorodzinny	willa	lata 30 – te XX wieku / 1994 – 1995 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, dach kryty karpiówką / lata 70 – te XX w. remont dachu / 1994 – 95 r.: wymiana stolarki	dobry	prywatna
282.	Mazurów nr 8	budynek mieszkalny jednorodzinny	willa	lata 30 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, detal ze sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
283.	Mickiewicza nr 20	budynek mieszkalny i usługowy	kamienica czynszowa	około 1910 r.	murowany i tynkowany, tynki wapienne; fasada z bogatym detal architektonicznym z cegły tynki i stiuku, zachowana kompozycja; ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
284.	Mickiewicza nr 21	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 r. / 2006 r.	murowany, elewacje boczne otynkowane, fasada i elewacja tylna opracowane w cegle licowej, ceglany detal; ceramiczne pokrycie dachu / 2006 r. przełożenie dachówki	zaniedbany	komunalna

285.	Mickiewicza nr 26	budynek usługowy i mieszkalny (siedziba Malborskiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego, salon komputerowy OPEN)	budynek mieszkalny, w 1914 r. właścicielką była Eva Retschkovski, do końca lat 80 – tych XX wieku Hotel Turystyczny „Nogat”	około 1908 r. / lata 60, 70- te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na elewacjach skromny detal architektoniczny z cegły, tynku sztucznego kamienia, dachy kryte blachą / lata 60,7—te XX wieku gruntowne remonty i adaptacje, utrata większości cech stylowych	dobry	spółdzielcza
286.	Mickiewicza nr 27	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa, w 1914 r. własność cieśli Otto Neumanna	około 1905 r. / 2009 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu / 2009 r. remont dachu z przełożeniem dachówki	zaniedbany	komunalna
287.	Mickiewicza nr 32	budynek usługowy i mieszkalny	budynek usługowy (sklepy) i mieszkalny	około 1900 – 1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, fasady z cegły licowej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych, ceramiczne pokrycie dachów	dobry	komunalna / prywatna
288.	Mickiewicza nr 36	budynek usługowy i mieszkalny	kamienica czynszowa z funkcją usługową na parterze	około 1900 r. / 1970 – 1975 r.	murowany, fasada opracowana w cegle licowej z użyciem cegły glazurowanej, bogaty detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, frontowe połacie dachowe kryte karpiówką, główna połać papą / 1970 - 1975 r.: remont generalny wnętrza budynku	dobry	komunalna / prywatna

289.	Mickiewicza nr 49	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30 – te XX wieku / 2008 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, detal ze sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu / 2008 r.: remont dachu z przełożeniem dachówki	dobry	
290.	Mickiewicza nr 50	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r.	murowany, fasada z cegły licowej z użyciem cegły glazurowanej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych oraz glazurowanych, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
291.	Mickiewicza nr 50 A	budynek mieszkalny i usługowy	oficyna	około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, dach kryty papą	zły	komunalna
292.	Mickiewicza nr 52	budynek mieszkalny i usługowy (biuro rachunkowe, Lex Med.)	budynek mieszkalny, po 1945 roku siedziba SANEPID- u	lata 30 – te XX wieku / 2005 - 2006 r.	murowany i tynkowany, skromny detal architektoniczny z cegły licowej i tynku, dach kryty papą / w latach 2005 – 2006 generalny remont ze zmianą funkcji	dobry	prywatna
293.	Mickiewicza nr 62	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 90 – te XIX wieku / 2008 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, skromny detal architektoniczny z cegły i tynku, drewniana weranda /2008 r. remont dachu z przełożeniem dachówki (dachówka ceramiczna)	zły	komunalna

294.	Mickiewicza nr 63	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 90-te XIX wieku / 2008 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle / 2008 r. remont dachu: przełożenie dachówki (ceramiczna), obróbki blacharskie	zły	komunalna
295.	Mickiewicza nr 69	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa z oficyną	około 1905 r. / lata 50-te XX wieku	murowany i tynkowany, pierwotnie fasada była opracowana w cegle – wtórnie została otynkowana; dachy kryte papą	zły	komunalna / prywatna
296.	Mickiewicza nr 70 / 70 A	budynek mieszkalny i usługowy	kamienica czynszowa z oficyną	około 1900 r.	murowany i tynkowany, fasada opracowana z cegły licowej w kolorze żółtym i ciemnoczerwonym, bogaty detal architektoniczny z cegły, kształtek, płycin ceramicznych oraz sztucznego kamienia; frontowa połać dachowa kryta łupkiem bitumicznym, główna połać kryta papą	dobry	komunalna / prywatna
297.	Mickiewicza nr 75	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 90- te XIX wieku	murowany i tynkowany, cokół fundamentu z cegły, skromny detal architektoniczny z cegły i tynku, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
298.	Mickiewicza nr 82	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa / po 1945 r. na parterze mieściła się biblioteka	około 1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, fasada z cegły licowej z użyciem cegły glazurowanej ciemnozielonej, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i sztucznego kamienia; dachy kryte dachówką ceramiczną i blachą	zaniedbany	komunalna / prywatna

299.	Norwida nr 1/2	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2008 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2008 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynk), częściowe przełożenie dachówki	dobry	państwowa / prywatna
300.	Norwida nr 3 - 5	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2007 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2007 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynk)	dobry	państwowa / prywatna
301.	Norwida nr 6/7	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2007 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2007 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynk)	dobry	państwowa / prywatna
302.	Norwida nr 21/22	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2009 r.	murowany i tynkowany / 2009 r. remont dachu: przełożenie dachówki (ceramiczna), obróbki blacharskie	zaniedbany	komunalna / prywatna
303.	Norwida nr 23 - 25	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2009 r.	murowany i tynkowany /2009 r. remont dachu: przełożenie dachówki (ceramiczna), obróbki blacharskie	zaniedbany	komunalna / prywatna
304.	Norwida nr 26 - 28	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2010 r.: odnowienie elewacji i klatek schodowych, remont dachu	bardzo dobry	państwowa / prywatna
305.	Nowowiejskiego nr1 / de Gaulle'a nr 1	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe i boniowanie, detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku; ceramiczne pokrycie dachu	dobry	państwowa / prywatna

306.	Nowowiejskiego nr 2/3	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku; ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
307.	Nowowiejskiego nr 4/5	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2009 r.	murowany i tynkowany, w fasadzie płyciny z cegły licowej (przy drzwiach wejściowych), ceramiczne pokrycie dachu / 2009 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynki)	dobry	komunalna / prywatna
308.	Nowowiejskiego nr 6/7	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2009 r.	murowany i tynkowany, w fasadzie płyciny z cegły licowej (przy drzwiach wejściowych), ceramiczne pokrycie dachu / 2009 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynki)	dobry	komunalna / prywatna
309.	Nowowiejskiego nr 8/9	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2009 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2010 r.: remont generalny: odnowienie elewacji (ocieplenie i tynk), remont dachu (przełożenie dachówki, obróbki blacharskie)	dobry	komunalna / prywatna

310.	Nowowiejskiego nr 10/11	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2009 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu; / 2009 r.: odnowienie elewacji: ocieplenie + tynk	dobry	komunalna / prywatna
311.	Nowowiejskiego nr 12 - 14	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / państwowa / prywatna
312.	Nowowiejskiego nr 15 - 18	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / państwowa / prywatna
313.	Nowowiejskiego nr 40 - 43	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, detal architektoniczny ze sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	państwowa / prywatna
314.	Nowowiejskiego nr 44 - 47	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2009 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu; / 2009 r.: odnowienie elewacji: ocieplenie + tynk	bardzo dobry	państwowa / prywatna
315.	Okrzei nr 5	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
316.	Orzeszkowej nr 2	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910 r.	murowany i tynkowany, na fasadzie skromny detal architektoniczny z tynku i sztucznego kamienia; frontowa połać dachowa kryta karpiówką, główna połać kryta papą	zaniedbany	komunalna / prywatna

317.	Orzeszkowej nr 3	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r. / 2011 r.	murowany, elewacja tylna i boczna tynkowane; fasada opracowana w cegle licowej, detal architektoniczny z cegły i tynku oraz dekoracje sztukatorskie o stylistyce secesyjnej; dach kryty papą / 2010 r.: remont dachu i częściowe odnowienie fasady	dobry	komunalna / prywatna
318.	Orzeszkowej nr 4	budynek mieszkalny i usługowy (kwiaciarnia, salon fryzjerski) + budynek gospodarczy	kamienica czynszowa z budynkiem gospodarczym	około 1905 – 1910 r.	murowany, fasada opracowana w cegle ceramicznej z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych oraz tynkowanych płycinek z dekoracjami sztukatorskimi; pozostałe elewacje częściowo otynkowane, dach papa	dobry	komunalna / prywatna
319.	Orzeszkowej nr 5	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r.	murowany, elewacja tylna i boczna od zachodu gładko tynkowane, fasada opracowana w kontraście materiałowo – kolorystycznym: z cegły (z dodatkiem cegły glazurowanej) i z tynku; dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
320.	Orzeszkowej nr 5A	budynek mieszkalny wielorodzinny	oficyna	około 1905 – 1910 r.	murowany z cegły ceramicznej, czwarta kondygnacja częściowo z cegły silikatowej, skromny detal architektoniczny z cegły, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna

321.	Orzeszkowej nr 9	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1903 r.	murowany, fasada opracowana w cegle ceramicznej z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych; dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
322.	Orzeszkowej nr 10	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1903 r.	murowany, fasada opracowana w cegle ceramicznej z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych; dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
323.	Orzeszkowej nr 10 A / nr 11	budynki mieszkalne wielorodzinne	oficyny	około 1910 r.	budynek nr 10 A: murowany z cegły ceramicznej, dach kryty papą /budynek nr 11: murowany, tynkowany, dach kryty papą	zły	komunalna
324.	Orzeszkowej nr 12 / 12 A	budynek mieszkalny wielorodzinny	oficyna	około 1910 r.	murowany i tynkowany, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
325.	Orzeszkowej nr 15	budynek mieszkalny i usługowy (sklep rybny)	budynek mieszkalno – usługowy związany z cukrownią malborską; po 1945 roku nadal związany z cukrownią, znajdowało się tu ambulatorium i piwiarnia „Zacisze” oraz sklep spożywczy PSS nr 3	lata 80-te XIX wieku / lata 60-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, elewacje odnowione po 2000 r.: ocieplenie + tynk + stolarka; dachy kryte papą	bardzo dobry	komunalna / prywatna

326.	Orzeszkowej nr 17	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r.	murowany, fasada opracowana w cegle licowej z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnozielonej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych glazurowanych, pozostałe elewacje w cegle surowej; dach kryty blachą	dobry	komunalna / prywatna
327.	Orzeszkowej nr 18	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1902 r.	murowany, fasada opracowana w cegle licowej z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych glazurowanych, pozostałe elewacje w cegle surowej; dach kryty papą	dobry	komunalna / prywatna
328.	Orzeszkowej nr 19	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1902 r.	murowany, fasada opracowana w cegle licowej z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych glazurowanych, pozostałe elewacje w cegle surowej; dach kryty papą	dobry	komunalna / prywatna
329.	Orzeszkowej nr 20	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
330.	Orzeszkowej nr 21 / 21 A	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany, gładko tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna

331.	Orzeszkowej nr 22/23	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. / lata 50-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki wtórne; dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
332.	Orzeszkowej nr 25 - 27	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r. / lata 50-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki wtórne; dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
333.	Orzeszkowej nr 28	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r.	murowany, fasada opracowana w cegle surowej z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnobrązowej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych, elewacja tylna i boczna zachodnia gładko otynkowane; dach kryty papą		komunalna / prywatna
334.	Pasteura nr 10	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905 – 1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły, tynkowane płyciny; dach częściowo kryty dachówką i papą	zły	komunalna
335.	Pasteura nr 11	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek mieszkalny wielorodzinny	4 ćwierć XIX wieku	murowany, elewacje częściowo opracowane w cegle, częściowo otynkowane (tylna); ceramiczne pokrycie dachu	zły	komunalna
336.	Pasteura nr 15	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1900 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna

337.	Piastowska nr 3	budynek mieszkalny w zespole Młyna Dolnego	budynek mieszkalny i usługowy	1924 r. / 2009 r.	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z tynku i stiuku, szczyt pd. odkryta konstrukcja ryglowa, ceramiczne pokrycie dachu – przełożone w 2009 r. / przybudówka zachodnia częściowo ryglowa, dach kryty papą	zły	prywatna
338.	Piłsudskiego nr 23	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
339.	Plac Słowiański nr 5	siedziba Urzędu Miasta	budynek Nowego Ratusza + siedziba biblioteki ludowej, Miejskiej Kasy Oszczędności, Szkoły Handlowej i kawiarni ratuszowej/ projekt: inżynier Kurt Höppner; budowniczy: Mollenhauer	1929 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle klinkierowej, detal architektoniczny z cegły, sztucznego kamienia i kształtek ceramicznych; ceramiczne pokrycie dachów	dobry	komunalna
340.	Plac Słowiański nr 6	budynek administracyjny – Prokuratura Rejonowa w Malborku, PZU	budynek usługowy – siedziba Zakładu Ubezpieczeniowego Prus Zachodnich (Lebensversicherung sanstalt Westpreussen) / projekt: Paul Dombert, architekt malborski	1930 r. / 2003 – 2009 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, fasada z cegły klinkierowej, detal z cegły i sztucznego kamienia; ceramiczne pokrycie dachów /od 2003 r. remont generalny, głownie wnętrza / 2009 r.: remont dachu i więźby dachowej.	dobry	państwowa / PZU (30 %) Prokuratura (70 %)

341.	Plac Słowiański nr 7	budynek usługowy i mieszkalny z budynkami gospodarczymi (Bar PUCHATEK)	budynek mieszkalny z budynkami gospodarczymi, w 1914 r. właścicielem był Robert Janzen, w latach 1927 – 29 mieszkał tu szybowcowy mistrz świata Ferdynand Schultz	lata 90-te XIX wieku / 2005-2008 r.	murowany z cegły ceramicznej i cegły glazurowanej, detal architektoniczny z cegły i sztucznego kamienia / 2005 r.: częściowo odnowienie elewacji, wymiana stolarki, 2009 r.: remont dachu (przełożenie dachówki – ceramiczna, impregnacja więźby)	dobry	komunalna / prywatna
342.	Plac Słowiański nr 8	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny z oficyną; w XIX wieku związany z kuźnią, w 1914 należał do Laury Volkmann	lata 80-te XIX wieku / 2 ćwierć XX wieku / 1989 r., 2009 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku, dach kryty dachówką ceramiczną i papą / 1989 r.: remont generalny (elewacja, stolarka, wnętrze); 2009 r.: remont dachu z przełożeniem dachówki.	zaniedbany	komunalna / prywatna
343.	Plac Słowiański nr 9	budynek usługowy - kwiaciarnia	budynek pomocniczy zajazdu - *Gasthaus „Zum Kurfürsten” ;* po 1945 roku mieścił się tu zakład fotograficzny D. Rychela.	lata 70-te XIX wieku	murowany i tynkowany, w szczycie ceramiczny medalion z wyobrażeniem Samarytanina; ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna
344.	Plac Słowiański nr 10	budynek mieszkalny wielorodzinny	w 1893 r. własność von Schmidta, w 1914 r. mieszkał tu w właściciel młyna Stein	lata 70 – te XIX wieku / 1978 r. / 2008 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, częściowo boniowane, bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; dach kryty papą; drewniany ganek	zaniedbany	komunalna

345.	Plac Słowiański nr 17	siedziba Starostwa Powiatowego	budynek Starostwa Powiatowego – *Kreishaus*; projekt wybrany w drodze konkursu, autorstwa berlińskich architektów Reimera i Körtego, pracami budowlanymi kierował berliński architekt Richter, koszt realizacji zamknął się kwotą 225 tys. marek; po 1945 r. siedziba Urzędu Powiatowego, ponadto innych instytucji: Pogotowie Ratunkowe PCK, Związek Kółek Rolniczych i Związek Gminnych Spółdzielni; po likwidacji powiatów w 1975 r. w gmachu znalazły się: Narodowy Bank Polski, Urząd Rejonowy oraz ZUS; od 1999 r. ponownie siedziba Starostwa Powiatowego	1893 – 1895 r. / lata 60-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku i kształtek ceramicznych; ceramiczne pokrycie dachów (karpiówka i holenderka) / lata 60 – te XX wieku: prace adaptacyjne na poddaszu, częściowa wymiana pokrycia dachu	dobry	państwowa
346.	Plac Słowiański nr 17	budynek usługowy (siedziba Starostwa Powiatowego i Banku Millennium)	budynek Powiatowej Kasy Oszczędności - *Kreissparkasse*	około 1925 r. / lata 60 – te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle surowe z dodatkiem cegły klinkierowej, detal architektoniczny z obu rodzajów cegły; dach	dobry	państwowa

				/ 1978 r. / 1992 r. / 2011 r.	kryty dachówką ceramiczną zakładkową / lata 60 – te XX w.: adaptacja poddasza / 1978 r.: dobudowa garażu przy elewacji południowej / 1992 r.: posadzka w Sali operacyjne na parterze /20011 r.: odnowienie części zajmowane przez Bank Millennium na parterze		
347.	Plac Słowiański nr 17 A	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
348.	Plac Waryńskiego nr 1/2	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki wzniesione w latach 20 – tych XX wieku dla pracowników cukrowni malborskiej	lata 20-te XX wieku / lata 80-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, elewacje kryte siddingiem, dach kryty blachą i eternitem	dobry	prywatna
349.	Plac Waryńskiego nr 5/6	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki wzniesione w latach 20 – tych XX wieku dla pracowników cukrowni malborskiej	lata 20-te XX wieku / 2011 r.	murowany z cegły silikatowej, dach kryty częściowo marsylką, częściowo holenderką / 2011 r.: ocieplenie elewacji + tynk	dobry	prywatna
350.	Plac Waryńskiego nr 7/8	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki wzniesione w latach 20 – tych XX wieku dla pracowników cukrowni malborskiej	lata 20 – te XX wieku / lata 90 – te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, dach kryty holenderką / elewacje ocieplone i otynkowane	dobry	prywatna
351.	Plac Wolności nr 3	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa; w 1914 r. właścicielem był	lata 80 – te XIX wieku / lata 60 – te	murowany i tynkowany, tynki rapowe i gładkie, metalowa balustrada tarasu; dachy kryte	zaniedbany	komunalna / prywatna

			Hans Brandstädter lub Lydia Weinhold	XX wieku / 2008 – 2009 r.	papą / lata 60- te XX w.: remont kapitalny, zmiany na elewacjach, zmiana pokrycia dachów z ceramicznego na papę /2008 – 2009 r.: malowanie klatek schodowych, częściowa wymiana stolarki		
352.	Plac Wolności nr 3	ogrodzenie		lata 80-te XIX wieku	metaloplastyczne	zaniedbane	komunalna / prywatna
353.	Plac Wyspiańskiego nr 1	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
354.	Plac Wyspiańskiego nr 1 A	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
355.	Plac Wyspiańskiego nr 2	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, dach kryty dachówką cementową w kolorze czerwonym	zaniedbany	komunalna / prywatna
356.	Plac Wyspiańskiego nr 3	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
357.	Poczty Gdańskiej nr 2	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny pracowników poczty malborskiej; w 1914 r. zarządcą obiektu był Gustav Kaiser	lata 90 – te XIX wieku / lata 60 – te XX wieku	murowany, fasada i elewacja boczna zachodnia opracowane w cegle licowej, bogaty detal architektoniczny z cegły, cegły glazurowanej i kształtek ceramicznych w kolorze zielonym;	dobry	komunalna / prywatna

					elewacja tylna z cegły surowej, dachy kryte holenderką / lata 60- te XX w.: remont kapitalny i poszerzenie funkcji mieszkaniowych na poddaszu		
358.	Poczty Gdańskiej nr 3 / 3 A	budynek mieszkalny i usługowy (kancelaria adwokacka, Państwowa Szkoła Muzyczna im. J. Paderewskiego)	budynek mieszkalny pracowników poczty malborskiej; w 1914 r. właścicielem obiektu był Isidor Wendel; w latach 60 – tych XX wieku w budynku mieściło się Państwowe Ognisko Muzyczne	1899 r. / lata 60-te XX wieku	murowany, fasady z cegły licowej z bogatym detalem architektonicznym z cegły, cegły glazurowane i kształtek ceramicznych (w kolorze zielonym), elewacja tylna z cegły surowej, drewniana weranda; ceramiczne pokrycie dachów /1964 r.: częściowa przebudowa związana z adaptacją poddasza do funkcji mieszkaniowych	dobry	państwowa / prywatna
359.	Poczty Gdańskiej nr 5/6	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki gładkie z detalem architektonicznym z cegły i tynku; ceramiczne pokrycie dachu - holenderka	dobry	komunalna / prywatna
360.	Poczty Gdańskiej nr 7	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek usługowy – Mała Poczta (*die kleine Post*);zaznaczony na schematycznym planie Malborka z 1893 r. pod nr 30 i opisany jako Mała Poczta; prawdopodobnie pełnił więc funkcje pomocnicze w stosunku do głównego gmachu pocztowego wzniesionego na rogu ul. Poczty Gdańskiej i 17 Marca	lata 90-te XIX wieku	murowany, fasada i elewacja szczytowa wschodnia opracowane w cegle licowej z detalem architektonicznym z cegły, pozostałe elewacje opracowane w cegle surowe; ceramiczne pokrycie dachu głównego – dach nad przybudówką wschodnią kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna

361.	Poczty Gdańskiej nr 19	budynek administracyjny Sądu Rejonowego	budynek sądu – *Amtsgericht;* w budynku mieścił się ponadto urząd hipoteczny oraz mieszkania; obiekt spalony w 1945 r.; w latach 1956 – 1958 przeprowadzono odbudowę z przeznaczeniem na siedzibę Sądu Powiatowego, w 1975 roku przekształcenie w Sąd Rejonowy	1897 r. / 1956-1958 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, bogaty detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych oraz tynku; ceramiczne pokrycie dachu - karpiówka	dobry	państwowa
362.	Poczty Gdańskiej nr 19	ogrodzenie		1897 r.	mur pełny, ceglany	dobry	państwowa
363.	Poczty Gdańskiej nr 20	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2010 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, skromny detal architektoniczny z cegły i tynku / 2010 r.: remont dachu (dachówka cementowa w kolorze czerwonym, obróbki blacharskie)	zaniedbany	komunalna / prywatna
364.	Poczty Gdańskiej nr 22	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny i usługowy; wg planu Malborka przedstawiającego stan na rok 1940 mieściła się tu siedziba *Fremdenheim Prugschaft* (przypuszczalnie chodzi o pensjonat z pokojami gościnnymi)	około 1923 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, na fasadzie detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; ceramiczne pokrycie dachu - karpiówka	dobry	komunalna / prywatna
365.	Prusa nr 11	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku / 2007 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu /	bardzo dobry	prywatna

					2007 r. odnowienie elewacji (ocieplenie + tynk) oraz osuszenie fundamentów		
366.	Prusa nr 12	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
367.	Prądzyńskiego nr 5	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, fasada także częściowo gładko tynkowana, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
368.	Reymonta nr 2	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1901 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z dodatkiem cegły glazurowanej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
369.	Reymonta nr 4 - 6	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2008 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2008 r. remont generalny: odnowienie elewacji, zmiana pokrycia dachu, obróbki blacharskie	dobry	komunalna / prywatna
370.	Reymonta nr 8	budynek usługowo – mieszkalny (bar :Kurna Chata)	budynek mieszkalny – kamienica czynszowa	około 1906-1907 r.	murowany i tynkowany, dachy częściowo kryte holenderką, częściowo papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
371.	Reymonta nr 9	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny – kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r.	murowany, ściany zewnętrzne z cegły silikatowej z użyciem cegły ceramicznej i kształtek ceramicznych, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna

372.	Reymonta nr 10	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2009 r.	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z tynku i sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu / 2009 r.: remont dachu, wymiana stolarki	dobry	komunalna / prywatna
373.	Reymonta nr 20	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1902 r.	murowany, elewacje opracowane z cegły licowej z użyciem cegły glazurowanej, detal architektoniczny z cegły, kształtek i dachówki glazurowanej, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
374.	Reymonta nr 21	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1902 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z użyciem cegły glazurowanej, detal architektoniczny z cegły i glazurowanej dachówki, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
375.	Reymonta nr 22	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z użyciem cegły glazurowanej, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i glazurowanych dachówek, dach kryty papą	dobry	komunalna / prywatna
376.	Reymonta nr 23	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle licowej z użyciem cegły glazurowanej, detal architektoniczny z cegły, kształtek	zaniedbany	komunalna / prywatna

					ceramicznych i glazurowanej dachówki, dach papa		
377.	Reymonta nr 24	Zespół Szkół Katolickich im. Jana Pawła II	budynek więzienia (Festung Kommendantur); po 1945 siedziba Urzędu Bezpieczeństwa, od 1961 roku siedziba Technikum Ekonomicznego i Zasadniczej Szkoły Handlowej	lata 20-te XX wieku / 1969 – 1970 r.	murowany i tynkowany, dach kryty papą / w latach 1969 – 70 rozbudowa budynku (likwidacja dachu, podniesienie o jedną kondygnację), co spowodowało utracenie większości cech stylowych	dobry	państwowa (Powiat Malborski oraz Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna)
378.	Reymonta nr 24	ogrodzenie z bramą		lata 20 – te XX wieku	cegła, tynk, metal	dobry	państwowa
379.	Reymonta nr 24	Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna (sala szkoleń)	budynek pomocniczy	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	państwowa
380.	Reymonta nr 25	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r.	murowany, elewacje w kontraście materiałowo – kolorystycznym: częściowo ceglane, częściowo tynkowane, detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; ceramiczne pokrycie dachów	zaniedbany	komunalna / prywatna
381.	Reymonta nr 26	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, detal architektoniczny ze sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachów	dobry	komunalna / prywatna
382.	Reymonta nr 26	ogrodzenie z bramą		lata 20-te XX wieku	cegła, tynk, sztuczny kamień, drewno, metal	zły	komunalna / prywatna

383.	Reymonta nr 27	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z tynku i sztucznego kamienia, dachy kryte dachówką ceramiczną oraz papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
384.	Reymonta nr 28	budynek mieszkalny i usługowy (dwa gabinety lekarskie)	budynek mieszkalny i usługowy	około 1900-1905 r.	murowany i tynkowany, drewniana weranda, dach kryty papą	zaniedbany	prywatna
385.	Reymonta nr 28	ogrodzenie		około 1900-1905 r.	cegła, tynk, sztuczny kamień, drewno	dobry	prywatna
386.	Sienkiewicza nr 16	budynek mieszkalny i usługowy (Perfekt – drzwi, podłogi)	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z użyciem cegły glazurowanej, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych; dachy kryty dachówką, papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
387.	Sienkiewicza nr 16	budynek mieszkalny wielorodzinny	oficyna	około 1900-1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, tylna elewacja otynkowana, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
388.	Sienkiewicza nr 17	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna
389.	Sienkiewicza nr 18	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku / 2007 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachy / brama przejazdowa zamurowana w latach 90 – tych XX wieku / 2007 r. remont dachu	dobry	komunalna / prywatna

390.	Sienkiewicza nr 39	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa + dwie oficyny	lata 90-te XIX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle i tynku, detal architektoniczny z cegły, cegły klinkierowej i kształtek ceramicznych, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
391.	Sienkiewicza nr 40	budynek mieszkalny wielorodzinny i usługowy (salon fryzjerski)	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 90-te XIX wieku / około 1910 r. / 1969 r.	budynek główny murowany z cegły, dach kryty dachówką cementową w kolorze czerwonym – zmiana pokrycia w 2007 r.; przy elewacji szczytowej od południa tynkowana parterowa przybudówka z salonem fryzjerskim	dobry	komunalna
392.	Sienkiewicza nr 40 A	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1900 – 1905 r. / 2010 r.	murowany z cegły, skromny detal architektoniczny z cegły dach kryty papą / częściowy remont elewacji (attyka) w 2010 r.	zaniedbany	komunalna
393.	Sienkiewicza nr 42	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1905 r. / 2009 r.	murowany, elewacja frontowa z cegły licowej + cegła glazurowana, detal architektoniczny z kształtek ceramicznych i glazurowanych / 2009 r. przełożenie dachówki	dobry	komunalna / prywatna

394.	Sienkiewicza nr 43	budynek mieszkalny i usługowy (sklep rowerowy – GIANT)	budynek Stowarzyszenia Misyjnego St. Crischona; po 1945 roku w aneksie budynku mieszczącym dawniej kaplicę znajdowała się sala sportowa, obecnie sklep rowerowy	około 1910 r.	murowany, elewacje częściowo opracowane w cegle, częściowo tynkowane, detal architektoniczny z cegły i tynku; dach od frontu kryty karpiówką, główna połać kryta papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
395.	Sienkiewicza nr 44	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1899 r.	murowany, elewacje tynkowane, na elewacji frontowej tynki rapowe i gładkie, bogaty detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku, dach częściowo kryty dachówką, częściowo papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
396.	Sienkiewicza nr 47	budynek mieszkalny i usługowy	budynek mieszkalny + dobudówka usługowa	lata 90 – te XIX wieku / lata 20 – te XX wieku / 2009 r.	murowany i tynkowany, bogaty detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku, ceramiczne pokrycie dachu (przełożone w 2009 r.); przy elewacji szczytowej od południa parterowy aneks usługowy z dachem płaskim (papa) – z lat 20 – tych XX wieku	zaniedbany	komunalna / prywatna
397.	Sienkiewicza nr 49	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle ze skromnym detalem z cegły, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
398.	Sienkiewicza nr 50	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle ze skromnym detalem z cegły, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna

399.	Sienkiewicza nr 51	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r. / lata 50-te XX wieku	murowany, elewacje wtórnie otynkowane (lata 50 – te XX wieku); dach od frontu kryty dachówką ceramiczną, główna połać kryta papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
400.	Sienkiewicza nr 54/55	budynek mieszkalny i usługowy (sklep spożywczy)	kamienica czynszowa + usługi na parterze (sklep, restauracja)	około 1900-1905 r. / lata 50-te XX wieku	murowany, elewacje wtórnie otynkowane (lata 50 – te XX wieku), co wiązało się ze zniszczeniem detalu, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
401.	Sienkiewicza nr 59	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r. / 2010 r.	murowany z cegły ceramicznej, elewacja frontowa wtórnie otynkowana / 2010 r. odnowienie elewacji: ocieplenie + tynk, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
402.	Sienkiewicza nr 60	budynek mieszkalny i usługowy (Moda Lux)	kamienica	lata 90- te XIX wieku	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z cegły i tynku, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
403.	Sikorskiego nr 13	budynek usługowy – Bank Spółdzielczy w Malborku; Casino Gold	budynek mieszkalny związany z cukrownią malborską	około 1900 r.	murowany z cegły ceramicznej z dodatkiem cegły glazurowanej; detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych; dachy kryte dachówką ceramiczną i łupkiem	dobry	prywatna
404.	Sikorskiego nr 19	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z cegły i sztucznego kamienia; dach kryty dachówką cementową w kolorze czerwonym	dobry	komunalna / prywatna

405.	Sikorskiego nr 21	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z cegły i sztucznego kamienia; dach kryty dachówką ceramiczną	zaniedbany	komunalna / prywatna
406.	Sikorskiego nr 40	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku / 2010-2011 r.	murowany i tynkowany, skromny detal architektoniczny z cegły / elewacje odnowione, wymieniona stolarka, przełożona dachówka - karpiówka	bardzo dobry	komunalna / prywatna
407.	Sikorskiego nr 41	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki oryginalne, wapienne, skromny detal architektoniczny z tynku, dach kryty karpiówką	zaniedbany	komunalna / prywatna
408.	Sikorskiego nr 43	budynek związany ze szkołą (biblioteka, biuro karier)		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty marsylką / odnowione elewacje, wymieniona stolarka, przebudowane i odnowione wnętrze	bardzo dobry	prywatna
409.	Sikorskiego nr 45/46	Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy	szkoła ludowa	około 1900-1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły i sztucznego kamienia, elewacja frontowa i tylna artykułowane tynkowanymi płycinami, dachy kryte karpiówką	dobry	komunalna
410.	Sikorskiego nr 45/46	ogrodzenie		około 1900-1905 r.	cegła, kształtki ceramiczne, metal,	dobry	komunalna

411.	Sikorskiego nr 47	budynek mieszkalny wielorodzinny	siedziba Urzędu Finansowego – *Finanzamt (Reichfinanz verwaltung)*	lata 20-te XX wieku / 2010 r.	murowany i tynkowany; detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; w 2010 roku przełożone pokrycie dachu: dachówka cementowa w kolorze czerwonym	dobry	komunalna / prywatna
412.	Sikorskiego nr 51	budynek mieszkalny należący do cukrowni malborskiej	po adaptacji - budynek biurowy należący do cukrowni malborskiej	lata 20-te XX wieku / 2011 r.	murowany, dach kryty karpiówką / odnowione elewacje, wymieniona stolarka, odnowione wnętrze	bardzo dobry	Krajowa Spółka Cukrowa S.A. Oddział Malbork
413.	de Gaulle'a nr 75	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, dach kryty blachą	dobry	prywatna
414.	de Gaulle'a nr 92			około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z użyciem cegły glazurowanej brązowej, dachy kryte papą	zaniedbany	komunalna
415.	de Gaulle'a nr 93/94	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle / zmienione pokrycie dachu _ dachówka ceramiczna zakładkowa, częściowo wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
416.	de Gaulle'a nr 95/96	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki oryginalne, szare /zmienione pokrycie dachu - dachówka ceramiczna	dobry	komunalna / prywatna

					zakładkowa, częściowo wymieniona stolarka		
417.	Słowackiego	kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	kościół parafialny (ewangelicki) p.w. św. Jerzego	1707 – 1714 / 1875 r. / 1926 r.	cegła i tynk, odkryta konstrukcja ryglowa; dachówka ceramiczna	dobry	kościelna
418.	Słowackiego	budynek parafialny	Dom Katechetyczny (Dom Wspólnot) w zespole kościoła p.w. św. Jerzego	1926 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, wnęki otworów okiennych i drzwiowych tynkowane; ceramiczne pokrycie dachu	dobry	kościelna
419.	Słowackiego	brama (od strony ul. Słowackiego)	brama zwana „*Neue Tor*” w zespole kościoła p.w. św. Jerzego	1721 r.	cegła, tynk, daszek kryty papą	zaniedbana	kościelna
420.	Słowackiego	brama II (od strony ul. Słowackiego, między budynkiem kościoła a Domem Katechetycznym)	brama w zespole kościoła p.w. św. Jerzego	około 1926 r.	cegła, beton, metal	dobry	kościelna
421.	Słowackiego	mur z bramą (od strony ul. Słowackiego, przy kwaterze północnej dawnego cmentarza)	mur z bramą wjazdową (brama III) w zespole kościoła p.w. św. Jerzego	koniec XIX wieku	cegła, beton, metal	zaniedbany	kościelna
422.	Słowackiego	mur (od strony ul. Słowackiego, przy kwaterze południowej dawnego cmentarza)	mur (odcinek 2) w zespole kościoła p. w. św. Jerzego	XVIII / XIX wiek	cegła, kamień, tynk	dobry	kościelna
423.	Słowackiego	mur (od strony ul. Słowackiego, obecnie	mur (odcinek 3) w zespole kościoła p.w. św. Jerzego	XVIII wiek	cegła, kamień, tynk	zły	państwowa

		na terenie Powiatowego Centrum Zdrowia)					
424.	Słowackiego	mur (od strony ul. Armii Krajowej, na wysokości kwatery północnej dawnego cmentarza)	mur (odcinek 4) w zespole kościoła p.w. św. Jerzego	koniec XIX wieku	cegła, beton	zaniedbany	kościelna
425.	Słowackiego	mur z bramą (od strony ul. Armii Krajowej, na wysokości kościoła)	mur (odcinek 5) z bramą IV w zespole kościoła p.w. św. Jerzego	koniec XIX wieku	cegła, beton, metal, kamień	dobry	kościelna
426.	Słowackiego	mur z bramą	mur (odcinek 6) z bramą V w zespole kościoła p.w. św. Jerzego	koniec XIX wieku	cegła, beton, metal, kamień; na murze (od strony wewnętrznej) wmurowane dwie tablice inskrypcyjne, jedna poświęcona pamięci Konrada Steinbrechta	dobry	kościelna
427.	Słowackiego	mur (od strony ul. Armii Krajowej, obecnie na terenie Powiatowego Centrum Zdrowia)	mur (odcinek 7) w zespole kościoła p.w. św. Jerzego	koniec XIX wieku	cegła, tynk, dachówka; od strony wewnętrznej w lico muru wmurowanych sześć epitafiów z XVIII i XI wieku	zły	państwowa
428.	Słowackiego nr 2	budynek NZOZ „Remedium” oraz apteka	budynek III w zespole Szpitala Diakonisek; w 1946 – 1947 po wykonaniu prac adaptacyjnych przeniesiono tu oddział zakaźny z drewnianej szopy	około 1900-1905 r. / lata 70-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, na elewacjach detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku (neogotycki); dachy kryte papą / lata 70 – te XX wieku: prace adaptacyjne związane z lokalizacją przychodni i apteki	dobry	komunalna

429.	Słowackiego nr 7	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek mieszkalny wielorodzinny	4 ćwierć XIX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu	zły	komunalna
430.	Słowackiego nr 8	budynek mieszkalny	willa	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
431.	Słowackiego nr 10	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900 r.	cegła, tynk, odkryta konstrukcja ryglowa; ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
432.	Słowackiego nr 15	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty papą	zaniedbany	prywatna
433.	Słowackiego nr 28	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu; wymieniona stolarka okienna	zaniedbany	komunalna
434.	Słowackiego nr 36 - 41	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku / 2011 r.	wydłużony rzut z brama od frontu; murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2011 r. odnowienie elewacji: ocieplenie + nowy tynk	dobry	komunalna / prywatna
435.	Słowackiego nr 42 C/D	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
436.	Słowackiego nr 48	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek mieszkalny wielorodzinny	około 1900 – 1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna

437.	Słowackiego nr 70	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910 r. / 2010 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2010 r. przełożenie dachówki	zaniedbany	komunalna / prywatna
438.	Słowackiego nr 74	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej + mieszkania	budynek zakładu dla głuchoniemych (Taubstummen anstalt); później Wschodnioniemieckie Zakłady Obróbki Bursztynu, później szkoła dla dziewcząt (Landfrauenschule)	około 1900 r.	murowany i tynkowany, dachy kryte papą	dobry	komunalna / prywatna
439.	Słowackiego nr 75	budynek usługowy - Dom Wycieczkowy „Saturn” / Apteka Malborska	budynek użyteczności publicznej, pierwotna funkcja nieznana, w latach 30-tych XX wieku siedziba Hitlerjugend / po 1945 roku stołówka, świetlica i gabinety lekarskie związane ze szkołami podstawowymi nr 1 i nr 5	około 1900 r. / lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z cegły, tynk i stiuku; dachy kryte papą, blachą i dachówką ceramiczną / 2010 r. odnowienie elewacji	dobry	prywatna
440.	Słowackiego nr 76	budynek parafialny	budynek intendentury parafii ewangelickiej p.w. św. Jerzego	1911 r.	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku; ceramiczne pokrycie dachu, zachowana stolarka drzwi wejściowych	dobry	kościelna

441.	Słowackiego nr 77	kancelaria parafialna	budynek intendentury parafii ewangelickiej p.w. św. Jerzego	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	kościelna
442.	Słowackiego nr 78	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek związany ze Szpitalem Diakonisek w Malborku – mieszkania personelu medycznego	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, dach kryty blachodachówką	dobry	prywatna
443.	Słowackiego nr 79	budynek usługowy – sklep „Dewocjonalia”	budynek gospodarczy	lata 80-te XIX wieku	cegła, tynk, odkryta konstrukcja ryglowa, dach kryty papą	zły	komunalna
444.	Słowackiego nr 79	brama		lata 80-te XIX wieku	cegła, tynk, sztuczny kamień, papa	dobry	komunalna
445.	Słowackiego nr 80	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny prawdopodobnie związany z parafią ewangelicką p.w. św. Jerzego	lata 80-te XIX wiek	murowany i tynkowany, detal architektoniczny z cegły, tynku, stiuku i sztucznego kamienia; dach kryty papą	zły	komunalna
446.	Słowackiego nr 84 / 85	budynek usługowo - mieszkalny	budynek mieszkalny i usługowy: sklep piekarski i mieszkania należące do mistrza piekarskiego Eduarda Gutjahra.	1906 r.	cegła ceramiczna i cegła glazurowana, elewacje opracowane w cegle, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
447.	Warecka nr 2	budynek mieszkalny - nieużytkowany	willa	lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, skromny detal architektoniczny z cegły i tynku, ceramiczne pokrycie dachu - karpiówka	zaniedbany	prywatna
448.	Warecka nr 2	ogrodzenie		lata 30-te XX wieku	sztuczny kamień, cegła, tynk, metal	dobry	prywatna

449.	Westerplatte nr 8/9	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900 r. / lata 90-te XX wieku	murowany i tynkowany, elewacje odnowione, dach od północy kryty holenderką, od południa eternitem	dobry	prywatna
450.	Westerplatte nr 13/14	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900 r. / 2010 – 2011 r.	murowany / elewacje odnowione, dach kryty blachodachówką	bardzo dobry	prywatna
451.	Westerplatte nr 15	budynek usługowy i mieszkalny („sklep u Andrzeja”)	budynek mieszkalny	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty karpiówką / elewacje odnowione, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
452.	Westerplatte nr 16	budynek usługowy i mieszkalny	budynek mieszkalny	lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, dach kryty karpiówką	zaniedbany	komunalna / prywatna
453.	Westerplatte nr 17 - 22	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty karpiówką, otwory drzwiowe licowane cegłą / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka,	dobry	państwowa / komunalna / prywatna
454.	Westerplatte nr 24	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, otwory drzwiowe licowane cegłą / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, zmienione pokrycie dachu (dachówka ceramiczna zakładkowa)	dobry	państwowa / prywatna

455.	Westerplatte nr 25/26	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
456.	Westerplatte nr 27/28	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką, otwory okienne licowane cegłą / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
457.	Westerplatte nr 29/30	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką, otwory okienne licowane cegłą / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
458.	Westerplatte nr 31/32	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką, otwory okienne licowane cegłą / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
459.	Westerplatte nr 33	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka, dach kryty blachodachówką	bardzo dobry	prywatna
460.	Witosa nr 6	budynek mieszkalny i usługowy (kancelaria	kamienica czynszowa; w 1914 r.	lata 90-te XIX wieku	murowany, fasady opracowane w cegle licowej, w partii przyziemia boniowane	dobry	komunalna / prywatna

		adwokacka, Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów, siedziba PSL)	właścicielem był mistrz budowlany Hermann Hirschfeld; mieszkali tu przedstawiciele zamożne klasy średniej – lekarze, prawnicy, oficerowie.		i tynkowane, bogaty detal architektoniczny z cegły, sztucznego kamienia i tynku, pozostałe elewacje z cegły surowej; dachy kryte papą		
461.	Zapolskiej nr 1	budynek usługowo – mieszkalny (sklep spożywczo – przemysłowy Karolinka)	budynek mieszkalny	około 1910 r. / lata 60-te XX w.	cegła, tynk, dachówka cementowa w kolorze czerwonym	dobry	komunalna
462.	Zapolskiej nr 6	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1900 r. /lata 50-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty papą	zły	komunalna
463.	Zapolskiej nr 5	budynek mieszkalny wielorodzinny	w 1909 r. mieszkał tu Feilx Keister – szklarz, w 1914 r. właścicielem był Kornelius Nikel	około 1850 r. / około 1900 r. / lata 50-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, elewacja boczna zachodnia otynkowana, dach kryty holenderką	zły	komunalna
464.	Żeromskiego nr 1	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1906 – 1908 r. / 2011 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty papą / w 2011 r. odnowiona elewacja tylna: ocieplenie + tynk	zaniedbany	komunalna
465.	Żeromskiego nr 5	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
466.	Żeromskiego nr 10 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny	willa	lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna

467.	Żeromskiego nr 12 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek usługowy: Centrum Ubezpieczeniowo – Kredytowe, Doradztwo Kredytowo - Finansowe	budynek Banku Rzeszy - *Reiches Bank*	lata 30-te XX wieku	cegła, drewno, konstrukcja ryglowa; ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / spółdzielcza: kupiecko – wytwórcza Spółdzielnia Pracy SPOŁENM w Malborku
468.	Żeromskiego nr 23	budynek mieszkalny	budynek mieszkalny w formie rezydencji	lata 70-te XX wieku	beton, cegła i tynk, detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
469.	Żeromskiego nr 35	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa; w 1914 r. właścicielem był Gustav Schill	lata 90-te XIX wieku / 2009 r.	murowany, fasada opracowana w cegle licowej, pozostałe elewacje w cegle surowe, skromny detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych / 2009 r.: zmiana pokrycia dachu (dachówka ceramiczna)	dobry	komunalna
470.	Żeromskiego nr 43	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	lata 90-te XIX wieku / lata 90-te XX wieku	ściany budynku głównego w odkrytej konstrukcji ryglowej wypełnionej cegłą, wieżyczka murowana z cegły ceramicznej, drewniana weranda od południa; w fasadzie umieszczone gipsowe medaliony z pełnoplastycznymi przedstawieniami figuralnymi; dachy kryte papą / lata 90 – te XX w.: częściowe odnowienie elewacji, wymiana stolarki	zły	komunalna
471.	Żeromskiego nr 45	Gimnazjum nr 1 im. Jana III Sobieskiego	szkoła ewangelicka św. Jerzego; do 1930 r. także	1880 – 1881 r. /	murowany, elewacje opracowane w cegle licowej, bogaty detal	dobry	komunalna

			Miejska Szkoła Zawodowa; 1937 r. szkoła żeńska – Heinrich von Plauen Schule;1940 – 1945 szkoła średnia (Hauptschule) kształcąca nauczycieli dla szkół ludowych; po 1945 r. Szkoła Podstawowa nr 1 i nr 5; 1999 r. powołanie Gimnazjum nr 1.	1947 r. / 1992 r.	architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych, dachy kryte papą / 1992 r. dobudowa sali gimnastycznej i schroniska młodzieżowego		
472.	Żeromskiego nr 45	Gimnazjum nr 1 im. Jana III Sobieskiego	dobudowany w okresie międzywojennym do głównego budynku szkoły ewangelickie, mieścił dodatkowe klasy; w latach 90 – tych XX wieku do tego budynku dobudowano schronisko młodzieżowe oraz salę gimnastyczną	lata 20-te XX wieku	murowany z cegły ceramiczne jasnoczerwone, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna
473.	Zamenhofa nr 1 - 3	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2008 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu /2008 r.: odnowienie elewacji, ocieplenie + tynk	dobry	komunalna / prywatna
474.	Zamenhofa nr 4 - 6	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna

475.	Zamenhofa nr 7 - 9	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	Murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
476.	Zamenhofa nr 10 - 12	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2008 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2008 r.: odnowienie elewacji, ocieplenie + tynk	dobry	komunalna / prywatna

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA MALBORK NA LATA 2016 – 2019.

TOM III.

ANEKSY:

Aneks nr 4 cd.– wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Malborka (GEZ): dzielnica Kałdowo, dzielnice południowo-zachodnie: Wielbark, Moczary i Czwartaki, dzielnica Piaski I, dzielnica Piaski-Rakowiec, dzielnica Piaski II; zabytki techniki, obiektu inżynieryjne; kompozycje zieleni wysokiej; miejsca pamięci.

Malbork 2016.

DZIELNICA: KAŁDOWO.							
477.	Boczna nr 1	budynek mieszkalny jednorodzinny		1 ćwierć XX wieku	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką	zaniedbany	prywatna
478.	Boczna nr 2	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900 – 1910 r. / lata 60-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły / dach kryty eternitem	zaniedbany	prywatna
479.	Boczna nr 2 a	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, szczyty szalowane deskami, dach kryty holenderką	zaniedbany	prywatna
480.	Boczna nr 4	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 90-te XIX wieku	murowany i tynkowany, tynki oryginalne, dach kryty holenderką	zaniedbany	prywatna
481.	Brukowa nr 1	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, elewacja południowa oraz wschodnia ze skromnym detalem architektonicznym z cegły, dach kryty blachą	zły	prywatna
482.	Brukowa nr 3	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2010 r.	murowany, tynkowany, dachówka cementowa w kolorze jasnoczerwonym (2010 r.)	dobry	komunalna
483.	Ceglana nr 3	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1905-1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle surowej z dodatkiem cegły glazurowanej ciemnozielonej, detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych; ceramiczne pokrycie dachu	zły	komunalna

484.	Ceglana nr 6	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek posterunku policji z aresztem	około 1900 r. / 2009 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka) / 2009 r. :rozbudowa i modernizacja północnej części budynku	dobry	prywatna
485.	Ceglana nr 10 A / B / C	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010 r.	murowany / 2010 r.: remont generalny: ocieplenie + tynki akrylowe na elewacjach, wymiana stolarki, odnowienie klatek schodowych, zmiana pokrycia dachu – blachodachówka, obróbki blacharskie	bardzo dobry	komunalna / prywatna
486.	Ceglana nr 12	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2004 r.	murowany i tynkowany, tynki odnowione – przy otworach zachowane opaski z ciągnionego tynku z zwornikami; dach kryty blachodachówką / 2004 r.: remont generalny (zmiana pokrycia dachu, obróbki blacharskie, wymiana stolarki, odnowienie elewacji wnętrza)	dobry	prywatna
487.	Ceglana nr 14	budynek mieszkalny jednorodzinny (zachowany w części)		około 1900 r. / po 1965 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie – wtórne, dach kryty holenderką / po 1965 r. rozebrana część południowa, część zachowana zmodernizowana	zaniedbany	prywatna

488.	Ceglana nr 20	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 60-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki wtórne, nakrapiane, dach kryty holenderką	zaniedbany	prywatna
489.	Ceglana nr 21	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy		3 ćwierć XIX wieku	ceglany fundament, ściany konstrukcji ryglowej, otynkowane, tynki gładkie, szczyty szalowane deskami, dach kryty holenderką / budynek gospodarczy z cegły, dach kryty papą	zaniedbany	prywatna
490.	Ceglana nr 22	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910 – 1920 r. / 2008 – 2009 r.	murowany, dach kryty holenderką / 2008 – 2009 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynk), wymiana stolarki	dobry	prywatna
491.	Ceglana nr 24	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1910-1920 r. / od 2003 r.	murowany, dach kryty holenderką /od 2003 r. remont generalny: odnowienie elewacji, wymiana stolarki, modernizacja wnętrza	dobry	prywatna
492.	Ceglana nr 25	budynek mieszkalny jednorodzinny		3 ćwierć XIX wieku	konstrukcja ryglowa wypełniona cegłą, elewacje tynkowane, tynki wapienne, bielone, szczyty szalowane, dach kryty holenderką	zaniedbany	prywatna
493.	Ceglana nr 26	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900-1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły, dach kryty holenderką	zaniedbany	prywatna

494.	Działkowa nr 3	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 70-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki gładkie, wtórne, dach kryty holenderką / około 1975 r. budynek został rozbudowany, otynkowany i zmodernizowany we wnętrzu	dobry	prywatna
495.	Działkowa nr 5	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / po 2000 r. remont generalny (ocieplenie elewacji, tynki mineralne, wymiana stolarki, modernizacja wnętrza)	bardzo dobry	prywatna
496.	Działkowa nr 6	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / po 2000 r. remont generalny (ocieplenie elewacji, tynki mineralne, wymiana stolarki, modernizacja wnętrza)	bardzo dobry	prywatna
497.	Działkowa nr 14	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 60-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty eternitem / po 2000 r. remont generalny (ocieplenie elewacji, tynki mineralne, wymiana stolarki, modernizacja wnętrza)	bardzo dobry	prywatna
498.	Działkowa nr 20	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 30-te XX wieku / lata 60-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / po 2000 r. remont generalny (ocieplenie elewacji, tynki mineralne, wymiana stolarki, modernizacja wnętrza)	bardzo dobry	prywatna

499.	Główna nr 1	budynek usługowy (sklep „Domek”, Reklama Poligrafia „Koncept”)	budynek główny w zespole zajazdu z restauracją i sklepem kolonialnym; przed 1945 r. właścicielem zajazdu był Moltnauer, wcześniej – około 1914 r. – kupiec Gustav Bock lub Max Hinspeter, właściciel kałdowskiego browaru; po 1945 r, nadal funkcjonował sklep, następnie zespół przejęła Gminna Spółdzielnia	około 1900-1905 r. / około 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki odnowione, na elewacjach prosty w formie detal architektoniczny z cegły i tynku, dach kryty papą	dobry	prywatna
500.	Główna nr 1	brama wjazdowa		około 1900-1905 r.	cegła, tynk, metal	zaniedbana	prywatna
501.	Główna nr 2 A	budynek mieszkalny		4 ćwierć XIX wieku	konstrukcja ryglowa wypełniona cegłą, elewacja boczna wschodnia wtórnie otynkowana, dach kryty papą	zły	prywatna
502.	Główna nr 4	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny i usługowy - piekarnia	3 ćwierć XIX wieku	konstrukcja zrębowa, szczyty i ścianka kolankowa szalowane deskami, na elewacji frontowej dekoracje snycerskie o formach klasycystycznych, dachy kryte papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
503.	Główna nr 3/5	Gimnazjum Gminne	budynek Szkoły Katolickiej + drugi budynek w ramach Szkoły Ludowej w Kałdowie;w latach 1999 – 2000 rozbudowa obiektu łączącego dwa historyczne budynki w jeden kompleks szkolny (gimnazjalny)	lata 90-te XIX wieku / lata 30-te XX wieku / 1999 – 2000 r.	budynek starszy murowany z cegły (neogotycki); budynek drugi murowany z cegły (ekspresjonistyczny)	bardzo dobry	komunalna gmina Malbork

504.	Główna nr 7 zblokowany z budynkiem Główna nr 9	budynek mieszkalny i usługowy (sklep spożywczy)		około 1900-1905 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie – odnowione, dach kryty blachodachówką	dobry	prywatna
505.	Główna nr 8	budynek mieszkalny i usługowy (sklep spożywczy)	budynek mieszkalny i usługowy – gospoda; po 1945 roku w budynku nadal funkcjonowała gospoda – do lat 60-tych XX wieku	4 ćwierć XIX wieku / około 1900-1905 r.	starszy budynek konstrukcji ryglowej, pola rygla tynkowane, dach kryty holenderką; od ulicy dobudowana kamienica: o dwustopniowej bryle, murowana, tynkowana, detal architektoniczny z cegły + ceramiczne medaliony z główkami, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
506.	Główna nr 9	budynek mieszkalny jednorodzinny		3 ćwierć XIX wieku / około 2000 r.	murowany, szczyt południowy szalowany deskami, dach kryty holenderką / około 2000 r. odnowione elewacje (ocieplenie + tynki), wymieniona stolarka	dobry	prywatna
507.	Główna nr 10	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r. / lata 50-te XX wieku	murowany, elewacja tylna i boczna zachodnia gładko tynkowane, fasada pierwotnie opracowana w cegle ze skromnym detalem architektonicznym, po 1945 roku otynkowana, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna

508.	Główna nr 12 na rogu z ulicą Brukową	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1905 r.	murowany, od wschodu i południa elewacje opracowane w formie fasad z bogatym detalem architektonicznym z cegły, stiuku, sztucznego kamienia i ceramicznych plakietek, dachy kryte papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
509.	Główna nr 12	budynek gospodarczy		około 1900-1905 r.	murowany z cegły ceramicznej, dach kryty papą	zły	komunalna / prywatna
510.	Główna nr 14	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek został wybudowany przez rodzinę monnonicką, do której należał do 1945 roku	1869 r. / około 1900 r.	ceglany fundament, ściany konstrukcji ryglowej wypełnione cegłą, szalowane deskami, dachy kryte papą	dobry	komunalna / prywatna,
511.	Główna nr 16	budynek mieszkalny i usługowy (Auto – sklep)	kamienica czynszowa z funkcją usługową	około 1905-1910 r. / po 2000 r.	murowany / po 2000 r. remont generalny: ocieplenie + tynk i kamienie na elewacjach, frontowa połać dachowa kryta blachodachówką, połać główna papą	dobry	prywatna
512.	Główna nr 18	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa z funkcją usługową	około 1905-1910 r. / lata 50-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki gładkie, fasada otynkowana wtórnie; dachy kryte papą	zły	komunalna
513.	Kościelna nr 4	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły; dach kryty karpiówką	dobry	prywatna

514.	Kościelna nr 5	kościół parafialny p.w. św. Józefa		1930-1931 r. / 1958 rok / lata 70-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w tynku i cegle licowe, ceramiczne pokrycie dachu - holenderka / 1958 r. remont po pożodze wojennej, dobudowa plebani zespolone z kościołem / 1992 r.: otynkowanie kościoła i plebani, wymiana stolarki okiennej w plebani; modernizacja wnętrza świątyni oraz aranżacja terenu przykościelnego	dobry	kościelna
515.	Kościelna nr 8	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek parafialny - plebania	lata 30-te XX wieku / 2004-2005 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły i sztucznego kamienia; dach kryty holenderką / 2004 – 2005 r.: remont generalny (ocieplenie + tynk na elewacji tylnej, dodatkowe wejście od strony ogrodu, wymiana stolarki; modernizacja wnętrza)	dobry	kościelna
516.	Kościelna nr 10	Niepubliczne Przedszkole „Promyk”	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 30-te XX wieku / 2008 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty holenderką / 2008 r.: wymiana stolarki okiennej, rynny i rury spustowe, obróbki blacharskie	dobry	komunalna

517.	Ogrodowa nr 1/1 A	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki na ulicy Ogrodowej zostały wybudowane dla polskich celników z Kałdowa w 1933 roku	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / remont generalny w ostatnich latach: ocieplenie + tynk na elewacjach, częściowo przełożone pokrycie dachu, wymiana stolarki, odnowienie wnętrza	bardzo dobry	prywatna
518.	Ogrodowa nr 2/2A	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki na ulicy Ogrodowej zostały wybudowane dla polskich celników z Kałdowa w 1933 roku	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty dachówką ceramiczną i cementową / remont generalny w ostatnich latach: ocieplenie + tynk na elewacjach, częściowo przełożone pokrycie dachu, wymiana stolarki, odnowienie wnętrza	bardzo dobry	prywatna
519.	Ogrodowa nr 3/3A	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki na ulicy Ogrodowej zostały wybudowane dla polskich celników z Kałdowa w 1933 roku	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty dachówką ceramiczną i blachodachówką / część północna budynku, remont generalny w ostatnich latach: ocieplenie + tynk na elewacjach, zmiana pokrycia dachu, wymiana stolarki, odnowienie wnętrza	dobry	prywatna
520.	Ogrodowa nr 4/4A	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki na ulicy Ogrodowej zostały wybudowane dla polskich celników z Kałdowa w 1933 roku	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / w ostatnich latach częściowo odnowione elewacje, wymiana stolarki, odnowienie wnętrza	dobry	prywatna

521.	Ogrodowa nr 5/5A	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki na ulicy Ogrodowej zostały wybudowane dla polskich celników z Kałdowa w 1933 roku	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / w ostatnich latach remont generalny: ocieplenie + tynki akrylowe na elewacjach, wymiana stolarki, odnowione wnętrza	bardzo dobry	prywatna
522.	Ogrodowa nr 6/6A	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki na ulicy Ogrodowej zostały wybudowane dla polskich celników z Kałdowa w 1933 roku	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką i dachówką cementową / w ostatnich latach remont generalny: ocieplenie + tynki akrylowe na elewacjach, wymiana stolarki, odnowione wnętrza	bardzo dobry	prywatna
523.	Ogrodowa nr 7/7A	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki na ulicy Ogrodowej zostały wybudowane dla polskich celników z Kałdowa w 1933 roku	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / w ostatnich latach remont generalny części budynku: ocieplenie, tynki akrylowe, wymiana stolarki, odnowienie wnętrza	dobry	prywatna
524.	Ogrodowa nr 8	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynki na ulicy Ogrodowej zostały wybudowane dla polskich celników z Kałdowa w 1933 roku	lata 30-te XX wieku / 1991 r.	murowany, ceramiczne pokrycie dachu / po 2001 r. budynek rozbudowany i zmodernizowany: ocieplenie + tynki mineralne na elewacjach, wymiana stolarki	bardzo dobry	prywatna

525.	Ogrodowa nr 9/9A	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynki na ulicy Ogrodowej zostały wybudowane dla polskich celników z Kałdowa w 1933 roku	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / w ostatnich latach remont generalny: ocieplenie + tynki akrylowe na elewacjach, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
526.	Ogrodowa nr 11/11A		budynki na ulicy Ogrodowej zostały wybudowane dla polskich celników z Kałdowa w 1933 roku	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / w ostatnich latach remont generalny: część budynku o elewacjach krytych siddingiem, część ocieplona + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
527.	Solskiego nr 1	budynek usługowy (sklep rolno – przemysłowy „To Tu”)	budynek gospodarczy w zespole zajazdu z restauracją i sklepem kolonialnym, po 1945 r. magazyn GS	około 1900-1905 r.	murowany, elewacje w większości otynkowane z detalem architektonicznym z cegły, tynki odnowione, dach kryty papą	dobry	prywatna
528.	Solskiego nr 2	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny, należący do kolei wąskotorowej	około 1900 r. / 2007-2008 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły i kształtek, ceramiczne pokrycie dachu – holenderka / 2007 – 2008 r.: remont (wymiana stolarki, odnowienie klatki schodowej)	dobry	komunalna / prywatna

529.	Solskiego nr 3	budynek mieszkalny jednorodzinny		1894 r.	fundament ceglany, konstrukcja zrębowa, szalowana deskami, dekoracje snycerskie, dachówka cementowa w kolorze czerwonym	zaniedbany	prywatna
530.	Solskiego nr 6	budynek mieszkalny jednorodzinny	tzw. Dom Polski	około 1900-1910 r.	murowany i tynkowany, skromny detal z cegły, ceramiczne pokrycie dachu - holenderka	zaniedbany	prywatna
531.	Tczewska nr 2	budynek mieszkalny dwurodzinny z budynkiem gospodarczym	budynek mieszkalny w zespole browaru kałkowskiego; w 1914 r. właścicielem browaru był Max Hinspeter	około 1900-1910 r. / 2000-2001 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty holenderką / 2000 – 2001 r.: remont generalny (remont dachu, wymiana stolarki)	dobry	prywatna
532.	Tczewska nr 4	budynek mieszkalny	budynek produkcyjny i magazynowy w zespole browaru kałdowskiego	około 1900-1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dachy kryte papą	dobry	prywatna
533.	Tczewska nr 4	brama	brama w zespole browaru kałdowskiego	około 1900-1910 r.	murowana, skrzydła metal + blacha	dobry	prywatna
534.	Tczewska nr 5	budynek mieszkalny (nieużytkowany)		około 1900 r.	konstrukcja zrębowa, partia ścianki kolankowej i szczyty szalowane deskami; dach kryty papą	zły	komunalna
535.	Tczewska nr 6	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900-1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły i sztucznego kamienia, dach kryty papą	dobry	komunalna / prywatna

536.	Tczewska nr 7	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910 - 1920 r.	konstrukcja zrębowa, partia ścianki kolankowej i szczyty szalowane deskami; dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
537.	Tczewska nr 13	Zespół Szkół: Gimnazjum nr 5 Szkoła Podstawowa nr 6	Szkoła Ludowa w Kałdowie dla klas początkujących, wcześniej szkoła ewangelicka (*Volksschule Kalthof Anfänger – Schuljahre, früher: Evangelische Schule*)	1912 r. / 1962 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, artykułowane gładko tynkowanymi płycinami, dachy kryte holenderką / 1962 r. do starej bryły dobudowana nowa szkoła w typie 1000.latki / po 2000 r. remont generalny: wymiana stolarki, całkowicie odnowione wnętrza	dobry	komunalna
538.	Wałowa nr 9	budynek mieszkalny		około 1900 r.	murowany i tynkowany, dach kryty papą	zaniedbany	prywatna
539.	Wałowa nr 12	pensjonat	budynek mieszkalny jednorodzinny	4 ćwierć XIX wieku	konstrukcja zrębowa, szczyty i ścianki kolankowe szalowane pionowo deskami, w elewacji frontowej drewniany ganek; dachy kryte blachą	dobry	prywatna
540.	Wałowa nr 14	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910 r.	murowany i tynkowany, dachy kryte papą	zaniedbany	komunalna
541.	Wałowa nr 17	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1910 r.	w partii przyziemia murowany i tynkowany, tynki bielone, ścianki kolankowe i szczyty szalowane deskami; dach kryty blachą	zaniedbany	prywatna

542.	Wałowa nr 18 / 18A	budynek usługowy – pokoje gościnne	zajazd; po 1945 r. świetlica	około 1910 r. / lata 60- te XX wieku	część północna murowana i tynkowana, dach kryty eternitem; część środkowa i południowa w odkrytej konstrukcji ryglowej, pola rygla tynkowane; dach kryty holenderką i papą	zaniedbany	prywatna
543.	Wałowa nr 23	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty holenderką; nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
544.	Wałowa nr 29	budynek mieszkalny jednorodzinny		4 ćwierć XIX wieku	konstrukcja zrębowa, partia ścianki kolankowej i szczyty szalowane deskami, drewniany ganek z balkonem w elewacji frontowej, dach kryty holenderką i częściowo papą	dobry	prywatna
545.	Wałowa nr 30	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
546.	Zamkowa nr 14	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
547.	Zamkowa nr 19	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna

DZIELNICE PŁD - ZACHODNIE: WIELBARK, MOCZARY i CZWARTAKI.							
548.	500 Lecia nr 10	budynek mieszkalny jednorodzinny	willa	lata 20-te XX wieku	murowany, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
549.	500 Lecia nr 12	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna
550.	500 Lecia nr 13	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900 r. / 2002 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty holenderką / modernizacja z 2002 r.: częściowo tynk na elewacjach, częściowo blachodachówka	dobry	prywatna
551.	500 Lecia nr 14	budynek mieszkalny dwurodzinny + budynek gospodarczy		około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu / budynek gospodarczy murowany i tynkowany, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
552.	500 Lecia nr 16	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 90-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu	zły	komunalna
553.	500 Lecia nr 18	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek usługowy i mieszkalny (poczta ?)	około 1905 – 1910 r. / 2009 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle; przełożone pokrycie dachu – dachówka cementowa w kolorze czerwonym	dobry	komunalna / prywatna

554.	500 Lecia nr 20	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1915 r.	murowany i tynkowany, dach kryty papą	zły	komunalna
555.	500 Lecia nr 21	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1915 r. / 2011 rok	murowany i tynkowany, dach kryty papą i blachą / elewacje odnowione i ocieplone w 2009 roku	dobry	komunalna
556.	500 Lecia nr 22	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1915 r.	murowany i tynkowany, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
557.	500 Lecia nr 23	Dom Dziecka i Rodziny „Na Skarpie”	budynek schroniska młodzieżowego	1925 r. / lata 60-te XX wieku	murowany, tynkowany, detal ze sztucznego kamienia / częściowo rozbudowany, zmodernizowane wnętrza w latach 60 – tych XX wieku / dachówka cementowa przełożona po 2000 roku	dobry	państwowa
558.	500 Lecia nr 23	ogrodzenie z bramą		1925 r.	murowane i tynkowane, brama metalowa (skrzydła współczesne)	zaniedbany	państwowa
559.	500 Lecia nr 39	budynek mieszkalny jednorodzinny		3 ćwierć XIX wieku	murowany, tynkowany, zmienione pokrycie dachu: dachówka cementowa w kolorze czerwonym	dobry	komunalna

560.	500 Lecia nr 49	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek mieszkalny dwurodzinny	około 1910 r. / 2009 rok	murowany, tynkowany, dach kryty holenderką, częściowo blacho dachówką / znacząca modernizacja w 2009 roku (elewacje, pokrycie dachu, stolarka)	dobry	prywatna
561.	500 Lecia nr 58	budynek usługowy i mieszkalny (sklep rybny)	nieużytkowany	lata 80 – te XIX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu	zły	prywatna
562.	500 Lecia nr 73	budynek mieszkalny jednorodzinny		3 ćwierć XIX wieku	murowany, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna
563.	500 Lecia nr 78	budynek mieszkalny dla trzech rodzin		4 ćwierć XIX wieku / 1964 r.	murowany, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / modernizacja w 1964 roku (data na szczycie)	dobry	prywatna
564.	500 Lecia nr 79	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek mieszkalny dwurodzinny	4 ćwierć XIX wieku	murowany i tynkowany, drewniany szalunek szczytów, drewniane ganki; ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
565.	500 Lecia nr 89	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1915 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty papą	zły	komunalna

566.	500 Lecia nr 92	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany / w 2010 roku przełożone pokrycie dachu (dachówka cementowa)	zaniedbany	komunalna
567.	500 Lecia nr 93	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna
568.	500 Lecia nr 96	budynek mieszkalny		około 1900-1905 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, drewniany aneks mieszkalny i weranda w elewacji wzdłużnej wschodniej	zaniedbany	prywatna
569.	Głowackiego nr 2	Szkoła Podstawowa nr 3 im. 2 Pułku Nocnych Bombowców „Kraków”	budynek główny, mieszkalno – usługowy, w zespole zajazdu *zum Bürgschlöchen*	1890 r.	murowany; elewacje częściowo opracowane w cegle, częściowo tynkowane; na elewacjach detal architektoniczny z cegły i tynku, dachy kryte dachówką ceramiczną i papą	zaniedbany	komunalna
570.	Głowackiego nr 2	magazyn / warsztat w Szkole Podstawowej nr 3	wozownia w zespole zajazdu *zum Bürgschlöchen*	około 1890 r.	murowany; elewacje częściowo opracowane w cegle, częściowo tynkowane; dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
571.	Głowackiego nr 2	ogrodzenie z bramą	w zespole zajazdu *zum Bürgschlöchen*	około 1890 r.	cegła, nakrywy z betonu, metal (skrzydła bramy i furtki współczesne)	dobry	komunalna

572.	Głowackiego nr 111	Szkoła Podstawowa nr 3 im. 2 Pułku Nocnych Bombowców „Kraków”	Szkoła ludowa w Wielbarku, po śmierci szybowcowego mistrza świata nazwana jego imieniem – *Volksschule Willenberg, Ferdinand Schulz Schule*	około 1900-1905 r.	murowane, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły; dachy kryte karpiówką	dobry	komunalna
573.	~~Kochanowskiego nr 15~~ (wykreślony na podstawie opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków)	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	ściany zewnętrzne konstrukcji ryglowej szalowane deskami, dach kryty cementową marsylką	zaniedbany	prywatna
574.	Kochanowskiego nr 103	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	ściany zewnętrzne konstrukcji ryglowej szalowane deskami, dach kryty cementową marsylką	zaniedbany	prywatna
575.	Kochanowskiego nr 112	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	ściany zewnętrzne konstrukcji ryglowej szalowane deskami, dach kryty cementową marsylką	dobry	prywatna
576.	Kochanowskiego nr 113	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	ściany zewnętrzne konstrukcji ryglowej szalowane deskami, dach kryty cementową marsylką	dobry	prywatna
577.	Kochanowskiego nr 121 - 124	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna
578.	Plac Małachowskiego nr 1/2	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2010 rok	murowany i tynkowany, detal architektoniczny ze sztucznego kamienia, ceramiczne	dobry	komunalna / prywatna

					pokrycie dachu / w 2010 r.: ocieplenie i tynk na elewacjach		
579.	Plac Małachowskiego nr 5/6	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, detal architektoniczny ze sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
580.	Plac Małachowskiego nr 7/8	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, detal architektoniczny ze sztucznego kamienia, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
581.	Polna nr 1	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy		lata 40-te XX wieku / 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2000 r. odnowienie elewacji z ociepleniem, wymiana stolarki / budynek gospodarczy murowany i tynkowany, dach kryty holenderką	bardzo dobry	prywatna
582.	Polna nr 2	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy		lata 40-te XX wieku / 2008 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / 2008 r.: odnowienie elewacji z ociepleniem,	bardzo dobry	prywatna

					wymiana stolarki / budynek gospodarczy murowany i tynkowany, dach kryty holenderką		
583.	Polna nr 3	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy		lata 40-te XX wieku / około 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu /około 2000 r.: odnowienie elewacji, wymiana stolarki / budynek gospodarczy murowany i tynkowany, dach kryty holenderką	dobry	prywatny
584.	Polna nr 4	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, dachówka ceramiczna / budynek gospodarczy murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatny
585.	Polna nr 5	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany i tynkowany, dachówka ceramiczna /w latach 90- tych XX wieku odnowienie elewacji i wymiana stolarki / budynek gospodarczy murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatny

586.	Polna nr 6	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany i tynkowany, dachówka ceramiczna / w latach 90- tych XX wieku odnowienie elewacji i wymiana stolarki / budynek gospodarczy murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
587.	Polna nr 7	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy		lata 30-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
588.	Polna nr 18	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy		lata 30-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / budynek gospodarczy murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
589.	Polna nr 19	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy		lata 30-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / budynek gospodarczy murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna

590.	Pstrowskiego nr 1 - 10	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
591.	Pstrowskiego nr 11 - 20	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna
592.	Pstrowskiego nr 21 - 26	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
593.	Pstrowskiego nr 27/28	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
594.	Pstrowskiego nr 29 - 32	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	komunalna / prywatna
595.	Pstrowskiego nr 33 - 35	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / część południowa zmodernizowana: odnowione i ocieplone elewacje, dachówka cementowa	dobry	komunalna / prywatna
596.	Pstrowskiego nr 42 - 44	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	komunalna / prywatna

597.	Pułaskiego nr 1/2/3/4	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010 r.	murowany, dach kryty marsylką / 2010 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynki akrylowe)	zaniedbany	komunalna / prywatna
598.	Sprzymierzonych nr 1/2	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny dwurodzinny	około 1900-1905 r. / 2010 r.	murowany, tynkowany, tynki nakrapiane, dach kryty holenderką i papą / częściowy remont dachu w 2010 r.	zły	komunalna
599.	Sprzymierzonych nr 23/24	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2000-2010 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, skromny detal architektoniczny z cegły i tynku, dach kryty holenderką / 2009 – 2010 r.: remont generalny (częściowo nowe tynki, wymiana stolarki)	dobry	prywatna
600.	Sprzymierzonych nr 25/26	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, detal architektoniczny z cegły i tynku, dach kryty holenderką	zaniedbany	komunalna
601.	Sprzymierzonych nr 27	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki rapowe, detal architektoniczny z tynku ciągnionego, bielonego, dachy kryte holenderką	dobry	komunalna / prywatna

602.	Sprzymierzonych nr 28	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek mieszkalny dwurodzinny	lata 20-te XX wieku / lata 50-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki odnowione, dach kryty marsylką	dobry	prywatna
603.	Sprzymierzonych nr 29	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku	murowany z cegły silikatowej i ceramicznej, tynkowany, tynki rapowe, detal architektoniczny z cegły, tynku i stiuku, dachy kryte marsylką	zaniedbany	komunalna
604.	Sprzymierzonych nr 30	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2010 – 2011 r.	murowany / 2010 – 2011 r.: remont generalny: dach – przełożenie dachówki, cementowa w kolorze czerwonym, obróbki blacharskie) oraz elewacje (ocieplenie + tynki akrylowe)	dobry	komunalna
605.	Sprzymierzonych nr 101	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 30-te XX wieku / 2005 r.	murowany, dach kryty holenderką / 2005 r.: ocieplenie i nowe tynki na elewacjach, wymiana stolarki	dobry	komunalna
606.	Sprzymierzonych nr 104	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 90-te XIX wieku / lata 50 – te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły, dach kryty eternitem	zaniedbany	prywatna
607.	Sprzymierzonych nr 106	budynek mieszkalno - gospodarczy		lata 90-te XIX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, duże partie przemurowane bez wątku, dach kryty holenderką	zaniedbany	komunalna

608.	Sprzymierzonych nr 108	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2010 r.	murowany, dach kryty marsylką / 2010 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie, tynk), wymiana stolarki	dobry	prywatna
609.	Sprzymierzonych nr 110	budynek mieszkalny i usługowy (sklep spożywczy)	willa	lata 20-te XX wieku / około 2000 r.	murowany, dach kryty marsylką / około 2000 r. remont generalny: odnowienie elewacji, wymiana stolarki, adaptacja skrzydła na sklep	bardzo dobry	prywatna
610.	Sprzymierzonych nr 115	budynek mieszkalny dwurodzinny	willa	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki gładkie, dach kryty holenderką	zaniedbany	komunalna / prywatna
611.	Sprzymierzonych nr 119	budynek mieszkalny i usługowy (sklep spożywczy Siedemnastka) + budynek gospodarczy	budynek mieszkalny jednorodzinny + budynek gospodarczy	lata 90-te XIX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, część północna budynku ocieplona i otynkowana, dachy kryte marsylką lub holenderką	zaniedbany	komunalna / prywatna
612.	Sprzymierzonych nr 127	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910 r. / lata 50-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, tynki z fakturą; fasada pierwotnie opracowana w cegle ceramicznej z detalem architektonicznym z cegły i tynku, wtórnie otynkowana; dachy kryte papą	zły	komunalna
613.	Struga nr 15	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	konstrukcja ryglowa wypełniona cegłą silikatową, szalowana deskami, dach kryty marsylką (cementową)	dobry	prywatna

614.	Struga nr 16	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2009 r.	konstrukcja ryglowa wypełniona cegłą silikatową, szalowana deskami, /2009 r. remont dachu: blachodachówka	dobry	prywatna
615.	Struga nr 40	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	konstrukcja ryglowa wypełniona cegłą silikatową, szalowana deskami, dach kryty marsylką (cementową)	dobry	prywatna
616.	Struga nr 45	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	konstrukcja ryglowa wypełniona cegłą silikatową, szalowana deskami, dach kryty marsylką (cementową)	dobry	prywatna
617.	Wejhera nr 3/4	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, ściany szczytowe ocieplone, dachy kryte papą	zaniedbany	komunalna
618.	Wejhera nr 27	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	1912 r.	murowany i tynkowany, tynki odnowione, dachy kryte papą	dobry	prywatna
619.	Wejhera nr 33	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900-1910 r.	murowany i tynkowany, tynki odnowione, drewniana weranda, dach kryty marsylką	dobry	prywatna
620.	Wejhera nr 35 (1/2)	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny i usługowy - piekarnia	4 ćwierć XIX wieku / 2002 r.	murowany i tynkowany, tynki odnowione, dach kryty holenderką /2002 r.: remont generalny: odnowione elewacje, wnętrza, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

621.	Wejhera nr 49	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, opaski z tynku ciągnionego, bielonego; dach kryty marsylką	dobry	prywatna
622.	Wejhera nr 69	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, szczyty szalowane deskami, dach kryty holenderką	zaniedbany	komunalna
623.	Wejhera nr 89	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900-1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, opaski przy otworach ze sztucznego kamienia, dach kryty eternitem	zaniedbany	komunalna
624.	Wejhera nr 92	budynek mieszkalny jednorodzinny		1911 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, odnowione, otwory zaakcentowane opaskami z cegły klinkierowej, dachy kety papą i blachą	dobry	prywatna
625.	Zakopiańska nr 4/5/6/7	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010 r.	murowany, tynkowany / 2010 r.: remont generalny: przełożenie dachówki (cementowa w kolorze czerwonym), obróbki blacharskie; odnowienie elewacji (ocieplenie + tynki)	dobry	komunalna / prywatna

626.	Zakopiańska nr 8	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010 r.	murowany / 2010 r.: remont generalny: przełożenie dachówki (cementowa w kolorze czerwonym), obróbki blacharskie; odnowienie elewacji (ocieplenie + tynki)	dobry	komunalna / prywatna
DZIELNICA: PIASKI I od wschodu do Kanału Ulgi							
627.	Andersa nr 2	budynek mieszkalny wielorodzinny		4 ćwierć XIX wieku / 2010 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, zachowane okiennice / zmienione pokrycie dachu (dachówka ceramiczna zakładkowa)	zaniedbany	komunalna
628.	Ciepła nr 7/8 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2009-2010 r.	murowany, dach kryty karpiówką / 2009 – 2010 r.: odnowienie elewacji (ocieplenie + tynki), wymiana stolarki	dobry	komunalna / prywatna
629.	Ciepła nr 9 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900-1910 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, ceramiczne pokrycie dachu (marsylka)	dobry	prywatna

630.	Ciepła nr 10 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900-1910 r.	murowany i tynkowany, tynki gładkie, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka)	zaniedbany	komunalna / prywatna
631.	Chopina nr 6 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		1936 r. / po 2000 r.	murowany / elewacje odnowione i ocieplone, dach kryty blachą	bardzo dobry	prywatna
632.	Chopina nr 4 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 200o r.	murowany, tynkowany / elewacje docieplone, otynkowane i pomalowane; wymieniona stolarka	dobry	prywatna
633.	Chopina nr 6 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		1936 r. / po 2000 r.	murowany, tynkowany / elewacje docieplone, otynkowane i pomalowane, dach kryty blachą	dobry	prywatna
634.	Chopina nr 7/7 A **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek usługowo – mieszkalny; nr 7: Awangarda, Studio Fryzjersko – Kosmetyczne nr 7 A: sklep spożywczy „King”	piekarnia	1930 / po 2007 r.	budynki murowane, ceramiczne pokrycie dachów (karpiówka) / ocieplone i otynkowane elewacje, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
635.	Chopina nr 8/9 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny należący do kolei	około 1925-1930 r. / 2011 r.	murowany i tynkowany, tynki szare, nakrapiane – zachowane od południa	dobry	państwowa / prywatna

					/ od północy elewacje ocieplone i otynkowane; zmienione pokrycie dachu (dachówka cementowa w kolorze czerwonym)		
636.	Chopina nr 10/11 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny należący do kolei	około 1925-1930 r. / 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki szare, nakrapiane / zmienione pokrycie dachu (dachówka cementowa w kolorze czerwonym)	dobry	państwowa / prywatna
637.	Chopina nr 12/13 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny należący do kolei	około 1925-1930 r. / 2006 r.	murowany i tynkowany, tynki szare, nakrapiane / zmienione pokrycie dachu (dachówka cementowa w kolorze czerwonym)	dobry	państwowa / prywatna
638.	Chopina nr 14-16 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny należący do kolei	około 1925-1930 r.	murowany i tynkowany, tynki rapowe, elewacje częściowo boniowane, szczyty ryzalitów od pd. i pn. szalowane deskami; dachy kryte karpiówką	zaniedbany	państwowa / prywatna
639.	Chopina nr 17/18 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny należący do kolei	około 1925-1930 r. / 2010 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona	bardzo dobry	państwowa / prywatna

					stolarka, zmienione pokrycie dachów (dachówka cementowa w kolorze czerwonym)		
640.	Chopina nr 19/20 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny należący do kolei	około 1925-1930 r.	murowany i tynkowany, tynki szare, nakrapiane, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka)	dobry	państwowa / prywatna
641.	Chopina nr 21- 27 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 4 ćwierć XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, dachy kryte karpiówką / elewacje częściowo odnowione: sidding, ocieplenie + tynki; część połaci dachowych krytych blachodachówką	dobry	komunalna / prywatna
642.	Chopina nr 28-34 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 4 ćwierć XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, dachy kryte karpiówką / elewacje częściowo odnowione: sidding, ocieplenie + tynki; część połaci dachowych krytych dachówką cementową w kolorze czerwonym	dobry	komunalna / prywatna
643.	Chopina nr 35-41 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dachy kryte karpiówką / część dachu o zmienionym pokryciu (karpiówka), część elewacji odnowiona, częściowo wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna

644.	Chopina nr 42-48 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dachy kryte karpiówką / na części połaci przełożone pokrycie (karpiówka); elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
645.	Chopina nr 49-56 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	tynkowany, dachy kryte karpiówką / na części połaci przełożone pokrycie (karpiówka); elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
646.	Chopina nr 57 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany /odnowione elewacje, przełożona dachówka, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
647.	Chopina nr 58 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki szare nakrapiane, dach kryty marsylką	zaniedbany	komunalna / prywatna
648.	Chopina nr 61 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny	w typie zabudowy wiejskiej	4 ćwierć XIX wieku	ceglany fundament, konstrukcja zrębowa, szczyty szalowane deskami, drewniana weranda, dachy kryte holenderką	dobry	prywatna
649.	Chopina nr 74-80 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dachy częściowo kryte karpiówką / na części połaci zmieniona dachówka	dobry	komunalna / prywatna

					(ceramiczna karpiówka), elewacje odnowione – nowe tynki nakrapiane, wymieniona stolarka		
650.	Chopina nr 81-87 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dachy częściowo kryte karpiówką / na części połaci zmieniona dachówka (ceramiczna esówka), elewacje odnowione – nowe tynki nakrapiane, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
651.	Chopina nr 89 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki szare rapowe, skromny detal architektoniczny z tynku, dach kryty karpiówką		komunalna / prywatna
652.	Chopina nr 90/91 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / dach kryty blachodachówką, elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
653.	Chopina nr 92-99 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dachy kryte holenderką / od południa przełożona dachówka (ceramiczna, zakładkowa); elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	bardzo dobry	komunalna / prywatna

654.	Chopina nr 100/101 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / elewacje odnowione: częściowo ocieplone, nowe tynki, wymieniona stolarka, dach kryty blachodachówką	dobry	prywatna
655.	Chopina nr 102-105 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / 4 ćwierć XX wieku / po 2000 r.	murowany, dachy kryte holenderką / elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
656.	Chopina nr 106/107 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 20-te XX wieku / lata 80-te XX wieku	murowany / rozbudowany od strony południowej, odnowione elewacje, dachy kryte eternitem	dobry	prywatna
657.	Chopina nr 113-115 **Położony na obszarze zabytkowym.**			lata 30-te XX wieku / 2011 r.	murowany, tynkowany / elewacje docieplone, otynkowane i pomalowane; nowa stolarka	dobry	komunalna / prywatna
658.	Chopina nr 116/117 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, dachy kryte blachodachówką i eternitem	dobry	prywatna

659.	Chopina nr 118/ 119 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 20-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany / elewacje gładko tynkowane, dachy kryte blachodachówką (od południa) i holenderką (od północy)	zaniedbany	prywatna
660.	Chopina nr 120/121 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2010 r.	murowany i tynkowany, tynki szare, nakrapiane, elewacje częściowo boniowane, skromny detal architektoniczny ze stiuku / Ściany szczytowe ocieplone, przełożone pokrycie dachu (dachówka cementowa w kolorze czerwonym)	dobry	komunalna / prywatna
661.	Chopina nr 122/123 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2010 r.	murowany /elewacje odnowione: ocieplone + tynki mineralne, wymieniona stolarka, , przełożone pokrycie dachu (dachówka cementowa w kolorze czerwonym)	bardzo dobry	komunalna / prywatna
662.	Grudziądzka nr 1/2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty gontem bitumicznym / rozbudowany od strony południowej, elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

663.	Grudziądzka nr 3/4 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach od północy kryty gontem bitumicznym / północna połać dachowa kryta gontem bitumicznym, od południa blachodachówką; elewacje odnowione: od północy sidding, od południa gładko tynkowane, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
664.	Grudziądzka nr 5/6 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / dach kryty blachodachówką, nowe tynki nakrapiane, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
665.	Grudziądzka nr 7/8 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / dach kryty blachodachówką, elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
666.	Grudziądzka nr 9/10 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty gontem bitumicznym /elewacje odnowione: od południa sidding, od północy ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

667.	Grudziądzka nr 11/12 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / 4 ćwierć XX wieku	murowany / rozbudowany od południa i od północy, dachy kryte eternitem, odnowione elewacje: od północy sidding, od południa tynki gładkie, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
668.	Grudziądzka nr 13/14 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, od północy dach kryty marsylką / od południa dach kryty blachodachówką; elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
669.	Grudziądzka nr 15/16 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, od południa dach kryty marsylką / od północy dach kryty blachodachowką; elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
670.	Grudziądzka nr 17/18 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, od południa tynki oryginalne – szare, rapowe, dach kryty zielona marsylką / od północy dach kryty blachodachówką, elewacje ocieplone + tynki akrylowe; wymieniona stolarka	dobry	prywatna

671.	Grudziądzka nr 19/20 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany, dach kryty marsylką, szczyt południowy szalowany deskami, zachowana stolarka od południa / elewacje odnowione, częściowo wymieniona stolarka	dobry	prywatna
672.	Grudziądzka nr 21/22 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, od południa dach kryty marsylką / od północy dach kryty blachodachówką; elewacje odnowione: sidding lub tynk, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
673.	Grudziądzka nr 23/24 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany, od północy tynki oryginalne – szare, rapowe, dach kryty marsylką / od południa dach kryty blachodachówką, elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
674.	Grudziądzka nr 32/33 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty marsylką / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
675.	Grudziądzka nr 34/35 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX w. / po 2000 r.	murowany, dach kryty marsylką / rozbudowany od strony ogrodu, elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna

676.	Grudziądzka nr 36/37 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 80-te XX wieku	murowany, dach kryty marsylką, szczyty szalowane deskami / na elewacjach sidding, wymieniona stolarka	zaniedbany	prywatna
677.	Grudziądzka nr 38/39 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach od północy kryty marsylką / dd południa dachówka ceramiczna zakładkowa (nowa), elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
678.	Grudziądzka nr 40/41 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, od południa dach kryty marsylką / rozbudowany w stronę ogrodu, od pn. dach kryty blachodachówką; elewacje odnowione: ocieplone i otynkowane (od południa boniowane), wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
679.	Grudziądzka nr 42 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany, fundament z cegły, dach kryty marsylką / Na elewacjach tynk lub sidding, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
680.	Grudziądzka nr 43/44 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / rozbudowany od strony północnej, dach kryty blachodachówką, elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna

681.	Grudziądzka nr 45/46 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty gontem bitumicznym w kolorze szarym i czerwonym / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
682.	Grudziądzka nr 47/48 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / rozbudowany od strony północnej, dach od północy kryty blachodachówką, od południa eternitem, elewacje ocieplone i otynkowane	bardzo dobry	prywatna
683.	Grudziądzka nr 49/50 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach od południa kryty gontem bitumicznym / dach od północy kryty blachodachówką, elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
684.	Grudziądzka nr 51/52 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		Lata30-te XX wieku / 2010-2011 r.	murowany / dach kryty blachą falistą, elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
685.	Grudziądzka nr 53/54 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010 – 2011 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka, dach kryty blachodachowką	bardzo dobry	prywatna

686.	Lotnicza nr 1 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010-2011 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplone + tynki akrylowe, wymieniona stolarka, przełożone pokrycie dachu (dachówka ceramiczna zakładkowa)	bardzo dobry	prywatna
687.	Lotnicza nr 2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010-2011 r.	murowany, dach kryty holenderką / odnowione elewacje: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, odnowione wnętrza	bardzo dobry	prywatna
688.	Lotnicza nr 3 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, cokół fundamentu obłożony sztucznym kamieniem, dach kryty blachodachówką	dobry	prywatna
689.	Lotnicza nr 4 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki szare rapowe, cokół fundamentu licowany cegłą, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
690.	Lotnicza nr 5 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 30-te XX wieku / 2010-2011 r.	murowany, dach kryty holenderką / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, odnowione wnętrza	bardzo dobry	prywatna
691.	Lotnicza nr 6 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki szare rapowe, cokół fundamentu licowany cegłą,	dobry	prywatna

					dach kryty holenderką; wymieniona stolarka		
692.	Maczka nr 2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki gładkie, dach kryty karpiówką	zaniedbany	komunalna / prywatna
693.	Maczka nr 3 – 5 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2011 r.	murowany / 2011 r.: odnowienie elewacji: ocieplenie + tynki	dobry	komunalna / prywatna
694.	Maczka nr 9/10 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20 – te XX wieku / 2010-2011 r.	murowany i tynkowany , na elewacjach skromny detal architektoniczny ze stiuku, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka	bardzo dobry	komunalna / prywatna
695.	Maczka nr 13/14 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka okienna, przełożone pokrycie dachu (dachówka ceramiczna, zakładkowa)	bardzo dobry	komunalna / prywatna
696.	Maczka nr 17/18 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2010 r.	murowany i tynkowany, skromny detal architektoniczny ze stiuku /	bardzo dobry	komunalna / prywatna

					elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, przełożona dachówka (ceramiczna, zakładkowa)		
697.	Maczka nr 22 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 2011 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, przełożona dachówka (ceramiczna, zakładkowa)	bardzo dobry	komunalna / prywatna
698.	Pomorska nr 2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany / dach kryty blacho dachówką, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
699.	Toruńska nr 1 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tyki szare rapowe, cokół fundamentu obetonowany, dach kryty holenderką	dobry	państwowa / prywatna
700.	Toruńska nr 2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki szare rapowe, partia przyziemia i drzwi wejściowe licowane cegłą, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
701.	Toruńska nr 3 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna

702.	Toruńska nr 5-7 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki szare, rapowe, otwory drzwi wejściowych licowane cegłą / przełożone pokrycie dachowe (dachówka cementowa w kolorze czerwonym), częściowo wymieniona stolarka	zaniedbany	komunalna / prywatna
703.	Toruńska nr 8 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, portal drzwi wejściowych licowany w cegle, dach kryty marsylką / elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
704.	Toruńska nr 9/10 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2008 r.	murowany / dach kryty blachodachówką, rozbudowany od strony wschodniej, elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka		prywatna
705.	Toruńska nr 11/12 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2008 r.	murowany / dach kryty blachodachówką, rozbudowany od strony zachodniej, elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
706.	Toruńska nr 55/56 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany i tynkowany, otwory wejściowe licowane cegłą, dach kryty holenderką	dobry	komunalna / prywatna

707.	Toruńska nr 57 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki oryginalne, żółtawe / częściowo ocieplone elewacje, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
708.	Toruńska nr 59 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900 r. / około 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka	dobry	komunalna
709.	Warszawska nr 1/2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1926 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki szare rapowe, skromny detal ze stiuku i ciągnionego tynku przełożone pokrycie dachu (dachówka ceramiczna zakładkowa)	zaniedbany	komunalna
710.	Warszawska nr 9-11 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1926 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, skromny detal architektoniczny z tynku i sztucznego kamienia / przełożone pokrycie dachu (dachówka ceramiczna zakładkowa)	dobry	komunalna / prywatna
711.	Warszawska nr 12-15 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1926 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany / elewacje częściowo ocieplone, dach kryty blachodachowką, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna

712.	Wiosenna nr 1-4 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2005 r.	murowany / przełożone pokrycie dachu (marsylka), odnowione elewacje: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka okienna	bardzo dobry	prywatna
713.	Wiosenna nr 5/6 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1926 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki szare rapowe, detal architektoniczny z tynku i plakietek ceramicznych / zmienione pokrycie dachu (karpiówka), wymieniona stolarka okienna	dobry	prywatna
714.	Wiosenna nr 7-10 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / częściowo zmienione pokrycie dachu; elewacje odnowione: ocieplenie + tynki, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
715.	Wiosenna nr 11 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1926 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, elewacje częściowo boniowane, skromny detal architektoniczny ze stiuku / zmienione pokrycie dachu (marsylka), wymieniona stolarka okienna	dobry	komunalna / prywatna
716.	Wiosenna nr 12- 15 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki szare nakrapiane, dach kryty holenderką	dobry	komunalna / prywatna

717.	Wiosenna nr 16 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010-2011 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki akrylowe, wymieniona stolarka, zmienione pokrycie dachu (dachówka ceramiczna marsylka)	bardzo dobry	prywatna
718.	Wiosenna nr 17 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2011 r.	murowany, dach kryty marsylką / w trakcie remontu: ocieplenie i tynkowanie elewacji, wymieniona stolarka okienna, drzwi wejściowe	dobry	prywatna
719.	Wiosenna nr 18 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 20-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle licowej i w tynku, dach kryty karpiówką, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
720.	Wiosenna nr 19 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki szare, nakrapiane, dach kryty karpiówką	dobry	prywatna
721.	Wiosenna nr 20 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty karpiówką / elewacje odnowione – szare tynki nakrapiane, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

722.	Wiosenna nr 21/22 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 20 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dachy kryte karpiówką / elewacje odnowione, wymieniona stolarka, częściowo wymieniona dachówka (karpiówka)	dobry	prywatna
723.	Wiosenna nr 23 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010-2011 r.	murowany / elewacje odnowione, wymieniona stolarka, dach kryty blachodachówką	bardzo dobry	prywatna
724.	Wiosenna nr 24 – 26 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2005 r.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką /częściowo odnowione elewacje, częściowo zmienione pokrycie dachu	dobry	
725.	Wiosenna nr 28/29 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny dwurodzinny	lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, cokół fundamentu licowany cegłą, elewacje boniowane, skromny detal architektoniczny ze stiuku, dach kryty karpiówką	bardzo dobry	prywatna
726.	Wiosenna nr 30 – 33 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką /częściowo zmienione pokrycie dachu (od północy), częściowo odnowione elewacje, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna

727.	Wiosenna nr 34 – 37 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1926 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką, wystawka dachowa konstrukcji ryglowej / elewacje częściowo odnowione, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
728.	Wiślana nr 1 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, cokół fundamentu licowany cegłą, dach kryty holenderką / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
729.	Wiślana nr 2 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, cokół fundamentu licowany cegłą, dach kryty holenderką / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, drzwi wejściowe	dobry	komunalna / prywatna
730.	Wiślana nr 3 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, cokół fundamentu licowany cegłą, dach kryty holenderką / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, zach. drzwi wejściowe	dobry	komunalna / prywatna
731.	Wiślana nr 4 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, cokół fundamentu licowany cegłą, dach kryty holenderką / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

732.	Wiślana nr 5 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, cokół fundamentu licowany cegłą, dach kryty holenderką / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
733.	Wiślana nr 6 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki nakrapiane oryginalne, cokół fundamentu z cegły, dach kryty holenderką	zaniedbany	prywatna
734.	Wiślana nr 7 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki nakrapiane oryginalne, cokół fundamentu z cegły, dach kryty holenderką	zaniedbany	prywatna
735.	Wiślana nr 12 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, cokół fundamentu z cegły, dach kryty holenderką / odnowione tynki na elewacjach, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
736.	Wiślana nr 13 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, cokół fundamentu z cegły / odnowione tynki na elewacjach, wymieniona stolarka, dach kryty blachodachówką	bardzo dobry	prywatna
737.	Wiślana nr 15 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, cokół fundamentu licowany cegłą, dach kryty holenderką /od południa elewacje ocieplone i otynkowane, częściowo wymieniona stolarka	dobry	prywatna

738	Wiślana nr 16 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki oryginalne – szare, nakrapiane, cokół fundamentu licowany cegłą, dach kryty holenderką / elewacja szczytowa pd. ocieplona, częściowo wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
739.	Wiślana nr 17 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / elewacje ocieplone + tynki mineralne, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
740.	Wiślana nr 18 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty holenderką / elewacje ocieplone + tynki mineralne, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
741.	Wołyńska nr 1 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1900-1910 r.	murowany i tynkowany, tynki szare nakrapiane / w elewacji frontowej murowany przedsionek, dachy kryte papą	zaniedbany	komunalna / prywatna
742.	Wołyńska nr 5-8 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / około 2000 r.	murowany, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka) / elewacje odnowione: boniowane tynki, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

743.	Wołyńska nr 9-12 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka), wymieniona stolarka	dobry	prywatna
744.	Wołyńska nr 13/14 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany, tynkowany, tynki szare, nakrapiane; dachy kryte holenderką	dobry	prywatna
745.	Wołyńska nr 15/16 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 20-te XX wieku / około 2000 r.	murowany, tynkowany / od wschodu elewacje ocieplone + tynki akrylowe; dach kryty blachodachówką	dobry	prywatna
746.	Wołyńska nr 17/18 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, od wschodu tynki oryginalne, od zachodu elewacje odnowione i ocieplone; ceramiczne pokrycie dachu (karpiówka)	dobry	komunalna / prywatna
747.	Wołyńska nr 21 **Położony na obszarze zabytkowym.**	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki szare, nakrapiane, skromny detal architektoniczny z tynku, ceramiczne pokrycie dachu (karpiówka)	dobry	komunalna / prywatna
748.	Wojska Polskiego nr 15	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910 roku	murowany i tynkowany, dach kryty papą, wymieniona stolarka	zaniedbany	PKP S.A.

749.	Wojska Polskiego nr 16	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910 roku / po 1945 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu, wymieniona stolarka	zaniedbany	PKP S.A.
750.	Wojska Polskiego nr 505	budynek mieszkalny jednorodzinny		4 ćwierć XIX wieku	konstrukcja zrębowa, zmienione pokrycie dachu – blachodachówka, częściowo zachowana stolarka	zaniedbany	komunalna
751.	Wojska Polskiego nr 510	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	4 ćwierć XIX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, ceramiczne pokrycie dachu, wymieniona stolarka okienna i drzwi wejściowe.	zaniedbany	komunalna
DZIELNICA: PIASKI – RAKOWIEC na wschód od Kanału Ulgi, z granicą południową na ulicy Wojska Polskiego.							
752.	Daleka nr 121	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie połaci dachowych; częściowo zachowana stolarka okienna; zachowane drzwi wejściowe	zaniedbany	komunalna / prywatna
753.	Dąbrowskiego nr 11-12	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany, dach kryty gontem bitumicznym / elewacje odnowione, ocieplona, wymieniona stolarka, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

754.	Dąbrowskiego nr 13-14	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / około 2000 r.	murowany i tynkowany, dach kryty gontem bitumicznym / elewacje ocieplone, otynkowane i pomalowane, wymieniona stolarka, drzwi wejściowe	dobry	prywatna
755.	Dąbrowskiego nr 17-18	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, dach pierwotnie kryty gontem bitumicznym (od pn.) / elewacje docieplone, na dachu od pd. blachodachówka, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
756.	Dąbrowskiego nr 19-20	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, dach kryty gontem bitumicznym / rozbudowany od ogrodu, dobudówka od frontu; elewacje odnowione, wymieniona stolarka okienna	dobry	prywatna
757.	Dąbrowskiego nr 34	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany / przebudowany i rozbudowany, elewacje ocieplone i pokrte tynkami mineralnymi, wymieniona stolarka, połacie dachowe kryte łupkiem bitumicznym lub papą	dobry	prywatna
758.	Dąbrowskiego nr 35-36	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany / rozbudowany w kierunku ogrodu, zmieniona forma dachu, połacie kryte blachodachówką; elewacje odnowione, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

759.	Dąbrowskiego nr 39-40	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / część elewacji odnowiona, wymieniona stolarka okienna i drzwi wejściowe	dobry	prywatna
760.	Dąbrowskiego nr 41-42	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / przebudowana bryła od wschodu, zmiana formy dachu, odnowione elewacje, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
761.	Dąbrowskiego nr 43-44	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne / elewacje odnowione, kryte siddingiem lub docieplone, wymieniona stolarka okienna i drzwi wejściowe	dobry	prywatna
762.	Dąbrowskiego nr 47-48	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2010 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachów / rozbudowany w stronę ogrodu, elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka okienna i drzwi wejściowe	bardzo dobry	prywatna
763.	Dąbrowskiego nr 49-50	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćwierć XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione, otynkowane, jeden szczyt szalowany deskami; wymieniona stolarka okienna oraz drzwi wejściowe	bardzo dobry	prywatna

764.	Dąbrowskiego nr 51-52	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, częściowo ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione, częściowo wymienione pokrycie dachu; nowa stolarka okienna i drzwi wejściowe	dobry	prywatna
765.	Dąbrowskiego nr 53-54	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / około 2000 r.	murowany i tynkowany, częściowo ceramiczne pokrycie dachu / elewacje ocieplone i otynkowane, częściowo zmienione pokrycie dachu (blachodachówka); nowa stolarka okienna i drzwi wejściowe	bardzo dobry	prywatna
766.	Dąbrowskiego nr 64-65	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / około 2000 r.	murowany i tynkowany, dach kryty łupkiem bitumicznym / elewacje odnowione: ocieplone i otynkowane; wymieniona stolarka okienna i drzwi wejściowe	dobry	prywatna
767.	Dąbrowskiego nr 67-68	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / lata 90-te XX w.	murowany i tynkowany, szczyty szalowane, dach kryty gontem bitumicznym i eternitem; drewniany ganek w elewacji frontowej; częściowo zachowana stolarka okienna	zaniedbany	prywatna
768.	Dąbrowskiego nr 73	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	konstrukcja sumikowa, ceramiczne pokrycie dachu-holenderka, wymieniona stolarka okienna, zachowane drzwi wejściowe	zaniedbany	prywatna

769.	Dąbrowskiego nr 74	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w.		zaniedbany	prywatna
770.	Dąbrowskiego nr	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.		dobry	prywatna
771.	Dąbrowskiego nr 80-81	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany / elewacje ocieplone i otynkowane, na dachu blachodachówka, wymieniona stolarka okienna i drzwi wejściowe	dobry	prywatna
772.	Dąbrowskiego nr 82-83	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany / elewacje ocieplone i otynkowane, na dachu blachodachówka, wymieniona stolarka okienna i drzwi wejściowe	dobry	prywatna
773.	Dąbrowskiego nr 84-85	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany, na części dachu gont bitumiczny / elewacje ocieplone, otynkowane i pomalowane, na części dachu blachodachówka, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
774.	Grota Roweckiego nr 12	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1910 r. / 4 ćw. XX w.	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły, dachy kryte papą	zaniedbany	komunalna
775.	Grota Roweckiego nr 13	budynek mieszkalny wielorodzinny	kamienica czynszowa	około 1900 – 1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z dodatkiem cegły	zaniedbany	komunalna

					glazurowanej zielonej, skromny detal architektoniczny z cegły, dachy kryte papą		
776.	Kielecka nr 5/6	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / przebudowana i rozbudowana bryła, odnowione elewacje, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
777.	Kielecka nr 7/8	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / przebudowana i rozbudowana bryła, odnowione elewacje, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
778.	Kielecka nr 9/10	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje ocieplone, otynkowane, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
779.	Kielecka nr 11/12	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / odnowione, docieplone elewacje, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
780.	Kielecka nr 13/14	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione, docieplone, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna

781.	Kielecka nr 15/16	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / około 2000-2005 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / rozbudowany od strony pd., elewacje odnowione, docieplone, wymieniona stolarka okienna	dobry	prywatna
782.	Kielecka nr 17/18	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / rozbudowany od strony pd., elewacje odnowione, otynkowane, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
783.	Kielecka nr 19/20	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, częściowo ceramiczne pokrycie dachu / rozbudowany od strony pn., elewacje odnowione pokryte tynkami mineralnymi, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
784.	Kielecka nr 21/22	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / około 2010 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje docieplone, pokryte tynkami mineralnymi, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
785.	Kielecka nr 23/24	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2006 r.	murowany i tynkowany, częściowo ceramiczne pokrycie dachu / elewacje ocieplone, pokryte tynkami	dobry	prywatna

					mineralnymi, częściowo nowa dachówka ceramiczna, nowa stolarka okienna		
786.	Kielecka nr 25/26	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / około 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / rozbudowana część północna, odnowione ocieplone elewacje, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
787.	Kielecka nr 27/28	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje ocieplone, otynkowane, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
788.	Kielecka nr 29/30	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / około 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / część pd. rozbudowana, odnowione elewacje, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
789.	Kielecka nr 31/32	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu /elewacje częściowo ocieplone, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
790.	Lubelska nr 2	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione: docieplone i pokryte tynkami mineralnymi; nowa stolarka okienna, nowy drewniany ganek	dobry	prywatna

791.	Lubelska nr 4	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje częściowo ocieplone, dobudówki od pn., nowy drewniany ganek, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
792.	Lubelska nr 5	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje docieplone, nowa stolarka, dobudowany ganek z cegły silikatowej	dobry	prywatna
793.	Lubelska nr 6	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione, docieplone, nowa stolarka okienna, nowe drzwi wejściowe	dobry	prywatna
794.	Lubelska nr 7/8	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, częściowo ceramiczne pokrycie dachu / rozbudowany w stronę ogrodu, elewacje odnowione, docieplone, częściowo nowa dachówka ceramiczna, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
795.	Lubelska nr 9/10	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu /rozbudowany od strony ogrodu, elewacje odnowione, docieplone, na dachu blachodachówka, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna

796.	Lubelska nr 11/12	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / odnowiona część północna, docieplone elewacje, nowe ceramiczne pokrycie dachu; w całym budynku nowa stolarka	dobry	prywatna
797.	Lubelska nr 13/14	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2005 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / rozbudowana i odnowiona część północna, docieplone elewacje, tynki mineralne, nowa stolarka	dobry	prywatna
798.	Lubelska nr 15/16	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2010 r.	murowany i tynkowany / elewacje odnowione: docieplone, pokryte tynkiem mineralnym i pomalowane, nowe ceramiczne pokrycie dachu, nowa stolarka	bardzo dobry	prywatna
799.	Lubelska nr 17/18	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2005 r.	murowany i tynkowany / Rozbudowany od strony ogrodu, odnowione elewacje, docieplone, pokryte tynkiem mineralnym i pomalowane, na dachu blachodachówka, nowa stolarka okienna, nowe drzwi wejściowe	bardzo dobry	prywatna

800.	Lubelska nr 21/22	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / rozbudowany od strony ogrodu, odnowione elewacje, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
801.	Lubelska nr 23/24	budynek mieszkalny dwurodzinny + pensjonat		lata 30-te XX wieku / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / rozbudowany od strony ogrodu, odnowione i docieplone elewacje, nowa stolarka	dobry	prywatna
802.	Lubelska nr 25/26	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / od południa elewacje docieplone, nowa stolarka	dobry	prywatna
803.	Lubelska nr 27/28	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / około 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje docieplone, pokryte tynkiem mineralnym i pomalowane, nowa stolarka	dobry	prywatna
804.	Lubelska nr 29/30	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje docieplone, pokryte tynkiem mineralnym i pomalowane, nowa stolarka	bardzo dobry	prywatna

805.	Lubelska nr 31/32	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / 4 ćw. XX w. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, częściowo ceramiczne pokrycie dachu / rozbudowany od strony ogrodu, część pn. elewacji kryta siddingiem, część pd. docieplona, nowa stolarka	dobry	prywatna
806.	Lubelska nr 35/36	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione, docieplone, nowa stolarka	dobry	prywatna
807.	Lubelska nr 37/38	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione, docieplone, nowa stolarka	dobry	prywatna
808.	Nogatowa nr 8/9	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w.	murowany, dach kryty gontem bitumicznym / rozbudowany od strony ogrodu, odnowione tynki na elewacjach, wymieniona stolarka	zaniedbany	prywatna
809.	Nogatowa nr 12/13	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany, dach nad częścią południową kryty gontem bitumicznym / rozbudowany od strony ogrodu i w części północnej, elewacje ocieplone i otynkowane, dach nad częścią północną kryty blachodachówką	dobry	prywatna

810.	Nogatowa nr 16/17	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany, tynkowany, dach częściowo kryty gontem bitumicznym / elewacje odnowione, ocieplone, część dachu kryta blchodachówką, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
811.	Nogatowa nr 20/21	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany, dach nad częścią południowa kryty gontem bitumicznym / od północy elewacje z siddingiem, dach kryty blachodachówką	dobry	prywatna
812.	Nogatowa nr 70/71	budynek mieszkalny dwurodzinny z budynkiem gospodarczym		około 1930-1935 r. / po 2000 r.	murowany, nad częścią południową dach kryty marsylką / elewacje odnowione, od północy przełożona dachówka (marsylka), wymieniona stolarka okienna i drzwi wejściowe	bardzo dobry	prywatna
813.	Nogatowa nr 72/73	budynek mieszkalny dwurodzinny z budynkiem gospodarczym		około 1930-1935 r. / po 2000 r.	murowany, tynkowany / odnowione elewacje, wymieniona stolarka, zmienione pokrycie dachu (marsylka)	bardzo dobry	prywatna
814.	Nogatowa nr 74/75	budynek mieszkalny dwurodzinny z budynkiem gospodarczym		około 1930-1935 r. / po 2000 r.	murowany, tynkowany, nad częścią południową dach kryty marsylką / elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka, nad częścią północną dachówka cementowa	bardzo dobry	prywatna
815.	Nogatowa nr 76/77	budynek mieszkalny dwurodzinny z budynkiem		około 1930-1935 r. /	murowany, tynkowany, nad częścią południową dach kryty marsylką	bardzo dobry	prywatna

		gospodarczym		po 2000 r.	/ elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka, nad częścią północną nowa dachówka ceramiczna		
816.	Nogatowa nr 78/79	budynek mieszkalny dwurodzinny z budynkiem gospodarczym		około 1930-1935 r. / po 2000 r.	murowany, tynkowany / elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka, zmienione pokrycie dachu (dachówka cementowa w kolorze czerwonym)	bardzo dobry	prywatna
817.	Nogatowa nr 80/81	budynek mieszkalny dwurodzinny z budynkiem gospodarczym		około 1930-1935 r. / po 2000 r.	murowany, dach nad częścią południową kryty marsylką / elewacje od południa kryte siddingiem, od północy tynkowane i ocieplone, dach nad częścią północną kryty dachówką cementową w kolorze czerwonym	bardzo dobry	prywatna
818.	Nogatowa nr 82 /83	budynek mieszkalny dwurodzinny z budynkiem gospodarczym		około 1930-1935 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dach kryty marsylką / na elewacjach ocieplenie + nowe tynki rapowe, gładkie opaski okienne, wymieniona stolarka, odnowione wnętrze	bardzo dobry	prywatna
819.	Nogatowa nr 84/85	budynek mieszkalny dwurodzinny z budynkiem gospodarczym		około 1930-1935 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dach kryty marsylką / na elewacjach częściowo ocieplenie + tynk, wymieniona stolarka, zmodernizowane wnętrze	zaniedbany	prywatna

820.	Nogatowa nr 86 - 89	budynek mieszkalny wielorodzinny	czworak, prawdopodobnie budynek mieszkalny pracowników majątku ziemskiego Piaski – *Gut Sandof*	około 1900-1910 r. / po 2000 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty holenderką / część północna budynku: elewacje otynkowane, dach kryty blachodachówką	dobry	komunalna / prywatna
821.	Nogatowa nr 90 - 93	budynek mieszkalny wielorodzinny	czworak, prawdopodobnie budynek mieszkalny pracowników majątku ziemskiego Piaski – *Gut Sandof*	około 1900-1910 r. / po 2000 r	murowany, elewacje pierwotnie opracowane w cegle, dach kryty holenderką / elewacje wtórnie otynkowane, dach nad częścią południową kryty dachówką cementową, wymieniona stolarka okienna i drzwiowa	dobry	komunalna / prywatna
822.	Okopowa nr 3-4	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900-1910 r. / po 2000 r	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / część dachu kryta blachodachówką, elewacje docieplone, otynkowane i pomalowane, nowa stolarka	dobry	prywatna
823.	Okopowa nr 5-6	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900-1910 r. / po 2000 r	murowany i tynkowany / dach kryty blachodachówką, odnowione elewacje, nowa stolarka		prywatna
824.	Okopowa nr 7-8	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1900-1910 r. / po 2000 r	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / odnowione, docieplone elewacje, część dachu kryta blachodachówką, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

825.	Okopowa nr 9-10	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany / dach kryty blachodachówką, odnowione elewacje, nowa stolarka	dobry	prywatna
826.	Okopowa nr 11-12	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / elewacje odnowione, docieplone, otynkowane i pomalowane, część dachu kryta blachodachówką, nowa stolarka	bardzo dobry	prywatna
827.	Okopowa nr 13	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany / dach kryty blachodachówką, elewacje docieplone, pokryte tynkami mineralnymi i pomalowane, nowa stolarka; budynek rozbudowany	bardzo dobry	prywatna
828.	Okopowa nr 15-16	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / sidding na elewacjach, nowa stolarka okienna i drzwiowa	dobry	prywatna
829.	Okopowa nr 17-18	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2010 r.	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / odnowione elewacje, na części dachu blachodachówka, nowa stolarka okienna i drzwiowa	dobry	prywatna

830.	Okopowa nr 19-20	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2010 r.	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / rozbudowany w głąb ogrodu, odnowione elewacje, nowa stolarka okienna i drzwiowa	bardzo dobry	prywatna
831.	Okopowa nr 21-22	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2010 r.	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / odnowione elewacje, na części dachu blachodachówka, nowa stolarka okienna i drzwiowa	dobry	prywatna
832.	Okopowa nr 23-24	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2010 r.	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / odnowione elewacje, na części dachu blachodachówka, nowa stolarka okienna i drzwiowa	dobry	prywatna
833.	Okopowa nr 25-26	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany / rozbudowany od strony ogrodu, elewacje odnowione, docieplone, dach kryty blachodachówką, nowa stolarka okienna	bardzo dobry	prywatna
834	Okopowa nr 27-28	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany / elewacje odnowione, docieplone, dach kryty blachodachówką, wystawka w połaci dachowej, nowa stolarka	dobry	prywatna

835.	Okopowa nr 41	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / dobudowany ganek od frontu, odnowione elewacje, nowa stolarka	dobry	prywatna
836.	Okopowa nr 42	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany, tynki oryginalne, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
837.	Okopowa nr 45-46	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / lata 90-te XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione, część kryta siddingiem, część docieplona i otynkowana, nowa stolarka	dobry	prywatna
838.	Okopowa nr 47-48	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką / elewacje docieplone i otynkowane, nowa stolarka	dobry	prywatna
839.	Okopowa nr 49-50	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką / elewacje częściowo docieplone, pokryte nowymi tynkami i pomalowane, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
840.	Okopowa nr 51	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek mieszkalny dwurodzinny	około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / elewacje odnowione –	dobry	prywatna

					część kryta siddingiem, część docieplona i tynkowana, nowa stolarka		
841.	Okopowa nr 54	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1935-1940 r. / lata 90-te XX w.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką / elewacje docieplone, otynkowane i pomalowane, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
842.	Okopowa nr 55	budynek mieszkalny jednorodzinny	budynek mieszkalny dwurodzinny	około 1935-1940 r. / lata 90-te XX w. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / rozbudowany i pzrebudowany, docieplone elewacje pokryte tynkiem mineralnym, część dachu kryta blachodachówką, nowa stolarka	dobry	prywatna
843.	Okopowa nr 57-58	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / lata 90-te XX w	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka) / elewacje docieplone, tynkowane, nowa stolarka	dobry	prywatna
844.	Okopowa nr 61-62	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / lata 90-te XX w / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka) / elewacje odnowione, od wschodu sidding, od zachodu tynk, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
845.	Okopowa nr 63	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1935-1940 r. /	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka)	dobry	prywatna

				po 2000 r.	/ elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka		
846.	Rakowiec nr 6	budynek mieszkalny	budynek mieszkalny związany z elektrownią Rakowiec	lata 1934-1935	murowany, elewacje tynkowane, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	państwowa
847.	Reja nr 13/14	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany / budynek zmodernizowany: dach kryty blachodachówką, odnowione, docieplone elewacje, nowa stolarka okienna i drzwiowa	dobry	prywatna
848.	Reja nr 21/22	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany / budynek przebudowany, zmieniona bryła, podniesiony o 1 kondygnację, odnowione elewacje, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
849.	Reja nr 23/24	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / część wschodnia budynku odnowiona, docieplone elewacje	dobry	prywatna
850.	Reja nr 25/26	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30- te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka), częściowo zachowana stolarka okienna	dobry	prywatna
851.	Reja nr 27/28	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku /	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu (holenderka),	dobry	prywatna

				4 ćw. XX w.	częściowo zachowana stolarka okienna / część zachodnia budynku docieplona		
852.	Saperów nr 1/2	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
853.	Saperów nr 3/4	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
854.	Saperów nr 5/6	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
855.	Saperów nr 9/10	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
856.	Saperów nr 11/12	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30- te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
857.	Saperów nr 13	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
858.	Saperów nr 15/16	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany / elewacje pokryte siddingiem, blachodachówka na połaciach dachowych, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
859.	Saperów nr 17/18	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
860.	Saperów nr 19/20	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione, docieplone, od	dobry	prywatna

					południa wtórna przybudówka, nowa stolarka okienna		
861.	Saperów nr 21/22	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
862.	Saperów nr 25/26	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
863.	Wilcza nr 5/7	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30 – te XX wieku / po 2000 r.	murowany /rozbudowany od strony ogrodu, elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka, dach kryty blachodachówką	dobry	prywatna
864.	Wilcza nr 10/12	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany i tynkowany, tynki szare, rapowe, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
865.	Wilcza nr 24-26	Budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te, 40-te XX wieku	murowany i tynkowany, część południowa zmodernizowana i przebudowana (elewacje, pokrycie dachu, stolarka), część północna oryginalna	zadawalający	prywatna
866.	Wilcza nr 29	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te, 40-te XX wieku	murowany i tynkowany, elewacje odnowione, dach kryty blachodachówką	dobry	prywatna
867.	Wilcza nr 31	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te, 40-te XX wieku	murowany, elewacje kryte siddingiem, ceramiczne pokrycie dachu	dobry	prywatna
868.	Wilcza nr 33	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te, 40-te XX wieku	murowany i tynkowany, elewacje odnowione, wymieniona stolarka, ceramiczne pokrycie dachu	bardzo dobry	prywatna

869.	Wilcza nr 35-37	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te, 40-te XX wieku	murowany i tynkowany, elewacje odnowione, częściowo docieplone; ceramiczne pokrycie dachu, wymienione	zadawalający	prywatna
870.	Wojska Polskiego nr 45	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / 4 ćw. XX w.	murowany, elewacje otynkowane, tynki szare, nakrapiane, detal architektoniczny z cegły i sztucznego kamienia / dach kryty eternitem, częściowo wymieniona stolarka\	zadawalający	komunalna / prywatna
871.	Wojska Polskiego nr 50	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany, elewacje otynkowane, tynki gładkie i nakrapiane, dach kryty karpiówką, skromny detal architektoniczny w kompozycji elewacji	zaniedbany	komunalna
872.	Wojska Polskiego nr 51	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku	murowany, elewacje otynkowane, tynki gładkie i nakrapiane, boniowanie, dach kryty karpiówką	zaniedbany	komunalna
873.	Wojska Polskiego nr 51 A	budynek mieszkalny wielorodzinny	oficyna	około 1920 r. / lata 60-te XX wieku	murowany, elewacja frontowa pierwotnie opracowana w cegle / elewacje gładko otynkowane, wymieniona stolarka, dach kryty papą	zaniedbany	komunalna
874.	Wojska Polskiego nr 52	budynek usługowy – siedziba NZOZ PRIMED	szkoła w Piaskach; po wybudowaniu budynku I w obecnym zespole szkół nr 2 przemianowana na szkołę katolicką 5.klasową / po 1945 r. budynek	1905 r., rozbudowa 1912 r. / lata 50-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle z użyciem cegły glazurowanej zielonej, detal architektoniczny z cegły i glazurowanej dachówki, zachowana stolarka okienna; dachy kryte holenderką	dobry	komunalna

			należący do służby zdrowia: apteka i przychodnia rejonowa				
875.	Wojska Polskiego nr 63	budynek usługowy i mieszkalny (sklep spożywczy „Kokos”, kwiaciarnia „u Marty”)	zajazd „Pod Niemieckim Dębem” - *Gasthaus Zur Deutschen Eichen*; jego właścicielem przed 1945 r. był Alfons Wischnewski, budowniczym osoba o inicjałach **G.P.**	4 ćwierć XIX wieku / po 1945 r.	murowany, elewacja frontowa i boczne opracowane w cegle, z detalem architektonicznym z cegły i tynku; dachy kryte holenderką / do elewacji tylnej dobudowany budynek sklepu (salon podłóg i drzwi), elewacja tylna otynkowana	zaniedbany	komunalna / prywatna
876.	Wojska Polskiego nr 64	Budynek usługowy, obecnie Bar Ramzes	Funkcja przed 1945 r. nie jest znana, po 1945 r. w budynku mieściła się piwiarnia, sklep rybny i sklep spożywczy.	lata 30-te XX wieku / lata 60-te XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna
877.	Wojska Polskiego nr 91A	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1935-1940 r. / 2010 r.	murowany i tynkowany, cokół fundamentu opracowany w cegle, ceramiczne pokrycie dachu; wymieniona stolarka okienna	dobry	komunalna / prywatna
878.	Wojska Polskiego nr 91B	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, cokół fundamentu opracowany w cegle, ceramiczne pokrycie dachu - zmienione; wymieniona stolarka okienna i drzwi wejściowe	dobry	komunalna / prywatna
879.	Wojska Polskiego nr 466	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny – w gospodarstwie rolnym wsi Piaski	4 ćwierć XIX w. / lata 90-te XX w.	konstrukcja zrębowa na kamiennym cokole, ceramiczne pokrycie dachu, belkowe stropy, drewniane podłogi, częściowo stolarka okienna	dobry	prywatna

880.	Wojska Polskiego nr 479	Zespół Szkół w Malborku nr 2: Szkoła Podstawowa nr 2 im. I. Krasickiego Gimnazjum nr 2 im. Królowej Jadwigi; budynek I (od zachodu) – obecnie Gimnazjum nr 2	po wybudowaniu w budynku mieściła się szkoła ewangelicka; następnie po zniesieniu podziału na szkoły wyznaniowe szkoła dla chłopców; szkoła nosiła nazwę *Herbert Norkus Schule, Volksschue Sandhof*	1928 r. / 1945-1946 / lata 70-te XX w.	murowany, elewacje opracowane w cegle, wątki mieszane, skromny detal architektoniczny z cegły, dach kryty karpiówką; zachowane drzwi wejściowe od zachodu, przed nimi podest schodów ze sztucznego kamienia	dobry	komunalna
881.	Wojska Polskiego nr 479	Zespół Szkół w Malborku nr 2: Szkoła Podstawowa nr 2 im. I. Krasickiego Gimnazjum nr 2 im. Królowej Jadwigi; budynek II (od wschodu) – obecnie Szkoła Podstawowa nr 2	szkoła dla dziewcząt, w 1944 roku szpital wojskowy	1940 r. / 1944-1946 / lata 70-te XX w.	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły, dach kryty karpiówką	dobry	komunalna
882.	Wojska Polskiego nr 479	Zespół Szkół w Malborku nr 2: Szkoła Podstawowa nr 2 im. I. Krasickiego Gimnazjum nr 2 im. Królowej Jadwigi; sala gimnastyczna	w 1944 r, sala sportowa użytkowana jako stajnia (przez wojsko)	1940 r. / 1944 r. / lata 1973-1976	sala + dwa łączniki, bryła 3.stopniowa, murowane, elewacje opracowane w cegle, dach nad salą przełożony – dachówka cementowa w kolorze czerwonym, nad łącznikami dachy kryte karpiówką	dobry	komunalna
883.	Wojska Polskiego nr 491	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek związany z dawnym majątkiem ziemskim Piaski – *Gut Sandhof*; być może rządcówka ?	około 1900 r. / 4 ćwierć XX w.	murowany, elewacje pierwotnie opracowane w cegle, fryz kordonowy z cegły i płytek ceramicznych, dach kryty holenderką / elewacje wtórnie gładko otynkowane, wymieniona stolarka, wtórne dobudówki	dobry	komunalna / prywatna

884.	Wojska Polskiego nr 491A	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny właścicieli dawnego majątku ziemskiego Piaski – tzw. *Gutshaus;* wg planu Malborka ukazującego stan na ok. 1940 r. znajdował się tu majątek miejski o nazwie „Conventzhof", adres *Elbinger Straße 491* (wywóz śmieci z taborem konnym)	około 1900 r. / po 1945 r.	murowany, tynkowany, dachy kryte holenderką / dobudowane aneksy w elewacjach wzdłużnych, wystawki w połaciach dachowych, odnowione tynki, wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
885.	Wojska Polskiego	Teren zarządzany przez Starostwo Powiatowe	zespół koszar Mazurskiego Oddziału Taborowego nr 21 - tzw. *Trainkaserne* - po I wojnie koszary zamieniono na mieszkania, funkcja wojskowa do zespołu powróciła w 1935 roku, gdy został przejęty przez Riechswehrę	lata 1913-1914 / lata 30-te XX w. / lata 1999-2011	zespół zawarty między Kanałem Ulgi od zachodu, osią ulicy Dalekiej od wschodu oraz Aleją Wojska Polskiego od południa, z dawnej zabudowy zachowało się pięć budynków oraz ogrodzenie od strony południowej; budynki o zmienionych funkcjach, odnowione, zachowały jednak walory zabytkowe w odniesieniu do bryły, rzutu po obrysie, skali, gabarytów	dobry	państwowa
886.	Wojska Polskiego nr 502	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 3 w Malborku	budynek koszarowy I w zespole koszar Mazurskiego Oddziału Taborowego nr 21 – tzw. *Trainkaserne;*	1913 r. / lata 30-te XX w. / 1997-2001 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, dachówka karpiówka, wymieniona stolarka, przebudowane i odnowione wnętrza	bardzo dobry	państwowa

887.	Wojska Polskiego nr 493	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 w Malborku	budynek koszarowy II w zespole koszar Mazurskiego Oddziału Taborowego nr 21 – tzw. *Trainkaserne*	1913 r. / lata 30-te XX w. / 1997-2001 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, dachówka karpiówka, wymieniona stolarka, przebudowane i odnowione wnętrza	bardzo dobry	państwowa
888.	Wojska Polskiego	budynek mieszkalny wielorodziny	budynek koszarowy III w zespole koszar Mazurskiego Oddziału Taborowego nr 21 – *Trainkaserne*	1913 r. / lata 30-te XX w. / 2007-2011 r.	murowany, nadproża w otworach drzwiowych ze sztucznego kamienia / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, zmienione pokrycie dachów - karpiówka	bardzo dobry	prywatna
889.	Wojska Polskiego	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek koszarowy IV w zespole koszar Mazurskiego Oddziału Taborowego nr 21 – *Trainkaserne*	1913 r. / lata 30-te XX w. / 2007-2011 r.	murowany, nadproża w otworach drzwiowych ze sztucznego kamienia / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, zmienione pokrycie dachów - karpiówka	bardzo dobry	prywatna

890.	Wojska Polskiego	różne funkcje: hale sportowe, specjalny ośrodek rewidelacyjno-wychowawczy, hurtownia papierosów Eurocash	budynek koszarowy V - budynki stajni i ujeżdżalni, później budynki garaży i warsztatów	1913 r. / lata 30-te XX w. / 1998 r.	budynki murowane i tynkowane / w większości odnowione elewacje, wymieniona stolarka, przełożona dachówka – karpiówka	dobry	państwowa
891.	Wojska Polskiego	ogrodzenie z bramami – odcinek zachodni	ogrodzenie w zespole koszar Mazurskiego Oddziału Taborowego nr 21 – *Trainkaserne*	1913 r.	częściowo pełne, częściowo kratownicowe, murowane i tynkowane, nakrywy na niektórych słupkach ze sztucznego kamienia, zwieńczone kulami; przęsła metalowe - nowe	dobry	państwowa
892.	Wojska Polskiego	ogrodzenie – odcinek wschodni	ogrodzenie w zespole koszar Mazurskiego Oddziału Taborowego nr 21 – *Trainkaserne*	1913 r.	częściowo pełne, częściowo kratownicowe, murowane i tynkowane, nakrywy na niektórych słupkach ze sztucznego kamienia, zwieńczone kulami; przęsła metalowe - nowe	dobry	państwowa
893.	Wróblewskiego nr 24	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1935-1940 r. / po 2010 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione, docieplone, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

894.	Wróblewskiego nr 25	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1935-1940 r. / po 2005 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione, docieplone, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
895.	Wróblewskiego nr 26	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany / elewacje odnowione, docieplone, pokryte tynkami mineralnymi i pomalowane, dach kryty blachodachówką, nowa stolarka; budynek rozbudowany	bardzo dobry	prywatna
896.	Wróblewskiego nr 27	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje w trakcie remontu, nowa stolarka	zaniedbany	prywatna
897.	Zieleniecka nr 1-2	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / elewacje odnowione, docieplone, na części dachu blachodachówka, nowa stolarka okienna; rozbudowany w części wschodniej	dobry	prywatna
898.	Zieleniecka nr 3-4	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany, bryła podniesiona od strony ogrodu, ceramiczne pokrycie dachu; wymieniona stolarka okienna, szczyt szalowany deskami	zaniedbany	prywatna

899.	Zieleniecka nr 5-6	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, bryła rozbudowana od strony ogrodu, zmieniona forma dachu, ceramiczne pokrycie połaci dachowych	dobry	prywatna
900.	Zieleniecka nr 7-8	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu (wymienione) / elewacje odnowione, docieplone, nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
901.	Zieleniecka nr 9-10	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / od zachodu na licu elewacji sidding, od wschodu docieplenie i nowe tynki mineralne; nowa stolarka okienna	dobry	prywatna
902.	Zieleniecka nr 11-12	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w. / po 2000 r.	murowany i tynkowany / elewacje odnowione: od zachodu sidding, od wschodu docieplenie i tynki mineralne, nowa stolarka okienna	bardzo dobry	prywatna
903.	Zieleniecka nr 14	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu, częściowo zachowana stolarka	zaniedbany	prywatna
904.	Zieleniecka nr 15	budynek szkolny ?	ogród zabaw „Pod Kasztanami”	około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu, budynek o dużej kubaturze zlokalizowany w parku	bardzo dobry	prywatna

					/ odnowione elewacje, wymieniona stolarka okienna i drzwiowa, zmodernizowane wnętrze		
905.	Zieleniecka nr 17-18	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, częściowo ceramiczne pokrycie dachu - holenderka / bryła podwyższona o kondygnację od zachodu, elewacje odnowione: docieplone, pokryte tynkami mineralnymi i pomalowane; nowa stolarka	bardzo dobry	prywatna
906.	Zieleniecka nr 19-20	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2005 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu – częściowo nowe, częściowo oryginalne / budynek częściowo przebudowany, odnowione elewacje: docieplone, pokryte tynkami mineralnymi i pomalowane, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
907.	Zieleniecka nr 20-21	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / około 2000 r.	murowany i tynkowany, na części wschodniej oryginalna holenderka /część zachodnia budynku rozbudowana i przebudowana, na dachu blachodachówka; odnowione elewacje i nowa stolarka okienna w całym obiekcie	dobry	prywatna

908.	Zieleniecka nr 23-24	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, od wschodu zachowana holenderka / część zachodnia podniesiona o kondygnację, zmieniona bryła, na dachu inna dachówka ceramiczna; w całym obiekcie odnowione elewacje, docieplone, nowa stolarka	bardzo dobry	prywatna
909.	Zieleniecka nr 25-26	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany, od zachodu na dachu zachowana holenderka / budynek rozbudowany, zwłaszcza od wschodu; w całym obiekcie odnowione elewacje, docieplone, pokryte tynkami mineralnymi i pomalowane; wymieniona stolarka	dobry	prywatna
910.	Zieleniecka nr 27	budynek mieszkalny jednorodzinny	stacja RZGW w Gdańsku	około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany / elewacje odnowione: docieplone, pokryte tynkami mineralnymi i pomalowane, na dachu blachodachówka, nowa stolarka okienna i drzwiowa	dobry	państwowa Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gdańsku
911.	Zieleniecka nr 28-28A	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany / bryła bardzo przebudowana, zmieniony kształt	dobry	prywatna

				/ po 2000 r.	dachu, na połaciach blachodachówka, odnowione elewacje, nowa stolarka okienna i drzwiowa		
912.	Zieleniecka Nr 29-30	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu – holenderka / w części zachodniej odnowione elewacje, docieplone i otynkowane, w części zachodniej zachowane oryginalne lico elewacji oraz stolarka	dobry, w części wschodniej zaniedbany	prywatna
913.	Zieleniecka Nr 31-32	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu / elewacje odnowione: docieplone, pokryte tynkami mineralnymi i pomalowane, nowa stolarka	dobry	prywatna
914.	Zieleniecka nr 33-34	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, ceramiczne pokrycie dachu /bryła przebudowana i rozbudowana, odnowione, docieplone elewacje, nowa stolarka	dobry	prywatna
915.	Zieleniecka nr 35-36	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, częściowo ceramiczne pokrycie dachu /odnowione elewacje, docieplone, pokryte tynkami mineralnymi i pomalowane, na części dachu blachodachówka, wymieniona stolarka	dobry	prywatna

916.	Zieleniecka nr 37-38	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką / elewacja odnowione: docieplone, pokryte tynkami mineralnymi i pomalowane, nowa stolarka	bardzo dobry	prywatna
917.	Zieleniecka nr 39-40	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / po 2000 r.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką / część zachodnia przebudowana, elewacje odnowione, w części wschodniej elewacje bliskie rozwiązaniom projektowym	dobry	prywatna
918.	Zieleniecka nr 41-42	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r. / 4 ćw. XX w.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką / część wschodnia przebudowana – nowe ściany z gazobetonu, jeszcze bez tynku, w części wschodniej elewacje docieplone, pokryte tynkami mineralnymi i pomalowane; w całym obiekcie nowa stolarka okienna i drzwiowa	dobry	prywatna
919.	Zieleniecka nr 43-44	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany, część dachu kryta holenderką / lico elewacji częściowo docieplone, pokryte tynkiem mineralnym i pomalowane, częściowo kryte siddingiem, na części	dobry	prywatna

					dachu eternit; nowa stolarka okienna i drzwiowa		
920.	Zieleniecka nr 45-46	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką / lico elewacji odnowione: od zachodu docieplone, nowa stolarka okienna i drzwiowa	dobry	prywatna
921.	Zieleniecka nr 47-48	budynek mieszkalny dwurodzinny		około 1935-1940 r.	murowany i tynkowany, dach kryty holenderką / lico elewacji odnowione: docieplone, kryte tynkami mineralnymi i pomalowane, nowa stolarka okienna i drzwiowa	dobry	prywatna
DZIELNICA: PIASKI II na południe od torów kolejowych oraz ulica Koszykowa na północ od torów.							
922.	Akademicka nr 3/4	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany, dach kryty gontem bitumicznym, południowa część budynku: elewacje otynkowane, tynki szare, rapowe / północna część budynku: sidding na elewacjach	dobry	prywatna
923.	Akademicka nr 5/6	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / rozbudowany od strony ogrodu, zmieniony kształt dachu – częściowo kryty blachodachówką,	bardzo dobry	prywatna

					częściowo gontem bitumicznym; elewacje ocieplone + tynki mineralne, wymieniona stolarka		
924.	Akademicka nr 7	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka, dach kryty blachodachówką	bardzo dobry	prywatna
925.	Akademicka nr 9/10	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty gontem bitumicznym / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
926.	Akademicka nr 11/12	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany, dach kryty gontem bitumicznym, od północy tynki nakrapiane (oryginalne); drewniane facjaty w połaciach dachowych / od południa elewacje odnowione: ocieplenie + tynki; wymieniona stolarka	dobry	prywatna
927.	Akademicka nr 13/14	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, od północy dach kryty gontem bitumicznym (połać frontowa) / od strony ogrodu podwyższony o kondygnację, zmieniony kształt dachu; elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka; dachy kryte blachodachówką	dobry	prywatna

928.	Akademicka nr 15/16	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany / południowa część budynku: elewacje ocieplone i tynki mineralne, wymieniona stolarka; północna część budynku: elewacje opracowane w cegle i tynku; dach kryty blachodachówką	dobry	prywatna
929.	~~Koszykowa nr 8~~ (wykreślony na podstawie opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków)	budynek mieszkalny jednorodzinny		około 1900-1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, szczyty szalowane deskami, dach kryty holenderką / wymieniona stolarka	zaniedbany	komunalna
930.	Koszykowa nr 12	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910-1920 r. / po 1945 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły, dach kryty papą / dobudowane ganki w elewacjach bocznych, częściowo wymieniona stolarka	zaniedbany	komunalna
931.	Koszykowa nr 14	budynek mieszkalny wielorodzinny		około 1910-1920 r. / po 1945 r.	murowany z cegły silikatowej z użyciem cegły ceramicznej do artykulacji elewacji, dach kryty papą /dobudowane murowane ganki w elewacjach bocznych, częściowo wymieniona stolarka	zaniedbany	komunalna
932.	Koszykowa nr 22	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 60-te XX wieku	konstrukcja sumikowa lub ryglowa / elewacje wtórnie otynkowane, wymieniona stolarka, dach kryty eternitem	zaniedbany	prywatna

933.	Koszykowa nr 26	budynek mieszkalny dwurodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	około 1900-1910 r. / po 2000 r.	murowany / elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka, zmienione pokrycie dach (dachówka cementowa w kolorze czerwonym)	dobry	komunalna / prywatna
934.	Koszykowa nr 28	budynek mieszkalny wielorodzinny	budynek mieszkalny jednorodzinny	4 ćwierć XIX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły, dach kryty holenderką / wymieniona stolarka, przebudowane wnętrze	zaniedbany	komunalna
935.	Koszykowa nr 30	budynek usługowy i mieszkalny (sklep muzyczny, sklep ogrodniczy)	budynek mieszkalny jednorodzinny	4 ćwierć XIX wieku / po 2000 r.	murowany, elewacje pierwotnie opracowane w cegle, dach kryty holenderką / elewacje wtórnie gładko otynkowane, wymieniona stolarka, odnowione i przebudowane wnętrza	dobry	prywatna
936.	Koszykowa nr 32	budynek mieszkalny wielorodzinny		lata 20-te XX wieku / po 2000 r.	murowany i tynkowany, tynki szare, nakrapiane, dach kryty marsylką / wymieniona stolarka	dobry	komunalna / prywatna
937.	Koszykowa nr 37	budynek mieszkalny		około 1900-1910 r. / około 2000 r.	murowany, elewacje pierwotnie opracowane w cegle, dach kryty holenderką / partia przyziemia wtórnie otynkowana, wymieniona stolarka	dobry	komunalna
938.	Marszałkowska nr 1/2	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, dach kryty częściowo gontem,	bardzo dobry	prywatna

				/ 2009 r.	częściowo dachówką cementową zakładkową / ocieplone i otynkowane elewacje, odnowione wnętrza, wymieniona stolarka		
939.	Marszałkowska nr 3/4	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / 2010 r.	murowany z cegły silikatowej / elewacje ocieplone + tynki mineralne, wymieniona stolarka, dach kryty blachodachówką	bardzo dobry	prywatna
940.	Marszałkowska nr 5/6	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / około 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, dach kryty gontem bitumicznym, elewacje części północnej z oryginalnym tynkiem nakrapianym / od południa elewacje ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka	zaniedbany	prywatna
941.	Marszałkowska nr 7/8	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / około 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, dach kryty łupkiem bitumicznym / od północy elewacje kryte siddingiem, od południa ocieplone i otynkowane, wymieniona stolarka okienna i drzwiowa	dobry	prywatna
942.	Marszałkowska nr 9/10	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, bonie, wymieniona stolarka, dach kryty blachodachówką	bardzo dobry	prywatna

943.	Marszałkowska nr 12/12	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / 2011 r.	murowany z cegły silikatowej, dach kryty łupkiem bitumicznym / elewacje w trakcie ocieplenia	dobry	prywatna
944.	Marszałkowska nr 14	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / 2011 r.	murowany z cegły silikatowej, tynkowany, dach kryty łupkiem bitumicznym / elewacje w w trakcie ocieplenia	zaniedbany	prywatna
945.	Marszałkowska nr 15/16	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, dach kryty łupkiem bitumicznym / elewacje odnowione: od północy sidding, od południa ocieplenie + tynk, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
946.	Marszałkowska nr 17/18	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, dach kryty blachodachówką, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
947.	Marszałkowska nr 19/20	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, dach kryty gontem bitumicznym, elewacje od południa z oryginalnym tynkiem nakrapianym / od północy na elewacjach sidding, wymieniona stolarka	zaniedbany	prywatna
948.	Marszałkowska nr 21/22	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, dach od południa kryty gontem bitumicznym / elewacje odnowione: ocieplone i	bardzo dobry	prywatna

					otynkowane, wymieniona stolarka, dach od północy kryty blacho dachówką		
949.	Marszałkowska nr 23/24	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany z cegły silikatowej, dach kryty gontem bitumicznym / elewacje odnowione: od południa sidding, od północy tynk, wymieniona stolarka, od ogrodu dobudowany ganek	dobry	prywatna
950.	Wąska nr 1/2	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30- te XX wieku / po 2000 r.	murowany / dach kryty blacho dachówką, odnowione elewacje: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
951.	Wąska nr 3/4	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany, dach kryty gontem bitumicznym / elewacje odnowione: częściowo sidding, częściowo tynk, wymiana stolarki okiennej	dobry	prywatna
952.	Wąska nr 5	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany / dach kryty blacho dachówką, elewacje siddingiem, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
953.	Wąska nr 6/7	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90- te XX wieku	murowany / dach kryty eternitem, we frontowej połaci murowana wystawka; elewacje odnowione, wymieniona stolarka	dobry	prywatna
954.	Wąska nr 8/9	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30- te XX wieku /	murowany, dach od wschodu kryty gontem bitumicznym /	bardzo dobry	prywatna

				po 2000 r.	elewacje odnowione: ocieplenie + tynki mineralne, wymieniona stolarka		
955.	Wąska nr 10/11	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90-te XX wieku	murowany, dach kryty gontem bitumicznym / elewacje odnowione: ocieplenie + tynki (baranek); wymieniona stolarka	dobry	prywatna
956.	Wąska nr 13/14	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / lata 90- te XX wieku	murowany, dach kryty gontem bitumicznym (od wschodu) / murowany ganek od frontu, odnowione elewacje, wymieniona stolarka; dach od zachodu kryty blachodachówką	dobry	prywatna
957.	Wąska nr 15/16	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30- te XX wieku / lata 90- te XX wieku	murowany, dach kryty gontem bitumicznym / elewacje otynkowane, od frontu drewniany ganek (otwarty)	dobry	prywatna
958.	Wąska nr 17	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty gontem bitumicznym / budynek rozbudowany, odnowione elewacje, wymieniona stolarka; ściany wystawki kryte siddingiem	dobry	prywatna
959.	Wąska nr 18/19	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany, dach kryty gontem bitumicznym / elewacje w trakcie odnawiania, murowany ganek w elewacji frontowej	zaniedbany	prywatna
960.	Wąska nr 20/21	budynek mieszkalny dwurodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany, dach od zachodu kryty gontem bitumicznym	dobry	prywatna

				/ po 2000 r.	/ elewacje odnowione, od wschodu sidding, od zachodu tynk; wymieniona stolarka, murowany ganek w elewacji frontowej; dach od wschodu kryty blachodachówką		
961.	Wspólna nr 1	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej / elewacje ocieplone i otynkowane, dach kryty eternitem	dobry	prywatna
962.	Wspólna nr 2	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku / po 2000 r.	murowany z cegły silikatowej, opaski przy otworach z cegły ceramicznej / elewacje ocieplone i otynkowane, dach kryty blacho dachówką, wymieniona stolarka	bardzo dobry	prywatna
963.	Wspólna nr 3	budynek mieszkalny jednorodzinny		lata 30-te XX wieku	murowany z cegły ceramicznej palonej, elewacje opracowane w cegle + detal z cegły, dach kryty dachówką ceramiczną zakładkową	dobry	prywatna

Legenda.

W kolumnie trzeciej funkcja obecna obiektu; w kolumnie czwartej – dawna funkcja (jeśli rubryka ta nie jest wypełniona dawna funkcja jest identyczna lub zbliżona do obecnej); w kolumnie piątej datowanie (po znaku / podano daty najważniejszych przekształceń); szarym kolorem oznaczono obiekty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków lub położone na obszarach wpisanych do rejestru zabytków.

ZESPÓŁ ZAMKU KRZYŻACKIEGO.

L.P.	Zespół.	Obiekt.	Informacje uzupełniające: dawne funkcje, odbudowy, przebudowy, adaptacje.	Datowanie.	Stan techniczny.	Własność.
964. (1.)	**Przedzamcze zwane też Zamkiem Niskim.** Gospodarcze i militarne zaplecze rezydencji stołecznej w państwie zakonnym, zajmujące połowę całego zespołu zamkowego. Znajdowały się tu mieszkania dla rzemieślników i czeladzi, spichrze, piekarnia, browar,	Baszta Maślankowa.	Zwana też Modrą lub Lichnowską; w średniowieczu i w czasach nowożytnych mieściła w swoim wnętrzu więzienie.	1335 r.	dobry	państwowa
965. (2.)		Baszta Kęsa.	Położona w pobliżu Baszty Maślankowej, od wschodu, po wybudowaniu północnego odcinka murów Przedzamcza straciła strategiczne znaczenie; w czasach polskich znacząco obniżona i stąd wzięła swoją nazwę.	XIV w.	trwała ruina	państwowa
966. (3.)		Baszta Szarysz.	Narożna brama w ciągu najstarszych murów Przedzamcza.	XIV w.	dobry	państwowa
967. (4.)		Baszta Kominki.	Miała za zadanie chronić (obecnie niezachowaną) Bramę Północną.	1441-1448 r.	dobry	państwowa
968 (5.)		Mury obronne.	Odcinek północny, ciągnący się od wysokości Baszty Kominki do zachowanego częściowo ziemnego bastionu (z XVII w. tzw. Szwedzki Szaniec).	XIV w.	zaniedbane	państwowa
969. (6.)		Mury obronne.	Odcinek wschodni, ciągnący się do Baszty Szarysz (na północy) do ulicy Piastowskiej. Najstarszy ciąg murów Przedzamcza z basztami. W czasach polskich w basztach zamieszkiwali	I połowa XIV w.	dobry	państwowa

	stajnie dla koni i bydła, rzeźnia, warsztaty, ludwisarnia oraz zbrojownia zwana Karwanem.		zaciężni żołnierze zwani „drabami”, a baszty nosiły nazwę „warty”.			
970. (7.)		Baszta Trójścienna, Sześcioboczna.	Usytuowana w ciągu wschodniego odcinka murów obronnych.	XIV w.	dobry	państwowa
971. (8.)		Baszta Prochowa.	Usytuowana w ciągu wschodniego odcinka murów obronnych, na południe od Baszty Trójściennej. W XVI – XVII wieku znajdował się w niej magazyn prochu – stąd nazwa.	XIV w.	dobry	państwowa
972. (9.)		Karwan.	Budynek usytuowany w ciągu wschodniego odcinka murów obronnych, na południe od Baszty Prochowej. Dawna wozownia i arsenał. Obecnie Biblioteka Zamkowa i sala konferencyjna.	XIV w.	bardzo dobry	państwowa
973. (10.)		Brama Główna.	Złożona z dwóch baszt (Podstarościego – od południa i Wójtowskiej – od północy), kraty i mostu zwodzonego; dawny wjazd na teren zamku od wschodu. Obecnie funkcja mieszkaniowa. W latach 1973-1976 prace związane z odbudową i adaptacją wnętrz do funkcji mieszkaniowych.	XIV w. / 1973-1976 r.	dobry	państwowa
974. (11.)		Dom Podstarościego.	Średniowieczny budynek mieszkalny przeznaczony dla rzemieślników. W czasach polskich siedziba podskarbiego. Obecnie mieszkania pracowników muzeum.	XIV w.	dobry	państwowa
975. (12.)		Baszta nad Piekarnią.		XIV w.	dobry	państwowa
976. (13.)		Wał Plauena.	Usytuowany miedzy wschodnim odcinkiem murów obronnych Przedzamcza a Kanałem Juranda, najmłodsza ze średniowiecznych linia fortyfikacji przystosowana do obrony z użyciem broni palnej.	1411-1418 r.	dobry	państwowa

977. (14.)		Ludwisarnia.	W średniowieczu w obiekcie odlewano działa i kule. Na początku XX wieku obiekt został odrestaurowany i wówczas w północny szczyt wkomponowano fragmenty XVI-wiecznej ozdobnej kamieniarki z gdańskiej Zbrojowni. W latach 1973-75 wykonane zostały prace związane z odbudową i adaptacją na nowe cele (mury, więźba dachowa, pokrycie dachu, odnowienie wnętrz). W 2000 r. zmiana pokrycia dachowego.	I ćwierć XIV w. / 1973-1975 r. 2000 r.	dobry	państwowa
978. (15.)		Kuźnia.	Zachowana tylko fragmentarycznie.		dobry	państwowa
		Dom podcieniowy.	Obiekt wzniesiony na początku XX wieku na średniowiecznych fundamentach. Od strony zachodniej dostawiono barokowy przedsionek z 1706 r. pochodzący z kościoła w Kaczynosie (gmina Stare Pole).	początek XX w.	dobry	państwowa
979. (16.)		Dom Steinbrechta.	Budynek zbudowany w końcu XIX wieku, do 1945 roku mieścił biura Zarządu Odbudowy Zamku i mieszkania prywatne Konrada Steinbrechta, a później Bernharda Schmida – niemieckich konserwatorów Zamku Malborskiego. W 1997 r. wykonano restauracje schodów zewnętrznych w elewacji południowej.	koniec XIX w. / 1997 r.	dobry	państwowa
980. (17.)		Kościół p.w. św. Wawrzyńca i ciąg budynków gospodarczych.	Ten kompleks obejmuje dawny kościół z połowy XIV wieku (od południa), infirmerię dla mieszkańców Przedzamcza (w centrum) oraz dwa zblokowane dawne budynki gospodarcze (od północy). Obecnie obiekty pełniące funkcje gastronomiczno- hotelowe.	połowa XIV w.	dobry	państwowa

981. (18.)	**Podzamcze.**	Mury obronne.	Zachodnia linia murów obronnych, ciągnąca się wzdłuż Nogatu, od Baszty Maślankowej (na północy) do Bramy Szewskiej (na południu). Mury średniowieczne, zrekonstruowane w XIX i XX wieku.	XIV w.	dobry	państwowa
982. (19.)		Baszty Mostowe.	Pozostałość średniowiecznego zespołu obronno-komunikacyjnego, który składał się jeszcze z mostu (niezachowany) i obronnego przyczółka na zachodnim brzegu Nogatu (niezachowany).	XIV w.	dobry	państwowa
983. (20.)		Brama św. Mikołaja.	Strzegła bezpośredniego wjazdu z Baszt Mostowych w kierunku miasta. Nad bramą wiódł ganek łączący Baszty Mostowe ze wszystkimi liniami murów obronnych Zamku Wysokiego od strony zachodniej.	XIV w.	dobry	państwowa
984. (21.)		Brama Szewska.	Strzegła głównego traktu wiodącego od strony zachodniej.	XIV w.	dobry	państwowa
985. (22.)		Baszta Sperlinek.	Zwana również Basztą Wróblą. Najbardziej wysunięta baszta zamkowa w kierunku miasta. Z racji usytuowania była częstokroć niszczona w trakcie kolejnych oblężeń – między innymi w 1410 i 1945 r.	XIV w.	trwała ruina	państwowa
986. (23).	**ZAMEK ŚREDNI.**	Mury obronne zamku średniego.	Odcinek północny i wschodni, z dwiema narożnymi basztami (patrz niżej).	XIV w.	dobry	państwowa
987. (24).		Baszta północno – wschodnia i północno – zachodnia.	Zwane też Kurzymi Stopami, od średniowiecza spełniały funkcję obronną i sanitarną.	XIV w.	dobry	państwowa

988. (25).		Most z Przedzamcza na Zamek Średni, międzybramie i Szyja Bramna.	Drewniany zadaszony most jest XX wieczną rekonstrukcją obiektu średniowiecznego, posiada część zwodzoną. Międzybramie, czyli część zamknięta murami i broną, bramami oraz furtami posiadało charakter strażniczy. Na koronie murów i Bramy Wjazdowej mieściły się ganki obronne i urządzenia do manewru mostem zwodzonym. Całość była skomunikowana wewnętrznym przejściem z pomieszczeniami wartowniczymi	XIV w. / XX w.	dobry	państwowa
989. (26).		Wieża Bramna.	Wielokondygnacyjna brama zamykająca od południa tj. od strony dziedzińca Zamku Średniego miedzybramie, dzieląca skrzydło północne Zamku Średniego na część wschodnią i zachodnią.	XIV w.	dobry	państwowa
990. (27.)		Skrzydło północne.	Podzielone obiektem Wieży Bramnej na część wschodnią i zachodnią. Po obu stronach Wieży Bramnej i Szyi Bramnej znajdują się pomieszczenia wartownicze, gdzie znajdował się mechanizm do opuszczania i podnoszenia kraty. W części zachodniej skrzydła, w przyziemiu, znajdują się pomieszczenia średniowiecznej infirmerii zakonnej (refektarz, sień, kaplica i łaźnia), natomiast na piętrze strychy. W części wschodniej skrzydła znajduje się część należąca do Wielkich Komturów (na dole magazyny, u góry komnaty).	XIV w.	dobry	państwowa
991. (28.)		Skrzydło wschodnie.	W skrzydle wschodnim na parterze występują magazyny, a w narożniku	XIV w.	dobry	państwowa

			południowym, od strony dziedzińca, kaplica św. Bartłomieja. Na piętrze ganek, z którego przejścia do pomieszczeń dawnych pokoi dla gości i dostojników Zakonu, zajmowanych obecnie przez kolekcję bursztynu, a także fajansu, porcelany i dawnego uzbrojenia.			
992. (29.)		Skrzydło zachodnie.	W skrzydle zachodnim na parterze mieści się Wielki Refektarz, zwany też Salą Rycerską – reprezentacyjna sala zbudowana w I połowie XIV wieku, olśniewająca swoim pięknem (nad nią strych, pod nią pomieszczenie z piecem). W narożniku południowym skrzydła zachodniego zlokalizowany jest , wysunięty w stronę Nogatu, Pałac Wielkich Mistrzów (patrz niżej).	XIV w.	dobry	państwowa
993. (30.)		Pałac Wielkich Mistrzów.	Obiekt ten należy do najwybitniejszych osiągnięć europejskiego gotyku. W narożniku północno – wschodnim pałacu mieści się kaplica p.w. św. Katarzyny. Główne pomieszczenia pałacu mieszczą się na piętrze, są to: sypialnia Wielkiego Mistrza, Sień Niska i Sień Wysoka, Refektarz Leni i Refektarz Zimowy, komnaty królewskie. Najpiękniejszymi pomieszczeniami są oba refektarze o podobnych, wspartych na jednej kolumnie sklepieniach żebrowych.	XIV w.	dobry	państwowa
994. (31.)		Łaźnia.	Budynek zrekonstruowany w 1910 r. Obecnie punkt sprzedaży pamiątek i wydawnictw muzealnych.	1910 r.	dobry	państwowa

995. (32.)		Studnia.	Obiekt położony między Łaźnią a Kancelarią.	XIV w.	dobry	państwowa
996. (33.)		Kancelaria.	W obiekcie tym w średniowieczu mieszkali kapelani wielkich mistrzów, w czasach polskich mieściła się tu kancelaria, po 1945 r. stolarnia.	XIV w.	dobry	państwowa
997. (34.)	**ZAMEK WYSOKI.**	Mury obronne Zamku Wysokiego.	Z trzech stron: od południa, zachodu i wschodu występuje podwójny pierścień fortyfikacji, od północy tj. od strony Zamku Średniego, mur jest pojedynczy; w pierścieniu wewnętrznym, w ściętym narożniku południowo- zachodnim, występuje dodatkowy odcinek prostopadły do ganku wieży Gdanisko.	XIV w.	dobry	państwowa
998. (35.)		Most.	Drewniany most nad suchą fosą prowadzący z Zamku Średniego na Zamek Wysoki. Rekonstrukcja z XX wieku. Część południowa była kiedyś opuszczana i podnoszona za pomocą specjalnych urządzeń.	XX w.	dobry	państwowa
999. (36.)		Międzybramie.	Wzniesiony w średniowieczu zespół wartowniczy, położony nad mostem, w ciągu murów obronnych, chroniący wjazdu na Zamek Wysoki; złożony z bramy wjazdowej, wieży wartowniczej i Domu Klucznika (patrz niżej).	XIV w.	dobry	państwowa
1000. (37.)		Wieża wartownicza.	Wieża spełniała funkcje wartownicze i komunikacyjne, w jej wnętrzu znajdują się schody prowadzące do suchej fosy (w dół) i na krenelaż (w górę).	XIV w.	dobry	państwowa
1001. (38.)		Dom Klucznika.	Pierwotnie siedziba zamkowego klucznika, w czasach polskich zamieszkiwana była przez urzędników	XIV w. / XIX w.	dobry	państwowa

			królewskich. Obiekt zrekonstruowany w XIX wieku na gotyckich fundamentach.			
1002. (39.)		Wieża Klesza.	Obiekt o genezie XIII-wiecznej, kilkukrotnie niszczony i odbudowywany, dla przykładu w czasie dużych oblężeń zamku w 1410 i 1945 r. Ostatnia forma architektoniczna pochodziła z XIX stulecia, gdy wieża została zrekonstruowana przez K. Steinbrechta na gotyckich fundamentach.	XIII w. / XV w. / XIX w. / XX w.	dobry	państwowa
1003. (40.)		Dom Dzwonnika.	Dom Dzwonnika i wieża zostały zrekonstruowane w XIX w. po uprzednim rozebraniu XVIII-wiecznego Kolegium Jezuickiego.	XIV w. / XIX w.	dobry	państwowa
1004. (41.)		Dom Ogrodnika.	Budynek został wzniesiony w latach 1413-1414 jako mieszkanie dla rycerza Dietricha von Logendorfa, doradcy wielkich mistrzów. W czasach polskich siedziba żołnierza pilnującego „furty ku miastu”.	XV w.	dobry	państwowa
1005. (42.)		Baszta Dietricha.	Usytuowana w narożniku południowo-wschodnim wewnętrznego pierścienia murów obronnych Zamku Wysokiego. Należy do najstarszych elementów obronnych zespołu.	XIII/XIV w.	dobry	państwowa
1006. (43.)		Gdanisko z gankiem.	Usytuowana w południowo-zachodnim narożniku zewnętrznego pierścienia murów obronnych Zamku Wysokiego, od strony Nogatu; należy do najstarszych obiektów obronnych zespołu; spełniała kilka funkcji: obronną (miejsce ostatecznej obrony), kontrolną (dla wjazdu od strony Podzamcza z terenu miasta) i sanitarną (jako toaleta –pod	XIII/XIV w.	dobry	państwowa

			wieżą przepływała woda). Do wieży od strony głównego kompleksu Zamku Wysokiego prowadzi drewniany kryty ganek oparty na ceglanych filarach.			
1007. (44.)		Obiekt główny.	Złożony jest z czterech skrzydeł oznaczonych stronami świata. W partii piętra znajdują się: skrzydło północne – kapitularz, skrzydło zachodnie – skarbiec i komnaty mieszkalne, skrzydło południowe i wschodnie – dormitoria; całość od strony dziedzińca obiegają krużganki. Na przedłużeniu skrzydła północnego obiekty sakralne oraz wieża (patrz niżej).	XIII/XIV w.	dobry	państwowa
1008. (45.)		Kaplica św. Anny i Kościół Zamkowy p.w. NMP.	Na przedłużeniu skrzydła północnego, znacznie wysunięty w kierunku miasta (na wschód) znajduje się obiekt sakralny Zamku Wysokiego: na parterze jest to kaplica p.w. św. Anny , a wyżej kościół zamkowy p.w. NMP. Kaplica została wzniesiona w latach 1334-1344 jako kaplica grobowa Wielkich Mistrzów, zniszczona w 1945 r,, odbudowana i ciągle poddawana zabiegom konserwatorskim. Kościół, zwany też kościołem konwentualnym, zrealizowany także w latach 1334-1344 na bazie XIII-wiecznej kaplicy, halowy (jedna nawa), do 1457 r. pełnił rolę głównego kościoła Zakonu NMP. Zniszczony w 1945 r., odbudowany jako bryła, wnętrze oczekuje na prace konserwatorskie. Pierwsza faza odbudowy kaplicy i	XIII w. / XIV w. / 1957-1961 r. / 1966-1978 r.	dobry	państwowa

			kościoła przypadła na lata 1957-1961, następna prowadzona była w okresie od 1966 do 1978 r.			
1009. (46.)		Wieża Główna.	Wzniesiona w latach 1334-1344 na miejscu starszej wieżyczki przy kaplicy, wysoka na 66 m od poziomu dziedzińca, masywna, zwieńczona krenelażem. Zniszczona w 1945 r., odbudowana w latach 1967-1968.	XIII w. / 1334-1344 r. / 1967-1968 r.	dobry	państwowa

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Malborka.
III. Zabytki techniki, obiekty inżynieryjne.

L.P.	Adres	Obiekt	Dawna funkcja	Datowanie / ważniejsze przebudowy, modernizacje.	Materiał, technika	Ocena stanu zachowania	Rodzaj własności
1010. (1).		Kanał Juranda	kanał nawadniający, dostarczający wodę do fos miejskich, napędzający zlokalizowane nad nim młyny; dawniej zwany *Mühlengraben* – Młynówka Malborska	XIII- XIV wiek (1280-1320) / XIX wiek		dobry	komunalna
1011. (2).		most drogowy nad Nogatem (w ciągu drogi krajowe nr 22)	projekt: inżynier Robert Woronowicz; budowa: Zarząd Okręgowy Budowy Mostów z siedzibą w Płocku	18 grudnia 1949 r.	konstrukcja żelbetowa, pięcioprzęsłowa o rozpiętościach 30 + 39 + 39 + 39 + 30, dwuwspornikowa o dziewięciometrowych wspornikach i belkach zawieszonych; jezdnia o szerokości 7 m z dwoma dwumetrowymi chodnikami	dobry	państwowa
1012. (3).		wiadukt kolejowy nad ulicą Wałową		lata 80- te XIX wieku	murowany z cegły, jednoprzęsłowy	dobry	PKP S.A.

1013. (4).	Chodkiewicza nr 43	warsztat samochodowy	budynek wodociągów miejskich; na planie Malborka ukazującej stan na 1940 r. oznaczony nr 89 i opisany jako – *Wasserwerk*	około 1900-1910 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły i sztucznego kamienia, artykułowane tynkowanymi płycinami; dach beczkowy kryty papą	dobry	komunalna
1014. (5).	Dworcowa	peron nr 1		około 1900 r.		bardzo dobry	PKP S.A.
1015. (6).	Dworcowa	perony nr 2 i 3		około 1900 r.		bardzo dobry	PKP S.A.
1016. (7).	Teren PKP	budynek warsztatów I	wagonownia; na planie Malborka ukazującej stan na 1940 r. oba obiekty oznaczone nr 107 i opisane jako – *Eisenbahnwerkstätten*	około 1900 r.	murowany, elewacje licowane cegłą, detal architektoniczny z cegły i tynkowanych płycin, dachy kryte papą oraz świetliki	zaniedbany	PKP S.A.
1018. (8).	Teren PKP	budynek warsztatów II	parowozownia; na planie Malborka ukazującej stan na 1940 r. oba obiekty oznaczone nr 107 i opisane jako – *Eisenbahnwerkstätten*	1 ćwierć XX wieku	murowany i tynkowany, dachy kryte papą i świetliki	zaniedbany	PKP S.A.
1019. (9).	Teren PKP	wieża ciśnień przy wagonowni		około 1900 r. / Po 1945 r.	murowana, elewacje opracowane w cegle, ze skromnym detalem architektonicznym z cegły / górna kondygnacja nadbudowana po 1945 r.	zaniedbany	PKP S.A.

1020. (10).	Teren PKP	wieża ciśnień przy parowozowni		około 1900 r.	murowana, dwie niższe kondygnacje opracowane w cegle z detalem architektonicznym z cegły, trzecia kondygnacja gładko tynkowana, dach kryty papą	zaniedbany	PKP S.A.
1021. (11).	Dworcowa nr 23	wieża ciśnień		1901 r.	Murowana i tynkowana, detal architektoniczny z cegły, tynku i sztucznego kamienia; ceramiczne pokrycie dachu	zły	PKP S.A.
1022. (12).	Grunwaldzka nr 16/17/18	budynek usługowy (klub fitness, kwiaciarnia)	budynek fabryczny – fabryka cygar Loeser & Wolff / w 1933 r. fabrykę przejął Walter E. Beyer / po 1945 r. obiekt funkcjonował jako skład tytoniu	1912 r. / 2010 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle surowej, detal architektoniczny z cegły, kształtek ceramicznych i tynku; dachy kryte szkłem i papą	dobry	Polski Tytoń S.A.
1023. (13).	Konopnickiej nr 36	budynek nieużytkowany	budynek główny w zespole Młyna Piekarskiego – *Bäckermühle;* zwany także Młynem Górnym; pierwsza odbudowa – 1457; zniszczony przez pożar i odbudowany w gotyckiej formie w 1718 r.; w 1840 r.	XIV wiek / 1457 r. / po 1718 r. / XIX wiek / 1967 – 69 r.	murowany z cegły gotyckiej na zaprawie wapiennej gruboziarnistej, liczne uzupełnienia z różnego rodzaju cegły, w tym maszynowej, ściana szczytowa południowa w całości przemurowana z cegły maszynowej;	zaniedbany	prywatna

			wypuszczony w ręce prywatne, właścicielami byli kolejno: Edward Bäcker, Dräger i Fritz Gill; częściowo zniszczony w 1945 r.; w latach 60 – tych XX wieku zespół młyna wykorzystywany do produkcji pustaków, następnie hurtownia WPHW; od kilku lat obiekt opuszczony, sprywatyzowany		dach kryty eternitem		
1024. (14).	Konopnickiej nr 38	Bar „Młyn”	budynek gospodarczy w zespole Młyna Górnego	około 1900 r. / po 1945 r.	odkryta konstrukcja ryglowa wypełniona cegłą, elewacja szczytowa wschodnia w całości odnowiona – otynkowana; w elewacji południowej wzdłużne otynkowane pola rygla; dach kryty papą	dobry	prywatna
1025. (15)	Parkowa	dawna przepompownia ścieków		początek XX wieku	murowany, elewacja częściowo tynkowane, częściowo opracowane w cegle licowej, ze skromnym detalem architektonicznym, dach kryty papą	zaniedbany	prywatna
1026. (16).	Plac Słowiański nr 15	wieża ciśnień		1905 r. /	cokół fundamentu kamienny, ściany	dobry	komunalna

				2003 r.	zewnętrzne z cegły ceramicznej, licowane, detal architektoniczny z cegły, sztucznego kamienia i tynku, ceramiczne pokrycie dachu / 2003 r.: gruntowna renowacja		
1027. (17).	Rakowiec nr 8	hurtownia elektryczna	rozdzielnia związana z elektrownią wodną w Rakowcu	1934-1935 r. / 1945-1946 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, dach kryty holenderką	dobry	prywatna
1028. (18).	Rakowiec Na Nogacie	budynek rozdzielni elektrowni Rakowiec	rozdzielnia główna związana z elektrownią wodną w Rakowcu	1934-1935 r. / 1945-1946 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle licowej, częściowo gładko otynkowane, dach kryty holenderką	dobry	państwowa
1029. (19).	Rakowiec - Nogat	śluza elektrowni Rakowiec		1934-1935 r. / 1945-1946 r.	Śluza Rakowiec jest typową śluzą kaskady Nogatu. Na Nogacie występują cztery śluzy, w kolejności od Wisły do Zalewu Wiślanego: Biała Góra, Szonowo, Rakowiec i Michałowo. Wymiary komór śluz są takie same lub bardzo podobne. W przypadku śluzy Rakowiec wynoszą: długość 56,64 m, szerokość 9,60 m. Maksymalny spad (różnica poziomów) jest największy wśród śluz na Nogacie i wynosi 2,85 m. Wrota obsługiwane są ręcznie. Oprócz śluzy jest jaz, przy którym zlokalizowana została	dobry	państwowa

					elektrownia wodna.		
1030. (20).	Sikorskiego nr 13	zespół cukrowni malborskiej	pierwsze założenie wzniesiono w latach 1880-1881 z inicjatywy władz powiatu i kapitału prywatnego, które doprowadziły do powstania spółki akcyjnej o nazwie *Zuckerfabrick Marienburg A.G.* (w dosłownym tłumaczeniu: Fabryka Cukru w Malborku Spółka Akcyjna); cukrownię wybudowały i wyposażyły firmy F. Schichaua i A. Wernicke z Elbląga na rozległej działce zlokalizowanej po wschodniej stronie drogi wylotowej z Malborka, zwanej *Tessendorferstraße*	1880-1881 r. / koniec XIX wieku	zwarty kompleks połączonych obiektów produkcyjnych obejmujący m.in. surownię, budynek rozdzielni, turbin i wodniarek, budynek wieży wodnej i kondensatorów oraz warsztaty elektryczne i błotniarki; do końca XIX wieku kompleks uzupełniono o wolnostojące obiekty: buraczarni, parowozowni, budynku gazów sprężonych, budynku portierni i budynku kasy, a od strony szosy tj. od zachodu zrealizowano ogrodzenie, pełniące funkcje utylitarne i reprezentacyjne (w stylu neogotyckim).	zaniedbany	Krajowa Spółka Cukrowa S.A. Oddział Malbork
1031. (21).	Sikorskiego nr 13	zespół cukrowni malborskiej	rozbudowy i modernizacje z lat 1922/23, 1925/26 i 1927/28 oraz w latach 30- tych XX wieku wykonywane były przez firmy F. Schichaua z Elbląga oraz Främbs – Frendenburg (Świdnica, późniejsza Świdnicka Fabryka Urządzeń Przemysłowych);	lata 20-te XX wieku / lata 30-te XX wieku	w tych latach powstały m.in.: budynek suszarni (położony na południe od budynku surowni, połączony z nim nadwieszonym łącznikiem), budynek laboratorium (przylegający do suszarni od wschodu), budynek biur technicznych, budynek magazynu wysłodków	zaniedbany	Krajowa Spółka Cukrowa S.A. Oddział Malbork

			pozwoliły one na zwiększenie mocy przerobowej zakładu do 1000 ton na dobę				
1032. (22).	Sikorskiego nr 13	budynek pomocniczy ochrony zakładu	budynek portierni w zespole cukrowni malborskiej	lata 90-te XIX wieku / 2011 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle, skromny detal architektoniczny z cegły, od południa nadwieszony szczyt wsparty na metalowych kolumnach, dach kryty karpiówką / 2011 r.: remont – odnowienie elewacji	dobry	Krajowa Spółka Cukrowa S.A. Oddział Malbork
1033. (23).	Sikorskiego nr 13	budynek portierni	budynek bazy transportu i kasy w zespole cukrowni malborskiej	lata 90-te XIX wieku / 2011 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle ze skromnym detalem architektonicznym z cegły, dach kryty papą / 1996 r.: dobudowa schodów zewnętrznych w elewacji szczytowej zachodniej / 2011 r.: remont – odnowienie elewacji	dobry	Krajowa Spółka Cukrowa S.A. Oddział Malbork
1034. (24).	Sikorskiego nr 13	ogrodzenie pełne (od strony ulicy Sikorskiego, na granicy zachodniej zespołu – odcinek północny)	ogrodzenie zespołu cukrowni malborskiej	koniec XIX wieku / lata 60-te XX wieku / 2011 r.	złożone z 10 przęseł, murowanych z cegły, od frontu lica opracowane w cegle, od strony zakładu tynkowane, między przęsłami smukłe słupki z tynkowanymi płycinami, obdaszki wyłożone dachówką ceramiczną	dobry	Krajowa Spółka Cukrowa S.A. Oddział Malbork
1035.	Sikorskiego nr 13	ogrodzenie	ogrodzenie zespołu	koniec	słupki zabytkowe:	dobry	Krajowa

(25).		kratownicowe z furtką i dwiema bramami (od strony ulicy Sikorskiego, na granicy zachodniej zespołu – odcinek północny)	cukrowni malborskiej	XIX wieku / lata 60-te XX wieku / 2011 r.	murowane z cegły z użyciem kształtek ceramicznych, tynkowane płyciny; przęsła metalowe – współczesne, poza zachowanym metalowym przęsłem furtki		Spółka Cukrowa S.A. Oddział Malbork
1036. (26).	Tczewska nr 9	budynek produkcyjny (nieużytkowany) i mieszkalny; Młyn „U Pawła”	Młyn w Kałdowie – *Mühle Kalthof*	1906 r. / lata 50,60-te XX wieku	murowany, elewacje opracowane w cegle ze skromnym detalem architektonicznym z cegły, częściowo (wtórnie) gładko otynkowane; dachy kryte holenderką, dachówka częściowo przełożona	zaniedbany	prywatna
1037. (27).	Wołyńska	stacja trafo		lata 30-te XX wieku	murowana, elewacje ceglane, dach kryty holenderką	dobry	państwowa
1038. (28).	Żeromskiego nr 32	budynek nieużytkowany	budynek administracyjny w zespole słodowni – *Malzfabrik A. Daum;* zespół słodowni wybudowany przez browarnika z Sopotu Adolfa Dauma, w 1914 r. właścicielem był Fritz Daum; po 1945 r. słodownia należała do browaru elbląskiego, następnie do spółki Elbrewery Company;	1891 r.	murowany, elewacje opracowane w cegle licowej, bogaty detal architektoniczny z cegły i kształtek ceramicznych; ceramiczne pokrycie dachu	zaniedbany	prywatna TAL & Co. Management Warszawa

			po 2000 r. browar elbląski pozbył się nieruchomości, która stała się własnością komunalną; większą część zespołu rozebrano, a na jego miejscu powstał market Kaufland.				

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Malborka.
IV. Kompozycje zieleni wysokiej (w tym zabytkowe cmentarze).

L.P.	Adres	Obiekt	Dawna funkcja	Datowanie	Główne elementy kompozycji	Ocena stanu zachowania	Rodzaj własności
1039. (1).	17 Marca nr 20	skwer w kompleksie koszarowym nr 1662	skwer w zespole koszar 152 Pułku Piechoty (pierwszy batalion)	około 1903 – 1906 r.	prostokątny placyk w narożniku północno – zachodnim zespołu, za budynkiem kasyna oficerskiego; zachowane alejki oraz luźna kompozycja zieleni wysokiej: lipy, klony i świerki, wiek drzew około 50-100 lat	dobry	państwowa
1040. (2).	17 Marca nr 32	teren przy Banku Spółdzielczym w Malborku	park przy siedzibie Loży Masońskiej	2 połowa XIX wieku / 1997 r.	prostokątny plac na wschód od budynku, zagospodarowany w formie parkingu oraz parteru trawiastego; nasadzenia zieleni wysokiej: lipy, klony i jesiony w wieku 100 – 150 lat tworzące krótkie szpalery od południa i od zachodu oraz występujące pojedynczo	bardzo dobry	spółdzielcza Bank Spółdzielczy w Malborku
1041. (3).	500 Lecia nr 23	teren przy Domu Dziecka i Rodziny „Na Skarpie”	park przy schronisku młodzieżowym	2 połowa XIX wieku / 1925 rok	częściowo układ przestrzenny wzbogacony po 1945 roku o budowę boiska (od południa);	dobry	państwowa

		(plac zabaw, boisko sportowe)		/ po 1945 roku	komponowane nasadzenia zieleni wysokiej (lipy, klony, jesiony); częściowo ogrodzenie od strony wschodniej		
1042. (4).	500 Lecia nr 64	nieużytek	Cmentarz Baptystów; w tym samym czasie, gdy wybudowano kaplicę wyznaniową przy *Birkgasse (*obecnie ul. Jagiellońska) na potrzeby wspólnoty przekazany został teren pod cmentarz położony przy *Stuhmer Weg*; pochówki od lat 20-tych XX wieku do 1954 r.	około 1910 – 1920 r.	działka o kształcie nieregularnego prostokąta o powierzchni 0,1850 ha, po zachodniej stronie ulicy 500 Lecia, dochodząca do skarpy nadnogackiej; we wnętrzu zwarty masyw zieleni, w tym nasadzenia komponowane: lipy, klony i robinie akacjowe w wieku od 50 do 100 lat	zaniedbany	komunalna
1043. (5).	500 Lecia 69 / 70	Cmentarz wojenny Wspólnoty Brytyjskiej	cmentarz wojenny żołnierzy z okresu I wojny światowej zwany popularnie „belgijskim”	1946 rok / 17 .11. 1960 rok	prostokątna w planie działka o powierzchni 2329 m^2, granice podkreślone ogrodzeniem z cegły z dodatkiem metalowych kratownic, przy ogrodzeniu od strony wewnętrznej strzyżone żywopłoty oraz pojedyncze nasadzenia zieleni wysokiej: robinie akacjowe oraz lipy; wewnątrz trawiasty	bardzo dobry	komunalna

					parter z pochówkami; nagrobki zaakcentowane wkopanymi w ziemię stelami, stele oddalone od siebie o 70 cm, poustawiane w rzędach, rzędy pogrupowane tak, że tworzą trzy kwatery		
1044. (6).	500 Lecia nr 71	Cmentarz żołnierzy Armii Czerwonej	część cmentarza żydowskiego	marzec 1948 roku / 1967-1968 r.	układ przestrzenny: podział na cztery kwatery, aleja główna, plac główny z monumentalnym pomnikiem autorstwa Edmunda Majkowskiego; ogrodzenie; nasadzenia zieleni wysokiej: od frontu starodrzew z nekropolii żydowskiej, przy pomniku świerki pospolite i białe oraz brzozy	dobry	komunalna
1045. (7).	500 Lecia (na północ od cmentarza żołnierzy Armii Czerwonej)	nieużytek	Cmentarz Żydowski – *Jüdischer Friedhof;* powstała w 1813 r., gmina żydowska otrzymała w 1819 r. od włądz miejskich plac we wsi miejskiej Hoppenbruch (Moczary) z przeznaczeniem na kirkut; cmentarz kilkakrotnie ulegał powiększeniu – w latach 1871, 1883, 1893 i 1927	1819 r.	prostokątna w planie parcela, nieużytek bez jakichkolwiek śladów dawnej kompozycji przestrzennej: nasadzeń, alei, kwater, nagrobków, ogrodzenia	zaniedbany	komunalna
1046. (8).	500 Lecia (na południe od	nieużytek	„Cmentarz Belgijski”	około 1920 roku	Trójkątna w planie parcela u zbiegu ulicy	zaniedbany	komunalna / państwowa

	cmentarza Wspólnoty Brytyjskiej)				500 Lecia i Mazowieckiej; złożona z pięciu działek ewidencyjnych (cztery są własnością komunalną; ukształtowanie terenu urozmaicone; jedynym śladem dawnego założenia sepulkralnego jest starodrzew: lipy, wiązy i klony w wieku od 80 do 150 lat		
1047. (9).	Armii Krajowej nr 68	park	Cmentarz Jerozolimski (ewangelicki) – *St. Jerusalemfriedhof*	XVI wiek / zamknięty w 1945 r.	duża parcela o powierzchni ponad 32 000 m^2, w przybliżeniu prostokątna, na terenie o pofałdowanej powierzchni; wnętrze przecięte przez kilka alei, wydzielających cztery zasadnicze kwatery; nasadzenia zieleni wysokiej występują również częściowo wzdłuż granicy zachodniej i sporadycznie od południa, wiele drzew rośnie w środku kwater, dawniej akcentując pochówki, wśród nasadzeń spotykamy lipy, buki, klony, jesiony, dęby oraz drzewa iglaste; poza zielenią wysoką zachowały się również dwa granitowe głazy z datami 1914 i 1919 oraz fragmenty pochówków w formie tumb	zaniedbany	komunalna
1048. (10).	Bażyńskiego nr 1	ogród	park przydomowy	lata 20-te XX wieku	teren przy budynku mieszkalnym, nad skarpą nadnogacką; komponowane nasadzenia zieleni wysokiej, tworzące luźną kompozycję, zachowały się od	dobry	prywatna

					północy i północnego – zachodu, tworzą je: kasztanowce, lipy, sosny wejmutki, tuje, wiek drzew około 80 – 100 lat		
1049. (11).	Ciepła	park	cmentarz katolicki św. Jana; zajmował powierzchnię 8.324 m^2, występowało tu 250 mogił	zlikwidowany w 1976 roku / 1986 r.	trawiasty parter z nowymi alejkami, zachowany fragment muru, obrysy dwóch grobów; kompozycja zieleni wysokiej / 1986 r.: część cmentarza została zlikwidowana w związku z budową Alei Rodła	dobry	komunalna
1050. (12).	Curie – Skłodowskiej (na południe od budynku nr 11)	skwer / plac zabaw	park z placem zabaw przy budynku przedszkola	lata 20- te XX wieku	prostokątny plac z urządzeniami placu zabaw, charakter zabytkowy posiadają nasadzenia zieleni wysokiej: luźno nasadzone lipy i dwa platanowce, wiek drzew ok. 50 – 80 lat	dobry	komunalna
1051. (13).	Głowackiego nr 2	teren przy Szkole Podstawowej nr 2 (boisko sportowe)	park w zespole zajazdu *zum Bürgschlöchen*	4 ćwierć XIX wieku	trójkątna w planie parcela powstała w rozwidleniu ulic Głowackiego i Wejhera; większa część terenu zajęta przez partery trawiaste; kompozycje zieleni wysokiej od południa i zachodu: szpalery graniczne z lip, brzóz i klonów oraz altana z lip i klonów, wiek drzew około 100 – 150 lat; w południowej części boisko sportowe założone po 1945 roku	dobry	komunalna
1052. (14).	Jagiellońska nr 74	nieużytkowana nekropolia	cmentarz katolicki –	założony w 1904 roku;	parcela w kształcie trapezu między ul. Słowackiego (od	zaniedbany	komunalna

			Katholischer Friedhof	zamknięty w 1961 roku	zachodu) a Jagiellońską (od wschodu); dwie główne aleje obsadzone lipami wydzielające cztery kwatery; zieleń komponowana także na granicach (lipy, jesiony i klony w wieku 50 – 100 lat); w kwaterach nagrobki niemieckie i polskie, w większości bardzo zniszczone		
1053. (15).	Jagiellońska nr 94	skwer i boisko sportowe należące do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego	park w zespole Seminarium Nauczycielskiego	4 ćwierć XIX wieku	prostokątna parcela położona na południe od budynku MOW z nową aranżacją (boisko sportowe, bieżnia, alejki); częściowo zachowane nasadzenia zieleni wysokiej: graniczne, punktowe i aleje (lipy, klony, dęby, jesiony, buki, modrzewie – wiek drzew około 80 – 150 lat)	dobry	państwowa
1054. (16).	Jagiellońska (na południe od budynku nr 79 A)	skwer	skwer		skwer u zbiegu Jagiellońskiej i Słowackiego; alejka o przebiegu wschód – zachód oraz luźno nasadzone lipy w wieku około 50 – 80 lat	dobry	komunalna
1055. (17).	Kościelna nr 5	cmentarz parafialny		lata 30- te XX wieku	zachowanych kilka nagrobków; ogólnie	dobry	kościelna

					układ przestrzenny przekształcony, urządzony w nowy sposób; zieleń wysoka zachowana tylko śladowo		
1056. (18).	Pomiędzy ul. Poczty Gdańskiej a Piłsudskiego	skwer	cmentarz św. Ducha; powierzchnia około 300 m^2, występowało tu 226 mogił	XIV – XV wiek / zlikwidowany w 1945 r. / 1963 r.	prostokątna parcela nowymi alejkami, zachowane szczątki muru, ślady kilku nagrobków; kompozycja zieleni wysokiej: głównie lipy i klony w wieku około 100 lat / ekshumacje dokonano w 1963 r., szczątki przeniesiono na Cmentarz Komunalny w Wielbarku	dobry	komunalna
1057. (19).	Rejon ulic Portowa (od zachodu) i Ciepła (od południa)	Park północny	Park miejski - *Stadtpark*	1914 r. / lata 20, 30-te XX wieku	układ przestrzenny częściowo zdekomponowany – powstanie ogródków działkowych, zniszczona mała architektura; nasadzenia i ciągi komunikacyjne (aleje, ścieżki) zachowane, ale słabo czytelne; zachowana zasadnicza część dawnych nasadzeń komponowanych: obok naturalnych zadrzewień nasadzenia jesionów,	dobry	komunalna

					lip, klonów, głogów, modrzewie, sosny, świerki oraz gatunki obcego pochodzenia: robinie białe, cyprysiki, kasztanowce, sosny czarne		
1058. (20).	Reymonta	skwer	*Bornplatz*	około 1900 r.	prostokątna parcela przecięta ukośną alejką, częściowo zachowane nasadzenia zieleni wysokiej przy granicach (jesiony i lipy w wieku ok. 50 – 100 lat); południowa część parku zawiera się w ramach obszaru zabytkowego	dobry	komunalna
1059. (21).	Słowackiego	teren przykościelny	cmentarz ewangelicki związany z kościołem p.w. św. Jerzego	XIV wiek / XVI wiek / 1985 r.	teren w kształcie trapezu ograniczony osiami ulic Słowackiego (od wschodu) i Armii Krajowej (od zachodu), podzielony budynkiem świątyni na dwie kwatery; w większości zachowane ogrodzenie z bramami; kilka epitafiów na murach i elewacjach kościoła; częściowo kompozycja zieleni wysokiej (jesiony, lipy i klony)	dobry	kościelna
1060. (22).	Struga (za domem nr 19)	teren nieużytkowany	park	2 ćwierć XX wieku	prostokątny placyk pomiędzy osiami ulic Struga i	dobry	prywatna

					Kochanowskiego, wzdłuż granic nasadzenia zieleni wysokiej: lipy i kasztanowce, drzewa w wieku około 60 – 80 lat		
1061. (23).	Wojska Polskiego	aleja	aleja związana z majątkiem ziemskim Piaski, Gut Sandhof, późniejszym majątkiem miejskim o nazwie „Conventzhof”	4 ćwierć XIX wieku	aleja prowadząca od ulicy Wojska Polskiego na północ, w kierunku budynku mieszkalnego nr 491, 13 kasztanowców, w tym 10 od strony zachodniej, wiek drzew około 80 – 150 lat	zaniedbana	komunalna
1062. (24).	Wojska Polskiego	teren rekreacyjny związany z Zespołem Szkół nr 2 w Malborku	cmentarz katolicki i cmentarz ewangelicki w Piaskach – *Sandhof*; wg planu Malborka ukazującego stan na 1940 r. cmentarz ewangelicki – *Evangelischer Friedhof Sandhof*	4 ćwierć XIX wieku	prostokątny w planie plac, częściowo urządzony jako plac zabaw; częściowo zachowana kompozycja zieleni wysokiej: nasadzenia graniczne i kilka drzew we wnętrzu; lipy i jesiony, wiek drzew ok. 80 – 150 lat	dobry	komunalna
1063. (25).	Zieleniecka nr 15	plac zabaw przy „Ogród Zabaw Pod Kasztanami”	plac przy szkole z kompozycją zieleni wykorzystująca starsze nasadzenia	okres międzywojenny	park przy budynku dawnej szkoły, teren obecnie użytkowany jako plac zabaw, w kompozycji zieleni wysokiej występują głównie kasztanowce	dobry	prywatna

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków miasta Malborka.
V. Miejsca pamięci (tablice, obeliski, pomniki).

L.P.	Adres	Obiekt	Dawna funkcja	Datowanie / ważniejsze przebudowy, modernizacje.	Materiał, technika	Ocena stanu zachowania	Rodzaj własności
1064. (1).	Stare Miasto działka ewidencyjna nr 153/1	pomnik z figurą NMP	Pomnik upamiętnił Plebiscyt z 1920 roku – w jego wyniku Malbork pozostał w granicach Niemiec; projekt powstał w pracowni berlińskiego rzeźbiarza Victora Heinricha Seiferta; na rozbudowanej kolumnie ze sztucznego kamienia stał rycerz Zakonu NMP; inskrypcja na kolumnie o treści: **Dies Land / bleibt deutsch / 11 Juli 1920;** uroczyste odsłonięcie odbyło się w 1922 roku; po 1945 roku pomnik został znacząco przekształcony – zdemontowano figurę rycerza zakonnego, zatarto inskrypcję na kolumnie, samą kolumnę skrócono (druga część znajduje się w ogrodzie parafialnym) i posadowiono na niej figurę NMP.	1922 r.	cokół na planie oktogonu, trzyczęściowy – część dolna prosta, wyżej czasza w formie graniastosłupa, na niej granitowy podest o żłobkowanych krawędziach ścian bocznych; na podeście zachowany fragment kolumny (mniej więcej do ½ wysokości): baza w kształcie graniastosłupa o podstawie oktogonu, podtrzymująca trzon o cebulastej formie przechodzący w odcinek walca zwieńczony ośmiobocznym pierścieniem; trzon o kształcie walca ujęty fryzami arkadowymi, baza z zagłębionymi prostokątnymi płycinami o dekoracji ostrołukowych biforiów; na kolumnie figura NMP – pełny gipsowy odlew	dobry	kościelna

1065. (2).	Stare Miasto obok Ratusza; działka ewidencyjna nr 140/30	fontanna	Fontanna Kusznik – *Schützenbrunnen;* fontanna z figurą kusznika została ufundowana i postawiona w 1926 roku przez Malborskie Bractwo Strzeleckie mające swoją siedzibę w budynku przy obecnej ul. Grunwaldzkiej nr 9; fFakt ten upamiętniała inskrypcja na kolumnie o treści: „Schützenbrnnen / 1926”; było to związane z rocznicą założenia Malborka oraz powołania nowej Gildii Bractwa i nadaniu jej statutu i pieczęci; fontanna przetrwała okres walk o miasto w 1945 roku; pozbawiona figury prezentowała się jeszcze w dobrym stanie na początku lat 50-tych XX wieku.; kolumnę później zdementowano i została przejęta do zbiorów Muzeum Zamkowego.	1926 r. / 2010 – 2011 r.	zachowała się tylko granitowa misa, kamienny trzon jest przechowywany w Muzeum Zamkowym w Malborku, figura Kusznika (pełnoplastyczny metalowy odlew) – zaginęła; misa jest obecnie poddana pracom konserwatorskim – fontanna (częściowo) będzie zrekonstruowana (bez kolumny i figury) dzięki dotacji celowej przyznanej przez Burmistrza Miasta Malborka	bardzo dobry	komunalna
1066. (3).	500 Lecia nr 69/70	obelisk na cmentarzu wojennym Wspólnoty Brytyjskiej		1960 r.	obelisk usytuowany przy bramie głównej, w formie dużego wspornika, wykonany z ciosów piaskowca; ciosy prostopadłościenne o wymiarach 80 x 56 cm; w górnej części trzy połączone ze sobą płyty inskrypcyjne, z	bardzo dobry	komunalna

					gruboziarnistego piaskowca, gładko oszlifowane; treść inskrypcji odnosi się do poległych		
1067. (4).	500 Lecia nr 69/70	krzyż – pomnik na cmentarzu wojennym Wspólnoty Brytyjskiej		1960 r.	pomnik w formie betonowego krzyża na cokole; cokół złożony z dwóch brył (podstawa i trzon) opartych na rzucie sześcioboków; na tym cokole około czterometrowy krzyż z metalowym mieczem od frontu; krzyż pomalowany na biało, brak inskrypcji	bardzo dobry	komunalna
1068. (5).	500 Lecia nr 71	pomnik / obelisk na cmentarzu żołnierzy Armii Czerwonej	autor: Edward Majkowski; P.S.P Warszawa	27.10.1967 r.	pomnik wzniesiony z ciosów piaskowca; monumentalny, w formie spłaszczonego prostopadłościanu, o wymiarach 480 x 160 x 800 cm; na płaszczyźnie frontowej trzy ceramiczne płyty płaskorzeźbione, w kolorze czerwonym, na nich przedstawienia ze scenami batalistycznymi; pod płytkami inskrypcje	dobry	komunalna
1069. (6).	Plac 3 Maja	pomnik żołnierzy Armii Radzieckiej	obelisk 152 Pułku Piechoty zaprojektował w roku 1925 Bernhard Schmid, pełniący w Malborku i regionie wiele ważnych funkcji (od 1902 roku konserwator zabytków Prus Zachodnich, od 1921 kierownik zarządu Zamku Krzyżackiego w Malborku, w latach 1903 – 1925 dyrektor malborskiego Urzędu Budowlanego); obelisk był poświęcony	1925 r. / 1965 r.	z dawnego miejsca pamięci zachowały się tylko fragmenty kamiennych murków; projekt po 1945 r.: betonowy postument z działem samobieżnym, na frontowej ścianie postumentu (od zachodu) metalowa tablica z gwiazdą pięcioramienną; kamienne murki	zaniedbany	komunalna

			pamięci poległych i zaginionych żołnierzy pułku w czasie I wojny światowej. Pierwotna forma architektoniczna upamiętnienia oraz urządzenie terenu wokół niej, znane z fotografii archiwalnych, było zupełnie inne od obecnych; obelisk w niezmienionym kształcie przetrwał II wojnę, rozebrano go dopiero w końcu lat 50 – tych XX wieku; na jego miejscu powstało miejsce pamięci poświęcone żołnierzom Armii Czerwonej, wykonane wg projektu Zdzisława Białkowskiego w 1965 roku; jego głównym elementem jest działo samobieżne z okresu II wojny usytuowane na betonowym postumencie		okalające upamiętnienie, wyznaczające prostokątny placyk; placyk między kamiennymi murkami wyłożony betonowymi płytami od frontu dwa odcinki betonowego ogrodzenia z tablicami inskrypcyjnymi z piaskowca treść tablic: **BOHATEROM CZERWONEJ ARMII / W XX ROCZNICĘ WYZWOLENIA / MIESZKAŃCY / MIASTA I POWIATU MALBORSKIEGO / MALBORK 17 MARCA 1965**		
1070. (7).	Sikorskiego	Pomnik żołnierzy Armii Radzieckiej		1945 r.	obelisk betonowy, w formie czterech słupów, z których dwa środkowe – wyższe – zwieńczone są pięcioramienną gwiazdą; od frontu postument z tablicą inskrypcyjna o treści: **BOHATEROM ARMII CZERWONEJ POLEGŁYM O WYZWOLENIE MALBORKA SPOŁECZEŃSTWO MIASTA MALBORKA 1945**	dobry	komunalna